

Quid si filiusfam. putans se patrēfam. testamentū fecerit : deinde paterfam. inueniatur tēpore mortis : non poterit bo. pos. peti. sed filius veteranus testatus de Castrensi peculio, deinde emancipatus, si perseverauerit in eadē voluntate, petetur bonorū posses. secundum tabu. vt faciat ad titulū. Cætera sunt plana vsque ad fi. l. Viuianus.

a *Ommem.* materia testamenti sunt literæ, & id i quo scribitur. de prima dic Græcis, vel Latinis, vel aliis: vt. C. de testa. l. hac consultissima. in fi. & l. quoniam. in fi. nō notis : vt. s. de bono. pos. sed cum patrono. §. fi. Itē de eo in quo scribitur, subiicit. Sed tunc quæro, quid si ferreæ sunt? vel quid si in terra sint cōscriptæ : vt. C. de testa. mili. l. milites. mouet quod sigillari non possunt: & hic loquitur de tab. in scriptis conditis: Respon. testamentū sine scriptis in terra, in lapide, & in omni materia fieri posse non est dubium. sed si in scriptis facere velit, quoquo modo suo insignio sigillare possit, siue in terra vel in lapide testamentum faciat: non reprobō, secundum Azo.

b *Nonissima.* solennes tamen: vt instit. qui mo. te sta. infr. §. ex eo.

c *Nullæ.* vel etiam si solæ sunt: vt. j. de verbo. signifi. l. illa.

d *Veteres.* nisi sint tabu. militis, quæ quandoque intra annum tantum valent : vt. s. de mili. testa. l. quid cōstitutum. & l. q. dicitur. Sed quid si duo testamenta proferuntur facta eodem die: & non apparet quid sit posterius? & alius est heres in vno quā in alio: quis admitteatur, vel vtrum nullus? Respon. si sunt sub vna sigillatione, licet diuersis chartis, vnum est testa. & sic ambo sūt heredes: vt. j. ea. l. §. si quis in duobus. & j. de tabu. exhi. l. locū. §. j. si autem diuersæ sint sigillationes, & diuersæ chartæ, & diuersi heredes: videtur propter incertum vtrumque admittere: vt. j. eo. l. qui ex liberis. in prin. Vel præsumo vtrumque posterius, cum nō appareat quod sit posterius: vt. s. de reb. dub. l. qui duos in princ.

e *Potest ergo vnu testamentū multis exemplaribus transcribi. & cōcor. glo. r. post prin. in. c. ex tenore. extra de re. script. Sicut nō est incōueniens habere duos iudices sup vno negotio: vt in illa glo. dicitur.*

& de vulg. subst. l. ex duobus. & sic ad vtrumque perueniet, licet testator voluit ad alterum tantum, de quo nescimus: vt. s. ad Trebel. l. debitor. non ergo rerum naturam, sed nostram scientiam accipimus: vt supra de iudi. l. sed & si susceperit. §. si. sed contra videtur quod nullus, cum incertum sit quis: vt supra de rei vind. l. item Pomponius. §. si. & de libe. & postu. l. ij. & s. ad leg. Aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. Item nullus admittitur, non iure deficiente, sed probatione: vt. s. de testa. tute. l. duo. & de here. insti. l. tēpus. §. j. Item cōtra defuncti voluntatem est vtrumque admitti: vt. s. ad Trebel. l. facta. §. si sub conditione. & l. si cui pure. §. si autem. Item vnus alterum impedit per concursum: vt. s. de vsufru. l. quoties. & de here. insti. l. qui

DE BONORVM POSSESSIONIBUS SECUNDUM TABULAS.

TITVLVS XI.

I. VLP IANVS libro trigensimonono ad Edictum.

Abulas testamenti accipere debemus omnem materię figuram. Siue igitur tabulæ sint lignæ, siue cuiuscunque alterius materiæ, siue chartæ, siue membranæ sint, vel si corio alicuius animalis: tabulæ rectè dicentur. Non autem omnes tabulæ prætor sequitur hac parte edicti, sed supremas: hoc est, eas quæ nouissimæ ita factæ sunt, post quas nullæ factæ sunt. Supremæ enim hæ sunt, non quæ sub ipso mortis tempore factæ sunt, sed post quas nullæ factæ sūt, licet hæ veteres sint. Sufficit autē extare tabulas, et si non proferantur, si certum sit eas extare. igitur & si apud furē sint, vel apud eum apud quem depositæ sunt: dubitari non oportet admitti posse bonorum possessionem. Nec enim opus est aperire eas, vt bonorum possessio secundum tabulas agnoscat. Semel autem extitisse tabulas mortuo testatore desideratur, tamen si extare desierint. quare & si postea interciderūt, bonorum possessio peti poterit. Scientiam tamen exigemus, vt sciat heres extare tabulas, certusque sit delatam sibi bonorum possessionem. Si quis in duobus exemplaribus fecerit testamentum, & aliud extet, aliud non extet: tabulæ extare videntur, petique potest bonorū possessio. Sed & si in duobus codicibus simul signatis alios atque alios heredes scripserit, & vtrūque extet: ex vtroque quasi ex vno competit bonorum possessio: quia pro vnis tabulis habendum est: & supremum vtrum

soluendo. & de lega. j. l. huiusmodi. §. si. sed Azo. & H. soluunt quod nullus: vt. j. §. si quis in duobus.

c *Apud furem.* qualiter autem pro his agatur, dic vt no. s. ad exhibe. l. ij. §. interdum. Azo. & facit. C. de testa. l. non idcirco.

f *Aperire.* dum tamen aliter probetur ipsum scriptum heredem: vt C. eodē. l. ij. sed etiam si non probetur, vt pote cum spreto iudicis decreto sola attestatio amplectandæ bonorū possess. sufficiat. vt. C. quia dicit. ad bono. posses. l. vt verborum. Item oportet eas esse signatas septem sigillis: vt. j. eo. l. cū tabulæ. & C. l. ij.

que accipiemus. Sed si vnū fecerit testator quasi testamentum, aliud quasi exemplum si quidem id extat quod voluit esse testamentum, bonorū possessio petetur. si verò id quod exemplum erat, bonorum possessio peti nō poterit, vt Pomponius scripsit.

Primò dicit à quibus debet esse facta tabu. vt bono. pos. dari possit. Secundò dicit quo modo, Tertio quando. Quarto dicit pro qua parte debet dari bonorum possessio. Quintò dicit ex quibus causis debet dari bonorum posses. Bartolus.

Exigit prætor, vt is cuius bonorum possessio datur, vtroque tempore ius testamenti faciendi habuerit, & cum facit testamentum & cum moritur. Proinde si impubes, vel furiosus, vel quis ali⁹ ex his qui testamentū facere non possunt, testamentum fecerit, deinde habens testamēti factionem decesserit: peti bonorū possessio nō poterit. Sed & si filiusfamilias putans se patrēfamilias, testamentum fecerit, deinde mortis tempore paterfamilias inueniatur: nō potest bonorum possessio secundum peti. Sed si filiusfamilias veteranus de castrensi faciat, deinde emancipatus, vel aliàs paterfamilias factus decedat: potest eius bonorū possessio peti. Sed si quis vtroque tempore testamenti factionem habuerit, medio tempore non habuerit: bonorū possessio secundum tabulas peti poterit. Si quis autem testamentum fecerit, deinde amiserit testamenti factionem vel furorē, vel quod ei bonis interdictum est, potest eius peti bonorū possessio: quia iure testamentum eius valet. Et hoc generaliter de omnibus huiusmodi dicitur, qui amittant mortis tempore testamenti factionem: sed

amitteret, secus si casu: vt infra eodem. §. si quis autem.

q *Vtroque tempore.* No. quod duobus temporibus debet testator habere factionem testamēti: vt. s. e. §. exigit. & l. pe. & de primo constat: vt. j. de reg. iur. l. quod in initio. & l. pe. de secundo distinguitur: quia aut post testamentum mutauit conditionem in melius, & valet: vt. s. e. §. sed si filiusfamilias. aut in deterius: & tunc aut suo facto vel delicto in aliud, vt maxima vel media capi. demi. & tunc non valet, vel etiam minima: vt si dedit se in arrogationem: & non datur secundū tab. nisi in hoc vltimo tempore mortis sit sui iuris. nō sic in duobus primis: vt insti. qui. mo. test. infr. §. non tantū. sed & aliud opus est vt declaret se velle mori eo testamento: vt. j. eo. qui ex liberis

C. eodē. l. ij. sed etiam si non probetur, vt pote cum spreto iudicis decreto sola attestatio amplectandæ bonorū possess. sufficiat. vt. C. quia dicit. ad bono. posses. l. vt verborum. Item oportet eas esse signatas septem sigillis: vt. j. eo. l. cū tabulæ. & C. l. ij.

g *Desideratur.* quo ad bono. poss. vt hic, & s. de contra tab. l. quod vulg. sed adiri potest hereditas etiam si in vita interciderent: vt. s. de iniust. testa. l. fin. & C. de testa. l. pe. & facit supra quod me. cau. l. videamus. & C. quando dies leg. ce. l. cum vxori.

h *Extare.* sic. s. de cōdic. & demon. l. ij. in fi. & dicit extare, scilicet tempore mortis, vt dixi. ad quod supra si tabu. testa. nul. exta. l. j.

i *Exemplaribus.* i. authenticis. sed exemplum est quod inde sumitur, cui non creditur: vt statim dicit.

k *Videntur.* sic infra vi bo. rap. l. ij. §. quod ait prætor bona. & s. quem admo. testa. ape. l. antepenul.

l *Simul.* secus si simul signata non essent, puta diuersa habent sigilla. tunc enim duo testamēta præsumuntur: vt supra dictum est. & vnum per aliud rūpitur quasi posterius: quia nemo decedit duobus testamentis: nisi sit miles: vt supra de mili. test. l. quæreb. Azo.

m *Extet.* tempore mortis, & vtrumque eodem tempore confectum.

n *Exemplum.* sic. s. de fi. instru. l. ij.

o *Cum moritur.* sic. s. de testa. l. ij. & l. filius.

p *Impubes.* ad hoc & se quentia facit institui. qui testa. fa. pos. §. j. & ij. & C. qui testa. face. pos. l. furiosum. & s. de heredi. insti. l. si alienum. §. j. Item hoc si suo delicto

secundum tabulas.

† Cōcor. gl. in verb. dimitti. ibi, arg. licet aliquid decedat ad id à quo incipere nō potuit non tamen propter hoc irritatur c. perlatū. 29. q. 2 facit ad hoc. c. præcepta. in fi. distin. 55.

Tempora duo in testamēti factione requiruntur.

ex liberis. §. j. Sed quid si in primis fuerit in integrum restitutus per principem? Respon. valere testamentum quod prius fecerat: vt. §. de iure patro. l. siue. & §. de contra tab. l. j. in fi. si autem non suo facto, vt furiosus: vel etiam suo facto, sed in se: vt quia prodigus: & non nocet: vt. §. j. prox. §.

a *si linum.* i. chordula de lino. Et no. q. alia est chordula qua ligatur testamentum, & de hac dicit. & alia quibus appenduntur sigilla, quæ debet esse septem. primæ tres quæ cõiungunt caput testamenti cū fine: & in qualibet est vnū sigillū. Itē duæ ex quolibet latere, & hoc quādo nullū vult scire quid cõtinetur ibi: vt. §. colligitur, & C. de test. l. hac cõsultissima. in princ.

b *Incisum.* etiā viuente testatore. & facit. §. si tabulæ. re. nul. ex. l. j. §. pe. Sed quid de alia vbi est appellum sigillū? Respon. nec illud nocet, sed adhuc remanet. vij. vt. §. e. l. cū tabulæ. & l. vt bonorū. Idem si non tota chorda vbi est appensū sigillū, sed pars tantū est rosa: vt in fi. §. si rosæ.

c *Muribus.* quādoque etiā viuente testatore: ita tamē, si legi possunt: vt. §. si tab. test. nul. ex. l. j. idē in deleto: vt in ea. l. Sed an deleto sit credendū vel raso: vt. §. in fin. Respon. si in ea parte sit rasum, super qua vertitur dubitatio, non est credendū. alioquin secus. Ioan. vt. C. de testa. l. si vnus. §. j. & §. penul. & §. fina.

d *Vel linum.* quo sunt ligatæ, vel etiam vbi sunt sigilla appensa: secundum quod dixi. §. prox. §. Accur.

e *Vnum linum.* i. vnā ligaturam. nam idem si nullam: vt prædixi. Vel dic quod in vna chordula sunt tres liguli vel plures, quo casu sufficit si vnum remanet quod sustineat sigilla.

f *Circunductum.* vel dic circa testamentum vt liget: vel dic, cum tribus vel quatuor ligulis chorda connexa. & facit supra quemad. testa. ap. l. penul. Accur.

A *Equissimum.* CASVS. Prætor in edicto isto sequitur ordinē naturalē æquitatis: vt primo filij præteriti admittantur cõtra tab. quibus exclusi admittuntur instituti. Vnum sciatis, si filius est institutus sub condi. quæ nõ est in potestate, pendente ea poterit petere. Vnum sciatis, si plures sunt scripti: pro qua parte quisque scriptus est, petet secundū tab. Cetera sunt plana vsque ad. §. si quis ita. [SI QVIS ITA SCRIPSERIT.] Testator ita dixit: Ille ex fratribus meis qui vxorē duxerit post mortē meā, ex dodrante heres esto. nunquid si noluit alicui nubere, habebit partes viriles? certe sic & c. vt in text. quæ sunt plana. Viuia.

g *Æquissimum.* aliās lex. aliās. §.

h *Occupata.* vnde instituti interim nõ cõueniuntur: vt. §. de excep. rei iudi. l. ij. nec conueniunt: vt. §. de bo. lib. l. quandiu. sed quandoq; instituti non expectant præteritos: vt. §. de contra tab. l. illud. §. si qs eum. contra. Sed ibi non per secundum tab. sed per contra tab. petunt. & est ratio vt ibi nõ.

i *Expectandi.* sed nunquid interim dum nullus est heres, habent isti filij vnde liberi? Videtur quod sic: vt infra si tab. test. nul. ex. l. j. §. fi. & §. de li. & postu. l. fi. Item econtra videtur quod non: quia donec potest peti secundum tab. vel cõtra tab. non petitur vnde lib. vt. §. si ta. re. nul. ex. l. j. §. j. quæ est ab intestato: Respon. possunt ab intestato venire: sed datur contra tab. ex abundantia: vt. §. e. l. filium. j. respon. & §. videamus. & prodest emancipato, vt non præstet legata. nam intestatus est defunctus herede scripto non aduente: vt. §. de le. præstan. l. is qui in possessionem. in prin. nisi forte per edictū si omif. cau. te. vt. §. si quis omif. cau. te. l. quia autem. §. hoc edictum & idem in postumis: vt. C. eo. l. fina. & de postum. here. institu. l. penul. Infort.

Sed nunquid eodem tempore cedit vtrique tempus bon. possi? Respon. sic: vt. §. de Carbo. edic. l. ideoque. licet sit arg. contra. §. de suc. edi. l. j. §. quibus. sed ibi simul non competunt. Azo.

k *Repudauerint.* quid si repudauerit is qui restitui potest? Respon. locus est huic bono. possi. vt. §. de fideicom. lib. l. iij. §. j. & §. j. ad Ter-

tyl. l. ij. §. si bonorum. & §. de mino. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & l. quod si minor. §. Scæuola. Azo. & facit. §. tit. j. l. scriptus.

l *Bonorum possessionis.* f. contra tabulas.

m *Bonorum possessio.* secundum tabulas.

n *si sub conditione.* No. hic si pedit cõditio institutiois, potest peti secundū tab. siue erat filius institutus, siue extraneus q. nõ poterat ab intestato succedere: dū tamen vtiliter sit institutus: vt hic, & §. e. l. hi demū. si tamē nõ erat aliq; præteritus cui cõpetit cõtra tab. ne cõtradicat. §. p. xi. §. at post petitam aut extitit cõditio, aut deficit. si extitit, cõfirmatur agnitio: vt. §. si quis ita institutus. si deficit, tūc distinguitur: an sit emācipatus, an suus, qui etiā præteriti haberēt cõtra tab. & tūc prætor tueri in secū. tab. ac si accepisset cõtra tab. & sic secundū tab. vertitur in cõtra tab. quod est mirū, ac si de albo fieret nigrū: vt hic subiicit, & quamuis & c. Si autem extraneus est, infirmatur agnitio.

† Bonorum possessor nõ est iuris, sicut bonorum possessor. & bonorum possessor dicitur ille qui succedit de iure prætorio. glo. in verbo, quod de recuperada. ca. pastoralis. extra de causa posses. & proprie.

sessionem petere possunt. quod si tempus fuerit finitum, aut ante decesserint, vel repudauerint, vel ius petendæ bonorum possessionis amiserint: tunc reuertetur bonorum possessio ad scriptos. Si sub conditione heres institutus filius sit: Iulianus peræque putauit secundum tabulas competere ei quasi scripto bonorum possessionem, qualisqualis conditio sit, etiam si hæc, *Si nauis ex Asia venerit.* Et quamuis defecerit conditio, prætor tamen filium qui admiserit secundum tabulas, tueri debet, ac si contra tabulas acceperit. quæ tuitio ei qui emancipatus est, necessaria est. Pro qua quisque parte heres scriptus est, pro ea accipiet bonorum possessionem: si tamen, vt si non sit qui ei concurrat, habeat solus bonorum possessionem. quamdiu tamen ex heredibus vnus deliberat vtrum admittat bonorum possessionem, an non: portio bonorum possessionis eius coheredi non defertur. Si primus quidem ita

nam si in filio tantum tuetur, vt subiicit: ergo secus in extraneo: vt arg. C. de procu. l. maritus. Sed quæ bonorū possessionē petet cõditione pendente vel quæ facti vel quæ iuris sit? Respon. quidā q. illa quæ est facti, vt hic: non iuris: vt. §. e. §. si quis ita. & pro eis. §. de acquir. here. l. is qui. ij. respon. & C. de inoffi. testa. l. filius. prout est ibi, cum re. & §. ad Treb. l. facta. §. q. si cõditio. Tu dic secundū Azo. ea quæ est iuris nõ facti. hæc tamen non habet effectū, nisi existat cõditio: vt dicto. §. si quis ita. & pro hoc. C. de inoffi. test. l. filius. put est ibi in litera, iure. & ibi plene nota.

o *Ex Asia venerit.* Sed nonne si filius est in potestate, est testamentū nullum? Respon. sic: vt institu. de exhe. l. in prin. non ergo secundū tab. locū habet. vt. §. eo. l. hi demū. Dic ergo q. hic erat emācipatus. vel dic, est nullum fauore sui: vnde etiam tunc petet secundū tab. vt no. C. de instit. & sub. l. si pater.

p *Conditio.* casualis vel mixta. nam si est potestatiua, etiā filius qui est in potestate patris, sibi imputet si non impleuit: vt non habeat secundum tabu. vt supra de here. instit. l. suus. ij. respon. non ergo reperit, qualisqualis.

q *Filium.* scilicet talem qui ab intestato succederet.

r *Ei qui.* scilicet tantū. ei vero qui est in potestate, nõ est necessaria quia iure ciuili vocatur ab intestato, sed emācipatus per prætorē tantum: vt insti. de here. quæ ab intesta. §. emācipati. & facit. §. eo. l. si sub cõditione. §. j. sed an suus institutus sub cõditione petet secundum tab. ea pendente? Respon. si est potestatiua, sic: quia valet testamentū. aliās cum nõ valet, petitur secundum tab. Vel dic vt modo no. quia suo fauore est nullum. Sed videtur q. hæc tuitio in contra tab. nõ potest stare. Primo, quia deficiente conditione deficit virib⁹ testamentū. ergo cessat cõtra tab. vt. §. de bon. possi. contra tab. l. qd vulgo. Secundo, quia instituto nõ potuit dari contra tab. vt. §. de cõtra tab. l. sub conditione. Sed expone, hic perinde deferri debet ac si petisset contra tabu. eo casu quo peti potuisset. vel dic, non potest peti contra tabu. ab instituto, scilicet pendente conditione: sed ea deficiente sic.

s *Pro ea.* scilicet dumtaxat.

t *Defertur.* hic quare, quod diximus supra de here. institu. l. si quis ita. Azo. & facit supra de inof. test. l. Papinianus. §. quoniā. & l. qui

o o o

repudiantis. & s. de contra tab. l. j. s. si ex tribus. Sed arg. contra. j. de affig. li. l. sub conditione. s. j. & s. de acqui. her. l. ex semisse.

a *Institutus. id est substitutus.*
b *si intra decem. scilicet decesserit filius pupillus.*
c *Quatuordecim. sub. decesserit filius. & facit. s. de vulga. substit. l. si ita quis. & l. ex facto.*

s. item quero.
d *scriptis. l. ratum. non etiā successoribus eorū: vt. s. de vulg. substi. l. qui plures. & l. qui duos. j. respon. & s. j. Azo.*

c *Substitutus. hoc plerūque. quod dic. vt. j. s. si quis ita scripserit. aliās autē primo vocatur substitutus q̄ cōiunctus: vt. j. ea. l. s. si duo. & C. de cadu. tol. s. fin autem aliquid. & facit. s. de ven. in pos. mit. l. j. s. eligitur. & C. de edic. diui Hadria. tol. l. j. & s. de coniungen. lib. l. j. s. si pater in pos. & de lega. ij. l. si quis seruum. s. certam.*

f *Primo loco. id est primo gradu. instit. alioquin contra. j. proximi. s.*

g *Proximi sunt. i. primo gradu instituti. Et no. q̄ similia sunt petitio bon. poss. & hereditatis aditio: vt hic. & j. e. l. si ita. s. qui filio. & s. is autem. In multis tamē differūt. vt probatur. s. ead. l. s. si sub cōditione. & de acqui. hered. l. is qui. Itē. s. de iniust. test. l. postum^o & instit. qui. mo. test. infir. s. non tamen. & diximus. s. eo. l. j. s. semel.*

h *Ex prima parte. scilicet dimidia.*

i *Heres esto. ex eadem dimidia.*

k *Priores. ex gradu superiori: vt. s. ea. l. s. deferretur licet sit arg. cōtra. s. proximi. s. & facit. s. de vulg. subst. l. qui cū plures. & de here. isti. l. si ita quis inst.*

l *Petere. p̄ dodrante. nā pro ea parte qua cōstat vnūquēq; eorū heredē. etiam ante petitionē habet bo. pos. vt. s. de here. inst. l. liber homo. s. si ita scriptū. Sed certē imō & p̄ dodrante: vt. j. e. l. si sub conditione. contra. Sol. ibi de ea quā facti: hic de ea quā iuris secundū quosdā. vel nō petit hic cū effectu etiā quā facti est. ita quōd non possit sibi auferri deficiente cōditione. Vel dic secundū Azo. quōd etiā pendente cōditione petitur quē iuris est: vt ibi: vt extate conditione sibi proficiat. Azo. & facit. s. de here. instit. l. quoties. s. si quis ita scripserit. & de condi. inst. l. vlt.*

m *si consulto sit inductum. à testatore. si vero inconsultē. distingue vtum possit legi. vel non: vt. j. si tab. test. nullæ ex. l. j. & facit. s. de his quæ in test. de. l. j. s. j. & s. sed & consulto. in fi. s.*

n *Non consulto. id est nō ex voluntate testatoris. nam & c. vt. s. de le. j. l. si ita sit adscriptum.*

o *Petere. sed nō pro herede gerere. vt. s. de hered. instit. l. liber ho-*

substitutus a fit, si intra decem: secundus, si post decē b intra quatuordecim c annos: si quidem intra decem decesserit, primus solus heres erit, & accipiet bonorū possessionem. Si verò post decem intra quatuordecim: secundus solus heres erit, & accipiet bonorum possessionem: nec sibi iunguntur, cum ad suam quisq; causam substitutus sit. Defertur bonorum possessio secundum tabulas primo gradu scriptis d heredibus: mox illis non petentibus, sequentibus non solum substitutis, e verum substituti quoq; substitutis. & per seriem substitutos admittimus. Primo gradu autem scriptos accipere debemus omnes qui primo loco f scripti sunt. Nam sicuti ad ad eundem hereditatem proximi sunt: g ita & ad bonorum possessionem admittendam. Si quis ita scripserit, Primus ex h parte h heres esto: i si primus heres nō erit, secundus heres esto: tertius ex alia parte dimidia heres esto: si non erit, quartus heres esto: primus & tertius priores k ad bonorum possessionem inuitatur. Si quis ita instituerit heredes, Vter ex fratribus meis Sciam vxorem duxerit, ex dodrante mihi heres esto: vter non duxerit, ex quadrante heres esto: si quidē mortua fuerit Scia, æquas partes habituros heredes cōstat. Quōd si ab altero vxor ducta fuerit, dodrantem & quadrantem eis competere: bonorum autem possessionem, antequam existat conditio, neutrum petere. l

Si consulto sit inductum m nomen heredis, indubitanter probatur bonorū possessionem petere eum non posse: quemadmodum non potest qui heres scriptus est, non consulto n testatore. nam pro nō scripto est quem scribi noluit.

Si substitutus præfertur cōiuncto, conditione cessante coniunctus admittitur. Bartolus.

Si duo sint heredes instituti Pri-

mo. s. Titius. quandoq; tamen est necesse vtrumque, petere. f. de nouo bo. pos. vt. j. de bonorum poss. l. sed cum patrono. & de nouo adire: vt. s. de acqui. here. l. si solus.

A *Adrescit. etiam inuito: vt. s. de acquiren. here. l. qui ex duabus. s. fi. & C. de iure de lib. l. cum aliquis. & facit. j. eo. l. si ita. s. secundum hanc. contra. Solu. ibi.*

mus & Secundus, Secundo Tertius substitutus: o mittente Secundo bonorum possessionem, Tertius succedit. Quōd si Tertius noluerit hereditatem adire, vel bonorum possessionem accipere, recidit bonorum possessio ad Primum: nec erit ei necesse petere o bonorum possessionem, sed ipso iure ei adrescet. heredi enim scripto sicut portio hereditatis, ita & bonorum possessio adrescit. P Si seruus heres scriptus sit: ei domino defertur bonorum possessio, ad quem hereditas pertinebit. q Ambulat enim cum dominio * r bonorum possessio. Quare si mortis tempore Stichus heres institutus fuit seruus Sempronij: s nec Sempronius eum iussit r adire, sed vel decessit, vel etiam eum alienauit, & cœpit esse Septicij: euenit vt si Septicius eum iusserit, Septicio u defertur bonorum possessio. ad hunc enim hereditas pertinet. Vnde si per multos dominos transferit seruus, tres vel plures: nouissimo dabimus bonorum possessionem.

III. PAVLVVS libro quadragesimo primo ad Edictum.

V **Erum est omnem postumū qui t moriente testatore in vtero x fuerit, si natus y sit, bonorum possessionem petere posse.**

III. VLPIANVS libro quadragesimo secundo ad Edictum.

C **Hartæ * appellatio & ad nouam chartam refertur, & ad delectiā. z Proinde & si in opisthographo a quis testat^o sit, hinc peti potest bonorum possessio.**

V. IDEM libro quarto Disputationum.

S **I sub conditione heres quis institutus sit, & accepta bonorum possessione secundum tabulas conditio defecerit: interdum euenit, vt res possessori b concedenda sit: c vtpote si filius**

fit. & dicitur opisthographum a ab opibus & grapha, quod est scriptura, quasi scriptura suarum opum.

S **I sub conditione.] CASVS. Filius est institutus sub tali conditōe. potest petere secundum tab. si deficit conditō. retinebit bona materna per contra tab. & certis personis relicta præstabit, aliis personis non, nisi in casu qui in l. ponitur. Viuianus.**

b *Possessori. i. ei qui bo. pos. petiit. Azo. & dic. res. i. hereditas.*

c *Sit. quia perinde habetur ac si contra tab. petiisset: vt supra. leg. æquissi-*

q *Pertinebit. si iussit eum adire.*

r *cum domino. vt petat dominus. sed & seruus sciente prætorē: vt. s. de bo. pos. l. seruus.*

s *Sempronij. sub. heres esto.*

t *Iussit. Sed nōne Sempronij contemplatione institutus videtur? Resp. ita: vt. C. de iur. delib. l. cum aliquis. Quomodo ergo alius potest iubere adire? Respō. bene. nam & hoc idem est vbi cōtēplatione fructuarij vel bonæ fidei possessoris seruus instituitur. iubet enim dominus nō bonæ fidei pos. vt. s. de acqui. heredi. l. si quis mihi bona. s. j. respon. & s. iussit. sed tamē dominus per cōditionē sine causa reddit: vt. j. de stipu. ser. l. pe. hoc enim est ex re: vt. s. de acquire. here. l. aditio. in fin.*

u *Septicio. secus in legato: vt. s. quando di. le. ce. l. si post. s. fi. & est ratio, quia legatum quæritur domino seruo etiam inuito: vt. s. de condit. & demon. l. filio. nō hereditas: vt. C. de her. insti. l. cum proponas. nec bo. poss. vt. s. ad Treb. l. seruo inuito. in prin. Item quid de Trebellianica restitutione? Rñ. similis est bonorum possessio: ni: vt. s. ad Trebel. l. seruo inuito. & facit instit. de here. instit. s. alienus.*

x *Erum est. In vtero. aliās secus: vt. j. vnde cog. l. j. s. sed hoc ita. Azo.*

y *Natus. alioquin contra: vt. j. de ver. sig. l. qui mortui. Azo. & facit instit. de bo. pos. j. respon.*

z *Hartæ. Ad delectiā. i. quæ scripta fuit, & postea rasa, & sic no. quod instrumenta fieri possunt in chartis rasis. Arg. cōtra. C. de edi. diui Hadria. tol. l. fi. ibi, prima figura & c. sed pone vt ibi.*

a *In opisthographo. i. in tabula lignea i qua erāt scripta debita: vt hodie*

b *In opisthographo. i. in tabula lignea i qua erāt scripta debita: vt hodie*

+ Cōcor. gl. in versic. nō extantibus. ibi, sed quid si primo fecerit testamentū? vide tur quod p̄ ingressū monasterij rumpitur, quasi per postumi agnationē. c. si qua mulier. 19. q. 3. * Pulchrē in hunc locum Alexan. ab Alex. lib. 2. gen. die. ca. 30. Alci. li. 2. dispūc. c. vlt. & Hermolaus in indice castigatio num suarū in Pliniū: in hac ipsa ditione.

ex prima

æquissimum. §. si sub conditione. Azo.

a Defecerit. id est deficere poterit. Azo.

b Accipere. pendente conditione: vt. d. §. si sub conditione. Azo.

c sed & si is. scilicet filius in potestate: vt addat præcedenti casui: vt. §. de leg. præstan. l. is qui. in princip. Azo.

d Tuendum. etiam deficiente conditione, nisi fuerit potestatiua: quia tunc sibi imputet si non impleat: vt supra de heredib. institu. l. suus. §. sed vtrum. sed si casualis est, nonne ipso iure testamentum est nullum: vt supra de heredi. insti. l. suus. in princ: Respon. est, si velit: sed si malit contra tabul. potest vt præteritus, cum defecerit conditio: vt supra de contra tabu. l. iij. §. quid ergo. Azo.

e Ab eis. scilicet emancipato & suo: & quod subiicit, & filius, profertur in emancipato tantum: & dic. habere videtur vt per contra tab. vt ita præstet legata coniunctis cæterisque qui sunt in potestate quasi ab intestato. q. d. licet & ipsi teneant per contra tab. in defectum conditionis, tamen quo ad legata vt nõ dentur etiam coniunctis, ab intestato habere videntur.

f Filius. scilicet emancipatus sub cõditione institutus, quæ defecit: fecus in suo, quia ab intestato: vt. §. de leg. præstã. l. is qui. in prin.

g Cæteri. qui sunt in potestate.

h Relicta. item vxori vel nurui: vt. §. de leg. præstan. l. j. Azo.

i Cæteris. nõ coniunctis.

k Non. scilicet illa quæ in testamento relicta sunt. Nam illa quæ ab intestato relicta sunt, omnibus omnino præstabitur, vt hic subiicit.

Azo. Item huic cõtra. §. de leg. præstan. l. si duo. in fi. Sol. ibi.

l Fideicommissum. hic quære quæ diximus instit. de bono. posses. §. sunt autem.

m Fraudatus. legatarius ab intestato præsumptiue. sic. §. man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Accursius.

n Bonorum possessio. secundum tabu. quæ est conuersa in contra tabu. cum defecerit conditio.

H Idemum.] CASVS. Filij instituti sub condit. pendente condit. possunt petere secundum tab. si in testamento vtili, & tabulæ sunt vtilis: aliàs secus. concordat. C. eo. l. fi. Viuianus.

o Hi demum. hinc sumunt quidam quod demum petit secundum tab. pendente conditione, qui ab intestato succedere potest. Sed Io. contra. nam quia sit scriptus, dicitur dari: vt. §. eo. l. j. §. si sub cõditione. & arg. §. eo. l. si sub conditione generaliter enim ibi dicitur in quolibet instituto: licet deficiente conditione distinguatur: vt no. in. §. si sub cõditione. & pro Io. est. j. eo. l. si seruus. & facit ad. l. §. de testa. tut. l. iij. & de testi. l. scio. & §. de bonorũ posses. l. non est. §. vbi. quæque. Accursius.

p Nec ad bonorum possessionem, aliquid tamen quandoq; prodest: quia trahitur ad fideicommiss. vt. §. ad Trebel. l. Scauola.

C Vm tabulæ.] CASVS. Testator fecit testamentum, adhibuit. Cxij. testes: omnia sigilla non apparent, sed. vij. nunquid ex illis ff. Infort.

fit emancipatus sub cõditione heres institutus. nam si defecerit ^a conditio, attamen secundum tabulas bonorum possessionem eum accipere ^b Iulianus scribit. Sed & si is ^c fuerit, qui ab intestato bonorum possessor futurus esset, tuendum ^d esse scripsit. & hoc iure vtimur. Videndum an legata ab eis ^e debeantur. Et filius ^f quidem quasi contra tabulas bonorum possessione accepta rem habere videtur: ceteri ^g verò quasi ab intestato: & ideo filius liberis parentibusque legata relicta ^h solis præstare cogitur, cæteris ⁱ non. ^k Planè ei cui ab intestato fideicommissum ^l relictum est, erit præstandum, quasi videatur hoc ipso fraudatus, ^m quod ex testamento petita sit bonorum possessio. ⁿ

VI. IDEM libro octauo Disputationum.

H Idemum ^o sub conditione heredes instituti, bonorum possessionem secundum tabulas etiam pendente conditione necdum impleta petere possunt, qui vtiliter sunt instituti. Quod si inutiliter quis sit institutus, nec ad bonorum possessionem ^p utilis institutio proficit.

Ad aliquem actum cõprobandum sufficiunt ea quæ necessaria sunt: licet ea quæ necessaria non erant, essent adhibita, & non cõpareant.

VII. IULIANVS libro vicensimo tertio Digestorum.

C Vm tabulæ ^q testamenti plurius ^r signis signatæ essent, & quædam ex his ^s non parent,

tabulis poterit peti bonorum possessio? sic. Viuianus.

q Plurium. puta decem. & facit. §. de testa. l. heredes. §. si plures.

r Ex his. scilicet signis.

S Ita scriptus.] CASVS. Testator in tabulis ita dixit: Sempronius heres esto. Titius, si naus venerit, ex tertia parte heres esto. idem Titius si naus non venerit, ex tertia parte heres esto. Titius, si naus venerit, ex tertia parte heres esto. Titius, si naus non venerit, ex tertia parte heres esto.

septem tamen signa maneant: sufficit ad bonorum possessionem dandam, septem testium signa cõparere, licet non omnium qui signauerint, maneant signa.

VIII. IDEM libro vicensimo quarto Digestorum.

S I ita scriptum sit, Sempronius ex parte dimidia heres esto. Titius, si naus ex Asia venerit, ex parte tertia heres esto. idem Titius, si naus ex Asia non venerit, ex parte sexta heres esto. Titius non ex duabus partibus heres scriptus, sed ipse sibi substitutus intellegi ^u debet: ideoq; non ex maiore parte quã tertia scriptus videtur. secundum hanc rationem, cum sextans vacuus relinquatur, bonorum possessionem Titius accipiet non solum tertię partis, sed eius quoque quæ ex sextante ^v eidem adcrefcit. Qui filio impuberi substituitur ita, Si filius meus moriatur prius quã in suam tutelam veniat, tunc Titius mihi heres esto: sicut hereditatem ^w vindicat perinde ac si verbum hoc mihi adiectum nõ esset: ita bonorum quoque eius possessionem accipere potest. ^x Sed & cum in prænomine, ^y cognomine erratum ^z est: is ad quẽ hereditas pertinet, etiam bonorum possessionem accipit. Is autem cuius nomen in testamento voluntate testatoris perductum ^a est: sicut ad adeundam hereditatem, ita ad petendam bonorum possessionem scriptus non intellegitur, quamuis nomen eius legatur. Quidam testamentum in tabulis ^b sibi fecit, filio autem impuberi per nuncupatio-

lere potest deficientẽ cõditione: sed interim vel pro tertia vel pro sexta petit secundum tab. quia in vtraque disiunctiue & sub cõditione est institutus. Azo.

x Quæ ex sextante. Sextans enim vacuus pro rata accrescit Sempronio & Titio: vt hic, & §. de here. insti. l. interdum. §. j. sed in eo quod dicit accipiet, imò videtur ipso iure accrescere: vt supra. l. j. §. si duo contra. Solu. & hic ipso iure accrescit: sed dicitur hic peti vñã cum tertia: cum iam accreuerat ipso iure. non enim bis petit, sed semel tantum: ibi adhuc non accreuerat: & ideo postea dicitur accrescere ipso iure.

y Hereditatem. Videbatur contra: quia ex substitutione ipsi pupillo directe sit aliquis heres, non patri nisi per obliquum: vt insti. de vul. substi. §. quo casu. & supra de hered. insti. l. pater filio. Item no. non nocere verbum positum vel ommissum: vt. §. de here. insti. l. quoties. §. si duo. & §. sequẽ. & C. de testa. l. testamentum. Item no. assimilari hereditatem & bonorum posses. sic. §. eod. l. ij. §. primo gradu. & infra in fi. huius. §.

z Erratum. facit supra de condi. & demon. l. demonstratio. & C. de testa. l. si in nomine.

a Perductum. aliàs inductum. facit. §. eo. l. ij. §. si consulto.

b In tabulis. i. in scriptis. & alios sibi, & alios filio fecit heredes, vt

sto. idem etiam Titius si naus non venerit heres ex sextante esto. erit heres ex tertia si nõ venerit: & ille sextans sibi accrescit. [QVI FI T I O.] Testator instituit filium impuberem: & si defecerit antequã esset pubes, Titium substituit. nunquid valet ista substitutio? sic. Quid si testator instituẽdo eum errat vel in nomine vel in cognomine: prima facie tenet institutio: veruntamen si non apparet inconsulto factum esse, denegabitur bonorum possessio secundum tabulas. [QVI DAM TESTAMENTVM.] Pater filio impuberi fecit testamentum: per nuncupationem filio fecit testamentum: vt illud quod sit, sit institutio & substitutio: certè institutus poterit petere secundum tabu. ille autem cū erit locus substitutioni, poterit petere secundum nuncupationem: vt. C. de bono. posses. secundum tabu. l. vlt. Viuianus.

† Vide Cic. lib. 2. de inuen. in tractatu de cõstitutione generalis, ibi, Imò pater sibi scripsit, & secundum heredem nõ filio, sed sibi iussit esse &c.

† Vide Ant. Aug. l. j. c. 8.

† Vide Cic. lib. 2. de inuen. in tractatu de cõstitutione generalis, ibi, Imò pater sibi scripsit, & secundum heredem nõ filio, sed sibi iussit esse &c.

† Vide Ant. Aug. l. j. c. 8.

† Vide Cic. lib. 2. de inuen. in tractatu de cõstitutione generalis, ibi, Imò pater sibi scripsit, & secundum heredem nõ filio, sed sibi iussit esse &c.

† Vide Ant. Aug. l. j. c. 8.

† Vide Cic. lib. 2. de inuen. in tractatu de cõstitutione generalis, ibi, Imò pater sibi scripsit, & secundum heredem nõ filio, sed sibi iussit esse &c.

† Vide Ant. Aug. l. j. c. 8.

statim patet: quod fieri potest: vt. s. de vulg. substi. l. patris. in fi.

a *Separatim.* q. d. alia hæc, alia illa bono. pos. est.

b *Scripto.* sic accipe scripto id est substituto heredi, vel adsignato ipsi filio.

c *Filio.* datiui casu.

d *Scriptis.* subau. à scriptis &c. & facit infra. l. proxi.

*Nuncupatio quid sit, Budæus in annot. prio. ad Pandec. diligenter explicat.

V *T bonorum possessio.] CASVS.* Si pater sibi & filio fecit testamentum: filio datur bonorum possessio secundum tabu. si testamentum patris sit signatum, substituto datur, licet sint resignata secundæ tabu. Viuianus.

e *Signatum.* cuius signa tabulis secundis sufficiunt: vt. s. de vulg. substi. l. patris. Azo.

f *Resignata.* id est aperta coram honestis personis, & præside: & iterum signata: vt. C. quæ ad. testa. ape. l. ij. debet enim prius pater sibi facere testamentum, & sollemniter. aliàs nullum est testamentum: vt. s. de vulg. substi. l. ij. §. prius. & insti. de pupil. sub. §. liberis. si verò ex post facto impugnetur testamentum patris: si quidem de iure prætoris, vt per contra tabu. tenet nihilo minus pupillare: vt supra de vulgari substi. l. & si contra tabulas. si verò de iure ciuili per querelam, pro ea parte pro qua expugnetur testamentum paternum, & pupillare: vt supra de inofficio. testamen. l. Papinianus. §. sed nec impuberi. Azo.

S *I seruus.] CASVS.* Si seruus sit institutus heres sub conditione, penden. condi. potest petere si non existat contradictor. Viuianus.

g *Potest.* pendente conditione.

h *Posse.* etiam ipsum seruum: vt supra de bono. possess. l. seruus. & sic patet quod bonorum poss. non petuntur in figura iudicij, in quo seruus esse non potest: vt. C. eo. l. seruus. Item quia qui succubuit in contra tabu. non perdit legatum: vt supra de lega. præstan. l. filium. §. si quis. secus si in figura iudicij: vt supra de inoffic. testa. l. Papinianus. §. meminisse. Item not. hic pro opinione Ioan. quam dixi supra eod. l. hi demum.

Q *Vi ex liberis.] CASVS.* Testator instituit liberos, & dixit: qui ex liberis peregre morietur, ei Titius heres esto. & duo decesserunt peregre. nunquid si ignoret Titius, vocatur ex substitutione? sic. sed si filius instituitur, & reuertatur de cap. hostium, nihilo minus bono. possess. accipere potest. [TESTAMENTO.] Titius fecit testamentum: facto testamento dedit se in arrog. irritatum est testamentum. vnde Titius sui iuris factus decessit. scriptus heres petit bono. poss. secundum tab. certè non dabitur ei: quia irritum factum est testamentum per arrogat. nisi. v. testibus postea voluntatem confirmauerit. Viuianus.

i *Peregre.* idem si non peregre, dum tamen non propter facti obscuritatem impossibilis sit vltimi discretio: vt. s. de reb. dub. l. qui duos. hæc enim discretio quia propter locorū distantiam est valde difficilis, impossibilis reputatur: vt & supra de usufr. l. j. §. si in viuariis. secus si non difficilis: vt in arg. contra. s. de testa. tu. l. duo. Arg. contra infra de ver. obli. l. cōtinuus. §. illud. Azo. & fa. s. de vul. substi. l. ex duobus, & supra ad. l. Fal. l. paterfamilias. §. si. Sed arg. cōtra supra de reb. dub. l. si fuerit, & de heredi. insti. l. in tempus. §. j. & de manu. testa. l. cum ex pluribus. & ad Trebel. l. eum. **ADDITIONO.** Dic secundum Barto. quod ibi loquitur in substitutione fidelcom-

missaria: hic in directa pupillari.

k *Prioris.* & sic vtriusque. H.

l *Filius.* qui erat ab hostibus captus.

m *Et anni.* vt pote cum sit utilis: vt. j. quis or. in bono. possess. serue. l. ij. §. dies. vnde tria exiguntur: vt infra de diuer. præf. l. j. Azo. & facit infra quod vi aut clā. l. semper. §. si quis.

n *Cōputabitur.* Sed non ne potuit dare procurator: vt supra de mino. l. Papinianus? Respo. nō: vt supra qui. ex cau. ma. l. ab hostibus.

o *Possessionem.* i. bonorum possessionem.

p *Exceptione.* non ipso iure, quia capitis deminutio est de iure prætorio: testamentum de iure ciuili: vt supra de capi. demi. l. ij. §. j. & insti. de bono. possess. §. quos autem. secundum Azo. & Hug. sed certè imò est de iure ciuili capitis deminutio: vt institu. de legi. agna. tu. §. si. & editum de capitis deminutione non inducit exceptionem, sed restituit actionem capite deminuto. & hic ideo dicitur exceptionem, quia nō potest fieri per recentem voluntatem quin arrogatio facta tenuerit: vt supra de ca. demi. l. ij.

q *Fortunas.* non omnes vel olim, vel hodie. quæ dic vt insti. de acquisi. per arro. §. ecce. & facit institu. qui. mo. testa. infir. §. non tamen. & s. de codicil. l. conficiuntur. §. si post.

r *Aliis literis.* quæ tamē habent quinque testes: vt. C. de codicil. l. si. §. si.

s *Rediisse.* non ergo ex codicillis datur hereditas, sed prima voluntate: vt supra de here. insti. l. institutio talis.

t *Non secus.* q. d. casui superiori de arrogato post testamentum similis est inferior, quādo scilicet testator fecit primum testamentum, postea secundum: tertio incidit secundum vt prius haberetur vltimum. Sed quæro, in quo est similitudo? Respon. non in tūpendo primū: quia in superiore casu arrogatione irritatur per exceptionem: at hic ipso iure per secundum: vt. C. de testa. l. sancimus. Item nec in resuscitatione primi: quia per recentem voluntatem resuscitatur ad agendum per secundū tab. & ad excipiendū. at in inferiori non ad agendū, sed ad excipiendū tantum: vt. j. in fi. Sed si agant instituti in secundo, repelluntur ab institutis in primo per exceptionem: nō autē instituti in primo agere possunt, cū ipso iure primū euauit per secundū. sunt ergo similes in excipiēdo, & sic nō per omnia similes.

u *Supremas.* vt enim deleto legato relicto non videtur fuisse relicto: vt supra de leg. j. l. si ita sit adscriptum. ita causa ademptionis remota in secundo testamento nunquā videtur ademptum quod in primo fuerat relicto: quia non durat ademptio: vt supra de in rem ver. l. si pro patre. §. versum.

x *Nec putauerit.* circa primum casum procedit.

y *Constitui.* id est resuscitari primum: vel cōstitui eo statu quo erat ante secundum, & hoc nuda voluntate, id est per incisionem secundū. nam ipso iure euauit primū, nec resuscitatur ipso iure: sed sic, vt si agant instituti in secundo, opponatur eis exceptio. Item nec ex primo agi posset: quod ipso iure est nullum.

z *Testamenti.* l. primi principaliter, valeat vel non.

a *Sed de viribus exceptionis.* ergo prius testamentum non ipso iure, sed per exceptionem tollitur per secundum. Et sic est contra. C. de testa. l. sancimus. §. j. Solu. dic hic exceptionis, scilicet opponendæ ex primo contra agentem ex secundo. nam hoc non est valere: quia si valeret, etiam ad agendum valeret: quod hic non est: quia

nem * substituit. Respondi sententiam prætoris in danda bonorum possessione eā esse, vt separatim a patris, separatim filij heredes æstimari debeant. Nam quæadmodum scripto b filij c heredi separatim ab heredibus patris, ita nuncupato potest videri separatim a scriptis d patris heredibus bonorum possessio dari.

IX. POMPONIUS libro secundo ad sabinum.

V *T bonorum possessio secundum pupillares tabulas admitteri possit, requiritur an patris testamentum signatum e sit, licet secundæ tabulæ resignatæ f proferantur.*

X. PAULVS libro octauo ad plautium.

S *I seruus sub conditione heres institutus sit: an bonorū possessionem accipere potest, g dubitatur. Et Scæuola noster probat posse. h*

XI. PAPINIANVS libro tertio decimo Questionum.

Q *Vi ex liberis meis impubes supremus morietur, ei Titius heres esto. duobus peregre i defunctis, si substitutus ignoret vter nouissimus decesserit: admittenda est Iuliani sententia, qui propter incertum conditionis, etiam prioris k posse peti possessionem bonorum respondit. Filius l heres*

institutus post mortem patris ab hostibus rediit. Bonorū possessio nem accipiet: & anni m tempus a quo rediit, ei computabitur. n

Testamentum eius qui se dedit arrogandum, irritatur, nisi postquam factus fuerit sui iuris, noua voluntate approbetur. Item testamentum primum tollitur per secundum: nisi secundum postea incidatur vt primū confirmetur: quia tunc primum ad excipiendum tantum valebit. Bartolus.

Testamento facto Titius arrogandum se præbuit, ac postea sui iuris effectus vita decessit. Scriptus heres si possessionem o petat, exceptione p doli mali summoebitur: quia dando se in arrogandum testator, cū capite fortunæ q quoq; suas in familiam & domum alienā transferat. Planè si sui iuris effectus, codicillis aut aliis literis r eodem testamento se mori velle declarauerit: voluntas quæ defecerat, iudicio t recenti redisse i intellegitur, non secus e ac si quis alius testamentum fecisset, ac supremas u tabulas incidisset, vt priores supremas relinquere. Nec putauerit x quisquam nuda voluntate cōstitui y testamentum. Non enim de iure testamenti z maximè queritur, sed viribus exceptionis, a

D codicillis datur hereditas, sed prima voluntate: vt supra de here. insti. l. institutio talis.

t *Non secus.* q. d. casui superiori de arrogato post testamentum similis est inferior, quādo scilicet testator fecit primum testamentum, postea secundum: tertio incidit secundum vt prius haberetur vltimum. Sed quæro, in quo est similitudo? Respon. non in tūpendo primū: quia in superiore casu arrogatione irritatur per exceptionem: at hic ipso iure per secundum: vt. C. de testa. l. sancimus. Item nec in resuscitatione primi: quia per recentem voluntatem resuscitatur ad agendum per secundū tab. & ad excipiendū. at in inferiori non ad agendū, sed ad excipiendū tantum: vt. j. in fi. Sed si agant instituti in secundo, repelluntur ab institutis in primo per exceptionem: nō autē instituti in primo agere possunt, cū ipso iure primū euauit per secundū. sunt ergo similes in excipiēdo, & sic nō per omnia similes.

u *Supremas.* vt enim deleto legato relicto non videtur fuisse relicto: vt supra de leg. j. l. si ita sit adscriptum. ita causa ademptionis remota in secundo testamento nunquā videtur ademptum quod in primo fuerat relicto: quia non durat ademptio: vt supra de in rem ver. l. si pro patre. §. versum.

x *Nec putauerit.* circa primum casum procedit.

y *Constitui.* id est resuscitari primum: vel cōstitui eo statu quo erat ante secundum, & hoc nuda voluntate, id est per incisionem secundū. nam ipso iure euauit primū, nec resuscitatur ipso iure: sed sic, vt si agant instituti in secundo, opponatur eis exceptio. Item nec ex primo agi posset: quod ipso iure est nullum.

z *Testamenti.* l. primi principaliter, valeat vel non.

a *Sed de viribus exceptionis.* ergo prius testamentum non ipso iure, sed per exceptionem tollitur per secundum. Et sic est contra. C. de testa. l. sancimus. §. j. Solu. dic hic exceptionis, scilicet opponendæ ex primo contra agentem ex secundo. nam hoc non est valere: quia si valeret, etiam ad agendum valeret: quod hic non est: quia

† Concet. è vltima voluntas defuncti modis omnibus seruandæ. ibi, vltima voluntas defuncti pro lege seruanda est. 13. quæst. 1.

Bo. poss in figura iudicij non petuntur.

quia ipso iure est sublatum. Alij dicunt quod hic. §. nec putauerit &c. vlt que in fi. refertur ad primum casum de arrogatione, non ad A proximum. alij aliter vt ibi nota.

2 *Quæ in hoc iudicio.* ita construe, quæ scilicet excep. quanquam in hoc iudicio. s. in secundo testamēto & ex eo agenti. vnde videbatur nō opponenda actori: quia secundū tollit primum. opponitur tamē. nō enim ipso iure rūpit testamentū secundum, sed per cācellationem.

b *æstimatur.* competat ei vel nō. nā alius forte nō opponet eā secūdo heredi præter primum. Azo. & secundū hoc etiam est in persona ex parte etiā opponētis. & est speciale propter secundū testamentū. regulatiter cōtra. vt. j. de excep. do. l. ij. §. plane. & facit. §. de pact. l. si vnus. §. pactus.

V *Scriptus heres.* **CAVS.** Heres scriptus potest petere bonorum possessionem, si ex certa parte scriptus est. sed si in incerta institutus est, nūquid ex parte illa poterit petere secundū tab. Respon. q. sic. vnde si dicat testator, quanta ex parte Titius heres sit tanta sit Seius nunquid alter vocabitur? sic. sed si declaratur heres ex semisse in codicillis: vt ex codicillis poterit petere, non vt ex testamento. Viuianus.

c *Occupat.* facit instit. de here. instit. §. partib. & de heredi. instit. l. Sabinus. & l. item quod & l. ex facto. & l. ex sex. vncis.

d *Inuenitur.* ergo non valet talis volūtas. Sed cōtra. §. de hered. instit. l. si quis ita. Sol. hic de præterito, ibi de futuro Ioā. & est ratio: quia quæ de præterito sunt, nō recipiūt incertitudinē. i. incertæ partis institutionē: cū certissima debeat esse. secus in his quæ futura sunt: vt. j. de verb. oblig. l. si quis stipulatus.

e *Nec. aliās nec. aliās nihil.* id est non.

f *Vel. hoc vel.* non est Pauli, sed testatoris: aliās falsum esset primum: vt. §. proxime dicitur. nam & ibi inest conditio: vt & posita supra solutio testatur.

SI A PARENTE QVIS MANUMISSUS SIT.

Id est emancipatus: vt. §. quando ac. de pecu. est an. l. j. §. alienatio & dic. dixit. §. de cōtra tab. quæ datur liberis cōtra testamentum parentū: nunc econtra de ea quæ parētibus cōtra testamenta liberorum, licet hæc non sit ita favorabilis: vt. j. vnde libe. l. scripto. in fin. Azo. & nota quod caute dicit cōtra testamentū emancipati nam ille qui est in potestate, non poterat olim habere heredē etiā parentem nisi haberet castreſe peculium, & faceret testamentū, & adiretur hereditas: & tunc cessat cōtra tab. & querela: vt. C. de inofficio. testa. l. fina. Idem in quasi castren. per prædictā. l. de inoffic. test. hodie autē in quasi castren. videtur secundū quosdā quod habeat locum querela & cōtra tabulas: vt. C. de episco. & cleri. auth. presbyteros. si autē non adiretur hereditas, pater omnia, occupat iure peculii: vt. j. de castren. pecu. l. ij. **ADDITIONE.** Dicitur est. §. de bono. possess. cōtra tab. quæ datur præteritis liberis: verum quia filius emancipatus præterit parentem, ponitur ista rub. Viuianus.

Ex testamento due sunt bono. possessiones, cōtra tabulas & secundū tabulas: quibus expositis subiicit duos titulos, quorū vnus refertur vult ab bo. poss. cōtra tabulas, alterum ad bono. poss. secundū tabulas. Primum, vt intelligatur nō tantum liberis, sed etiā parentibus præteritis dari bono. possessionem cōtra tabulas si in emancipatione manumissores exiterint, quasi patronis scilicet & recte si à parente quis manumissus sit. nam si à parente quis emancipatus non manumissus sit, cessat bonorum possessio. Cuiac.

ff. Infort.

Mancipatus.] CASVS. Scit patronus præteritus vocatur ad contra tabulas, ita pater præteritus à filio emancipato: quod æquissimum est. sic ergo vocatur parens ad successionem liberorum si præteratur: & deinceps vt vnum sciatis, istud habet locum in filio

nepote & pronepote coniuncto per lineam masculinā. Quid si pater accepit pecuniam vt filium emanciparet: repellitur à contra tabulas. h. d. cū. l. sequē. Viu.

g *Patiatur.* hic emancipatus: vt sicut patronus præteritus à liberto, sic pater præteritus à filio emancipato habet contra tabulas: vt instit. qui. mo. ius pa. po. sol. §. præterea. in fi.

h *Acquireret.* id est datum vt sibi quæret. si autem diceret sibi quæri, ergo non patri.

i *Emolumentum.* quo ad proprietatem plenā sicut seruus: & est similis ratio. C. de libe. & eorū lib. l. si manumissori.

k *Itum est.* quia eadem ratio: vt. §. ad. l. Aquil. l. illud. sed cum hodie nō sit eadem æquitas: quia nō quærit in aduētiis, nisi quo ad vsum fructum: vt. C. de bo. quæ libe. l. cum oportet. §. j. dicit Azo qd aliud est in patre quàm in patrono: sed H. dicit hodie etiā idem. Item not. quæ teneri ad remunerandum. sic. C. de in ius vo. l. venia. aliās non. vt. §. de peti. hered. l. sed & si lege. §. cōsuluit. sed per Lombar. semper. Azo. quam vocat legē Machildam.

l *Exemplo.* differt tamē in multis. nā patronus

SI A PARENTE QVIS MANUMISSUS SIT.

TITVLVS XII.

Sicut patronus præteritus vocatur ad contra tabu. ita pater præteritus à filio emancipato, quod æquissimum est.

I. VLPIANVS libro quadragesimo quinto ad Edictum.

Mancipatus à parēte, in ea causa est, vt in cōtra tabulas bonorū possessione liberti patitur exitū. Quod æquissimū prætori visum est: quia à parēte beneficiū habuit bonorū quæredorū. quippe si filiusfamilias esset, quodcunq; sibi acquireret, huius eius emolumentū patri quæret. & ideo itū est in hoc, vt patres exēplo patroni ad cōtra tabulas bonorū possessionē admittatur. Enumeratur igitur edicto personæ manumissorū, sic:

In eo qui à patre, auo ve paterno, proauo ve paterni aui patre. Nepos ab auo manumissus, dedit se adrogādū patri suo. Siue manēs in potestate patris decesserit, siue manumissus diē suū obeat: solus admittetur auus ad eius successionem ex interpretatione edicti: quia perinde defert prætor bonorū possessionē, atq; si ex seruitute manumissus esset. Porro si hoc esset: aut non esset adrogatus, quia adrogatio liberti admittēda

imponit operas: vt. C. de oper. li. l. j. parens nō: vt. j. eo. l. penul. Item patronus habet cōtra tab. etiā si per pecuniam manumissus: vt. C. de ope. lib. l. j. parens nō: vt. §. ea. l. §. si parēs. Item liberi patroni petūt cōtra tabulas, sed non parentis, infra ead. l. §. liberos autē. Item differunt in Fauiana & Caluisiana: vt. j. eo. l. nō vsque. Item pater reuocat quandoq; in totum, quando scilicet turpis persona est instituta: vt. j. eod. l. Pantoniū. sed patronus pro tertia: vt instit. de success. libert. §. si vero testamentum.

m *Ad contra tabulas.* imò ad querelam inofficio. vt supra de inoffic. testament. l. pater. in fin. contra. Solu. ibi ponitur querela pro contra tabulas. Item fallit & hoc de iure veteri in castrensi: vt supra de milit. testament. l. si à milite. in fin. Sed quid si institutus decessit: respon. habet pater vnde legitimi: vt not. C. vnde liberi. l. fi.

n *Manumissorum.* id est emancipatorum.

o *Proauo ve.* Sed quid si à superioribus puta à tritauo sit emancipatus atnepos? Respon. idem puto, cum eadem ratio est: & quia nomen parentis in principio huius. l. ponitur, quod est generale: vt infra de grad. l. iurisconsultus. §. parentes. & supra de in ius vocan. l. quique. §. fina. Azo. & not. quod deficiunt verba edicti. sed forte hic sequebatur, idem quod in liberto obseruabo, secundum. Azo.

p *Manumissus.* id est emancipatus.

q *Patris.* adoptiui.

r *Successionem.* Not. succeditur filiofamilias. Ioan. & est speciale aliās contra. §. de castren. pecul. l. ij. hodie semper succeditur: vt in authen. de here. ab intesta. §. ij. col. ix.

s *Esset.* sub. quo ad hoc, non quo ad alia: vt statim dicit, porro & c. Hug.

t *Hoc esset.* id est ex seruitute manumissus.

a Non est. vt. s. de adop. l. si pater. in fi. nisi à suo patrono: & tunc non fit ingenuus: sed iura ingenuitatis habet: vt supra de sta. ho. l. fina. & de ri. nup. l. sciendum.

b Maneret. patrono: vt & s. de in ius vocan. l. sed si hac. §. patronu. & j. de bo. liber. l. antepe. & facit. j. ad Tertyl. l. æquissimum. §. fin.

c Accepit pecuniam. secus in patrono: vt. C. de bo. liber. l. j. Sed nonne semper hodie accipit: vt instit. per quas pfo. no. acqui. §. hoc quoq;? Respond. illud fit lege permittente: vnde non habet pœnam: vt. C. de adul. l. Gracchus.

d In eum. sic. s. ad. l. Falcid. l. cum quo. §. fina.

e Quantum. quod arbitrio iudicis dirimitur. & sic pro minimo nõ perdit pater ius succedendi.

f Repelletur. imo non: vt. C. de inofficioso testamen. l. si quando. §. illud. quæ est contra. Solum. ibi filius non repellitur: hic pater sic: quia nõ sic patri debetur filij fuerit filio debetur patris hereditas: vt. s. de inoffi. testamen. l. nam & si. vel hoc ideo, quia sicut oli pater succedebat filio emancipato ex pacto, sci licet si emancipabat cõtracta fiducia: ita ex pacto repellebatur, vt hic. hodie tamen nõ admittitur ex pacto: vt instit. de leg. agna. succes. §. si ergo non repellitur ex pacto secundũ Azo. vel dic vt ibi. & facit. j. de verbo. obliga. l. vtrum.

g Militare cœperit. sic. s. de mili. testam. l. si à milite. §. fina. & est idem in patrono: vt. j. de bo. liber. l. etiam. §. si patronus. Sed nõ quid est hoc in armata militia tantũ? est enim & inermis: vt C. de neg. gest. l. vnica. arg. quod in armata tantum: vt. C. de his qui ve. eta. l. si. sed certe idem est in inermi: quia huius beneficij plenior est habenda interpretatio: vt. s. de consti. prin. l. fin. Azo.

h Non posse. cum filius militans fuerit. Azo.

i Manumissoris. i. emancipatoris. & facit. C. de priuile. do. l. j.

k Patroni. l. filij: vt. j. de bo. li. l. libertinus. §. si patroni.

l Patrem autem accepta. in spe. Azo.

m Ius antiquum. puta alimentorum: vt. s. de libe. agno. l. si quis à liberis. in prin. vel aliter dico. loquitur enim de bono. poss. quæ patri dabatur cum non ipse sed auus eius nepotis non contracta fiducia emancipauit: & erat ab intestato: quæ hodie locum non habet: vt insti. de bono. posses. §. & cum de testamentis. ibi, sunt autem. x. & c. & §. quæ autem in prætor. posses. etiam dici ius antiquum bo. pos. secundum tab. quæ datur patri instituto in castren. vel quasi castren. pecul. & cum in eo non possit habere locum contra tab. vnde non impeditur in secundis tabu. vt. s. de le. præstan. l. filium. §. si quis. quanquam in quasi castren. pecu. contra tab. editum possit ab alio committi: vt. s. de contra tab. l. iij. §. si pater alicuius. sed in hoc casu cum tenuerit datio contra tab. secundum tab. ei non daretur: vt. s. de leg. præstan. l. filium. §. omnibus. Azo.

n Cum sit & pater. Et not. quod duplici iure potest vti. argu. C. de iis qui mili. non possunt. l. is quidem. & s. de contra tab. l. iij. §. si quis ex. & §. plane. & l. ex duobus. j. respon. Item no. hic patrem habere

o Non in filium emancipatum ius patronatus.

o Non vsque. Detur. pro rebus alienatis reuocandis.

non est: aut si obrepserit, patroni tamen nihilo minus ius integrum maneret. b Si parens vel accepit pecuniam c vt emanciparet, vel postea viuus in eum d filius quantum e satis est contulit, ne iudicia eius inquietet: exceptione doli repellitur. f Est & alius casus quo bonorum possessionem contra tabulas parens non accipit, si fortè filius militare cœperit. g Nam diuus Pius rescripsit, patrem ad contra tabulas bonorum possessionem venire non posse. h Liberos autem manumissoris i non venire ad contra tabulas bonorum possessionem filij * constat: quamuis patroni k veniant. Patrem autem accepta l contra tabulas bonorum possessione, & ius m antiquum + quod & sine manumissione habebat, posse sibi defendere Iulianus scripsit. nec enim ei nocere debet quod iura patronatus habebat, cum n sit & pater.

II. GAIVS libro quintodecimo ad Edictum Prouinciale.

N On vsque adeo exæquandus est patrono parens, vt etiam Fauiana aut Caluisiana actio ei detur: o quia iniquum est ingenuis p hominibus non esse liberam rerum suarum alienationem. q

Si filius emancipatus instituit turpes personas, pater in solidum contra tab. aliàs vsque ad legitimam portionem.

p Ingenuis. at liberti ingenui non sunt: & ideo in ipsis aliud dicitur. sed cum hodie liberti sint ingenui, vt in authen. vt lib. decæ. col. vj. §. j. & ij. videtur idem. Sed certe & hodie iura patronatus ex tali ingenuitate non læduntur: vt ibidem dicitur.

q Alienationem. solitis modis & casibus: non etiam in casibus prohibitis: vt fundo dotali & similibus: vt instituit. quib. aliè. non licet. in prin. & facit. C. de act. & ob. l. sicut. Sed arg. contra. s. de ac. emp. l. Iulianus. §. idem Celsus. Item arg. contra. j. si quid in frau. patroni. l. fina. ADDITIO. Dic secundum Bar. hic quod ibi loquitur in quarta quæ debetur filio arrogato tanquam æs alienum: secus si in aliis.

III. PAVLVVS libro octauo ad Plautium.

P Aconius * ait: si turpes personas, veluti meretricem, a parente emancipatus & manumissus f heredes fecisset, totorum e bonorum contra tabulas possessio parenti datur: aut constituta u partis, si non turpis heres esset institutus.

Si emancipatus filius præterit patrem suum, indubitanter pater præteritus vocatur ad contra tabulas: & non præstat legata.

Si filius emancipatus testamento suo patrem suum præterierit, x + siue heredem instituerit, fideicommissa non cogetur pater præstare ex sua parte, quæ ei debetur, etiam si adierit hereditatem. Sed & si filia vel neptis manumissa sit, & pater vel auus præteritus petat bonorum possessionem: eadem quæ in filio dicenda sunt.

IIII. MARCELLVS libro nono Digestorum.

P Atri qui filium emancipauit, y de his quæ libertatis causa imposita fuerint, z prætor nihil edicit: & ideo frustra pater operas stipulabitur de filio. a

V. PAPINIANVS libro vndecimo Quaestionum.

D iuus Traianus filium quem pater malè contra pietatem adiciebat, + coëgit b emancipare: quo postea defuncto pater vt manumissor bonorum possessionem sibi competere distitutus: vt supra de inoffic. testamen. l. Papinianus. §. sed nec im-

puberis. & nisi scripti sint diuersi iuris: vt eod. titu. l. circa. & nisi vnus ex pluribus exheredatis agat: vt in eo. titu. l. filio. in princi. & not. quod hic pater habet tertiam sine grauamine: vt infra de dona. l. si patronus. & j. proxi. §. sic & C. de inoffi. testamen. l. quoniam in prioribus.

x Præterierit. & extraneum instituit: à quo instituto legata reliquit coniunctis personis, quæ pater debet præstare: vt. s. de leg. præstan. l. j. in prin. hoc quidem fiet salua tertia. sic & si fuit institutus, & est exinanita hereditas legatis: vt supra de condi. & demon. l. si is. & j. de dona. l. si patronus.

y Ari.] CASVS. Si pater emancipat filium, potest imponere operas, & ideo non habet operarum petitionem. Viuianus.

z Imposita fuerint. vt operæ. Accursius.

a De filio. pietatem enim, non operas debet filius: vt. j. de obsc. l. penul. secus in patrono: vt. C. de ope. lib. l. j.

D iuus.] CASVS. Pater cogebat filium ad turpem vitam. filius iste emancipatus est à patre. pater coactus est emancipare. nunquid si pater prætereat ab eo, habebit contra tabulas bono. pos? non. Viuianus.

b Coëgit. speciale, vt & aliàs: sed regulariter contra. quod dic vt insti. qui. mo. ius pa. po. sol. §. fina. & facit. j. vnde libe. l. j. & l. penul. & C. de spec. l. lenones. lib. xj. & s. de iis qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. Item not. quod pro hac iniuria etiam atroci, iniuriarum nõ agitur: vt. j. de iniur. l. prætor. §. sed & si quis.

* filij emancipati.

+ Vigl. in cõment. ad tit. de inoffi. testam. circa prin. instit. lib. 2. interpretatur hoc loco ius antiquũ, id est querelam in officio testamenti.

Militia inermis an gaudeat priuilegijs militiae armatæ.

* Panonius

+ Concor. e. si qua mulier. in glo. super verbo, non extantibus. ibi. ascendentem non potest quis exheredare, nisi commiserit causam ingratitudinis. & in prin. ibi, æque succedunt ascendentes licet ordine turbato. 19. q. j.

+ Huc pertinet gratissimus locus apud Cic. in Orat. pro Cluentio aduersus Salliam eius matrè.

leg. l. si legatarius. nisi in casibus ibi notatis: inter quos est miles: vt. C. eo. tit. l. ab administratione. & est ratio, quia data libertas non potest reuocari: vt. s. de mino. l. verum. §. quod si minor. aliàs vero etiam à legatario legatarij aufertur si contemplatioue primi sit secundo relictum, non aliàs: vt. s. de testa. tute. l. qui tutelam. & de excus. tuto. l. legatarius. & facit. s. ad Trebel. l. si patroni. §. qui fideicom. & s. de excusa. tut. l. tutor. §. j.

Vra libertorum.] CASVS. Patronus fuit damnatus crimine perduellionis, vel læsæ maiestatis. nunquid liberi carebunt iure patronatus: non: imò remanebit eis. Viuianus.

a salua. sed iura sepulchrorū nō sunt eis salua: vt. j. de su. & legi. l. j. §. interdum. sed videtur hic iura libertorum nō salua: vt. j. de interdic. & releg. l. iij. quæ est cōtra. Sol. hic ex aliis capitulis legis, non q̄ in principē sit emissum. alij q̄ hic ex æquitate, ibi ex stricto iure: vel hic specialiter fuit concessum, forte quia multi erant liberti: vt. j. de bo. dam. l. si plures. & fa. C. de bo. lib. l. j. & C. de obse. l. v. & j. ad. l. Iulia. maie. l. eos.

Diuus.] CASVS. Si libertus detulit patronum suū, vel submitit aliis, reuocatur in seruitutem. Si patronus libertum suum nō aluit: ius patronatus debet perdere. Viuian.

b De statu. i. vel de libertate, vel de filiatione, vel de potestate: vt. s. de Carb. edic. l. j. §. sed si quis. j. respon. & l. decessit. sic enim accipitur status pro his tribus in eo. tit. l. Carbonianū. §. quāuis. & facit. s. e. l. j. in fi. cōtra vbi in metallū. sed ad alia submittebat, quæ nō statū tangerēt.

c Non aluerit. vt. j. de bo. lib. l. si patronus nō aluerit. & supra de lib. agno. l. alimenta. & dic quæ sunt hæc iura, & quibus modis amittuntur, vt not. C. de bo. lib. l. fin. §. fin. in fi.

d Perdat. vt. s. de bon. lib. l. si potronus.

A Digere.] CASVS. Si patronus cogat libertā iurare ne nubat: perdit ius patronatus. sed si filius iussu patroni coegit eā perdit ius patronatus sed si patronus stipulatur. c. operas, nō perdit ius patronatus. sed si patronus cogit libertum ne nubat, perdit ius patronatus. sed. l. Iulian. de maritandis ordinibus istud iusiurandum debet ei remitti. Viuianus.

c Liberta. no. qui patitur quod prohibere potest, facere videtur. de quo dic vt no. s. de his qui no. in fa. l. quid ergo. §. certe. Itē est argu. cōtra. s. de leg. ij. l. si ita sit adscriptū. & fa. j. qui & à qui. l. fi. in prin. & s. de in ius vo. l. adoptiuū. §. fi. & j. e. l. qui cōtra le. Sed contra. j. qui & à qui. l. pe. Sed ibi ad tempus, hic vt perpetuo non nubat.

f Nocebit. nisi ratum habuerit: vt. s. de vi & vi ar. l. j. §. cum autem. si tamen suo nomine gestum est. Azo.

g Aut. alternatiue.

Si pater damnatur crimine perduellionis: liberi eius nihilominus retinent iura libertorum.

IIII. IDEM libro quinto Institutionum.

Vra libertorum, patronorum liberis, cum pater eorum erat perduellionis damnatus, salua esse diui Seuerus & Antoninus benignissimè rescripserunt: sicut ex alia causa punitorum liberis iura libertorum salua sunt. †

V. IDEM libro tercio decimo Institutionum.

Diuus Claudius libertum qui probatus fuerit patrono delatores summisisse, qui de statu eius facerēt ei quæstionem: seruū patroni esse iussit eum libertum. Imperatoris nostri rescripto cauetur, vt si patronus libertum suum non aluerit, ius patroni perdat. †

VI. PAVLVS libro secundo ad legem Æliam Sentiam.

A Digere iureiurando ne nubat liberta, vel liberos tollat, intellegitur etiam is qui libertum iurare patitur. Sed si ignorante eo suus filius adegerit, stipulatus fuerit: nihil ei nocebit. † certe si iussu patroni is qui in potestate est, idem fecerit: dicendum est eum hac lege teneri. Stipulatus est centum operas, aut in singulas aureos quinos dari. non videtur contra legem stipulatus: quia in potestate liberti est operas dare. † Quamuis nulla persona lege excipiatur: tamen intelligendum est de his legem sentire, qui liberos tollere possunt. Itaque si castratum libertum iureiurando quis adegerit: dicendum est non puniri patronum hac lege. Si patronus libertam iureiurando adegerit, vt sibi nuberet: si quidem ducturus

h Contra legem. Æliam Sentiam: vt. j. qui & à qui. l. fi. §. is qui. **i Operas dare.** vt supra de iure do. l. plerumque. in fi. aliàs ergo cui pretium operarum stipulatur, vel aliquid pro operis, perdit ius patronatus: vt. j. qui & à qui. l. fin. §. j. & ij. & C. de ope. lib. l. nec patronus. sed propter operas solas non perditur nisi contra tabulas

quod dic vt no. C. de ope. lib. l. si quam. §. quāuis. **k intelligendum.** no. vbi lex non distinguit, nos tamen distinguimus. sic s. de testi. l. quæ sitū. arg. cōtra. s. de pub. l. de pretio. vbi plene no. **l Et perinde.** fa. s. de cōdit. & demon. l. cum ita. & l. hoc modo. **m Remittitur.** No. legē vim apostolicam obtinere, vt remittat iuramentū. sic. s. si quis cautionibus l. fin. Sed quid si aliquis vel aliqua spōte iurauerit nō contrahere matrimonium, vel voueat castitatem? nūquid poterit postea contrahere? Azo.

VII. MODESTINVS libro singulari de manumissionibus.

Diuus Vespasianus decreuit, vt si qua hac lege venierit, ne prostituere, & si prostituta esset, vt esset libera: si postea ab emptore alij sine conditione veniit, ex lege venditionis liberam esse, & libertam prioris venditoris. Mandatis Imperatorum cauetur, vt etiam in prouinciis præfides de querelis patronorum ius dicentes, secundum delictum admissum libertis pœnas irrogent. † Interdum illæ pœnæ à liberto ingrato exiguntur, vel pars bonorum eius aufertur, & patrono datur: † vel fustibus cæditur, & ita absoluitur.

VIII. IDEM libro sexto Regularum.

Seruum à filiofamilias milite manumissum diuus Hadrianus rescripsit, militem libertum suum facere, non patris. Seruus non manumissus libertatem consequitur si is qui ea lege distractus est, vt manumittatur intra tempus: quod superueniens, licet non manumittatur, faciet tamen libertum emptoris. †

IX. IDEM libro nono Regularum.

quando seruus non manumissus perducitur ad libertatem. v. do tibi seruum vel dono vt in diem manumittas. si non manumittas, intra tamen diem perducitur ad libertatem. Viuianus. **r seruum.** castrēsis peculij vt. j. qui & à qui. l. si quis. §. j. & j. de bo. lib. l. ij. §. si filius. & j. de suis & leg. l. ij. §. miles. **s Consequitur.** ex constitutione diuorum fratrum missa ad Aufidium Victorinū si datus fuit ea lege vt manumitteretur: vt. j. prox. §. & s. de leg. tu. l. ij. §. j. **t Quod.** scilicet tempus. **u Emptoris.** non tamen ingratus accusat: vt. j. qui & à qui. l. si quis. in princ. **Flij.] CASVS.** Si filius qui est in potestate patris, vel emancipatus, abstinet se ab here. paterna: ius quod habet paternus in libertis, non admittitur. h. d. infra de bonis liber. l. si patronus. §. si quis

quod dic vt no. C. de ope. lib. l. si quam. §. quāuis. **k intelligendum.** no. vbi lex non distinguit, nos tamen distinguimus. sic s. de testi. l. quæ sitū. arg. cōtra. s. de pub. l. de pretio. vbi plene no. **l Et perinde.** fa. s. de cōdit. & demon. l. cum ita. & l. hoc modo. **m Remittitur.** No. legē vim apostolicam obtinere, vt remittat iuramentū. sic. s. si quis cautionibus l. fin. Sed quid si aliquis vel aliqua spōte iurauerit nō contrahere matrimonium, vel voueat castitatem? nūquid poterit postea contrahere? Azo.

Diuus vespasianus.] CASVS. Si aliqua ancilla vendita eo pacto ne prostituatur, prostituitur postea: erit ancilla primo videntis, nō prostituētis eam. cōcor. s. de ser. expor. l. fi. [MANDATIS.] Præfides audiētes querelas patronorū de ipsis libertis, aliquādo puniūt eos relegādo eos: aliquando adimendo partem bonorum. Viuian. **n Liberam.** etiā si prostituta non est: vt no. C. si manci. ita fue. al. l. j. in fin. & facit eod. tit. l. ij. & supra de ser. expor. l. si Titius. **o Irrogent.** vt. C. de obsequi. l. penul. **p Illæ.** quæ sunt. s. eo. l. j. Vel dic quæ sequuntur. & sub. l. quia vel fustibus & c. **q Datur.** regulariter fisco datur: vt. C. de modo multarum. l. multarum. quæ est contra. **Seruum.] CASVS.** Si filius seruum manumissit, est libertus ipsius, nō patris sui: quia filius in castrēsi loco patris habetur: vt. s. ad Mace. l. j. in fi. [SERVVS.] Ali-

Lata ab Augusto. Tacitus lib. 3. Huius legis alia quædam capita collegit Duar j. di. spu. cap. 40. remittitur.

† Vide in hunc locum quæ de Marco Antonio refert Vulfatius Gallicanus in Auidio Cassio.

* Ælia Sentia lata sub Augusto à Conf. Ælio & Sentio Saturno.

quis non mala. & j. de verb. signi. l. licet. §. recte. [V T IN BONIS.] Liberi damnati de crimine capitali non habent locum in bonis liberti, nisi fuerint restituti. Item si patronus vindicauerit se sine iudice. Item si patroni accusauerint libertum, & sunt maiores. xxv. an. ius patronatus amittunt. Viuianus.

a *Libertis.* pura de succedendo, & alia: vt. C. de La. li. tol. §. fin autē fuerit. & j. titu. j. l. si operarum. nisi quādo sunt in faciēdo, quæ transeunt etiam ad heredes extraneos: vt. C. de in ius voc. l. venia.

b *Emancipato.* §. ergo erat in potestate.

c *Cuius.* id est alicuius: quia patronus vindicauit delictum liberti sine accusatione: vt differat à sequenti casu.

d *Capitis.* comparatur tamen ei in multis casibus qui sunt infra de bo. lib. l. qui cum maior. per totam legem.

Extat Labeonis sententia ab Africano relata. l. edito. §. de bo. no. posses.

e *Vm patronum.* **CA SVS.** Filius patroni accusat libertū de crimine capitali: pœnā patitur, quia præteritus à liberto patris sui nō vocabitur ad contra tabu. Viuianus.

e *Eum patronum.* id est patroni filium: qui & ipsi patroni sunt: vt in stit. de leg. pa. tu.

f *Libertum.* paternum, qui & filius dici potest: vt. j. de verbo. signi. l. licet. §. patrono. secus in ipso manumittēte: vt. j. de fideicō. lib. l. si filius. §. erit. & facit. §. de his qui. vt indig. l. tutorem. §. j. Accursius.

g *Capitis.* sic. j. de bo. li. qui cum maior. §. is de. mum. & §. de bo. poss. l. edito. §. rei autem cap.

h *Detulit.* offerendo libellum accusationis.

i *Intelligendus est.* verbis edicti inspectis, sed non sententia: vt. j. de bo. lib. qui cum maior. §. accusasse. & §. de in ius voc. l. quamuis.

k *Is autem.* qui accusauit vel detulit. & sic cōtinuatur cum superiori.

l *Duodecim tabularum.* quæ defert patronis hereditatē liberti. vt in stit. de suc. li. in prin. nec ad cōtra tab. quæ aliās datur patronis præteritis: vt. §. de bono. poss. l. sed cum patrono. in princ.

g *Aius.* **CASVS.** Quidam Gaius fecit testamētum: & quendā libertum ex parte cum filiis instituit. nūquid hoc modo facit ingenuum? Non. Viuianus.

m *Non posse.* vt. C. de testa. l. neque. & ibi no.

f *liusfamilias.* **CASVS.** Filiusfamilias non potest manumittere: & si manumitti iussu patris, fit libertus patris. Viuianus.

n *Sit patris.* vt. §. de ritu nup. l. matrimonij.

s *I iurauero.* **CASVS.** Dico me patronum tuum esse. tu dicis quod non sum. defers mihi ius iur. iuro me patronū esse. nunquid habeo pro patrono quantum ad bo. poss. contra tabu? non: nisi pronuntiatu fuerim patronus. Viuianus.

o *Ad successionem.* sed quo ad veniā sic: vt. §. de in ius vo. l. adoptiuū §. patroni. Item secus e contra si iurat libertus se libertum non

Filius hereditate paterna se abstinentes, ius quod in libertis **a** habent paternis, non amittunt. Idem & in emancipato. **b** Vt in bonis liberti locum quidam non haberent, lege excipiuntur: rei capitalis damnatus, si restitutus non est: si iudex cuius **c** flagitij sit, fueritve: vel maior annis vigintiquinque cū **b** esset, capitis **d** accusauerit libertum paternum.

x. **TERENTIUS clemens libro nono ad legem Iuliam & Papiam.**

Eum patronum **c** qui capitis libertum **e** accusasset, excludi à bonorum possessione contra tabulas placuit. Labeo existimabat capitis **e** accusationem eam esse, cuius pœna mors aut exilium esset. Qui nomen detulit, **h** accusasse intellegendus est: **i** nisi abolitionem petit: idque etiam Proculo placuisse Seruius refert.

xi. **VLPIANVS libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.**

Is autem **k** nec ad legitimam hereditatem quæ ex lege duodecim tabularum **l** defertur, admittitur.

xii. **MODESTINVS libro primo Responsorum.**

Gaius Seius decedens testamento ordinato, inter filios suos Iulium libertum suū quasi & ipsum filium ex parte heredē nominauit. quæro, an huiusmodi scriptura possit liberto statum conditionis mutare. Modestinus respondit, statum mutare non posse. **m**

xiii. **IDEM libro primo Pandectarum.**

Filiusfamilias seruum peculiarem manumittere non potest: iussu tamen patris manumittere potest: qui manumif-

esse: vt. §. de iureiur. l. eum qui. §. si libertus. & est hoc fauore ingenuitatis. & dic vt ibi.

p *stabitur.* quia facit ius hoc casu: vt. §. de sta. homi. l. ingenuum.

q *Vi contra.* **CASVS.** Si cogo libertam ne nubat, non habeo ius patronatus, nec liberi mei: imò perdo ius patronatus, & liberi mei. Viuianus.

q *Liberi.* cōtra. §. de in ius voc. adoptiuum. vbi hoc non nocet filiis etiā patre viuo. Sol. ibi in tali re est quæ patri per filium quæri non potest, puta reuerentia de non vocādo in ius: hic vero poterat, vt successio: quo casu distinguitur: aut sit in potestate, & obtinet quod hic. aut sui iuris, & nō nocet filiis: vt. j. e. l. diui fratres. §. sed cū ipso. quæ videtur cōtra arg. huius distinctionis. j. de bo. lib. quæritur. & l. in seruitute. §. si patroni. Alij dicunt quod hic consenserunt filij in contrariis non. & facit. C. de obseq. l. ij. ibi, aut iure & c.

xiiii. **VLPIANVS libro quinto ad legem Iuliam & Papiam.**

Si iurauero me patronus esse, dicendum est, non esse me quantum ad successionem **o** patronum: quia ius iurandum patronum non facit: aliter atque si patronum esse pronuntiatum sit. tunc enim sententia stabitur. **p**

xv. **PAVLVS libro octauo ad legem Iuliam & Papiam.**

Qui contra legem AELIAM Sentiam ad iurandum libertum adegit, nihil iuris habet nec ipse, nec liberi **q** eius.

Alienatio facta in fraudem legis ipso iure non valet: facta autem in fraudem hominis valet: sed per reuocatoriam rescinditur. Bartolus.

xvi. **VLPIANVS libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.**

Si libertus **r** minorem se centenario in fraudem legis **t** fecerit, ipso **u** iure non valebit id quod factum est: & ideo quasi in centenarij liberti bonis locum habebit patronus. quidquid **v** igitur quaqua ratione alienauit, **x** ea alienatio nullius momenti est. Planē si qua alienauerit in fraudem patroni, adhuc tamen post alienationem maior centenario remaneat: alienatio quidem vires **y** habebit, verum tamen per Fauianam & Caluisianam **z** actionem reuocabuntur ea quæ per fraudem sunt alienata. & ita Iulianus sæpissime scribit, **a** eoque iure utimur. diuersitatis autē ea ratio est, **b** quotiens in fraudem **a** legis fit alienatio, non valet quod actum est. In fraudem autem fit, eum quis se minorem cētenario facit ad hoc vt legis præceptum euertat. at

spon. & referas hic quæ dicuntur institu. de suc. lib. in prin. & §. pōstea. & §. sed nostra.

f *Legis.* Papiæ: vt institu. de suc. lib. §. postea.

t *Ipsa.* scilicet iure: vt. C. de leg. & con. l. non dubium.

u *Quicquid.* quia ipso iure nihil valet, ergo nullius & c.

x *Ratione alienauit.* libertus. secus in ingenuo: vt. §. titu. ij. l. non vsque. Azo.

y *Vires.* arg. pro sententia nostra quā dicimus. C. de cōdic. ob cau. l. ea. licet in hoc sit dissimilitudo: quia Fauiana est cōtra possidentem, conditio vero ob causam contra paciscentem tantum datur.

z *Et caluisianam.* quæ cui detur, dic vt. C. si in fraudem pa. l. ij.

a *In fraudem.* Quod modis fiat fraus, dic vt supra de le. & se. con. l. fraus. hic autem fit in rei deminutione. non ergo hic modus continetur sub illis: quod verum est: quia illi modi gratia exempli doctrinaliter traduntur. Azo. Item & no. ex præcedentibus quod durius agitur cum eo qui fraudat legem, quàm cū eo qui fraudat hominem: & sic est argu. contra. §. de arbi. l. Celsus. **ADDITIONO.**

† Concor. c. imperiali. ibi, ea quæ cōtra leges sunt, nō solum inutilia sed etiā profectis habenda sunt. 25. q. 2.

* scripsit. * quia quotiens.

Dic secundum Bar. quod quædam est pœna respiciens actum, quia agunt ministri: & durius agitur cum lege: quia ius habet magis potestatem annullandi quàm homo. quædam est pœna extrinseca, & tunc mitius agitur cum lege secundum eundem Bar. hic.

a Centenario. prima alienatione fecit se minorem centenario: ideoque ipso iure fit reuocatio. per secundam non fit minor: quia iam minor erat per primam, quare ipso iure non reuocatur, sed per Caluifianam. lo.

b vna. de rebus.

c Reuocata. ipso iure.

d Omnium. frerum.

e Partibus. scilicet tertius reuocandis non ipso iure: sed per Caluifianam.

f Omnes. scilicet ipso iure. Accursius.

g Momenti. ipso iure: vt infra de aqua coti. & æstiu. l. j. item queritur. & s. Trebatius.

h Quasdam res. quæ ipsum minorem centenario faciunt.

i Postea. quàm erat factus minor centenario.

k Ipso iure. dominio trãf lato.

l sed priorum. scilicet reuocabitur: si modo per ipsam factus fuit minor centenario: alioquin per Caluifianam.

D iui.] CASVS. Lex ista est verbosa: ramentum eius intetio est leuis. pater meus libertum patris sui de crimine capitali per calum. accusauit, cum pater meus esset maior. xxv. an. ipse cadit à iure patro. sed nunc quid ego filius cadam. à iure patronat? diui fratres rescripserunt quod factum patris mihi noceat: veruntamen Iulia. sententia introducta est in contrarium, cuius sententia approbatur hic, vt si au' manumiserit seruum, licet pater accuset eum de crimine capitali, patri nocere debet, non mihi filio, sed habebor pro patrono non ex persona vnde patris, sed vnde aui. Vnde colligitur extra

text. arg. si pater committit feloniam, ego filius vocabor non ex persona patris, sed aui mei. arg. huius. l. & præallega. Viuianus.

m Pater patris. id est auus huius nepotis.

n vigintiquinque esset. aliter enim nedum alij, sed etiam sibi non præiudicaret accusator: vt. j. de b. lib. l. qui cum maior. R.

o sed & Volusius. ordo literarum: sed vt. i. postquam Volu. Mæ. ami. noster anxie diliges. i. valde diliges peritiã iuris ciuilibus præter veterem, repete, peritiã liberaliũ artium quã similiter diligit: postquam ille inquam ductus est in præsentia nostra, religione nostri rescripti. i. ppter religionem nostri rescripti. q. d. vtrum in religione est habendum rescriptum quasi æquũ, an vero quasi iniquũ: ait sub. ille Volusius se non arbitratum aliter respondere: vt, id est sicut nobis affirmauit.

p sed cum & nunc corrigat prædicta.

q Aui liberti imo contra: vt. s. eo. l. qui contra. Solu. ibi. Item contra. j. proxi. s. Sed ibi pater, hic auus accusauit. & facit. s. de sena. l. emancipatum. s. fi.

r Fuisse. Vt euidenter & generaliter scias quando delictum patris eiusdemque patroni noceat eius liberis: ita distingue. nam aut filius vult sibi vindicare ius tale in libertis ex quo patri adhuc viuenti

cum alienatione facta nihilo minus centenarius est, non videtur in fraudem legis factum, sed tantum in fraudem patroni: idcirco Fauiano vel Caluifiano iudicio reuocabitur id quod alienatum est. Si quis plures res simul alienando, minorem se centenario fecerit: quarum vna reuocata vel omnium partibus, maior centenario efficitur, vtrum reuocamus omnes, an pro rata ex singulis, vt centenarium eum faciamus? Magisque est vt omnium rerum alienatio facta nullius momenti sit. Si quis planè non semel alienauerit, sed quasdam res ante, quasdam postea: alienatio earum rerum quæ postea alienatæ sint, ipso iure non reuocabitur, sed priorum. in posterioribus Fauianæ locus erit.

Delictum aui vel patris non nocet nepoti vel filio in iure libertorum Bartolus.

XVII. IDEM libro vndecimo ad legem Iuliam & Papiam.

D iui fratres in hæc verba rescripserunt: Comperimus à peritioribus dubitatum aliquando, an nepos contra tabulas aui liberti bonorum possessionem petere possit, si eum libertum pater patris cum annorum vigintiquinque esset, capitis accusasset. & Proculum sanè non leuem iuris auctorem in hac opinione fuisse, vt nepoti in huiusmodi causa non putaret dandam bonorum possessionem. cuius sententiam nos quoque secuti sumus, cum rescriberemus ad libellum Cæsidie Longinæ. sed

nihil acquiritur, puta reuerentiæ exhibitionem, ne vocetur in ius sine venia, vel familia: & tunc non nocet sibi delictum patris quominus etiam patre viuente tali prærogatiua vtatur: vt supra de in ius vocan. l. adoptiuum. s. j. Si verò sit tale ius ex quo patri possit acquiri, puta si vult liberto succedere per contra tabulas vel alio

& Volusius. Mæcianus amicus noster, vt & iuris ciuilibus præter veterem & bene fudatam peritiã anxie diligens, religione rescripti nostri ductus, sicut coram nobis adfirmavit, non arbitratum sed aliter respondere debere. Sed cum & ipso Mæciano & aliis amicis nostris iuris peritis adhibitis plenius tractarem: magis visum est nepotem neque verbis neque sententia legis aut edicti prætoris ex persona vel nota patris sui excludi à bonis aui liberti. plurium etiam iuris auctorum, sed & Saluij Iuliani amici nostri clarissimi viri hanc sententiam fuisse. Item questum est, si patroni filius capitis accusauerit libertum, an hoc noceat liberis ipsius. Et Proculus quidem in hac fuit opinione, notam adspersam patroni filio, liberis eius nocere. Iulianus autem negauit. Sed hic idem, quod Iulianus, erit dicendum.

XVIII. SCÆVOLA libro quarto Responsorum.

Q Væro an libertus prohiberi potest à patrono in eadem colonia in qua ipse negotiatur, idem genus negotij exercere. Scæuola respondit non posse prohiberi.

XIX. PAVLVS libro primo Sententiarum.

I ngratus libertus est, qui patrono obsequium non præstat: vel res eius, filiorumve tutelam administrare detractat.

XX. IDEM libro tertio Sententiarum.

Sicut testamento facto decedente liberto, potestas datur

ipsi filio nocet: hic innuit quod sic: quia dicit filio inflicta nota. sed certe hoc eum à succedendo non excludit: vt. j. ad Terry. l. ij. s. si mulier.

Q Væro. CASVS. Volebat patronus prohibere libertos ne exacercent negotium in eodem vico. certe non potest. concor. s. eo. l. ij. Viuianus.

Q Væro an libertus prohiberi. siue illicita siue licita: quia nil Catilina Cethego. Azo. & facit. s. e. l. liberti. & j. tit. j. l. fi. & j. de ope. lib. l. libertus negotiatoris.

I ngratus libertus. CASVS. Si libertus non præstato obsequium patrono, ingratus est. & si libertus non administrat res patroni absente patrono, non etiam petit tutorem filii patroni, ingratus est. Vi.

I ngratus. vt ob hoc in seruitutem reuocetur. hoc enim denotat nomen ingratus. Sed contra. C. de lib. cau. l. solo. Sol. hoc necessarium, vt alimentorum: vt ibi dixi.

Detractat. id est nullo modo vult gerere vel attingere. secus si attingeret, & male gereret: tunc alias pœnas patitur, non in seruitutem reuocatur: vt. s. de suspect. tu. l. ij. & arg. C. qui pe. tu. l. ij.

Sicut testamento. CASVS. Si libertus decedit post testamentum factum, ego patronus possum operas petere, vel partem bonorum pe-

modo tanquam patronus: tunc patre viuente & se in potestate remanente repellitur. secus si pater decesserit, vel alio modo sui iuris factus fuerit: vt. j. de bo. liq. l. quaritur. & hoc possum dicere generaliter in omni crimine etiam publico: quia ius libertorum habent filij non à patre iure successionis: sed quia filij sunt: quibus exclusis veniunt cognati patroni per ordinem vsque ad quintum gradum: vt instit. de suc. lib. s. multis. nec obstat. quod dicitur infra de interd. & releg. l. iij. Dico enim quod filius habet quædam iura in libertos eo ipso quod grederi pœnam quam reperiatur delictum. gl. in. c. ius natural. l. dist. i.

† Capitoli- nus ait Mar- cum studuit se iuri, & au- diuisse Vo- lusium Mæcia- num.

* Item ini- quum est vt vnus punia- tur pro alio: quia non de- bet ultra pro- grederi pœna- quam reperi- tur delictum. gl. in. c. ius natura- le. dist. i.

* detractat.

† Iste text. facit ad hoc quod donatio omnium bonorum non valet de quo in. l. stipula- tio hoc modo cõcepta. j. de verbo. obli. per Bar- to. & Alex. in l. eũ duobus. s. idẽ respõ- dit. s. pro so- cio.

* Ad Quin- tilios. l. in ser- uitutem j. de bon. lib. r. Videur ex- pugnã hæc vox, vt qui- dã doctẽ ob- seruauit.

rum petere. similiter si decedit intestatus, eadem electio mihi ser- uatur. Viuianus.

- a *Imposita. vt operas.*
- b *Partis. scilicet tertiae.*
- c *Possessionem. contra tabulas.*
- d *Ei electio manet. non ergo ex sola impositione operarū perditur ius succedēdi: licet quidam contra. quod dic vt. C. de op. lib. l. si quam. sed ipsi dicūt de his operis quæ imponuntur causa onerandæ libertatis. & facit supra eo. l. adire. §. qui stipulatur.*

Siue patronus.] CASVS. Si patronus deportatur, pdit ius pat. sed restitutus recuperat. si libertus deportatur, & restituitur: restituitur etiā ius patro. adeo vt cōtra tabu. possit petere. Vnū sciatis: interdum excluditur patronus à bonorū possess. contra tab. Quid enim si instituitur filius vel eius seruus? repellitur à contra tabulas: sed si sunt duo patroni, & vnus institutus ex debita portione non petat, petet contra tabu. alius enim non poterit petere si ei accrescit portio alterius filij eius legitimi: & naturales excludūt patronū filij naturalis exheredati. & alio instituto si per seruum patroni acquiritur ei portio debita, excluditur patronus: verūtamen si repudiat hereditatem, liberti non excludūt patronum. Viuianus.

Siue patronus.] CASVS. Si patronus deportatur, pdit ius pat. sed restitutus recuperat. si libertus deportatur, & restituitur: restituitur etiā ius patro. adeo vt cōtra tabu. possit petere. Vnū sciatis: interdum excluditur patronus à bonorū possess. contra tab. Quid enim si instituitur filius vel eius seruus? repellitur à contra tabulas: sed si sunt duo patroni, & vnus institutus ex debita portione non petat, petet contra tabu. alius enim non poterit petere si ei accrescit portio alterius filij eius legitimi: & naturales excludūt patronū filij naturalis exheredati. & alio instituto si per seruum patroni acquiritur ei portio debita, excluditur patronus: verūtamen si repudiat hereditatem, liberti non excludūt patronum. Viuianus.

- e *Restituatur. in integrū.*
- f *Recipitur. vt infra de bo. lib. l. iij. §. si deportatus. & dic vt no. §. de cōtra tabulas. l. j. in fi. Nec ob. C. de sen. pas. l. frustra. sed ibi indulgentia: vel vt ibi.*
- g *Et si ex vncia. cū quatuor, id est tertia ei debeat.*
- h *Per seruum. scilicet patroni: & subau. etiam si instituat seruus patroni à liberto. ad quod infra ead. l. §. naturales. & facit infra de bonis lib. iij. §. toties. & quod ibi not.*
- i *Vel legato. nec hoc corrigitur in patrono: licet in filio sic, vt iure institutionis habere debeat: vt in auth. vt cum de appel. cog. §. aliud. col. viij.*
- k *Ex debita. Si quæras, quæ est debita pars? Respon. tertia pars ei partis quæ cuilibet ex parronis contingeret liberto decedente ab intestato, sicut in filiis dicitur: vt. C. de col. l. pe. §. quid tam in aliis.*
- l *Non poterit. supplē, nec accrescit portio alterius patroni non petentis. Accursius.*
- m *Accrescere. & est ratio, quia accrescentem partem suo iure non habet, sed. §. sic. & facit. §. de bo. possessio. l. sed cum patronus. & infra de bo. liber. l. vj. & l. si libertus.*
- n *Naturales. sub. & legitimi. aliā frustra de exheredatione dicit: vt §. de verb. oblig. l. quidam.*
- o *Alio. id est non patrono.*
- p *Patrono. quia tantum ad commodum instituti sunt: arg. §. quod cum eo. l. si filio. §. si filio. Sed argu. contra. §. de ope. liber. l. cum patronum. §. cum libertis.*
- q *Non excludit. quia non videtur esse filius, cū ei non succedat. Sed ar. contra. §. de fideic. lib. l. cum quasi. §. sed & si quis suus heres.*

patrono, vel libertatis causa imposita a petere, vel partis b bonorum possessionē: c ita & cum intestato decesserit, earum rerū electio ei manet. d

XXI. HERMOGENIANVS libro tertio Iuris Epitomarum.

Siue patronus siue libertus deportetur, & post restituatur: c amissum patronatus, & petendæ contra tabulas bonorum possessionis ius recipitur: f quod ius seruatur & si in metallum patronus vel libertus dānatus restituatur. Excluditur contra tabulas bonorum possessione patronus & si ex vncia § heres instituarur: & id quod deest ad supplendam debitam portionem, per seruum h iudicio liberti sine conditione & ditione ei hereditate vel legato i siue fideicommissio quæri potest. Ex duobus patronis vnus ex debita k parte heres institutus, sine conditione & dilatione cōtra tabulas bonorum possessionem petere non poterit: l licet si minor ei portio esset relicta, & contra tabulas bonorum possessionem petisset, alia etiam portio ei accrescere m potuisset. Naturales n liberi liberti exheredati facti, alio o ex parte herede instituto, si per seruum ex alia parte parenti successerint, obiciuntur patrono. p Liberti filius heres institutus si bona repudiauerit, patronus non excluditur. q

XXII. GAIVS libro singulari de Casibus.

Satis constat, etiam si in potestate sit parentis f filius patro-

Satis.] CASVS. Si filius patronæ est in potestate sui patris cum liberto materno, potest ab intestato succedere, & per contra tab. ad eius bonorum possess. venire. Viuia.

Si filius.] CASVS. Filius nō vindicauit necē paternam: seruus interfecti detexti illā necē, & ita affecutus est libertatē pro præmio. nū quid fili⁹ patroni habebitur pro patrono? nō.

ne, nihilo minus legitimo iure ad eum pertinere hereditatem.

XXIII. TRYPHONINVS libro quindecimo Disputationum.

Si filius patris necem inultam reliquerit, quam seruus detexit, & meruit libertatem: dixi nō habendum pro patroni filio, f quia indignus est. Cum ex falsis codicillis, qui veri aliquo tempore crediti sunt, heres ignorans quasi ex fideicommissio libertatem seruis præstitisset, rescriptum est à diuo Hadriano, liberos quidem eos esset, s sed æstimationem u præstare debere. & hos libertos manumissoris esse recte probatur: quia saluum est etiam in his libertis ius patroni.

Iudex appellationis potest pro parte sententiam cōfirmare, pro parte nullam pronuntiare. Bart.

XXIII. PAVLVS Imperialiū sententiarum in Cognitionibus prolatarū siue decretorum ex libris sex libro primo.

Camelia Pia † ab Hermogene appellauerat, quod diceret iudicē de diuidenda hereditate inter se & coheredē, non tantū res, sed etiā libertos diuississe: nullo enim iure id eum fecisse. Placuit nullam esse libertorum diuisionem: alimentorum autē diuisionem à iudice inter coheredes factam, eodem modo x ratā esse.

DE OBSEQUIIS PARENTIBUS & PATRONIS PRÆSTANDIS. TITVLVS XV.

I. VLPIANVS libro primo Opinioniū.

Etiam militibus pietatis ratio y in parentes z constare a debet. Quare si filius

patronatus liberti debent patrono obsequiū, ponit de obsequiis patrono præstādis. Iuris patronatus pars sunt obsequia iure naturali debita patronis. quo nomine honorem significamus, reuerentiam, pietatem, beneficij gratiam, quæ omnia etiam vno ὑποτάχης nomine Græci complectuntur, & huius quidem obsequij ratione nec patronos liberti in ius vocare possunt sine venia nec iudicio fisti ab eis locupletem fideiussores desiderare, nec famosa aut veluti famosa actione cum eis experiri, nec insurandum calumnie exegere, nec insolidum eos condemnare, & si quid contra officium pietatis fecerint, in libertos proposita est querela vel actio ingrati. eandem pietatem liberi parentibus debent etiam non manumissoribus. & sunt tam parentum, quam patronorum, sacra nomina. Cuiac.

Etiam.] CASVS. Sicut alij debent obsequium parentibus: ita filij milites liberi debent obsequium parentibus. & si forte libertus est filius militis vel patroni, debet obsequium fauore pietatis. si filius patrem vel matrem contumeliis afecerit, vel intulit impias manus: est puniendus ipse filius. si est miles, militia indignus iudicandus est si patrem vel matrem iniuria afecerit, vel maleficos appellauit. Viuianus.

y Pietatis ratio. à seipsis militibus debita, vel id est ratio quæ est pietas. Azo.

z In parentes. id est circa parentes. sic & dicitur chirothecam habet in manu, id est circa manum.

a Constare. id est certa esse debet.

[CVM EX FALSIS.]

Oblati fuerunt tibi falsi codicilli, in quibus continebatur quod tu rogatus eras. seruos tuos manumittere. manumissisti per errorē. nunquid tenet manumissio? sic, & illi erunt libertini. Viuia.

f pro patroni filio. nunquid vt heres habebit ius patronatus? videtur quod sic: vt. §. de fideicō mis. lib. l. si filius. §. erit. & facit. C. in quib. cau. ser. pro præ. lib. acci. l. j. & infra de bo. lib. si necem. & de suis. & leg. l. intestato. §. j. & supra ad Silia. l. si seruus.

t eos esse. contra. C. de peti. hered. l. fina. §. penul. Solu. ibi à lege non datur: hic ab homine data nō valet. vel vt ibi. facit. C. de fideicommiss. liber. l. ij.

u Estimationem. xxv. aureorū: vt §. de manumiss. test. cū ex falsis. in præci.

x Camelia. Eodē modo. quo ceterarū rerū: vt. §. familiae erciscūd. quædā. & §. de ali. leg. l. ij. in princip. Sed quo modo pro parte valet sententia? Respond. plures sunt sententiæ quæ capitula: vt not. in contrario. §. fami. erciscund. l. in hoc iudicio.

DE OBSEQUIIS [a liberis & libertis] parentibus &c.

ADDITIO Superiori titulo dictum est de iure patronatus & quia causa patronatus

& c. De obseq. a liberis & libertis par. &c.

+ Ista lex est ad hoc multum singu. secundū Bart. in. l. quædā. supra fa. erc. quod dicitur in sumario. de quo not. in. c. Rainutus. extra de test. & in. c. pastoralis. per Innoc. extra de offic. deleg. ceterū in quibusdā scriptis ex. legitur Cornelia Papia ab Hermo. &c.

a Punendus. vel à patre, vel à iudice, sicut vult pater. vt. C. de emāci. lib. l. si filius.

b Collibertos. subau. f. matrem & c. puta quia ambo erant manumiss. sic & alibi institu. de serui. cog. Sed quid si ambo essent serui? idem viderur: vt. s. de ritu nup. l. adoptiuus. §. seruales.

c Venerari. no. sic infra eo. l. liberto.

d Publicam. id est quæ cuilibet patri de populo deberur. vel, id est publica vtilitas est talem impietatem puniri. & facit supra de offic. proconf. l. nec quicquam. §. de plano. & de offi. pref. et. vrb. l. j. §. cum patronus. & quod not. C. de libe. & cor. lib. l. si manumissori. in fine.

e Indignus militia. id est priuilegio militiæ: quin puniatur à præfide, vel id est degradandus, & libertus in seruitutē reuocandus. & sic est argumen. pro prælati contra eos quibus bene fecerunt.

Facit ad hanc legem quid dicitur in. c. 2. cum glo. fi. extra de or. cogn.

f Maleficos. id est de aliquo maleficio appellauit, id est accusauit: vel dic quia dixit affatoraricē. sic accipitur. C. de malef. l. nemo. Accur.

Honori.] **CASVS.** Non solum debet istud obsequium liberi parentibus, supra. l. j. imo honori parentū debetur vt filius non possit conuenire parētem, vel libertus patronum, etiam si per procuratorem se defendit, si conuenit eum act. de dolo, vel act. famosa, puta act. iniuriarū, vel etiam turpi act. & turpis actio est interdictum vnde vi. Viuianus.

g Honori parentum. in infinitum. quod dic vt supra de in ius vocā. l. qui. que. §. sed an. in fi.

h De dolo. sed huius loco in factū: vt. s. de dolo. l. non debet. in fi.

i Iniuriarum. vt. j. de iniur. non solum. §. quāquam. nisi sit atrox: vt supra de in ius voc. l. sed & si hac. §. fi. Sed contra hoc. j. eod. l. licet. §. honor. Solu. ibi. & eodem modo sol. aliud. s. dicta. l. sed & si hac. §. fi. Accursus.

k Condemnati. per procuratorem: vt. s. de iis qui not. infra. l. furti. §. si quis ali.

l Infamia. scilicet de facto, quæ in quibusdā nocet, vt. C. de iis qui not. infra. l. ea vero. Azo.

m Reddendum, sed in factum eius loco: vt. j. de vi & vi ar. l. j. §. interdictum. hoc quia atrocitatem.

Titius.] **CASVS.** Titius emit quendam seruum: tenuit eum. post multos annos iussit eum vendere. rogatus ab eo accepit pretium, & manumissit, vel ab amico serui accepit pretium, nunquid censetur patronus? sic. vnde si libertus fuerit ingratus, de ingratitude potest accusari. non enim propterea dominus perdit ius patronatus. Viuianus.

n Iussit. forte procuratori suo.

o A suo seruo. vt proxime dixit.

p Ab amico. facto pacto de manumittendo inter dominum & seruum, non amicum qui nihil dicebat, sed solum pecuniam dabat. nam idem est tunc quod est si ipse seruus dat, vt non cogatur manumittere: vt hic, & C. de lib. cau. l. cum affirmes. & omnes ius patroni saluum est: vt. C. de obsequiis. l. etiam. & in seruitutem re-

uocat: vt hic. si autem cum amico serui pepigit, tunc eum cogitur manumittere: vt. j. de manumiss. l. si quis ab alio. & ideo nec reuocat in seruitutem: vt. C. de lib. & eorum libe. l. j. nec succedit: vt. C. de La. lib. tol. l. j. §. illud.

q Ille, qui accepit à seruo vel ab amico serui: pacto tamen facto cum seruo tantum.

amico **P** eius acceptis nummis dederit libertatem: an ab eo seruo qui cum esset alienus, in fidē eius deuenit. Etenim ille **q** etiam si non gratuitum, beneficium **r** tamen præstitit: iste nihil amplius quàm operam suam **s** accommodare videri potest.

IIII. MARCIANVS libro secundo Publicorum iudiciorum.

Per procuratorem, **r** ingratum libertum posse argui, diuus Seuerus & Antoninus rescripserunt.

V. VLP IANVS libro decimo ad Edictum.

Prens, patronus, patrona, liberive aut parentes patroni patronæve, neque si ob negotium faciendum vel non faciendum pecuniam accepisse dicerentur, in factum **u** actione tenentur: sed nec famosæ actiones **x** aduersus eos dantur, nec hæc quidem quæ doli vel fraudis habent mentionem. **y**

VI. PAULVS libro vndecimo ad Edictum.

Nec serui corrupti **z** aguntur:

VII. VLP IANVS libro decimo ad Edictum.

Licet famosæ non sint: **z** & in quantum **b** facere possunt, damnantur: nec exceptiones **c** doli patiuntur, vel vis metusve causa: vel interdictum vnde vi, **d** vel quod vi patiuntur: nec deferentes iusiurandum, de calumnia iurant. **e** nec non & si ventris nomine in possessionem calumniæ causa missa

patiuntur, vt doli exceptionem: & interdictum vnde vi, & quod metus causa, licet non infamet, non datur: & sacramentum calum. remittitur parentibus & patronis ista ratione, quia honor eis debetur: & non est verisimile patronos aduersus libertos calumniam exercere. Viuianus.

u In factum. scilicet illa quæ oritur ex edicto de calum. vt supra de calum. l. j. in princip. quæ infamat: vt ibi not. sed in factum generalis bene datur hoc casu: vt. s. de dolo. l. non debet. in fi.

x Famose actiones. quæ multæ sunt: vt supra de infami. l. j. §. qui furti. Accursus.

y Mentionem. licet non sint famosæ de iure, vt condictio furtiua. vt. j. eo. l. licet. quæ huic continuatur.

z **N**ec serui corrupti. hæc infamat: vt supra de ser. corru. l. dolo. Azo.

a **L**icet non sint. scilicet aliquæ de prædictis: vt condictio furtiua, & interdictum vnde vi: vt. j. de act. & obliga. l. cessat. & de vi & vi arma. l. iij. §. vnde vi. de facto enim infamant: vt. s. eod. l. honori. quia nomine doli dantur.

b Et in quantum. vt insti. de act. §. sed & si quis.

c Nec exceptiones. doli, vel similes quæ continent dolum: vt. j. de excep. doli. l. apud. §. aduersus.

d Vnde vi. vt & j. de vi & vi ar. l. j. §. interdictum.

e De calumnia iurant. vt. s. de iureiur. l. si patronus. Accursus.

Hoc dicens.

a Hoc dicens. agendo actione in factum, quae infamat: vt. s. de his qui not. infra. l. notatur. & l. seq.

b Edicti. habet enim hoc edictum multas partes, scilicet de furto, rapina, iniuria, & metu, & dolo, & vi, quibus, agitur propter dolum, & infamatur infamia iuris, vel facti: vt. s. l. pares. & l. sequen. & in hac in princip. Accur.

c Interuētoribus. vt procuratoribus & tutoribus & similibus. Sed contra j. de dam. infect. l. qui bona. §. si quis ali. vbi etiam procurator non iurat de calūnia. Sed speciale est in iuramento. quod non placet. Itē contra. s. e. l. honori. in princ. Solu. ad vtrumq; dic q; ex dolo interuētoris & agitur contra eum interuētorē: & excipitur, vt hic, sed contra patronū nec agitur nec excipitur, vt hic, alias autē ex dolo talū excipitur contra dominū: vt. j. de excep. doli. l. apud. §. quāsitū. & §. illud. ceterū de dolo patroni nec patrono, nec alij nomine eius agentis de dolo excipitur: vt dicta. l. qui bona. §. si quis. nec etiā agitur contra eū vel aliū eius nomine ex dolo patroni: vt. s. eo. l. honori. hoc si agat libertus suo nomine, alias se cus. quod dic. vt. s. de in ius vocan. l. quāsitum.

d Honor. vt supra de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. fina.

e Heres. s. etiā filius. Est enim ingenuus: vt insti. de inge.

f Defuncti habet. ideoq; ei non succedit: vt. s. de re. du. l. qui duos. §. si cū filio. Azo. Sed arg. contra C. de liber. & eo. lib. l. fi. Solu. ibi.

g Honesta. etiam si sit inhonesta: vnde eum non accusat: vt. j. de accu. l. qui accusare. in fi. & de adul. l. si adulterium. §. liberto.

h Debet. & magistri.

i Nvllum ius. CASVS. Si manumitto libertū meum, in ipsa manumissione possum operas imponere. si emancipo filiū, non possum operas imponere. quare? quia pietas est in patrem & filiū. Viu. patrono. vt infra titu. j. l. vt iur. iurandi. nec ob. aut h. sacramenta. C. si aduer. ven. quia ibi super licitis, hic super illicitis. sic & C. de leg. & con. l. non dubium. & facit. s. si a paren. l. penul. & C. de inoffic. testa. l. quando. §. j. Item arg. contra. j. de verb. oblig. l. vtrum. sed ibi non est opera.

k Liberta. CASVS. Si liberta vititur arte sua contra voluntatem patronae, non est ingrata, nec in seruitutem potest reuocari. cō cor. s. eo. l. liberti. Viuianus.

l sua. id est patronae: vel sua. i. libertae. & facit. s. tit. j. l. quāro.

DE OPERIS LIBERTORVM.

ADDITIO. Quia inter cetera iura patronatus hoc ius habent patroni in libertos, vt debeant liberti operas obsequiales prestare: vt supra de condit. indebi. l. si non fortem §. libertus ideo post tractatū de iure patronatus ponitur de operis liberti. Vel quia inter cetera obsequia liberti tenentur prestare operas, ponitur rubri. de operis libertorum. vnde de operis libertorū videamus quid sit opera. j. l. j. qualiter diuidatur. j. co. l. operae. deinde a quibus & quando & qualiter imponatur, infra eo. l. vt iur. iurandi. & l. seruis patroni. & quibus modis remittantur operae, infra eo. l. interdum. & l. qui libertinus. & l. penul. Viuianus.

Item operae pars sunt iuris patronatus id est officia diurna sive in ministerio

sive in officio consistant libertatis causa imposta libertis per stipulationem vel iururandum. qua ex re dat praetor iudicium operarum, & recte veteres glossae. Operarum, τὸν ὑπηρεσίον ὡν ἀπελευθεροῖ τοῖς πατέρων. nam in liberos parentibus iudicium operarum non est. sed & praeter operas, doni aut muneris patrono promissi vel iurati astio est. Cuiac.

Digestorum

scu Pandectarum Liber trigesimo octauus. DE OPERIS LIBERTORVM. TITVLVS I.

I. PAVLVS libro singulari de Variis Lectionibus.

Peræ sunt diurnū officium. I. VLPIANVS lib. trigesimo octauo ad Edictum.

Hoc edictū m praetor n ponit coartadae persecutionis libertatis causa impositorū. Animaduertit enim re istā, libertatis causa impositorum o praestationē vltra * excreuisse, p vt premeret atque oneraret libertinas personas. Initio q igitur praetor pollicetur se iudicium operarū daturum in libertos & libertas.

Stipulatus operas ad certum diem, non potest ante diem petere: sed debens operas non potest soluere partem operarum.

III. POMPONIVS libro sexto ad sabinum.

Operas stipulatus, ante peractum diem operā eius diei petere non potest: † nec pars operae per horas solui potest: † quia id est officij diurni. † Itaque u nec ei liberto qui sex horis dumtaxat antemeridianis x praesto y

quod quis exhibet alicui per diem scilicet artificialem, non naturale: vt. s. de annu. leg. l. ij. & infra de verborum signifi. l. ij. §. j. & ibi, Factum est vespere & mane dies vnus. quandoque tamen pro breuioris temporis officio ponitur, vt opera obsequialis: vt in salutando & similibus: vt. s. de condit. indeb. l. si non fortem. §. libertus. & consistit opera in actu: vt. s. de ope. seruo. l. j. & differt hic tit. ab. illo. quia ibi de serui, hic de liberti operis dicit.

Hoc Edictum. CASVS. Edictū illud est propositū causa coartadae persecutionis libertatis, & in aliquo coartatur cū patronus in ipsa manumissione imponit operas: vnde ipsi quib⁹ sunt operae impositae, tenentur, & in eos praetor dat iudicium. Viuia.

m Hoc edictum. cuius verba non habemus.

n Praetor. scilicet Rutilius, vt. j. tit. j. l. j.

o Impositorum. id est praestationem impositorum & c. Azo.

p Excreuisse. impositorum dico ab aliquo: vt ipse praemittit. Azo. & facit. j. qua. re. act. l. j. §. quae oneranda.

q Initio. postea autem ius succedendi est inductum: vt. j. tit. j. l. j.

o Peras. CASVS. Si sum stipulatus operam dari mihi ad certū diem, ante diē non possum petere: sed si debet operas, & vult soluere partem operae, non debet hoc licere ei. Viuian.

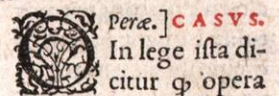
r Non potest. quod dic vt dixi insti. de inuti. stip. §. qui hoc anno.

s solui potest. inuito stipulatore.

t Diurni. vt. s. l. j.

u Itaque. expositio est praecedentis.

x Antemeridianis. duae partes sunt, & secundum hoc dic antequam conueniatur: vel est vna pars, vt dicantur antemeridianae horae quae currunt ante meridiem.

Peræ. CASVS. In lege ista dicitur q; opera est diurnum officium, id est officium quod tenetur prestare libertus patrono in die artificia: non in die naturali. Itē extra literam no. officij quod praestat libertus patrono in die artificiali, qui durat quādiu sol luctet super terram, iuxta illud, Qui mane iunctum vesperi & c. non autē est diurnum officium quod praestatur in die naturali, qui incipit dies naturalis. supra de fe. l. more. quia in die naturali non operantur homines. j. de verb. sig. l. ij. §. j. Et ita not. opera est diurnum officium, quod est intelligendum de opera artificiali vel fabrilis: sed opera obsequialis sumitur pro minori interuallo: vt. s. de condit. indeb. l. si non forte. §. libertus. & C. de in ius vocand. l. vna. & dicitur opera diurnum officij. alibi sumitur pro studio. s. de iusti. & iur. iuri operam. Et est differentia inter istum tractatum & superiorem de operis, secundum quod hic tractatur de operis libertorū, insti. de libertinis. §. j. ibi tractatur de operis seruorum. l. vlt. Viuia.

vltra modum.

officiū. id est officij

officiū. id est officij quod hic tractatur de operis libertorū, insti. de libertinis. §. j. ibi tractatur de operis seruorum. l. vlt. Viuia.

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

officiū. id est officij

Concor. c. i ibi, consilium prouidentiae dici non potest quod pecunia tibi debitam ante terminū ab aduersario repetisti extra de plus peti.

Opera non diuiditur.

rum. & j. eo. l. libertus qui post. §. j. & supra de an. leg. l. ij.

A Duobus.] **CASVS.** Si aliquis est manumissus à duobus dominis quibus promisit operas, vtrique debet operas: & si alter mortuus est, certè ista opera transit ad filium præmortui: licet hereditas vel bonorum poss. applicetur patrono superstiti, non filio alterius patroni præmortui: sed operæ præteritæ quantum ad æstimationem debentur patrono heredi mortui. Viuius.

a Operas. certas.

b Altero. s. patrono.

c Bonorum possessione. in bonis scilicet liberti. & altero mortuo admittitur superstes exclusis filiis mortui: vt hic, & j. de bo. lib. le. cõmuni. & s. de leg. tut. l. tutela. §. si duo. ij. respon. & mortuo patrono relicto filio nepote ex altero filius præfertur: vt. s. de le. tut. l. tutela. §. proinde.

d Credita. vt & j. titu. j. l. iij. & l. fina.

e Veram. verè petitur vt pecunia credita. nam & c. Azo. & copula, etiã extraneo heredi & c.

f Operarum. certarum. secus de incertis quæ nõ trãseunt ad extraneum heredem: vt. j. e. l. si operarum. & s. de acqui. herede. pro herede. §. si quid tamen. & s. ad Trebel. l. si patroni. in prin. certa ergo transit ad heredem etiã extraneos si directo nõ per obliquum sunt heredes: vt. j. eod. l. cum patronus. §. cum libertus. ad heredem autem heredis nulla opera transit: vt. j. de verb. sig. l. sciendum. §. j.

g Dabitur. scilicet operarum certarum petitio præteritarum & futurarum extraneo heredi vnius patroni altero viuo: sicut actio pecuniæ numeratæ. Accursius.

S I quis.] **CASVS.** Si aliquis stipuletur operas sibi & liberis suis, stipulatio & petitio operarum transit ad posteros stipulatoris etiam postumos. Viuius.

h Si quis operas. certas vel incertas, hoc adiecto, liberisque & c. & sic loquitur. j. eo. tit. l. vt iurifurandi. §. si liberti. sed hoc non adiecto distinguitur certa ab incerta: vt. j. eod. l. cum patronus. & §. cù libertus. & s. l. proximi.

i Etiam ad postumos. & dabitur utilis filio: vt supra de verborum oblig. l. quodcumque. §. si quis.

F Abriles.] **CASVS.** Fabriles operæ vel certæ transeunt ad extraneum heredem, obsequiales & incertæ non transeunt ad extraneum heredem. Viuius.

K Operæ. Operarum aliæ officiales, aliæ obsequiales, quæ sine impositione debentur: vt. s. de condic. inde. l. si non sortem. §. libertus. in prin. & istæ si in faciendo sunt, vt in assurgendo, non transeunt ad heredem extraneum: vt hic in fi. & c. eo. liberti. si in non faciendo, vt in non vocando in ius, tunc transeunt: vt. C. de in ius v. l. ij. & aliæ sunt fabriles. i. incertæ: vt. x. operas, non adiecto pictorias. aliæ artificiales. s. certæ: vt. x. operas pictorias. & istæ certæ transeunt: vt hic in prin. & s. eo. à duobus. in fin. sic ergo ponitur hic fabriles improprie pro incertis. q. d. alicuius fabri. at incertæ non transeunt: vt in ea. l. à duobus. in fin. no.

V T iurifurandi.] **CASVS.** Si manumitto seruum meum, & in ipsa manumissione facio iurare vt debeat mihi operas: tenetur siue impositæ sunt in ipsa manumissione, vel incõtinenti postea. Sed si quis legauerit liberto suo. x. si iurauerit filio suo se datum tot operas, tenebitur. Vnum sciatis, debet iurare in ipsa ma-

fuisse, liberatio eius dici contingit.

IIII. IDEM libro quarto ad sabinum.

A Duobus manumissus, vtrique operas promiserat. Altero ex his mortuo, nihil est quare non filio eius, quamuis superstito altero, operarum detur petitio. nec hoc quicquam cõmune habet cum hereditate, aut bonorum possessione. Perinde enim opera à libertis, ac pecunia credita petitur. Hæc ita Aristoteli scripsit: cuius sententiam puto veram. Nam etiam præteritarum operarum actionem dari heredi extraneo sine metu exceptionis placet. Dabitur igitur & viuo altero patrono.

V. VLP IANVS libro quinto decimo ad sabinum.

S I quis operas sibi sit stipulatus sibi liberisque suis: etiam ad postumos peruenit stipulatio.

VI. IDEM libro vicesimo sexto ad sabinum.

F Abriles operæ, cæteræque quæ quasi in pecuniæ præstatione consistunt, ad heredem transeunt: officiales verò non transeunt.

VII. IDEM libro vicesimo octavo ad sabinum.

V T iurifurandi obligatio contrahatur, libertum esse oportet qui iuret, & libertatis

numissione, vel incõtinenti post. [RESCRIPTVM.] Ille qui manumittit ex voluntate, potest imponere operas. qui vero ex necessitate, non. si imponuntur operæ impuberi, contra eum adultum datur actio: sed aliquando etiam dum adhuc impubes est: quia etiam aliqua faciunt impuberes, vt in textu dicit: veluti si librarius

causa iurare. Planè quæritur, si quis liberto suo legauerit, si filio suo iurauerit se decem operarum nomine præstaturum, an obligetur iurando. Et Celsus Iubentius obligari eum ait, paruique referre quam ob causam de operis libertus iurauerit. & ego Celso acquiesco. Iurare autem debet post manumissionem, vt obligetur: & siue statim, siue post tempus iurauerit, obligatur. Iurare autem debet, operas, donum, munus se præstaturum. operas qualescunque, quæ modò probè iure licito imponuntur.

Rescriptum est à diuo Hadriano, & deinceps, cessare operarum persecutionem aduersus eum qui ex causa fideicommissi ad libertatem perductus est. Dabitur & in impuberem cum adoleuerit, operarum actio. sed interdum, & quamdiu impubes est. Nam huius quoque est ministerium, si fortè vel librarius, vel nomenclator, vel calculator sit, vel histrio, vel alterius voluptatis artifex. Si liberi patroni ex inæqualibus partibus essent instituti: vtrum pro parte dimidia, an pro hereditariis habeant operarum actionem? Et puto verius liberos pro æqualibus habituros actionem. Parui autem refert, in potestate fuerint liberi, an verò emanci-

tra infra de li. cau. l. si. §. adeo. Sol. hic sponte: ibi de necessitate. ar. j. eo. l. Campanus. vel tempore manumissionis fuit actum vt etiam postea fieret: arg. j. de solu. l. Modestinus. In seruitute autem non sufficit agi: vt. j. de li. cau. l. fin. Et not. pactum vestiri iuramento: quod non est aliàs, & oritur actio in factum: vt ar. C. de re. cre. leg. actori. sed ex stipulatione oritur condic. certi, si opera est certa: vt s. eo. à duobus. aliàs ex stipulatu: vt institui. de verbo. oblig. in prin. sed cum opera est factum, ergo semper incerta: vt. j. de verbo. oblig. l. vbi autem. §. qui id quod. sed certè & quandoque est in dando: vt infra statim dicitur.

Iure licito. non illicito: vt causa onerandæ libertatis: vt. j. eod. qui onerandæ. Item differunt donum & munus: vt. j. de verbo. sign. l. inter. infra titu. j. l. qui ex causa. in fin. l.

U Actio. sic ergo pupillus iurat vel promittit.

X Librarius. vt infra de reg. iur. si librarius.

Y Mimiculator. aliàs mimiculator, id est ioculator: vt. C. de epif. aud. l. mimæ. aliàs nunmiculator, quia bene scit computare, & summas coaceruare. & facit. j. de libe. cau. l. si. **ADDITIONO.** Nomenclator ex pande. Flo. reposuimus. Est autem nomenclator, qui ciuium nomina tenet: quo seruo qui magistratum peteret, aut cù populo ageret, utebatur. De quo etiam Venuleius infra de liberali causa. l. vlt. Potest tamen & impubes operas dare, veluti si nomenclator sit, vel histrio. Cicero pro Murena. Quid? quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, & decipis. nam si nomine appellari abs te ciues tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quam tibi. Anto. Aug.

Z Operarum. certarum, vel incertarum si dixit sibi liberisque suis: vt no.

[SI LIBERI PATRONI.] Si liberi patroni sunt heredes instituti dispariter, habent ne actiones ad operas? certè sic pro æqualibus portionibus, siue sint in potestate, vel emancipati, vel in adoptionem dati. Viuius.

I Contrahatur. super operis.

M Libertum. non ingenuum: vt. j. de fideiuss. l. quis pro eo. in prin. nec seruum: vt. j. ea. l. §. iurare. Accursius.

N Libertatis causa. scilicet quia aliter non esset manumissurus. & hoc præsumitur quando in continenti: vt not. j. de lib. causa. l. si. in fi.

O Iure iurando. spõte remittitur ei condic. sicut si purè esset relicta libertas & legatum sub condic. iurandi: vt. j. de ma. test. l. si quis sub. §. sed si purè. Accursius.

P Ob causam. etiam causa legati: vt hic. Sed cõtra. s. proximi. vbi dicitur quod causa libertatis. sed hic corrigitur. vel hic per obliquum causa libertatis: vel ibi quado incõtinenti: hic ex intervallo.

Q Manumissionem. & etiam ante, si tamen incõtinenti sequatur manumissio. quæ enim fiunt incõtinenti, videntur inesse: vt. s. si certum petita. l. lecta. §. dicebam.

R Siue post tempus. s. ex intervallo. & sic est cõtra infra de li. cau. l. si. §. adeo.

† Vinculum intramenti obligat vt. cum. C. lai. cus. per totum & glo. in vet. bo. tenetur. ibi, ex tribus tenebatur, ex iure cõmuni, & pacto, & vinculo iuramenti. de fore cõ. pe. libro. 6.

* Augustinus ad Modestinum.

Pactum quandoque iuramento vestitur.

Munus & donum differunt.

Operæ an & quæ trãseunt ad heredes.

vt no. s. e. l. si quis operas. si autē simpliciter sibi: tunc pone in opera incerta. at certa ad omnem heredem: vt. s. eo. l. à duobus.

a Datum. ab alio sibi vel à se.

SI quando.] **CASVS.** Si seruus iurat se daturum duobus patronis operas: si quidem certa pars potest solui, habetur loco pecuniæ: & sicut seruus iureiuran. obligatur ad operas, ita eius fideiusfor. Viuianus.

b Operas. ergo plures: & sic numero fiet inter eos diuisio: vt. j. eo. l. libertus. §. ideo. & de verbo. obli. l. in stipulationibus. §. operarum.

c Partem operæ. Sed hoc quo modo, cum sit indiuidua: vt. j. eod. l. libertus. §. & neque. & de verbo. obli. l. stipulationes non diuiduntur. quæ sunt contra. Solu. hic pars operæ, id est pars æstimationis: vt. d. l. stipulationes. in fin. sic & s. si serui. vind. l. loci. §. si fundus. Itē dic operæ præterita, non futura, cū semper & c. vt. j. eod. l. si quis hac. §. iudicium. & dic quod dies vnus tantū operæ cesserat, nec inter patronos fuerat adhuc designatio facta. vel vna earū erat numero impari. sic enim per æstimationē fit vnus operæ partitio: vt. j. eo. l. libertus. §. j. Accursius.

• consistat.

d Opera. id est eius æstimationo.

e Non possit. etiam ab eadem persona, & eidē: vt. s. de condic. inde. si non fortem. §. libertus. Accursius.

f Pro liberto. facit. j. de duo. re. l. nemo. & j. eo. l. si libertus moram.

g Operæ.] **CASVS.** Dicit quod operæ fabriles incertæ antequam indicantur à patrono liberto, non sunt in rerū natura: & ideo non possunt alij deberi voluntate patroni: quia proprietates earum consistit in potestate edentis, & eius cui eduntur: sed operæ certæ bene soluuntur alij voluntate patroni. Viuianus.

h Operæ. incertæ & præterita. nam aut sunt soluta, & non debentur. aut non: & tunc non ipsæ, sed æstimatio petitur: vt. s. l. proximi. vel dic etiam futuræ, id est ipsa opera vel obligatio eius antequam veniat dies eius: vt. s. de oper. seruo. l. j. quando autem cedit, dic vt infra. e. l. quoties.

i sed officiales. quælibet opera sic dici potest, cum sit officium diurnum: vt. s. eo. l. j. sed hic ponitur pro incerta, scilicet fabrili, quæ nõ potest alij vel per alium edi nisi in duobus casibus, vt. j. eo. l. patronus qui operas. & l. si libertus artem. secus in opera certa: vt infra statim. §. fabriles. Azo. sed si de officiali, id est obsequiali hic diceret bene est: vt. s. de condic. inde. l. si non fortem. §. libertus. ibi, sed si officij & c. secundum Ioan. & quod subiicit de fabrili, scilicet incerta, & postea de certa ibi, sane & c. sic certa & incerta poterit alij edi & ab alio secundum Ioan.

j Fabriles. id est artificiales, scilicet certæ. & quod subiicit, sanè, pro certè, secundum Azo. vel dic secundum Io. fabriles incertæ. & quod subiicit, sanè, de certis dicit. & per hoc quod dicit alienæ, scilicet certæ. Accursius.

Seruus.] **CASVS.** Seruus patroni non potest stipulari à liberto domini sibi operas liberti, sed patrono suo dari. [LIBERTVS.] Libertus iurauit se annuatim daturum decem operas incertas pa-

trono, aut Lucio Titio. nunquid illas Lucio Titio poterit soluere: non: siue sit extraneus, siue filius. nam eadem operæ quæ iurantur patrono præstari, non videntur Lucio exhiberi: sed aliæ indubitanter. si libertus patrono aut Lucio Titio promitteret operas certas, valent: cum ista impositio obtineat vicem pecuniæ. Viuia.

Patrono aut Lucio Titio: soluere Lucio Titio non potest, vt à patrono liberetur.

XI. IULIANVS libro vicesimo secundo Digestorum.

Nihil autem interest, extraneus sit Lucius Titius, an filius:

XII. POMPONIVS libro quindecimo ad Sabinum.

Quia aliæ operæ erunt, quæ Lucio Titio dantur. Sed si libertatis causa pecuniam promittat libertus egenti patrono, aut Titio: omnimodo adiectio Titij valet.

XIII. VLPPIANVS libro trigesimo octauo ad Edictum.

Si quis hac lege emptus sit, vt manumittatur, & ex constitutione diui Marci peruenerit ad libertatē: operæ ei impositæ nullum effectum habebunt. Sed nec cui bona addicta sunt ex cōstitutione diui Marci libertatiū conseruandarum causa, poterit operas petere, neque ab his qui directas, neque ab his qui fideicommissarias acceperunt, quamuis fideicommissarias libertates qui acceperunt, ipsius liberti efficiantur. Non enim sic fiunt liberti, vt sunt proprii, quos nulla necessitate cogente manumissimus. Iudicium de operis tunc locum habet, cum operæ præterierint. Præterire autem non possunt antequam incipiant cedere: & incipiunt postea quàm fuerint indictæ. Etiam si vxorem habeat libertus, non prohibe-

ductæ sunt: vnde non contingit liberatio: vt infra de verb. oblig. l. fin. §. cum mihi.

Si quis.] **CASVS.** Emi à te seruum vt eum manumitterem. non possum imponere operas. ille etiam cui addicuntur bona libertatis causa, non poterit operas imponere, ideo, quia non est talis patronus vt possit operas imponere: quia videtur ex necessitate facere. [I V D I C I V M.] Si operæ incertæ sunt impositæ, nõ possunt moueri act. de operis antequam cedat dies operarum: id est antequam sint indictæ: sed ex quo sunt indictæ, tunc debentur. [E T I A M.] Si libertus habet vxorem, nihilominus operas impositas tenetur præstare patrono suo. [S I I M P V B E S.] Si patronus est impubes, & libera nubit voluntate eius: non propterea intelliguntur operæ remissæ, nisi factus pubes haberet ratum. sed si esset pubes, & permitteret eam nubere, eo ipso intelliguntur operæ remissæ. Viuianus.

o Diui Marci. vt. C. si man. ita fue. alie. vt ma. l. ij. & iij.

p Nullum effectum. nec ingratus accusari: vt infra qui & à qui. l. si quis. Accursius.

q Conseruandarum causa. cuius constitutionis verba sunt institu. de eo cui liber. causa bo. addic. §. j. & facit. C. de testa. ma. l. fina.

r Quos. proprios. & facit. s. e. l. vt iurifurandi. §. rescriptum. & j. eo. l. Campanus.

s De operis. incertis, vt statim patet: vt. j. e. quoties. & s. e. l. siquado. & facit. j. eo. cum patronus. & s. de vsufu. leg. l. operæ.

k Mihi dare. seruus ergo domino vel simpliciter debet stipulari: vt & infra de stipula. ser. l. antepen. & hic subiicit. & hoc in incerta. secus in opera certa: vt in fra eo. l. qui libertinos. §. nihil. quæ est contra. & potest esse ratio, quia incertæ sunt tale factū quod conferri ex stipulatione serui in personam domini non potest. petet igitur istas operas dominus non tamquam ex sua, sed tamquam ex persona serui. ad quod instit. de stipu. seruo. §. sed cum factū. & argu. infra eodem. l. quia. Vel est ratio: quia operas debet præstare considerata persona edentis, & eius cui editur: ac possit eligi talis quæ personæ serui non conueniret. at Ioan. intelligit literam contrariæ legis quando verba stipula. concipiuntur in persona domini. & ratio quare in persona serui nõ possunt concipi, est ea quam præmissi secundū Hug. & secundum hoc & de certa & de incerta hic tit. loquitur. Accursius.

i Operarum. incertarū. secus in certis secundum Io. vt. j. e. hæ operæ. & l. patronus. & l. si libertus. secundum Ioan.

m Nihil autem. cōtinuatur superiori. & facit. j. de verb. obli. l. eum qui. §. qui sibi.

n Quia aliæ operæ. ab his quæ in obligationem deducuntur: vnde non contingit liberatio: vt infra de verb. oblig. l. fin. §. cum mihi.

^a Exigere. secus in liberta nupta: vt. C. eo. l. quod ex liberta. & C. de obseq. l. ij. & infra prox. §.

^b Nupta. per quod patronus perdat operas: vt no. §. prox. §.

^c Nisi tutoris. item & iudicis hodie: vt. C. de adm. tut. l. lex.

Libertus.] CASVS. In ista lege duo dicuntur. Primo manumisi-

seruum meū, & in ipsa manumissione imposuit operas incertas, & postea indixi ei decē operas pictorias, cum sciat pingere: post indicationem impeditus est morbo, ita q̄ pręstare nō potest. nūquid tenetur pręstare cū nō potest? nō. Secundo dicitur: si testator imposuit decē operas, & decessit relictis duob⁹ heredi⁹, diuiditur ne obligatio operarū, vt in qualibet opera teneat mihi pręstare vnam, alij aliā? non sed diuidetur obligatio numero operarū, vt debeat libertus cui libet quinque operas pręstare. Viuianus.

^d Operarum. incertarū: q̄ de indictione dicit: vt. j. eo. quoties. & facit infra eo. interdum. & §. usufruct. lega. l. operę. & supra loca. l. sed ad des. §. penult. & de statulibe. l. cum heres. §. Stichus.

^e Opera. vt & supra eo. l. operas. Sed contra supra eod. l. si quando. Solu. ibi.

^f Operarū numero. vt & j. de verborum obliga. in stipulatione. §. fin. & facit. §. eo. vt iurisiurandi. §. si liberti.

^g Quingenas. aliās quin quagita, & melius. aliās quinquagenas.

Eius. CASVS. Si liberto meo ipono operas incertas, & post impositionē didicit aliquod artificiū: nūquid eius artificij tenetur operas pręstare? sic, si honestę sunt. Vnum sciat, quia debet pręstare operas libert⁹ patrono pro dignitate, ætate, valetudine & conditione vtriusq; personę, tā suę, quā patroni. Viuia.

^h Honestę. hoc statim declarabit. vt infra eo. l. hæ operę.

ⁱ Debuerunt. quia eas tātum tunc sciebat.

^k Exercere cęperit. vt face re artem ludicram.

^l Ex ætate. vt infra eo. l. pe. & §. de condi. ir. debe. l. si non sortem §.

^m Libertus. ibi, plerumque enim &c. Accur.

ⁿ Ec audiendus minuitur. vt. j. eo. l. interdum. in fi.

Suo victu.] CASVS. Si libertus est diues, & potest sibi sufficere ad alimenta & victū: suo victu & vestitu debet operas pręstare patrono. si non habet vnde viuat, debet ita dicere: vos imposuistis decē operas: nihil habeo vel acquiro de manibus meis: conceda tis quod laborem tribus diebus: quia pręstabo vobis operas.

vel, vultis habere operas? detis victum & vestitum. dicit patronus: nolo hoc facere, sed labores per tres dies, & pręstata operas integras sed dicit iurifcon. vel tenetur patronus eum alere, vel pręstare tantum vt possit se alere, & pręstare sibi operas. Viuian.

ⁿ Suo victu. s. liberti: & dic operas incertas, sed certas sumptu patroni: vt. j. eo. l. operę. & l. imponi. & l. pe. i. fine. quæ sunt contra. Azo. Alij econtra, s. q̄ hic de certis: in cōtrariis de incertis: & est ratio: quia in certis potest libertus se pręparare ad educationē, & victualia acquirere: sed in incertis nō, cū nesciat quales debent sibi imponi. Sed & hoc fallit quando patron⁹ vagatur: vt. j. l. quod nisi. in fi. Vel dic idē in vtriusq; vt sumptu pręstentur liberti, nisi quādo est inops, & tunc cōtrarię.

XVII. IDEM libro singulari de iure Patronatus. **N**ec audiendus est patronus si poscit operas quas vel ætas recusat, vel infirmitas corporis non patitur, vel quibus institutum vel propositum vitæ minuitur. ^m

XVIII. IDEM libro quadragensimo ad Edictum.

Suo victu & vestituque operas pręstare debet libertum Sabinus ad edictum prætoris vr bani libro quinto scribit. Quod si alere se non possit, pręstanda ei à patrono alimenta.

XIX. GAIVS libro quartodecimo ad Edictum Prouinciale.

A vt certē ita exigendę sunt ab eo operę, vt his quoque diebus quibus operas edat, satis tempus ad quęstum faciendū vnde ali possit, habeat.

XX. PAVLVVS libro quadragensimo ad Edictum.

Quod nisi fiat, præto rem ipsam patrono denegaturum operarum præstationem. idque est verum: quia vnusquisque quod spondit, suo impendio dare debet, quamdiu id quod debet, in rerum natura est. Ex prouincia libertum Romam venire debere ad reddendas operas, Proculus ait. Sed qui dies interea cesserint dum Romam venit, patrono perire: dummodo patronus tanquam vir bonus ac diligens paterfamilias Romę moraretur, vel in prouinciam proficiscatur. Ceterum si vagari per orbem terrarum velit, non esse iniugendam necessitatem liberto vbique eum sequi.

XXI. IAVOLENVVS libro sexto ex casio. **O**perę enim loco edi debent, vbi patronus moratur, sumptu scilicet & vectura patroni.

XXII. GAIVS libro quartodecimo ad Edictum Prouinciale. **P**er orbem. facit supra de procura. l. sed & hæ. §. non solum. & de ann. lega. l. Mæuia. §. vxori.

XXIII. GAIVS libro quartodecimo ad Edictum Prouinciale. **O**perę certę & incertę: & quod subiicit, sumptu & c. restrigitur ad certas: vt non sit contra. §. eo. l. suo. secundum Azo. Alias econtra, vt ibi not.

XXIV. GAIVS libro quartodecimo ad Edictum Prouinciale. **C**um patronus.] CASVS. Si patronus in ipsa manumissione stipulatur operas incertas, non est obligatus libertus antequā indictę

^r Concor. ad audientiam. ibi, illis exceptis quos infirmitas excusaret, siue apostolica se disseruio contingeret detineri. & glo. in verb. infirmitas. ibi, hoc ipso satis puniatur: quia nō debet addi afflictis afflictio. extra de cle. non resi.

^s Ut certa. facit. §. e. l. penul. Accur. **Q**uod nisi.] CASVS. in §. ex prouincia, est talis: Libertus habet domiciliū in prouincia, patronus Romę: tenetur libertus pręstare decem operas annuatim, significat patronus. qd erit? certe debet ire libertus, si patronus vult, Romę, dum habet domiciliū in prouincia. si autē sit vagabūsus patronus: tunc nō tenetur ire libertus Viuian.

^t Vnusquisque. generalior est ratio, vt etiā species comprehendatur: & propter speciem dicitur, quamdiu &c. vt & j. de verbo. oblig. l. si ex lege. & sic non est contra. §. eo. l. operę.

^u Romam. vbi patron⁹ moratur.

^v operas. nō aperit certas, vel incertas. sed dic incertas secundum Azo. q̄ sumptu liberti vadit. Alij dicūt, certas. qd dic vt no. §. l. e. suo. Sed cōtra. j. de sol. l. vsuras. Sed qd ibi dicit, nisi ex causa, tollit contrarium.

^w Perire. sed cū libertus possit morari vbi velit: vt. C. eo. l. pe. ergo poterit ita remote ire quod in itinere consumet tempus. quare dicit Io. q̄ illud est quando patron⁹ secesserat, nō aliās: vt. j. innuit. vel dic plane vt sonat, vt tamē libertus nō secedat: aliās nō demineretur dies operarum, arg. huius legis.

^x Per orbem. facit supra de procura. l. sed & hæ. §. non solum. & de ann. lega. l. Mæuia. §. vxori.

^y Operę. certę & incertę: & quod subiicit, sumptu & c. restrigitur ad certas: vt non sit contra. §. eo. l. suo. secundum Azo. Alias econtra, vt ibi not.

^z Cum patronus.] CASVS. Si patronus in ipsa manumissione stipulatur operas incertas, non est obligatus libertus antequā indictę

^r Concor. ad audientiam. ibi, illis exceptis quos infirmitas excusaret, siue apostolica se disseruio contingeret detineri. & glo. in verb. infirmitas. ibi, hoc ipso satis puniatur: quia nō debet addi afflictis afflictio. extra de cle. non resi.

^r temporis.

^r & dili.

^r co loco.

indictæ sint : siue stipulatus fuerit patronus cū petierit, siue nō hoc adiecto. secus in operis obsequialibus : quia illæ sine impositione debentur: & secus in operis certis, quia illæ statim debentur. [C V M L I B E R T V S.] Manumisi seruum meum: sum stipulatus decem operas mihi dari. non dixi, mihi & liberis meis. debentur istæ operæ liberis meis? certe sic, si heredes mei existant, tamen non mala mēte ex hereditate. quod est verū si sunt heredes directo per se, nō per aliū. Viui.

a Operas. scilicet incertas. Accursius.

b Cum poposcero. sic supra eo. tit. l. si quis hac. l. §. iudiciū. in fi. & de vfu fru. leg. l. operæ. & .j. de verborum obliga. l. interdum. §. item. Sed arg. contra. C. de cōtrahen. stipu. l. magnam. sed ibi dies fuit apposita.

c De operis. incertis.

d De cæteris. scilicet speciebus vel generibus, & etiam de operis certis : quia nō cōmittitur statim stipulatio cū est interposita, & cedit dies. venit autem quādo potuit præstari, & non est præstitum: vt infra eod. l. quoties.

e Operas. scilicet certas. & sic soluitur argu. contra infra eo. l. si operarū. Azo.

f Cōstat liberis. tūc secus: vt. s. eo. l. si quis operas.

g Heredes. tantum : & tunc habent vtilē ex stipulatu: vt infra de verb. oblig. l. quodcūque. §. si quis ita. sed etsi nō sint heredes, reuerentia debetur: vt. C. eo. l. pe.

h Per alium. sic infra de verborum oblig. l. scien dum. §. idem.

i Ex heredato. mala mēte: aliās pro instituto habetur: vt. j. titu. j. l. si patronus. §. si quis.

l Reuendidisset. vt. j. tit. j. l. Iulianus ait.

Hæ operæ. CASVS. Dicit hæc. l. quod operæ fabriles, id est certæ vel pictoriæ statim debentur ex die stipula. interpositæ: & possunt exhiberi patrono, & alij voluntate patroni: quia dū alij solvuntur, ipsi patrono videtur solui. [S I PATRONI.] Patroni crediderunt decipere libertum, ipsi decipiuntur. quatuor domini manumiserunt vnum seruum : & omnes stipulati sunt. xx. operas præstari tali die. postea isti consulto diuidunt se in quatuor prouincias, & omnes indicunt quod eodem die debet sic operari. satis est si vni operetur, nec per eum stat quo minus operetur aliis. vnde nō potest dici quod sit in mora. Viuianus.

l Hæ operæ. incertæ.

m A fabrilibus. id est à certis, & sic improprie dicuntur fabriles & facit. j. eo. l. quotiens.

n Operas. id est huius artificij. non autem dico quod ignoret: vt supra eo. l. eius. in fi.

o Fabriles. scilicet certas.

p Quis. qui non est patronus aut libertus &c.

q Operas. scilicet certas.

ff. Infort.

r Præstando. contra. s. e. l. seruus. in fi. Sed ibi de incertis, hic de certis: & est ratio diuersitatis, quia operæ eduntur considerata honestate edentis, & eius cui eduntur: vt. s. eo. l. eius. §. tales. & .l. seq. & posset esse quod tales indicerentur, quæ personæ adiecti non conuenirent, sed personæ stipulantis sic. semper enim de eisdem vtrisque præstandis sentire videtur: vt. s. de verb. obliga. l. stipulatio ista. §. eū qui.

si tales operas extraneo dederit, quales patrono præstando liberaretur. Si patroni plures consulō in diuersas regiones discesserint, & liberto simul operas indixerint: potest dici diē operarum cedere, sed libertum non obligari: quia non per eum, sed per patronos stare quo minus operæ dentur: sicut accidit cum ægrotanti liberto operæ indicuntur. Quod si diuersarum ciuitatum patroni sint, & in sua quisque moretur: consentire debent in operis ab eo accipiendis. **u** Durum **x** alioquin est, eum qui se liberare potest decem diebus operando, simul operis indictis: si in accipiendis non consentiant, compelli ad præstandam alteri quinque operarum æstimationem.

xxiii. IDEM libro quinquagesimo secundo Digestorum.

Quotiens certa species operarum in stipulationem deducitur, veluti pictoriæ, fabriles: **z** peti quidem non possunt nisi præteritæ: quia etsi non verbis, at re ipsa inest obligationi tractus temporis: sicuti cum Ephesi dari stipulamur, dies continetur. & ideo inutilis **b** est hæc stipulatio, Operas tuas pictorias centum hodie dare spondes? cedunt tamen operæ ex die interpositæ stipulationis. **c** Sed operæ **d** quas patronus à liberto postulat, **e** confectim non cedunt: quia id agi inter eos videtur, ne antè cederent, quàm indictæ fuissent, scilicet quia ex commodo patroni libertus operas edere debet: quod in fabro vel pictore dici nō conuenit. **f**

xxvi. IDEM libro sexagesimo quinto Digestorum.

Patronus qui operas liberti sui locat, **g** non statim **h** intel-

possunt peti: sed incertæ cedunt ex die quo indictæ sunt: vt supra eodem. l. si quis hac. §. iudicium. Accursius.

d sed operæ. scilicet incertæ.

e Postulat. id est postulare debet.

f Conuenit. quod nō cedat dies ex tēpore interpositæ stipulationis.

Patronus.] CASVS. Patronus locat operas liberto suo. nunquid videtur exigere mercedem vt cadat à iure patronatus? non, si operæ erant tales, quibus non poterat vti semper. Quid enim si patronus erat pantomimus vel archimimus medicus? si diceremus quod non poterat locare alij vel liberto: haberē ego patronus semper ludere vel infirmari. Item ab eo volente potest accipere operarum mercedem, præteritarum non ab eo inuito. Viuianus.

g Locat. ipsi liberto vel alij.

h Non statim. id est non semper.

præstandis sentire videtur: vt. s. de verb. obliga. l. stipulatio ista. §. eū qui. & hac ratione nec delegari possunt: sed certa opera est determinata, & scitur vtrū adiecti personæ cōueniat. & secūdu hoc intelligitur. s. eod. l. operæ in rerū. §. j. & facit. s. de condic. indebi. l. si non sortem. §. libertus. circa finem illius. §. **f** Consulto. i. malitiosè: vt. s. e. l. quod nisi. §. fi.

r Cedere. quia indictæ sunt: vt. s. e. l. si quis hac §. iudicium.

u Accipiendis. alioquin nihil habebūt: vt. s. proxi. §. & arg. s. quib. mod. vsufu. amit. l. ij. in fi.

x Durum. durius est de pecunia quàm de persona seruire: & sic potest esse ratio quare totū singulare interesse venit cū obligatio est in facto. & non quādo in dando, vt no. C. de sen. quæ pro eo quod interest. l. j.

Quotiens.] CASVS.

Si patronus imponat liberto operas certas, puta pictorias, statim debentur: sed non possunt peti nisi labatur tātū tempus quāto cōmode præstari poterūt: & ideo si stipulor decē operas, puta pictorias hodie dari: ista stipulatio est inutilis. sed si stipulor dari decē operas pictorias hoc anno: stipulatio est vtilis. Viuianus.

y Certa species. i. certa opera: alio tamen respectu est incerta: quia factū continet: vt infra de verb. oblig. l. vbi autem. §. qui id quod.

z Fabriles. id est de fabrica. & ita certæ.

a Tractus temporis. vt & infra de verbo. obliga. l. interdū. & .l. continuus. §. cum ita.

b Inutilis. sic. j. de verb. oblig. l. fi. §. si inter.

c stipulationis. licet non

Durius est de pecunia quàm de persona seruire.

- a Capere. vt amittat ius patronatus.
- b Archimimum. id est principem histriionum.
- c Sit. scilicet patronus.
- d Medici. scilicet domini.
- e Eiusdem artis. scilicet medicinae.
- f Perducunt. id est faciunt libertos manumit tendo eos.

g Capere. quod est licitum: vt habetur. C. cod. l. j. §. solet. vnde amittit ius patronatus? vt. C. de bono. poss. contra tabu. lib. l. patronus. & .s. de iure patro. l. sicut. & de li. agn. l. si quis. §. si quis à liberis.

h Locant. liberto vel alij. Accursius.

i Pretium. prateritaru. quod licet: vt. C. e. l. nec patrones. sic hic quando sponte fit conductio, & spote mercedis solutio: vt hic. secus si conductio spote, sed exactio futurae coactè: quia perdit ius patronatus: vt. s. qui & à quib. l. fin. §. ij. & sic potest loqui contra. C. eo. l. j. §. licet pretiu. vel refert locet ipsi liberto, quo casu nō est proprie locatio: & si ex ea locatio fit exactio ab inuito liberto, obtinet qd in. l. illa qui & à quibus, dicitur. aut alij ad postulatione patroni: & tunc etiam si ab inuito conductore accepit, nō perdit ius patronatus: vt hic, & adde quod not. C. eo. l. si quam.

* Vide Alc. li. 7. parer. c. 14. & Duar. r. disput. ca. 54 vbi putat legendum patronus. * liberas.

Medicus.] CASVS. Si libertus est medicus, & forte putat medicinā domino profuturam, & praestat operas medicinales, vel pro his mercedes: bene potest facere & praestare patrono, & alij voluntate patroni. Viuianus.

k Medicus libertus. qui & libertus est, & sub se libertos habet. aliās patronus.

l Implorantes. i. rogates.

m Opus. l. medicinae.

n Operis. consequendo fructus consecutus? & c. quod seruitiu pone valuisse. x. nō quantū comodi esset consecutus ex incommodo dando, id est inferendo illis si prohiberet & c. quod commodum patroni est in aliis. x. Alij dicunt quod vtilitatem patroni aestimamus secundum id quod esset consecutus patronus si ei fuisset obtemperatum, & sic decē & decem. non secundum quod liberti passi fuissent damnum in patrimonio si obtemperassent, quod forte est. xl.

Si libertus.] CASVS. Si libertus est medicus, nunquid tenebitur istas aperas praestare patrono vel alij eius voluntate? Sic: vt. s. e. l. patronus qui. Viuianus.

o Egrotare. quando est medicus. & fa. s. eo. l. patronus.

Si duorum.] CASVS. Communis liberta duorum vel pluriū nupsit alicui voluntate vnus patroni. illi nō debet operas, aliis sic C. eo. l. pe. sic vnus defert ius iur. s. de iure iur. l. si duo. Viuianus.

p si duorum. j. eo. l. si libertus. in fi.

Si operari.] CASVS. Si patronus stipulat operas incertas, postea indicit operas ipsi liberto: si nō praestat operas, agit ex stipulatu cōtra eum: si moritur patronus lite nō contest. nō transmittit peti-

legendus est mercedem ab eo capere: sed hoc ex genere operarum, ex persona patroni atque liberti colligi debet. Nam si quis pantomimum vel archimimū libertum habeat, & eius medicis patrimonij sit, vt non aliter operis eius vti possit, quā locauerit eas: exigere magis operas quā mercedem capere existimandus est. Item plerumque medici seruos eiusdem artis libertos perducunt, quorum operis perpetuū vti non aliter possunt, quā vt eas locent. Ea & in ceteris artificibus dici possunt. Sed qui operis liberti sui vti potest, & locando pretium earum consequi mallet: is existimandus est mercedem ex operis liberti sui capere. Nonnunquam autem ipsis libertis postulantibus patroni operas locant; quo facto pretium magis operarum quā mercedem capere existimandi sunt.

xxvi. ALFENVS Varus libro septimo Digestorum.

Medicus libertus, quod putaret, si liberti sui medicinam non facerent, multo plures imperantes sibi habiturum: postulabat vt sequerentur se, neque opus facerent. id ius est, necne? Respondit, ius esse, dummodo liberales operas ab eis exigeret: hoc est, vt adquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis & honestatis suae rationem habere sine- ret. Item rogauit, si eas operas liberti dare nollent, quanti oporteret aestimari. Respondit, quantum ex illorum operis fructus, non quantum ex incommodo dando illis, si prohiberet eos

tionē operarū ad extraneos heredes: licet ad suos trāsmitteret. Vi. q. Actum fuerit & sic lis contestata: arg. j. rem ra. ha. l. amplius. & sic erant prateritae: vt. s. eo. l. si quis hac. §. iudicium. r. Dandam. imò cōtra: vt. s. eo. l. cum patronus. §. cum libertus. Sol. hic sibi liberis que suis, ibi simpliciter sibi. vel secundum Azo. ibi de certa, hic de incerta. Itē dic, nisi lata sententia: vt. j. eo. l. qui libertinus. §. sed si iam. Sed quare incerta etiam praterita nō transit ad extraneū heredem? Respon. quia opera quae cōuenit patri, praesumitur etiā filio cōuenire. quod nō sic in extraneo. Alij qui dicunt, hic fuit stipulatus sibi liberis que suis, red- dūt rationē, quā fili? adie- ctus in stipulatiōe post mortē patris agit ex sti- pulatione patris: vt. j. de verb. oblig. l. quicumq;. §. si quis. quod nō est in extraneo. Et adde quod no. s. de condit. indeb. l. si non sortem. §. liber- tus. in glos. hic expone- ibi, sexto differt. Itē hoc in patronatu liberti: sed patronatus ecclesiae cū vniuersitate transit in quemlibet, arg. j. de ac- quir. rerū do. l. quaedā. sed in singulari tit. trāsit in ecclesiam aliā à priua- to: & tūc illa ecclesia ha- bet praesentationem vt priuatus. Itē habet ius instituēdi in tēporalib⁹ collatis à quodā priua- to, licet priuatus nō ha- buerit: vt arg. j. de iure fisci. l. fisci. In spiritua- libus autē nō habet ius instituendi nisi ecclesia sit collata ab episcopo cum omni suo iure: & est canonis distinctio, vt. c. di. sanc. & extra de priuileg. cū & plantare. & arg. optimū est. j. tit. j. qui ex causa. in fi. Non fuerat. vel fuerit: vt hic, & supra proxi. & facit. C. de rei vxo. actio. §. & hoc ex. Exheredatus. mala mē- te. aliās secus: vt. j. titu. j. l. si patronus. §. si quis non mala. & l. si pater. quae sunt cōtra. & facit. s. titu. j. l. filij. in princ.

medicinam facere, commodi pa- tronus consecutus esset.

xxvii. IULIANVS libro primo ex Minicio.

Si libertus artem pantomi- mi exerceat, verum est de- bere eum non solum ipsi patro- no, sed etiam amicorum ludis gratuitam operam praebere: si- cut eum quoque libertum qui medicinam exercet, verum est voluntate patroni curaturū gra- tis amicos eius. Neq; enim oportet patronum, vt operis liberti sui vtatur, aut ludos semper fa- cere, aut aegrotare.

xxviii. PAVLVS libro singu- lari de iure patronatus.

Si duorum pluriūve com- munis liberta, vnus patroni voluntate nupserit: alteri patro- no ius operarum manet.

xxix. VLPIANVS libro sexa- gesimo quarto ad Edictum.

Si operarum iudicio actum fuerit cum liberto, & pa- tronus decesserit: conuenit trans- lationem heredi extraneo non esse dandam. filio autem, etsi heres non extat, etsi lis conte- stata non fuerat, tamen omni- modo competit, nisi exhereda- tus sit.

xxx. CELSVS libro duode- cimo Digestorum.

Si libertus ita iurauerit, da- re se quot operas patronus arbitratus sit: nō aliter ratum fore arbitrium patroni, quā si aequum arbitratus sit. Et ferē ea mens est personam arbitrio substituentium, vt quia sperent eum rectē arbitraturum, id faci- ant, non quia vel immodicē obligari velint. In libertam quae voluntate patroni nupsit, prateritarum ante nuptias o-

Si libertus.] CASVS. In. l. ista dicitur, si manumitto seruum, & in ipsa manumissione facio iurare qd dabit tot operas quot fue- ro arbitratus: si aequae arbitror, illas praestat. si iniuste, reducetur ad arbitrium boni viri. Not. si aliquis iurat facturum quid meo arbi- trio, videtur iurare se facturū arbitrio boni viri accedit supra pro socio. l. si societatem. §. arbitrorum. & s. de lega. ij. l. j. Not. si aliquis offendit me, & iurauerit stare praecipis meis: licet in causa sua iudicare non debeam & c. C. ne quis in sua causa. moderator poterit esse. vnde si aequae arbitrat, stabitur: aliās reducitur ad arbitrium boni viri: vt hic. [IN LIBERTAM.] Si liberta nubit voluntate patroni, à futuris operis excusatur, à prateritis non. concor. C. eo. l. liberta. Viuianus.

u Arbitratus sit. vt supra locatit, si in lege. & infra de regulis iur. l. in persona. §. j. Sed contra infra de verb. oblig. l. si quis arbi. Sed ibi nec fuit arbitratus bene vel male. & facit hoc ad id quod no. supra de arbi. l. penul.

x Prateritarum. non futurarum: vt. s. eo. l. si duorum. & j. eo. l. sicut. Operis.

a] Concor. c. contra di- cimus. §. hac auctoritate. ibi, cum vna caro probatur pater & filius. j. q. 3.

† Argu. est hic quando alicui ali- quid conce- ditur, debet eo vti legiti- mē. & con- cor. ca. cau- sam quae. in glo. super uerbo, si ta- mē idonea. extra de elect.

† Facit ad hanc. l. c. ex- posita. cum gloss. super verbo, reuo- cetis. extra de arbit. vbi dicitur quod nō est standum ar- bitrio si sit iniquum. * eam rectē arbitraturā.

Operis.] **CASVS.** Si manumisi seruum meum, & operas nō imposui, licet aliquo tempore soluerit, non tamen ex hoc tenebitur in futurum soluere. Viuianus.

a Non potest. sic. C. de vsuris. l. credito r. & de pactis. l. si certis. Sed contra supra de vsur. l. cum de in rem verso. Solu. vt ibi plene notatur.

Qui oneranda.] **CASVS.** Si manumisi seruum meum, & feci quōd oneranda libertatis causa promisit pecuniam pro operis, repellor à bonorum poss. contra tabulas. supra de bonorum poss. contra tabulas quæ pa. l. si. Viuianus.

b Qui oneranda. vt si libertus promittat centū si in aliquo offenderit patronum, quo casu nō tenetur: vt hic, & j. qua. re. actio. non da. l. j. §. quæ oneranda.

* In vulg. Qui oneranda.

c Exegerit. per vim. nā de iure nō potest, vt dixit. Accursius.

d Petere. vt. C. eod. l. si quam.

Imponi.] **CASVS.** Si volo imponere operas ipsi liberto qui nihil habet vnde seipsū alat, hoc facere nō possum. Et si imposui, teneor dimittere tantum tempus vt possit alimenta quærere. s. eo. l. eius. in fi. & l. suo. Viuia.

c Imponi opera. certæ. aliās secus: vt. s. eo. l. suo. vel vt ibi.

Interdum.] **CASVS.** Si libertus debet operas, interdum illarū operarum præstatio recipit deminutionem & augmentum, & mutationem. ecce dum libertus languet, nō tenetur præstare operas. sed si liberta promisit operas, & perueniat ad eam dignitatem in qua inconueniens est operas præstare, non tenetur præstare. sed si liberta efficitur maior. l. annis, nō tenetur præstare. hoc dicit cum. l. sequen. Viuianus.

† Libertus enim nō tenetur præstare operas nisi sint ei impositæ. glo. in verbo, redire. ca. liberti. l. q. 2. * Post reuocatum Rutilij editum. l. j. de bon. libert.

f Deminutionem. id est perditionem, vt in exemplis hic subiectis, & supra de peti. hered. l. de perditum. H.

g Augmentum. hoc ex pacto procedit.

h Et mutationem. vt si quibusdā diebus languet, quibusdā nō. Hug. & facit. s. eo. l. libertus qui post. & l. nec est audiendus.

i Libertas. Non cogitur. sed liberatur ab imposita: ergo nec imponi debet ea existente maiore. l. annis, secundum Ioan.

Labeo ait.] **CASVS.** Si qua societas causa oneranda libertatis fiat inter libertum & patronum, nō valet: quia ista societas videtur contracta causa libertatis oneranda: vnde non valet. s. eo. l. qui oneranda. & j. qua. rerum. l. j. §. j. Viuianus.

k Causa. Quia dicit dominus, ob hoc te solum manumitto, vt mecum contrahas societatem. nam vt sequitur, nulla est societas: quia libera voluntate procedere debet: vt & j. qua. re. actio non da. l. j. §. quæ oneranda. & dic vt ibi dixit B. secundum Hug. Vel pone exemplum vt. j. titu. j. l. j. ff. Infort.

Qui libertinus.] **CASVS.** Si libertus cui impositæ sunt operæ, habet duos filios vel plures eodem tempore in sua potestate præter eum qui locat operas suas vt pugnet cum bestiis, liberatur à præstatione operarum. sed si non habuit duos in potestate eodem tempore, saltem vnum quinquennem, similiter liberatur: & amissi liberti debent proficere ad operas iam currentes, non ad operas præteritas. [AMISSI ANTE.] Si libertus promittit patrono vel liberti patroni, & incipit postea habere duos filios, vel vnum quinquennem, liberatur à præstatione operarum. sed si promittit creditori patroni, liberatur: quod est verum si iam erant impositæ. Vnum sciatis, ex quo habet liberos, liberatur à futura obligatione, & à præteritis operis nondum præstitis. [POSTVMVS LIBERTI.] Si libertus in vita sua non habet liberos: si mortuus est natus postumus, heredes liberti à præstatione operarum non liberantur. Vnum sciatis. si libertus liberatur: fideiussores eius per consequens intelliguntur liberati. Viuianus.

* donum, manus.

qui artem ludicram fecerit, qui ve operas suas vt cum bestiis pugnet, locauerit: ne quis eorum operas, doni, muneris, aliud ve quicquam libertatis causa patrono, patronæ, libertis ve eorum de quibus iurauerit vel promiserit, obligatus ve erit, dare, facere, præstare debet: & si non eodem tempore duo in potestate habuerit, vel vnum quinquennem, liberabitur operarum obligatione. Amissi antea liberi ad eas operas quæ postea imponuntur, profunt, vt Iulianus ait. Sed & si vno amisso obliget se, deinde alter nascatur: multo magis Pomponius ait amissum huic iungi, vt liberetur. Nihil autem interest, vtrum ipsi promittat patrono. in eis qui in potestate eius sint.

Sed si creditori suo libertum patronus delegauerit, non potest idem dici. solutionis enim vicem continet hæc delegatio. potest tamen dici, si in id quod patrono promisit, alij postea delegatus sit, posse eum liberari ex hac lege. nam verum est patrono eum exprimisisse, quamuis patrono nunc non debeat. quod si ab initio delegante patrono libertus promiserit, non liberari eum. Non solum futurarum, sed etiam præteritarum operarum liberatio fit. Iulianus, etiam si iam petita sunt operæ, libertis sublatis absolutionem faciendam. Sed si iam operarum nomine condemnatus est, nō potest liberari: quoniam iam pecuniam debere cepit. Postumus liberti heredes patris sui nō liberat, quod proficisci liberatio à liberto debet, nec quisquam post mortem liberari intellegi potest. Ex lege autem nati liberi profunt, etiam si in persona liberti collata liberatio est. fideiussores quoque liberabuntur ex senten-

liberatur: & amissi liberti debent proficere ad operas iam currentes, non ad operas præteritas. [AMISSI ANTE.] Si libertus promittit patrono vel liberti patroni, & incipit postea habere duos filios, vel vnum quinquennem, liberatur à præstatione operarum. sed si promittit creditori patroni, liberatur: quod est verum si iam erant impositæ. Vnum sciatis, ex quo habet liberos, liberatur à futura obligatione, & à præteritis operis nondum præstitis. [POSTVMVS LIBERTI.] Si libertus in vita sua non habet liberos: si mortuus est natus postumus, heredes liberti à præstatione operarum non liberantur. Vnum sciatis. si libertus liberatur: fideiussores eius per consequens intelliguntur liberati. Viuianus.

* promittat.

l Duos. scilicet filios.

m Locauerit. hi nō profunt patri liberto. Accursius.

n Eodem tempore. id est non simul, sed diuerso tempore.

o Quinquennem. qui solus sufficit. Et nō. quod Paulus retulit verba legis Iul. de maritandis ordinibus: vt & C. eod. l. nec patronis. in fine. Et nō. modos dissoluendi obligationem operarum: vt ibi not. & facit supra de excusa. tut. l. excusantur. §. remittit. Sed arguitur. cōtra ad hoc & sequentia instir. de excusa. tut. §. filij. vbi tantum superstitibus profunt.

p Amissi antea. hic incipit Paulus loqui.

q Quæ postea. ergo ex interuallo: & sunt cōtra s. de li. cau. adeo. & j. de sol. l. liberto. Sol. vt nota. s. eo. l. vt iurisiurandi. in glo. scilicet ex inter-

uallo. Item est arg. cōtra instir. de excu. tut. §. filij: **r** Nihil autem interest. quantum ad hoc vt propter liberos ante vel post natos liberetur ab obligatione operarum: dic tamen stipulationem factam: vt. s. eod. l. seruus. sed alij dicunt qd hoc in certis, illud in incertis: vt arg. s. eo. l. à duobus.

f solutionis. quam si fecisset, non posset repetere propter liberos postea natos. & facit. s. ad Velleia. l. quamuis. §. interdum.

e Ex hac lege. de maritandis ordinibus: vt. C. e. l. nec seruus. in fi.

u Postumus. redit ad materiam de qua incepit in princip. l.

x Quod. id est quia.

y Ex lege. Iul. de maritandis ordinibus. & dic nati, non nascituri: nam in princ. legis dixit, genitos natosque. alij dicunt ex lege nati, id est legitime nati.

a Dederit. nam promittendo ipse tenetur. ad quod. j. eo. l. pe. & s. de postu. l. j. §. nunquid ergo. sic econtra. s. ea. l. §. si ab initio.

b Caput. id est capitulum. l. Iulia. nam & alia habet capitula: vt. j. vnde vir & vxor. l. j. in fine.

HÆ demum.] **CASVS.** Si imponuntur operæ: & certæ possunt indici, quæ non sunt turpes, & sine periculo præstari possunt. Quid enim si imponuntur operæ meretricales? sunt turpes, etiam si sui corporis quæstû faciatur. vel si imponitur alia opera quæ non est turpis: tamen cum vitæ periculo non debet præstare: & debet præstare ex artificio quod didicit post ea, siue ante. veruntamen si libertus non scit operari, possunt imponi vt proficiatur cû domino. Viuianus.

c Possunt. facit supra. e. l. eius. & l. seq.

d Moretur. cum sit in dignitate. & sic sunt exempli operæ inhonestæ. & facit. C. eo. l. penul.

Si ita.] **CASVS.** Patronus manumisit seruum suum, & in ipsa manumissione stipulatur hoc modo: Si decem diebus operas non dabis, viginti nummos mihi dabis. quod istotum potest peti? operæ non: quia non sunt impostæ. nûmi non: quia videntur imposti causa onerandæ libertatis. quid erit? & certe petendæ erunt operæ decem dierum: & si libertus vult præstare viginti nummos, non erit audiendus: quia vult stipulationem pro parte probare, & pro parte reprobare. Viuianus.

e Quasi onerandæ. quo casu non valeret: vt supra eo. l. qui onerandæ.

f Promissi. fictione iuris, non vere, vt prædixit. & infra de actio. & obliga. l. obligationum fete. §. pen. & j. de verbo. oblig. l. si ita stipulatus. quæ sunt contra. Acc.

g Queri. No. contrarietatem. sic infra titu. j. l. nam absurdum. & supra de procura. l. in causa. Sed argumen. contra s. de colla. Accursius.

Si bona.] **CASVS.** Si venduntur bona patroni ob æs alienum, de operis præteritis dabitur actio. patrono. si ipse aliter alere se possit, non dabitur actio. Viuianus.

h Venierunt. per creditores.

i Possit. scilicet aliàs sine operis.

Libertus.] **CASVS.** Si libertus aliquo modo liberatur obligatorum, & assequitur testamenti factionem: nihilo minus debet præstare obsequium patrono. diuersa est causa alimentorum. Viu.

k Dimissus. à seruitute: quia manumittendo imposuit operas.

l Atque ita liberam. nunquid ex sola impositione consequitur liberam testamenti factionem? Hug. & B. quod sic: vt hic. Io. & Azo. quod non: sed demum facta exactione earum. & hic subaudiunt, facta earum exactione: quæ dic vt not. C. eo. l. si quam.

tia legis. Quod si libertus expromissorem dederit, nihil hoc caput ei proderit.

XXXVIII. CALLISTRATVS
libro tertio Edicti monitorij.

HÆ demum impostæ operæ intelleguntur, quæ sine turpitudine præstari possunt, & sine periculo vitæ. Nec enim si meretrix manumissa fuerit, easdem operas patrono præstare debet, quamuis adhuc corpore quæstum faciat: nec arenarius manumissus tales operas: quia istæ sine periculo vitæ præstari non possunt. Si tamen libertus artificio exerceat: eius quoque operas patrono præstare debet, etsi post manumissionem id didicerit. Quod si artificio exercere desierit: tales operas edere debet, quæ non contra dignitatem eius fuerint: veluti vt cum patrono moretur, d. peregre proficiatur, negotium eius exerceat.

XXXIX. PAVLVS libro septimo ad Plautium.

Si ita stipulatio à patrono facta sit, Si decem dierum operas non dederis, viginti nummos dare spondes? videndum est an nec viginti actio danda sit, quasi onerandæ libertatis gratia promissæ sint: nec operarum, quæ promissæ non sint: an verò operæ duntaxat promissæ fingi debeant, ne patronus omnimodo excludatur. Et hoc prætor quoque sentit, operas duntaxat promissas. Sequens illa quæstio est, an libertus impetrare debeat ne maioris summæ quàm viginti condemnatur: quia videtur quodam modo patronus tanti operas aestimasse, ideoque ipse non deberet egredi taxationem viginti. Sed iniquum est, nec oportet liberto hoc indulgere: quia non debet ex parte obligationem cõ-

m verecundia. quod obsequium etiam sine interpositione debetur: vt. s. de condictio. indeb. l. si non sortem. §. libertus. in princip.

n Diuersa. à libera testamenti factione. Sed contra supra de liberis agno. l. si quis à liberis. §. si quis à liberti. Sed ibi exegit earum pretium: hic autem ipsas operas. sed si dicas quod hic exegerit mercedem, dicas quod diuersa est ab obsequio: quia obsequium præstatur, alimenta non.

o Inopia. id est patronus inops conuenit libertum ad alimenta.

p Per inuidiam. id est propter blasphemum euitadum. & facit. C. eo. l. si.

CErdonem.] **CASVS.** Testator ita dixit, talem seruum cerdonem volo manumitti: ita tamen vt heredi meo præstet operas. nunquid tenetur promittere? non: quia manumittitur ex necessitate: & si promissus, non tenetur præstare: quia videbitur indebitas promississe etiã si testator iusserit, quia iuri publico derogare non potest. Viuianus.

q Cerdonem. qui facit solutales: vel qui vendit carnes.

r Volo ita. ab herede: & sic heres non potest imponere operas, cû ex necessitate facit: vt. C. e. l. mater. & l. ij. nisi sit fili: vt. j. tit. j. l. qui ex causa.

s Promiserit. l. coactus.

t Dabitur. vt & s. de leg. j. l. videndum.

u Fideicommissaria. quod est vt manumissus ex necessitate, non teneatur ad operas: vt dixi. Et not. qd aliquid est quod testator non potest sic. C. vt in possessio. lega. l. scire. & s. ad leg. Falc. l. quod de bonis. in fine. Accursius.

OPeris.] **CASVS.** Libertus qui tenetur præstare operas, non potest dare operam militiæ: ne si daret, posset facere iniuriam patrono. Vi.

x Iniuria. id est damno. nam amittit: vt. s. eo. l. interdum. Sed arg. contra. C. de lib. & eo. lib. l. fina. Acc.

Si libertus.] **CASVS.** De vestiariis vide Cic. in Vatinius.

probare, ex parte tanquam de iniqua queri. &

XL. PAPIANVS libro vicesimo Questionum.

Si bona patroni venierunt, h. operarum quæ post venditionem præterierint, actio patrono dabitur: & si alere se possit, ante venditionem præteritarum non dabitur, quoniam ex antè gesto agit.

XLI. IDEM libro quinto Responsorum.

Liberrus qui operarum obligatione dimissus est, atque ita liberam testamenti factionem adsecutus est: nihilo minus obsequi verecundia tenetur. Alimentorum diuersa causa est, cum inopia patroni per inuidiam libertum conuenit.

XLII. IDEM libro nono Responsorum.

CErdonem seruum meum manumitti volo ita, vt operas heredi promittat. Non cogitur manumissus promittere. Sed & si promiserit, in eum actio non dabitur. Nam iuri publico derogare non potuit, qui fideicommissariam libertatem dedit.

XLIII. IDEM libro nonodecimo Responsorum.

OPeris obligatus militiæ nomen non sine iniuria patroni dabit.

XLIII. SÆVOLA libro quarto Questionum.

Si libertus moram in operis fecerit, fideiussor tenetur mora fideiussoris nulla est. At in homine debito fideiussor etiam ex sua mora in obligatione retinetur.

XLV. IDEM libro secundo Responsorum.

Libertus negotiatoris vestiarum an eandem negotiationem in eadem ciuitate & eodem loco inuito patrono exer-

tenetur ex liberti mora, & ex sua mora fideiussor. Viuianus.

y In operis. scilicet incertis, quarum dies non cedit, nisi cum indictæ fuerint: vt. s. eo. l. cum patronus. & est ratio, quia fideiussor ex sua mora teneri non potest, cum reus non sit obligatus, nisi cum prius indictæ fuerint. Azo. in opera autem certa idem quod in pecunia: vt. s. eo. l. à duobus. lex tamen videtur dicere idem in cuiuslibet facti promissione: vt. j. de verbo. oblig. l. cum filius. §. j.

z Retinetur. vt & s. de viuris. l. mora. in fine. & j. de verq. oblig. l. mora. in fi. Accursius.

Libertus.] **CASVS.** Libertus qui est negotiator vestium, eandem negotiationem in eadem ciuitate potest exercere inuito patrono suo. Viuianus.

a si nullam. maximè: vt & .s. tit. ij. quæro. & tit. j. l. fin. vel illas secundum istam intellige.

Liberta.] **CASVS.** Si liberta est in concubinato patroni, liberatur à præstatione operarum: sicut si nupta esset alij voluntate patroni. accedit. C. eod. l. liberta. Viuianus.

b Patroni esset. C. eod. l. liberta.

Campanus.] **CASVS.** Institui te heredè: rogauit te vt seruum per fideicommissi. manumitteres. si velis illi seruo vel operas, vel donum vel munus imponere, prætor debet te prohibere: quia manumittis ex causa fideicommissi: vnde nõ potes imponere operas, vel aliquid earum nomine: vt. s. eo. l. cædonem. nisi sit filius rogatus manumittere: vt. j. titu. j. l. e. qui ex causa. Viuianus.

c Campanus. facit infra tit. j. l. qui ex causa. & supra eo. l. si quis hac.

d sciret. sic supra si quis cau. l. sed & si. §. fina.

Sicut patronus.] **CASVS.** Si cõsentio liberta vt nubat: quia debet in officio mariti esse liberatur à præstatione operarum, si nuptiæ valeant. idem si filius vel nepos meus consentiat. Vnũ sciatis, si libera nubat, nihilo minus eius filius vel eius nepos poterit operas præstare patrono, & etiã ipsa. Viui.

c Amittit. facit. C. eod. qd ex liberta. & de obsequiis. l. ij. & supra eod. si libertus. in fin. Sed cõtra infra de verborũ signific. l. sciendum. §. penul. vbi non trãsit opera ad heredem heredis: at hic transit etiam ad pronepotem. Solut. hic fuit stipulatus sibi libertisq; suis: ibi non arg. s. eo. l. cum patronus. §. cõ libertus. vel hic fuerunt primi heredes isti nepotes & pronepotes, cum nullus præcederet: vt arg. instit. de hered. quali. & diff. §. fina. & §. sui.

f Esse debet. Not. vxorẽ operari viro: vt infra de dona. inter virum & vxor. sed si vir. in prin. & seruus domino: vt. j. de statuliberis. l. iij. §. si quis seruum. Sed quid viro mortuo intra annum? Respon. ibi debet operari vnde & alimentari: quod vnde fiat, not. C. de rei vxor. act. §. exactio. in fi.

Dvorum.] **CASVS.** Quidam erat libertus duorum: cui libet debebat operas in genere: nunquid eodem tempore poterit præstare diuersas operas? sic. pone vnus patronus proficiscitur: dicit, sta in domo, & custodias eam. dicit alter: volo quod scribas. eodem tempore poterit stare in domo, & eandem custodire, & etiam scribere alteri domino non proficiscenti. Viuianus.

g si librarius. j. de regu. iur. l. si librarius.

h Cum suis. scilicet de familia.

i scripsit. sed si nõ potest simul vtrique operari, dic vt supra eo. l. hæ operæ. §. fina.

Operarum.] **CASVS.** Si imponuntur operæ incertæ, etiam si postea indicuntur, præstandæ sunt inspecta dignitate. Vnum sciatis, ipse libertus & quilibet alter liber homo præstat operas nõ suo sumptu, & suis alimentis. Viuianus.

ff. Infort.

k Edendas. supra eod. l. interdum. & l. eius. & l. hæ operæ.

A l Et quemlibet alium. per hoc patet quod loquitur de certis cum dicit, libertum per alium posse præstare. nõ incertæ nec alij nec etiam per alium præstantur: vt. s. eod. l. operæ in re. §. j. secundum Azo. vel si velis dicere etiã incertam præstari sumptu liberti, dicas hic libertum nõ habere vnde se

alat: vt. s. eo. suo. in fine, secundum Ioannem & Hugo. Et nota ingenuũ promittere pro liberto. nam & legari & locari potest opera liberi hominis: vt. s. de vsufu. lega. l. hominis. nõ tamen iureiurã. obligari: vt. s. e. l. vt iurifurãdi. in princ.

Ingenuus p liberto promittere potest.

hil enim vetat, dũ custodit domũ libros scribere. Hoc ita Neratius libris Membranarum scripsit.

L. NERATIVS libro primo Responsorum.

Operarum editionem pendẽre ex æstimatione edentis. nam dignitati, facultatibus, consuetudini, artificio eius cõuenientes edẽdas. **k** Non solum autem libertũ, sed etiam alium **l** quẽlibet operas edentem alẽdum: aut satis tẽporis ad quæstum alimentorum relinquendum: & in omnibus tempora ad curã corporis necessariam relinquenda.

LII. PAVLVS libro secundo Manualium.

Interdum operarũ manet petitio, etiam si ius patroni non sit: vt euenit in fratribus eius cui assignatus est libertus: **m** aut nepote alterius patroni, extante alterius patroni filio. **n**

DE BONIS LIBERTORUM. TITVLVS II.

I. VLPIANVS libro quadragesimo secundo ad Edictum.

Hoc edictum **†** à prætore propositum est, honoris quem **†** liberti patronis habere debent moderandi gratia. nõque vt Seruius scribit, antea soliti fuerunt à libertis durissimas res exigere: sci licet ad remunerandũ tam grande **o** beneficium quod in libertos confertur, cum ex seruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Et quidem primus ***** prætor Rutilius edixit se amplius non daturum patrono, quã operarum **p** & societatis actionem: videlicet si hoc pepigisset, **q** vt

I Aliquando est quod possim petere operas, licet patronus non sum: sicut si pater imposuit operas liberto: postea assignauit fratri meo, non mihi: possum petere operas. idẽ est si est filius patroni & nepos: & tamẽ filius patroni succedit ius patri patroni, non etiam nepos: de quo & .j. de assignan. liber. l. idem erit dicendũ. Viuianus.

m Libertus. nam operæ debentur omnibus, licet quo ad alia ille solus sit patronus cui assignatus est: vt infra de assignan. lib. l. j. in princ. & si ille amittit, redit patronatus ad alios: vt ibi, & .j. titu. j. l. iij. §. si capitis.

In indice tit. est, liber.

n Filio. hoc habes. s. eo. à duobus. in princ.

DE BONIS LIBERTORUM.

ADDITIONO. Vos habuistis. s. de iure patronatus, quas penas patiatur liberti qui ius patronatus non exhibent patronis. verũ quia patroni habent ius in bonis libertorũ. videamus: **o** si decedit libertus sine liberis **o** & collateralibus primi gradus patronus succedit ei. s. de legi. hered. l. x. testator libertus si patronum præterit, hodie vocatur **o** r̄up̄ in tertia parte. instit. de succes. liber. §. sed nostra. Viuianus.

Ad hoc edictum pertinent quædam legis Patris capita, de quibus Alexander ab Alex. lib. 4. Genia. dier. cap. 22.

Concor. c. liberti. in glos. super verbo, redire. ibi, licet honorẽ eis exhibere teneantur. 12. quæstio. 2. facit ad. c. tempus. §. vero. in fi. ea. q. prius.

o Sequitur ea pars iuris patronatus, cuius demonstranda causa prætulit superiora, bonorum possessio contra tab. liberti quæ patrono præterito cõpetit in partem dimidiam contra heredem scriptum, **o** ab intestato bonor. possessio vnde legitimi. In partem dimidiam iure veteri. l. i. §. pen. si cui plus quam per leg. Fal. l. debitor. §. i. De pig. act. hodie in partem tertiam. Quæ liberis præteritis datur, in assem cõpetit, **o** contra lignum non contra heredem scriptũ. ac præterea in bonis liberti cessat edictum nouum. l. 2. §. vlt. sed adnotandum illud est patronum qui elegit superiorem titulum, ab isto repelli. l. 2. §. de bon. poss. contr. tab. lib. l. sicut. s. de ius. pat. nec enim omnia iura patronatus in vno concurrunt semper. Cuiacius.

Hoc edictum.] **CASVS.** Istud edictum est introductũ causa honoris debiti patrono. Olim erant plures cõditiones libertorum: postea prætor induxit vt contraheretur societas causa onerandæ libertatis. sed à posteriore tempore est recessum: & est edictum, si patronus imponit operas non onerãdi causa: illæ debentur ei, & si libertus decedit intestatus. Viuianus.

o Grande. & inæstimabile: vt instit. qui ma. non possunt. §. ea.

p Operarum. sic supra tit. j. l. ij.

q Pepigisset. supra titu. j. l. Labeo.

Si patronus.] **CASVS.** Libertus cum deberet instituere patronum, praterit eum. vocatur patronus ad contra tab. ponamus, patronus repudiat illam bonorum possessio. vel tempore excluditur. nunquid filij patroni vocabuntur? sic. secus si patronus est institutus, & decessit relictis liberis viuo liberto: quia cum deberet

vocari patronus, nō vocantur liberi. Sed quid si est emancipatus, & habet ex eo nepotē? quis vocabitur ad contra tabulas: certe filius. Viuia.

a Vel dies. spatium centum dierum.

b Liberi eius. eo mortuo vel omittente.

c Vel patroni. scilicet liberi eo mortuo vel viuo omittente qui non admittebatur viuo altero patrono: vt supra titu. j. l. a duobus.

d Edicti. successorij.

e Ex parte prima edicti. quæ est contra tabulas: vt supra de Carbo. edic. l. ideoque.

f Non possint. cum alius præcedat.

g Possessionem. vnde legitimi mortuo liberto instituto. Accursius.

h Dimidia. quæ hodie est tertia: vt insti. de suc. lib. §. sed nostra.

i Intestati. trāsitiue. Acc.

k Iure. videlicet ciuili. Accursius.

l Hereditas. scilicet aui. ad quod. §. de coniungendis cum emanc. libe. l. j. in princip.

m Ad nepotem. scilicet tātum, nisi per edictum de coniungendis.

n Contra tabulas. eo liberto mortuo testato.

o Liberti. defuncti, & testato.

p Potius. non ergo hoc casu superiori habet locum edictum de coniungendis: licet ad parentis bona ambo vocetur: vt j. eo. l. libertinus. §. si. quā quidam ponunt contra. sed est idem. sed Azo dicit quod sic: vt. §. de coniungen. lib. l. j. §. hoc.

Etiam.] **CASVS.**

Habet patronus in bonis liberti si prætereatur, olim dimidiā, hodie tertiam. istud beneficiū non competit ei si liberus fuerit natalibus restitutus, vel impetrauit à principe testamenti factionem. Sed si quis hac

lemit vt manumittat, ad hanc partem edicti pertinebit, vt habeatur pro patrono, Sed si patronus accipit nummos &c. petit autē patronus contra tab. si adita sit hereditas, vel petita bonorum pos. siue sit adita ab omnibus heredibus siue ab vno: & vocatur ad bona quæ sita aliūde, nō in castris. Si filius familias manumittit seruū suum castrensis peculij: similiter vocatur ad contra tab. [S I C A P I T I S.] Si patronus habens plures filios, vni libertū assignauit, & ille libertum de crimine capitali accusauit: non petet contra tab. aliā sic. Vnum sciatis: quia semper admittitur ad contra tabu. si non est institutus ex debita portione. Sed quid si instituitur sub conditione, & extitit viuo testatore? non admittitur ad contra tabu. Nam conditio quæ pendet de futuro, si de præfenti, vel de præterito, non est cōdi-

nisi ei obsequium præstaret libertus, in societatem admitteretur patronus. Posteriores prætores certæ partis bonorum possessionem pollicebantur. videlicet enim imago societatis induxit eiusdem partis præstationem: vt quod viuus solebat societatis nomine præstare, id post mortem præstaret.

II. POMPONIVS libro quarto ad Sabinum.

Si patronus à liberto præteritus bonorum possessionem petere potuerit contra tabulas, & antequam peteret decesserit, vel dies ei bonorum possessionis agnoscendæ præterierit: liberi eius vel alterius patroni petere poterunt ex illa parte edicti, qua primis non petentibus, aut etiam nolentibus ad se pertinere, sequentibus datur, atque si priores ex eo numero non essent. Sed si patronus heres institutus viuo liberto decessisset, superstitibus liberis: quæsitum est, an illi contra tabulas testamenti bonorum possessionem petere possint. Et eo decursum est, vt mortis tempus quo defertur bonorum possessio, spectari debeat an patronus non sit: vt si sit, ex prima parte edicti liberi eius bonorum possessionem petere non possint. Si filius emancipatus nepotem in potestate aui reliquisset, bonorum possessionem partis dimidiæ dandam ei filio intestati liberti: quamuis iure ipso legitima hereditas ad nepotem pertineat: quia & contra tabulas eius liberti, & filio potius bonorum possessio partis debitæ daretur.

III. VLPPIANVS libro quadragesimo primo ad Edictum.

Etiam si ius anulorum consecutus sit libertus à princi-

pio. Sed quid erit? libertus suum patronum instituit: postea dixit: instituo eum, si filius meus me viuo morietur. valet ista institutio? sic: quia poterit esse quod libertus de medio tollitur. [S I D E B I T A.] Quādo patronus heres scribitur, repellitur à contra tab. sed si instituitur in minus debita parte, vel donatur ei mortis causa, vel non

donatur, sed habet eā, repellitur à cōtra tabu. Sed si aliquis patronus instituitur, & datur ei aliquid implendū, debet cōputare in debitā portionē. Sed si fecerit dolo vt vnus habeat debitā portionē, repellitur à contra tabulas. Viuiam.

q Patronus. vt & j. de iure aur. an. l. quamuis.

r Hic enim. facit supra de condit. & demō. l. fal. §. j. & D. de iur. aur. an. l. ij. Accursius.

s Ingenuus. quo ad multa, nō quo ad omnia: vt supra de in ius voc. l. sed & si hac. §. & suus. & C. ad. l. Viscel. l. j. sed hodie quo ad plura: vt C. de iur. aur. an. authen. sed hodie.

t Planè si natalibus. vt & infra de nata. reb. l. interdum. in fi.

u Liberam. hic est contra. C. de inoffic. testa. l. siquādo. Solu. ibi in præiudicū liberorū nō valet, quibus plus debetur hereditas patris quā liberti patronis. vel dic vt ibi. Itē contra. j. eo. l. Paulus §. patroni. Sed ibi filius patroni: hic princeps.

x Emir. nūmis serui: & tūc nō habet cōtra tab. vt. C. eo. l. j. vel dic suis propriis: & tūc habet: vt. §. de in ius vocan. l. sed & si hac. in princ. & j. de suis & leg. l. intestato. §. is plane. facit. §. tit. ij. l. Titius. & C. de Lati. liber. tol. l. j. §. illud.

y Accipit. ab extraneo. secus si à seruo suo: vt C. eo. l. j.

z Aditam. aliud in contra tab. quæ datur liberis: vt. §. de contra tab. l. illud. in princ. quæ est contra. Accursius.

a vel vnum. facit. §. de testa. tut. l. si nemo.

b In castris. sed in aliis secus: vt. §. de mili. testa. l. si à milite. §. si & facit. C. de inoffic. testa. l. fina. §. penul. & §. de ius vocā. l. adoptiuū. circa. pri. A.

c Si deportatus. facit supra de iure pat. l. si vt.

d Vt patronus. vt & supra de iure patro. l. seruum.

e Non potest. vt & supra de iure pat. l. eum.

f Obstabit. vt. j. de assignan. lib. l. j. §. vtique si est.

g Possessionem. per quam non in totum, sed in suam legitimam testamentum rumpit. & pro hoc argu. j. eo. l. si ex patronis. in prin. & secundum hoc differt à querela. Sed contra videtur. j. eo. l. in seruitutem. §. fina. & §. de iure pa. l. siue. in fi. primi responi.

h Paterent. scilicet nepotes.

i Libertus. redit ad hoc quod dixit, fratribusque suis &c.

k Non desinit. omnino, ne obsit. j. de assignan. lib. l. j. respon.

l Adsignatus est. qui accusauit. alij habent, adsignatus non est, &

potest

Concor. e. episcopus. §. si aduersus. ibi, si vero ingenuum princeps fecit, patrono reuerentiā non debet. Et glos. in verbo, ingenuum. ibi, restituendo eum natalibus. 12. q. 2.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

adsignatus est.

potest succedere &c. & sic præmittitur, non, & est alius casus. sed primum verius.

a Bonorum possessionem. cum capitis libertum accusauerit. Acc.

b Non est heres. vel etiam quoquo relictus ut. vt & infra ea. l. §. si debita. Item hodie & si minus habet, non petit contra tab. sed agit ad supplementum conditione ex. l. vt insti. de suc. li. §. sed nostra. sed certe & iure veteri videtur idem: vt supra de iure pa. l. siue. §. excluditur. sed dices illud à compositoribus additum.

c Accipere non potest. facit supra de condit. & demon. l. ij.

d Ante aditam. bene exponit: vt. §. ea. l. §. vt patronus.

e Collata sit. facit supra de iniusto testa. l. cum in secundo. & supra si cer. pet. l. itaque. & l. penul. & infra de dona. cau. mor. l. illud. §. fina.

f Bonorum possessionem. secundum tabu. vt & §. prox. §. in princ. sed si filius viuit, excludit patronum: vt insti. de suc. lib. §. sed nostra.

g Satisfactum est. nec hoc corrigitur per authent. vt iure institutionis relinquatur, vt in filiis: vt in authen. vt cum de ap. pel. co. §. aliud. col. viij.

h Funguntur. vt insti. de dona. §. j.

i Idem erit dicendum. sic C. eo. l. pe. §. fina.

k Quasi agnita. primū tamen verius: vt. j. e. l. si vero. §. penult.

l Si patrono conditionis. puta instituit alium heredem si dabit centum de hereditate patrono suo.

m sed & si dolo malo. facit. j. si quid in fraudem patro. l. j. in prin.

S I necem.] **CASVS.** Si seruus reuelauerit occisores domini sui, fit liber: & tamen nullius est libertus: quia nanciscitur libertatem per senatusconsultum: & ideo cessat bonorum possess. contra tabulas. Sed quid? captus est libertus alicuius ab hostibus, & ibi decessit. nunquid patronus vocatur ad contra tabu. sic. sed si patronus deportatus est, hoc casu filius eius vocatur ad contra tabulas. sed si libertus instituit aliquē extraneum, & rogauit restituere filio patroni, hoc casu ex quo est filius, patronus excluditur à contra tabulas.

n Nullius. priuati viuentis, sed orcinus: vt. j. qui sine ma. l. qui ob necem. Item tunc adhuc contra infra de suis & legitimis heredibus. l. intestato. §. quod si necem. Sol. distingue, aut fuit heres ff. Infort

non potest succedere, & contra tabulas bonorū possessionem petere. Totiens ad bonorum possessionem contra tabulas inuitatur patronus, quotiens non est heres ex debita portione institutus. Si patronus sub conditione sit institutus, eaque conditio viuo testatore extitit: contra tabulas bonorum possessionem accipere nō potest. **c** Quid ergo si mortis tempore pependit, extitit tamen antequam patrono deferatur bonorum possessio, hoc est, ante aditam hereditatem, an inuitetur ex hac parte edicti? Et magis est vt aditæ hereditatis tempus spectetur. hoc enim iure vtimur. Si tamen in præteritum collata sit conditio, vel ad præsens: non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est: & purè institutus est. Aut non est: & nec heres institutus est. Si libertus patronum suum ita heredem scripserit: *Si filius meus me viuo morietur, patronus heres esto*: non malè videtur testatus. Nam si decesserit filius, poterit hic existente conditione accipere bonorum possessionem. **f** Si debita patrono portio legata sit: etsi scriptus heres non fuerit, satis ei factum est: Sed & si institutus sit ex parte minore quàm ei debetur, residua vero pars suppleta est ei legatis siue fideicommissis: & ita satisfactum ei videtur. Sed & mortis causa donationibus poterit patrono debita portio suppleri. Nam mortis causa donationes vice legatorum funguntur. **h** Sed & si non mortis causa donauit libertus patrono, contemplatione tamen debitæ portionis donata sunt: idem erit dicendum. **i** tunc enim vel quasi mortis causa imputabuntur, vel quasi adgnita repellent patronum à contra tabulas bonorum possessione. Si patrono conditionis implendæ causa quid datum sit, in portionem debitam imputari debet, si tamen de bonis sit liberti profectum. Debitam autem partem eorum quæ cum

in mora vindicandi necem, vt hic. aut non: vt ibi, & §. de iure patronatus. l. si filius. & facit §. de heredibus insti. l. antepenul. & C. pro quibus cau. l. j.

o Non tangat. quia seruus est hostium.

p Decesserit. vt. §. de testa. l. lex Cornelia.

moritur libertus habuit, patrono damus. mortis enim tempus spectamus. Sed & si dolo malo fecit quo minus haberet: hoc quoque voluit prætor pro eo haberi atque si in bonis esset.

IIII. PAVLVS libro quadragesimo secundo ad Edictum.

S I necem domini detexerit seruus, prætor statuere solet vt liber sit: & constat, eum, quasi ex senatusconsulto libertatem consecutum, nullius esse libertum. Si libertus captus ab hostibus, ibi decesserit: quamuis liberti appellatio eum non tangat, tamen propter legem Corneliam, quæ testamentum sic confirmat, atque si in ciuitate decesserit, patrono quoque bonorum possessio danda erit. Si deportatus patronus sit, filio eius competit bonorum possessio in bonis liberti: nec impedimento est ei talis patronus qui mortui loco habetur. **q** & dissimile est si patronus apud hostes sit. nam propter spem postliminij obstat liberis suis. Si extraneus à liberto heres institutus, rogatus sit filio hereditatem restituere: cum ex senatusconsulto Trebelliano restituta hereditate, heredis loco filius habetur: patronus summouendus est.

V. GAIVS libro quintodecimo ad Edictum Provinciale.

L Ibertinus qui patronum patronique liberos habet, si patronum ex parte debita heredem instituit, liberos eius in eandem portionem substituere debet: vt licet patronus viuo liberto mortuus fuerit, satisfactum videatur liberis eius. **c** Si patroni filium emancipatum, & nepotes ex eo qui in aui familia remansit, libertus habeat: filio tantum, non etiam nepoti satisfacere debet libertus. nec ad rem pertinet, quod ad parentis bona pariter vocantur.

VI. VLPIANVS libro quadragesimo tertio ad Edictum.

ad contra tabu. Sed quid? reliquit patrono, & non habet effectum. non debet sibi obesse. & quid si quid ei relictum erat, sit euictum? hoc non debet ei obesse: & in aliis ex his quæ ponuntur in litera. hoc dicit cum. l. seq. vsque ad §. si seruo. Viuianus.

q Habeatur. vt. §. de contra tab. l. j. §. filij. Sed arg. contra. §. de condit. & demon. l. intercidit. ij. re spon. & facit. C. de senten. pal. l. fi.

r Propter spem. §. familia circiscundæ. l. propter spem.

L Ibertinus.] **CASVS.** Si libertus habet patronum, patronus filios: libertus debet instituere patronum in legitima portione, & ei substituere liberos. Vnum sciatis: vt videatur satisfacere patrono, debet instituere in legitima portione. Quid si patronus habet filium emancipatum, ex eo nepotem in potestate? filius præcedit. Sed quid? libertus instituit patronum vel eius filium ex modica portione. nunquid patronus poterit petere bonorum possessio. contra tabulas: certe non, si habet debitam portionem: vel si minus habeat, agat ad supplementum. hoc dicit cū prin. l. seq. Viuianus.

f Liberis eius. ad instar l. Velleia, argu. instit. de exhere. libero. §. postumorum, & facit. §. e. l. ij. in princip. & l. etiam. §. filio, puta liberti, non

t Libertus. contra. §. eo. l. ij. §. si. Solu. imò idem: vt ibi no. facit supra de leg. tut. l. tutela. §. proinde. Accursius.

E T si ex modica.] **CASVS.** in. §. cum patroni. Libertus instituit filiam patroni: postea testamētū est falsum pronuntiatum: ipsa appellauit. pendente appellatione est mortua filia. nunquid petitio dabitur filiis eius? certe sic. [**SIFILIVS.**] Filius liberti fuit institutus à liberto: abstinet. nunquid patronus vocatur? sic. Quid si adiuit hereditatem, & abstinet beneficio restitutionis? admittitur patronus, vel eius filij. siue non est filius, siue est, & abstinet beneficio restitutionis, admittitur patronus, vel eius filij. veruntamen si libertus reliquit patrono, & agnouit, non debet admitti

a *Liberti.* hic est amphibologia. nam dictio liberti, potest loqui de liberis liberti: quem si instituit libertus, repellitur patronus: secus si exheredaret, vel si ille non vult esse heres: vt. s. de iure patrona. l. siue. §. si. & instit. de succes. lib. §. sed nostra. Secundo vt dicat quod filius patroni institutus repellat patronum: & tunc dices bonorū poss. contra tab. liberti. & pro hac. j. eod. l. si vero. §. si seruo. sed prima hic est vera, vt subiicit.

b *Heredibus eius.* scilicet filia patroni quondam vel erat sui iuris. Accursius.

c *Si heres.* vt. j. de fideicommiss. lib. l. eum qui. §. sed & si quis. & facit. s. de iure pat. l. siue. §. fina. Accursius.

d *Adierint.* forte ex modica institutus, quān esset eius debitum.

e *Non admittuntur.* vt & C. de pactis conuen. l. si. §. j. & s. de contra tabul. l. si post mortē. §. illud. Sed arg. contra. in ea. l. §. si in adoptionem datus. sed ibi coact. adit. Accursius.

f *Nam absurdum.* sic. s. tit. j. l. si ita stipulatio in fine.

S *I vero non.* Prin. in hac l. continetur. l. praecedent. j. si seruo. **CAVS.** Hic dicitur, siue reliquit mihi libertus, & agnosco: repellor à contra tabu. siue reliquit filio meo, vel seruo meo. sed si etiam causa mortis donatur, repellor à contra tabu. sed si datur aliquid causa implendae conditionis, repellor à contra tab. Sed quid erit: minor est patronus, & agnoscit iudicium liberti. nūquid potest restitui vt petat cōtracta? sic nam si patronus minor petiit seruū in seruitutem, & laesus est. potest restitui. Viuianus.

g *Si vero non.* facit supra de inoffi. testa. l. mater. & l. nihil.

h *Mox pœnitisset.* sic. s. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

i *Auxilium.* quod hoc sit, statim dices.

k *Non habet.* sic. s. de act. emp. l. item. & j. de sol. l. si quis aliam.

l *Subueniendum.* vt agat. ad repletionē quasi de euictione condi. ex leg. vt. C. de inoffi. test. l. sancimus. circa princi. quæ est contra. & hoc est quod. s. dixit legitimum auxilium. vel dic per cōtra tab. iure isto in cōtracto in patrono, siue totum siue pars sit euicta: & aliud in filio iure nouo. sed si ab initio minus legitima sit relicta patrono, ad supplementum agitur: vt. no. s. eo. l. etiam. §. toties.

m *Relictum.* vt. s. de contra tab. l. ij. §. fina.

n *Gratus.* existens.

o *Discedere.* scilicet donationibus. sed hodie videtur vt agat ad supplementum: vt. C. de inoffi. testa. l. si quando. §. j. vel ibi expressit in donando vt in quartam imputetur: hic simpliciter. & facit supra eo. l. etiam. §. fina.

E *Ti ex modica parte instituti sint liberi liberti,* bonorum possessionem contra tabulas patronus petere non potest. Nam & Marcellus libro nono Digestorum scripsit, quantumque ex parte heredem institutum liberti filium, patronum expellere. Cum patroni filia heres instituta esset à liberto, falsumque testamentum dictum esset in quo scripta erat, & appellatione interposita & pendente diem suum obisset, heredibus eius **b** diuus Marcus subuenit, vt id haberent quod haberet patroni filia si viueret. Si filius liberti heres ab eo institutus abstinerit, quamuis nomine sit heres, **c** patronus admittitur. Sed & si per in integrum restitutionem is qui mixtus est paternae hereditati, vel qui adiit hereditatem, abstinerit se: poterit quis patronum admittere. Patronus, patronique liberi si secundum voluntatem mortui liberti hereditatem adierint, **d** legatumve aut fideicommissum petere maluerint: ad contra tabulas bonorum possessionem nō admittuntur. **e**

VII. GAIVS libro quinto decimo ad Edictum Prouinciale.

N *Am absurdum* **f** videtur, licere eidem partim comprobare iudicium defuncti, partim euertere.

VIII. VLPIANVS libro quadragesimo tertio ad Edictum.

S *I verò non* **g** habuit effectum petitio eius, dico non impediri quo minus adiuuetur. Quinimo & si sic adiit quasi ex debita portione institutus, mox apparuit eum minorem partem quā sperauit, accepisse: æquissimum est admitti eum ad suum auxilium. Sed & si testator conuenisset heredem vt sibi legatum solueretur, mox pœnitisset, **h** puto eum posse adiuuari. Si patronus legatum sibi relictum agnouerit, idque fuerit euictum, competit ei legitimum auxilium: **i** quia id quod

sperauit se habiturum, non habet. **k** Sed & si non totum euictum sit, verum aliquo minus habet quā putauit, erit ei subueniendum. **l** Si seruo vel filio suo aliquid relictum patronus agnouerit: perinde à contra tabulas bonorum possessione repellitur, atque si agnouisset sibi relictum. **m** Sed & si mortis causa donationem agnouerit, dicendum est repelli eum à contra tabulas bonorum possessione: sic tamen, si post mortem liberti agnouit. Ceterum si ei viuus libertus donauit, ille accepit: non idcirco erit repulsus à contra tabulas bonorum possessione: quia potest dicere, sperasse quod in testamento quoque gratus **n** circa eum fieret. remittique ***** ei debet ab eis decedere, **o** vel ea compensare in portionem prorata. Quare dicitur & si conditionis implendae causa quid fuerit datum patrono post mortem liberti, repelli eum à contra tabulas bonorum possessione, quasi agnouerit iudicium. Si patronus **p** minor annis viginti quinque liberti iudicium agnouerit: in integrum restitui eum oportere existimamus, vt possit contra tabulas accipere.

IX. PAVLVVS libro quadragesimo secundo ad Edictum.

Q *Vi in seruitutem libertum paternum petierit:* **q** nec nomine liberorum **r** bonorum possessionem accipere potest.

X. VLPIANVS libro quadragesimo quarto ad Edictum.

S *I ex patronis alicui satisfactum non erit,* ita vt alij amplius sua portione ex bonis liberti relinquatur: ei cui satisfactum non erit, ita actio dabitur, vt eius portio suppleatur ex eo quod extraneo heredi, & quod patrono supra suam portionem relictum est. **s** Eadem ratio & in pluribus patronis

p *Si patronus.* & sic ad lucrum: vt. s. de mino. l. ait praetor. §. hodie.

q *Vi in seruitutem petierit.* calūnio sē: vt infra eodem. l. idem est.

r *Liberorum.* Not. ergo delictum patris nocere filiis **a** vt nec ipsi nec pater eorum nomine petat. Sed arg. contra. j. l. quod si pater. in fi. & l. quaritur. Solu. hic erant in potestate: quo casu p aliam viam daretur patri bono. poss. quod esse non debet: vt. d. l. quaritur. Vel dic quod hic pater repellitur propter iniuriam quam ipse fecit liberti: ibi vero non fecit iniuriam, imò propter iniuriam sibi factā repellitur. vnde in primo casu seuerius, in secundo benignius cū eo agitur. & facit. j. eod. l. si filius qui patri. & de verbo. sig. l. licet. §. fin. & j. vnde li. l. fi.

S *I ex patronis.* **CAVS.** In prin. huius l. dicitur: Testator libertus erat diues: habebat patronos: vni ex patronis reliquit legitimā portionem & ultra: alij nō: extraneū instituit. quo modo erit satisfaciendū hoc modo, vt de relicto patrono & extraneo suppleatur portio eius cui relicta nō fuit legitima. idem si omnibus patronis non reliquit, sed alij tantū: quia debet suppleri portio omniū patronorum de relicto extraneo. [IULIANVS.] Habebā patrem & auū. auus exheredauit me: repellat à successione libertorū suorū. si pater non exheredauit me, à libertorum successione eorū nō repellat. Quid si pater exheredauit me repellat. à successione auitorum & paternorū: quia per successione aui habeo venire ad successione libertorum suorū. [IDEM AIT.] In. §. isto cum. l. seq. dicitur: si pater meus exheredat me mala mente, auus meus patrem meū exheredat: si auus deceferit priusquā pater, repellat à successione libertorum aui, non patris. si autem pater meus sit exheredatus à patre suo, ego autem non sum exheredatus ab auo, nec à patre meo, admittat ad bona libertorum vtriusque. Viuianus.

s *Relictum est.* non enim sunt duo rei credendi. tunc esset secus, vt supra

a] Tu vide in. c. si vassalus culpa. & ibi do. meū Iacobinū de sancto Georg. post Bald. in tit. si de feu. fuer. contro. & in ca. i. §. denique. in tit. quæ fuit prima causa benefic. amit. in feud. de quo Hosti. in sum. feu. quib. modis feud. amit. & in ca. i. §. i. de succes. feud. & Dy. in regula, nō debet de regu. iur. lib. 6. ***** permittitque.

vt supra si quis cau. l. si duo. in princip.

a Quia per patrem. non exheredatum, vel non mala mente: vt. j. A
eo. titu. l. si patronus. §. ij.

b Ipse non sit. ab auo exheredatus: est tamen à patre. sed si à nullo, paternorum & aitorum petet bonorum possess. vt. j. l. proximi. Accursius.

c Idem ait. distinguendo casum propositum. Accursius.

d Quid si pater. vi-
uente patre. con-
cor. j. eod. l. quæritur. &
l. filius.

Si patronus.] CASVS.
Patronus dum esset
in militia, fecit testamē-
tum iure militari: filium
præterit. nunquid re-
pellitur à successione li-
bertorum patris sui tan-
quam mala mente ex-
heredatus: sic. Sed quid
erit? aliquis assignauit
filio suo libertum: post-
ea exheredauit. nūquid
vocabitur ad successio-
nem liberti? sic. [S I
QVIS NON.] Or sei-
gneurs, in. §. isto poni-
tur determinatio multa-
rum legum huius titu.

Vos debetis scire: filius
patroni repellitur à cō-
tra tabul. liberti, cum
mala mente exhereda-
tur. dicet aliquis, doceas
me quādo patronus ex-
heredat mala mente fi-
lium suum, & quando
bona. ecce si patronus
nō vult fraudare filium,
& eum exheredat, ver-
bi gratia: patronus ha-
bebat filium qui erat fu-
riosus: dicebat patro-
nus: quid faciam? si in-
stituo filium furiosum,
negotia mea dissipabun-
tur. vnde volo institue-
re talem, & committere

† Concor. c.
si annuū §. i
huiusmodi
quoque liti-
bus siue cau-
sis quandiu
in potestate
patris exi-
stat, nec a-
liās absque
ipsius assen-
su in iudicio
regulariter
esse possit.
& glos in
verbo, irre-
gulariter. in
princip. de
iudi. lib. 6.

fidei ipsius, vt cum filius
erit sanæ mentis, resti-
tuat. hoc casu nō repel-
litur à contra tab. bono-
rum liberti. [S I QVIS
CVM.] Filius est exhe-
redatus: iudex pronun-
tiauit non esse exhere-
datum. propterea non
repellitur à successione
liberti: quia rebus iudi-
catis standum est. Sed
si pro parte victus est, &
pro parte obtinuit, quia
inuenitur in totum ex-
heredatus: repellitur à
contra tab. bonorum li-
berti. [EX TESTA-
MENTO.] Si exhere-
datus est filius patroni,
nec ex illo testamento aditur hereditas, non tenetur exheredatus:
& ideo non repellitur à contra tab. bo. possess. liberti. [S I PA-
TRONI.] Filius patroni fuit institutus, postea substitutus: & à
substituto exheredatus. valebit potius institutio quàm substitutio
pro exheredato: ne indignus censeatur bonis liberti.

[S I PATRONI FILIUS EMANCIPATVS.] Si eman-
cipatus filius patroni non vult adire, nec ille qui est in potestate,
vult retinere: nihilo minus præteritus filius vocabitur ad bono-
rum possessionem liberti. Viuianus.

e Filium. quem scit se habere: vt. Cod. de testa. mili. l. sicut. Sed

seruabitur. Iulianus ait, eum
qui ab auo suo exheredatus est,
à bonis libertorum eius summo-
ueri: à patris verò sui libertorum
bonis non excludi. Quod si à pa-
tre sit exheredatus, ab auo non
sit: non solùm à libertorum pa-
ternorum bonis, verum etiam ab
aui quoque excludi debere: quia
per patrem auitos libertos con-
sequitur. Quòd si pater eius sit
ab auo exheredatus, ipse non
sit: posse nepotem aitorum li-
bertorum contra tabulas bono-
rum possessionem petere. Idem
ait, si pater me exheredauit,
auus meus patrem meū, & prior
auus decesserit: ab vtriusque li-
bertis me repelli. Sed si ante pa-
ter decessisset, postea auus: dicē-
dum erit nihil mihi nocere pa-
tris exheredationem ad aitorū
libertorum bona.

XI. IULIANVS libro vicensimo-
sexto Digestorum.

Quòd si pater meus à patre
suo sit exheredatus, ego ne-
que à patre meo, neque
ab auo: mortuo quidem patre &
aduersus auitos & aduersus pa-
ternos libertos ius habebō. Vi-
uente patre, quādiu in potesta-
te eius ero, non petam contra
tabulas aitorum libertorū bo-
norum possessionem: emancipa-
tus non summoebor.

XII. VLPPIANVS libro quadra-
gensimo quarto ad Edictum.

Si patronus testamento iure
militari factō filium silentio
exheredauerit, debet nocere
ei exhereditatio. verum est enim
hunc exheredatum esse.

Si quis libertum filio suo ad-
signauerit, eumque exheredaue-
rit, admitti potest ad bonorum
liberti possessionem. Si quis
non mala mente parentis exhe-
redatus sit, sed alia ex causa, ex-
hereditatio ipsi non nocet: vt pu-
ta pone furoris causa exhereda-

contra infra eo. l. Paulus respon. in fine. Solu. illa hanc corrigit: vel
hic mala mente, ibi non: vt. j. ea. l. §. ij.

f si quis. libertum. dic vt infra de assignan. lib. j. l. §. sed & si post.
Accursius.

g si quis. facit supra de liberis & postumis. l. militi. & j. eodem. l.
Paulus. in principi.

h vel perperam. id est vt
non oportet, & sic non
tenet exhereditatio. vel
perperam, id est nō ma-
la mente parentis.

i Rebus enim. refert se
ad primum, scilicet pro-
nuntiatum. & dic stan-
dum: vt non vltra pro-
cedatur, quod esset si ex-
cluderetur à bonis liber-
torum. nam non omnis
exheredatus excluditur,
sed is tantum qui mala-
mente est exheredatus:
vt supra eadē. l. §. si quis
non mala. sic accipitur
standum. §. de pact. l. iu-
ris gentium. in princip.
aliās accipitur id est pa-
rendum: vt. C. de re iud.
l. j. & §. de arbi. l. Celsus.
§. fina.

k victus sit. quod esse
potest: vt. §. de inofficio-
so testamen. l. nihil. §. fi.
& §. de lega. ij. l. cum fi-
lius. in principi.

l Vigeat. vt. §. de contra
tab. l. filium. §. j.

Filius.] CASVS. Et si
filius patroni exhe-
redatus est, licet nepos
ex eo instituitur, non
repellitur à contra tabu-
las. vnum sciatis: filius
bonorum possessionem
in bonis petere poterit
si à patre non est exhe-
redatus: sed si emanci-
patus est præteritus à li-
berto, vocaretur ad cō-
tra tab. Viuianus.

m Bonorum possessionem.
refert ergo directo vel
per obliquum sit heres.
sic infra de verborum
significatio. l. sciendum.
& §. de interroga. acti. si
fine. §. illud. & §. titu. j.
cum patronus. §. cum li-
bertus. Sed arg. cōtra. j.
eo. l. si filius qui patri. in
princip.

Qui cum maior.]
CASVS. Vos ha-
buistis duas
causas propter quas fi-
lius patroni repellitur à
contra tabulas, si liber-
tus filium instituit, vel
patronus mala mente
filiū exheredauit. as-
signatur hic aliā causa,

tum eum, vel ideo quia impu-
bes erat, heredemque institutum
rogatum ei restituere heredita-
tem. Si quis cum esset exhere-
datus, pronuntiatum vel perpe-
ram sit exheredatus non esse,
non repellitur. Rebus enim
iudicatis standum est. Si filius
patroni exheredatus, in partem
obtinuerit de inofficio, in par-
tem victus sit, videamus an no-
ceat ei exhereditatio. Et nocere
arbitror: quia testamentum va-
let, à quo exheredatus est. Ex
testamento autem quo neque a-
dita hereditas est, neque petita
bonorum possessio, liberis ex-
hereditatio non nocet. Absur-
dum est enim, in hoc tantum va-
lere testamentum, vt exhereda-
tio vigeat, cum aliās non va-
leat. Si patroni filius priore gra-
du sit heres scriptus, secundo
exheredatus: huic non nocet ex-
hereditatio, quum voluntate pa-
tris vel extiterit heres, vel existe-
re potuerit. Neque enim debet
videri pater indignum existimasse
filiū bonis libertorū, quem
ad hereditatem suam primum
vocauerit. Ac ne eum quidem
existimandum est summoeri à
bonis liberti, qui à primo gra-
du exheredatus, & idem substi-
tutus est. ergo is qui institutus
sit heres vel primo gradu, vel
sequenti, vel alio quo gradu, li-
cet exheres sit eodem testamen-
to, non est summoendus à li-
berti bonis. Si patroni filius
emancipatus noluerit adire he-
reditatem, vel qui in potesta-
te est, retinere: nihilo minus
liberti bonorum possessionem
habet.

XIII. IULIANVS libro vicensimo-
sexto Digestorum.

Filius patroni exheredatus,
quamuis nepos ex eo heres
scriptus fuerit, bonorum pos-
sessionem contra tabulas pa-

si filius patroni maior viginti quinque annorum accusat libertum
de crimine capitali, vel calumniosè petit in seruitutem, & succū-
bat. videtur accusare de crimine capitali, si accusat de tali pro quo
imponitur mors, vel amissio ciuitatis & libertatis. Vnum sciatis:
si filius accusauit libertum, & ipse retorsit in eum crimen, non
repellitur à contra tabulas: quia est ei ignoscendum. Sed quid si
filius accusauit libertum maternum? nunquid repellitur? certè
leges loquuntur in liberto paterno. Quid si filius accusauit liber-
tum quia occidit patrem? venia dignus est. Accusare videtur, si
perseuerauit vsque ad sententiam. Et sicut filius repellitur si ac-

culat eum, ita si fert testimonium falsum : secus si contra eum aduocat. Sed quid si patronus dicat, talis libertus vulnus mortale mihi infligit : unde mando tibi vt accuses post mortem meam. sed filius accusauit, & non probauit: non repellitur à contra tabulas. sed si filius patroni accusauit libertum, & crimen probauit, & libertus fuit restitutus : filius non repellitur à contra tab. liberti post lationem. Idem dicunt quidam in patrono: sed certe aliud: vt not. s. de iure patrona. l. eum qui. hoc dicit cum. l. seq. Vju.

a Libertum. paternum : vt. j. eadem. l. si tamé. & multis locis hac. l. not. & not. s. de in ius vocan. l. sed & si. s. si autem liberti. & de iure patronatus. l. eum. Accursius.

b Accusauerit. per calumnia: vt infra in fi. & j. l. proxima.

c Petierit. hoc prosequitur. j. eod. l. in seruitute. sed primum prosequitur hæc lex. & j. l. prox. Accursius.

d Siue ipse. quod potest auctore tutore: vt. C. de auctoritate præstan. l. clarum.

e Ignosci. de æquitate: vt dixi: secus de rigore: vt. s. de mino. l. iij. §. vnde scio.

f Deseruit. factus maior. nam ante desistere potest: vt. j. ad Turpillia. l. j. §. accusationem. in fi. Accursius.

g Incideret. cuius pœna est infra de præuarica. l. iij. in fine.

h Non facile. quia cum quadam solennitate petitur: vt. C. de aboli. l. iij. in princ. & not. de facili & difficili: vt & supra de nego. gest. in autem. in princ. & infra de aqua cotri. & æstina. l. j. §. penul.

i Publice. propter lætitiâ principis: vt. j. ad Turpillia. l. abolitio.

k Is demum. facit. j. de pœnis. l. iij.

l Augere. quod potest ex causa: vt. s. de his qui not. in fa. l. quid ergo. §. pœna.

m Patroni filio. nota filio: vt. j. e. l. si filius. quod facit pro eo quod not. in princ. huius. l.

n Accusauerit. quod potest: vt. j. qui accusa non pos. l. pen.

o Desiderauit. per officium: vt. C. de calum. l. j. non in modum accusationis: vt. C. qui accu. nō pos. l. neganda.

p Retorsit quasi socium criminis: vt sic repellatur ab accusando: vt. C. de libe. cau. si filium. & not. ignoscendum ei qui non facit sponte: vt j. prox. §. & §. pen. & s. ad Sil. l. iij. §. vtrum. &

ternorum libertorum accipere non potest. Licet enim necessarius existat patri suo: non per se metipsum, sed per alium ad hereditatem admittitur. Et certè constat, si emancipatus filius exheredatus fuerit, & seruus eius heres scriptus: & si iusserit seruo hereditatem adire, & ita patri suo heres extiterit, non habebit contra tabulas paternorum libertorum bonorum possessionem.

XIII. VLP IANVS libro quadragesimo quinto ad Edictum.

Qui cum maior natu esset quàm viginti quinque annis, libertum a capitis accusauerit, aut in seruitutem petierit: remouetur à contra tabulas bonorum possessione. Si verò accusauerit minor: dicendum est hunc non excludi, siue ipse, siue tutor eius vel curator accusauerit. Sed si minor quidem instituerit accusationem, maior autem factus sententiam acceperit: benignè erit dicendum, ignosci ei debere: quia minor cœpit. Neque enim imputare ei possumus cur non abolitionem non petierit: cum alterum si fecisset, in Turpillianum incideret, & alterum non facile impetretur. Certè si abolitione publicè data, repetitiam maior: dicendum est hunc esse remouendum. Maior enim factus potuit sine timore deserre abolitionem.

Is demum videtur capitis accusasse, qui tali iudicio appetit, cuius pœna aut supplicium habuit, aut exilium, quod sit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur. Si tamen quis libertum eo crimine accusauerit, cuius pœna non est capitis, veruntamen iudicanti placuit augere pœnam: non obest hoc patroni filio. Neque enim imperitia aut seueritas iudicantis obesse debet patroni filio, qui crimen leuius importauit. Sed si non accusauerit, sed testimonium in caput liberti dixit, aut subiecit accusatorem: puto eum à contra tabulas remoueri. Si libertus maiestatis pa-

troni filium accusauit, & patroni filius calumniæ eum capitis puniri desiderauit, non debet repelli hoc edicto. Idem puto & si ab eo petitus retorsit in eum crimina. Ignoscendum enim est ei, si voluit se vlcisci prouocatus. Si patris mortem defendere necesse habuerit, an dicendum sit hic quoque ei succurrendum, si libertum paternum propter hoc accusauit, medicum fortè patris aut cubicularium, aut quem alium qui circa patrem fuerat? Et puto succurrendum, si affectione & periculo paternæ substantiæ ducente necesse habuit accusationem vel calumniosam instituire. Accusasse autem eum dicimus, qui crimina obiecit, & causam perorari vsque ad sententiam effecit. Cæterum si antè quieuit, non accusauit. & hoc iure vtimur. Sed si appellatione interposita desit, benignè dicitur non pertulisse accusationem. Si igitur pendente appellatione decessit libertus, patroni filius admittetur ad bonorum possessionem: quia sententia libertus morte subtractus est. Si patroni filius aduocationem accusatori liberti præstitit, non est repellendus. neque enim aduocatus accusat. Si pater testamento cauerit vt accusaretur libertus quasi venenum sibi parasset, aut quid aliud in se admisisset, magis est vt ignosci liberis deberet, qui non sponte accusauerunt. Sed & si accusauerit libertum, & probauerit crimen patroni filius, posteaque hic libertus sit restitutus, non erit repellendus. crimen enim quod intendit, etiam perfecit.

XV. TRYPHONINVS libro septimodecimo Disputationum.

Idem est & si crimen quidem quod in liberto probatum est, meruerat capitis pœnam, benignius autem punitus est libertus, veluti tantum relegatus. de calumniatore enim sensit prætor.

XVI. VLP IANVS libro quadragesimo quinto ad Edictum.

in seruitutem petere &c. Sed si aliquis non dicit seruum suum totum,

ad leg. Aquiliam. l. scientiam. §. qui cum aliter. & j. de iure fisci. l. ij. in prin. & j. de iniur. l. sed si vnus. §. si iussu. & C. de transact. l. si quis maior. & de re iudica. l. si se. in prin. & C. de metatis. de uotum. & s. si quadru. pau. l. j. §. cum arietes. & C. de admini. tut. l. cum quædam. Sed contra. s. ad leg. Aquil. scientiam. §. sed si defendendi. vbi non licet vlcisci: sed hic licet per iudicem.

q Defendere. accusando. Accursius.

r succurrendum. ne perdat eõtra tabulas liberti bonorum possessione etiam si per calumniam accusat, vt subiecit. non tamen subuenitur si per calumniam accusat, ne puniatur de calumnia.

s vel calumniosam. id est quæ vere erat caluniosa: sed iudex ignorabat: alioquin repelleret eum. Azo: vt. C. vt nemo priua. l. fin. in fin. & facit. s. prox. §. cum suis cõcor. Accursius.

t Quieuit. sic. s. de inofficio. testamen. l. Papi- nianus. §. meminisse. & j. rem ratam habe. l. am-

u Accusat. vt & supra de rei vindic. inter. Sed contra. s. de inoffici. testamen. l. fin. in prin. Solu. ibi.

x Cauent. idem forte & si cœperit accusare: vt s. de inofficio. testa. l. filius. §. multo. & de bono. poss. l. cum quidam. & de pigno. actio. si seruos. & s. de alie. iudi. l. nam & si.

y Non sponte. vt. C. de calum. l. mater. & s. e. l. §. si libertus. cõ concor.

z Etiam perfecit. de calumniatore ergo tãtum intelliguntur prædicta, vt & j. l. prox. & facit infra de iniur. l. eum qui.

a De est. Meruerat. quia vere cõmiserat crimen, & capitale erat. Vi uianus.

b Punitus. quod quandoque cõtingit: vt. s. de his qui notã. in fa. l. quid ergo. §. pœna.

c sensit. vt & s. l. prox. in fine.

In seruitutem. CASVS. Supra. l. proxima habuistis duo dicta. & vnum positum quando dicitur per calumniam accusare. quando dicitur in seruitutem petere, habetis in lege ista, videtur

† Cõcor. c. si quis per eapillu. in gl. super verbo, non manifestauerit. ibi. Sed cõtra nemo inuit accusare cogitur. Et ibi, vt nemo inuitus agere vel accusare compellatur 2. q. 2.

intenta- erit.

† Iste. §. facit ad hoc quod qui promissit aliquid de certo crimine non accusare: si adhibeatur in testem contra illum, & ipse vt eum repellat, excipit de illo crimine, quod tãtrauenit promissioni. de quo not. in l. 2. §. si publico. per glof. & docto. j. de adul. & glo. & doc. in. c. i. extra de except. quia sententia.

tum, sed pro parte, vel in eo habere vsumfructum: debet repelli à contra tabulas. sed si aliquis petit in seruitutem, & obtinet: nō patitur istam pœnam. dicitur petere in seruitutem & ante lit. conte. possēt tamen pœnitere ante sententiam. sed si filius patroni petit libertum in seruitutem, debet sibi nocere, non suis liberis. sed si heres accipit contra tabulas, si est scriptus, debet repelli. sed si est relictum à testatore, quod sufficit, repellitur à contra tabu. si petit. Viuianus.

a In seruitutem. facit. s. l. qui cū maior. §. si libertus. Accursius.

b Petisse. facit. s. eod. l. qui cum. §. accusasse. cū concordan. Sed arg. cōtra. C. qui accusa. non possunt. l. penul.

c Non nocet. vt & s. de iure patro. l. diui. & facit. j. eo. l. quæritur.

d Repellitur. vt. j. proxi. §. & supra devulg. substi. tu. l. is qui. & de leg. præstan. l. iij. in princ. & de iis qui. vt indig. l. post legatum. §. penult. Accursius.

e scriptus. ex modico: sed nōne excluditur & agit ad supplementum: vt. s. de iure patro. l. diui. §. j. Solu. hic non fuit repulsus.

¶ Filius fit institutus vel exhe.

f Restituere. vt & s. de inofficio test. Papinianus. §. meminisse. & de excu. tuto. l. legatarius.

g Legati. relictī, non tamen pro eodem pretio. **h** Dederit. id est reliquit libertus.

i Prælegato. sed legato relicto.

k Patrono. instituto ex modico.

l Auferre constat. & facit ad id quod diximus, supra eod. le. etiam. §. si capitis.

Liberto.] CASVS. Si libertus decedit intestatus sine liberis, primovocatur patronus & patrona: eis nō existentibus vocantur filij & filie patroni vel patronæ, & cognati patroni qui proximi sunt. Super. l. ista no. & aduertatis vnum quod necessarium est scire in toto isto tractatu quando non debet patronus præteriri, & quando potest impune præteriri. Quidam dixerunt, ex quo libertus decedit sine liberis, non debet patronus præteriri. s. l. j. & ij. sed contra eos est: quia si decedit sine liberis, videtur quod alie personæ debent vocari. Quid si habet ascendentes? videtur quod debent vocari infra de suis & legitim. heredibus. l. intestato. quid si habet collateralis primi gradus? excludunt patronum. institu. de serui. cog. & ideo semper debetis exemplificare si libertus decedit sine liberis & parentibus & sine collateralibus primi gradus: tunc vocatur pa-

tronus. Viuianus.

m In primis. etiam ante patrem & fratrem liberti: vt hic, & j. de suis & leg. l. intestato. Sed hodie contra in vtroque secundum Azo. vt institu. de ser. cog. in prin. licet Ioan. in fratre dicat non corrigi.

n Patrono & patronæ. mortuis, si non habes: & est datiu calus.

o Proximi. cognati eorum vsque ad quintum gradum: vt instit. de suc. lib. §. multis.

Patronæ.] CASVS.

Liberti patronæ licet sint vulgo quæsi, succedunt liberto materno: liberi patroni ita demum succedunt, si sint legitime quæsi. hoc dicit Viuianus.

p Etiam vulgo. facit instit. ad Orficiānū. §. pe. Accursius.

Si patronus.] CASVS.

Si patronus est institutus ex minori debita portione, & testamentum dixit falsum, & nō obtinuit: repellitur à contra tabulas. sed si patronus partem sibi relictam agnouit, repellitur à contra tabulas. Viuianus.

q Obrinuisset. id est succubisset. & sic facit supra de inoffici. testam. Papinianus. §. meminisse.

r Hereditatem. iudicio defuncti delatam. ergo eadem ratione supplementum. Sed contra. s. de petitione hereditatis. l.

Lucius. vbi qui succubuit in falso, dicit nullum. Solu. hic destitit ante sententiam. Vel dicit fuit calumniatus. argumen. infra de accusa. l. si cui. §. j. vel verius vt ibi. Item contra. C. de inofficio testamen. l. eum. vbi in falso succumbens agit querela. Solu. ibi nihil erat relictum, hic legitima vel minus. vel ibi per vtramque viam reducebatur ad nullum, quod non fit per contra tabulas: vt supra de inofficio. testamen. l. filio. §. fin. vel aliās solue vt ibi. Accursius.

Si libertus.] CASVS.

Libertus instituit patronum sub conditione iurifurandi. nunquid repellitur à bonorum possessione in bonis liberti? sic. Sed quid? libertus legauit Titio, & rogauit patrono restituere. nunquid Titio denegatur petitio legati, si patrono ex debita parte fuit satisfactū? sic.

[LIBERTVS PATRONVM.]

Si libertus coniunctim instituit extraneum & patronum: indubitanter in eo quadrante quē habet patronus, nō potest conqueri: in illo quē habet extraneus, potest conqueri: vnde ex illo & ex aliis bonis poterit petere suppleri debitam sibi portionē. [SI LIBERTINVS.] Libertus filium emancipatū suum instituit

quidem sunt habituri non restituri. Dabimus legati petitionem patrono, si seruo patroni dederit libertatem, pretio eius patrono prælegato. Ei qui substitutus erit patrono qui contra tabulas possessionem petierit: actio eius partis cuius patrono possessio data erit, non datur. Si patronus sit substitutus, & patronus viuo testatore decesserit: filium patroni petentem contra tabulas bonorū possessionem, non solius substituti partem occupare, verum omnibus heredibus pro parte aliquid auferre constat.

XVII. IDEM libro quadragensimo septimo ad Edictum.

Liberto sine liberis mortuo, in primis patronus & patrona bonorum possessionem accipere possunt, & quidem simul. Sed & si patrono & patronæ proximi sunt aliqui, simul admittuntur.

XVIII. PAVLVVS libro quadragensimo tertio ad Edictum.

Patronæ quidem liberi etiam vulgo quæsi accipient materni liberti bonorum possessionem: patroni autem non nisi iure quæsi.

XIX. VLPYANVS libro quarto Disputationum.

Si patronus ex minore parte quam legitima heres institutus, falsum testamentum dixisset, nec obtinuisset, non est ambiguum contra tabulas ei non deferri bonorum possessionem: eo quod facto suo perdidit hereditatem, cum temerè falsum dixit. Quod si ex debita parte fuerit institutus: siue adiit, siue non, à contra tabulas bonorum possessione repellitur, quasi debitam sibi portionem acceperit: nec poterit contra tabulas bonorum possessionem petere.

XX. IVLIVANVS libro vicensimo quinto Digestorum.

Libertus sub conditione iurifurandi, quam prætor

Si libertus coniunctim instituit extraneum & patronum: indubitanter in eo quadrante quē habet patronus, nō potest conqueri: in illo quē habet extraneus, potest conqueri: vnde ex illo & ex aliis bonis poterit petere suppleri debitam sibi portionē. [SI LIBERTINVS.] Libertus filium emancipatū suum instituit

† Concor. e cum multa in glo. super verbo, hereditatem ibi, nam matri etiam succedit spurius filius: & testamentum matris potest dici in officio sum. 15. q. 8.

* Si libertus. Hal. quo

sub conditione. in defectum conditionis ei instituit patronum in debita portione. nunquid aliter subuenitur patrono? & certè excludetur patronus: scilicet si filius non erit heres, excluditur. si autem erit heres, subuenitur ei, quia poterit petere ut debita portio suppleatur. [S I L I B E R T V S.] Libertus instituit filium emancipatum: rogauit alteri restituere. filius dixit suspecta. coactus fuit adire, & restituere. nūquid subuenitur filio tanquam præterito heredi? sic. Viuianus.

a solet. vt. s. de condit. institu. l. que sub conditione. in principio.

b satisfactum. propter hanc enim satisfactionem legatum fuerat Titio. Accursius.

c Residuum. subaudi quod deest ex debito &c. quod est hodie tertia: olim dimidia: vt instit. de suc. lib. §. sed nostra.

d Pro rata. facit supra eodem. in seruitutem. §. fin. Accursius.

e Pertinet. quia fuit potestatiua. Accursius.

f Bonorum possessionem. secundum tab. Accur.

g Pertineat. quia non fuit potestatiua. & facit supra de cōtra tabulas. l. iij. §. si quis ex liberis. & §. si sub ea.

h Existimo. fa C. de institu. & substit. l. iij. Accursius.

i Sed is cui. effectu enim heres est: vt supra quod cum eo. l. si filius. §. j. & facit. C. de inofficio. testa. l. j. Accursius.

k Onus. ad hoc. s. de acquirere. hered. l. cum hereditate.

EX tribus.] **CASVS.** Si tres sunt patroni, & libertus decedit eis præteritis: si vnus omittit petere bonorum possessionem, alij duo viriliter vocantur. Viui.

l Ex tribus. facit. Cod. quando non peten. partes. j. l. Accursius.

S I filiusfamilias.] **CASVS.** Si filiusfamilias miles manumittit: illius serui est patronus. vnde debet vocari ad contra tabulas liberti ipse & filius eius, non autem pater eius. hoc dicit. Viuianus.

m Pari. vt & supra de iure patronatus. l. seruū. in princi.

S I libertus.] **CASVS.** Libertus instituit ex-

remittere solet, patronum instituit heredem: non puto dubitandum quin à bonorum possessione summoueatur. verum est enim eum heredem factum. Si Titio legatum fuisset, eiusque fideicommissum, vt patrono restitueret: denegatur legatorum actio Titio, si patrono pro debita parte à scripto herede fuerit satisfactum. **b** Libertus patronum & extraneum coniunctim ex parte dimidia heredem scripsit. quadrans ex quo institutus erat patronus, totus ipsi imputari debebit, residuum **c** ex debita sibi parte omnibus heredibus pro portione cuiusque auferit. Idem seruari conueniet in legato quod patrono coniunctim & Titio datum fuerit, vt pars legati in portionem debitam patrono imputeretur, ex reliqua parte tantum Titio detraheratur, quantum ab herede pro rata **d** portione. Si libertinus filium emancipatum sub conditione heredem instituerit, & deficiente conditione substitutus adierit: quæro, vtrum patrono aduersus substitutum in partem debitam prætor, an emancipato filio in totam hereditatem succurrere debeat. Respondi, cum pater filium sub conditione primo gradu heredem instituit: si deficiente conditione sub qua filius heres institutus est, ad secundum gradum hereditas pertinet, **e** vel adhuc pendente conditione filius decesserit: patrono patris debitæ bonorum possessionem **f** aduersus substitutum competere. Idemque est & si filius vel non petierit bonorum possessionem tempore exclusus, vel repudiauerit. Si verò deficiente conditione hereditas ad filium pertineat, **g** emancipatum potius tuebitur prætor aduersus substitutum. Existimo **h** autem, quotiens sub conditione heres filius scribitur, aliàs necessariam esse exheredationem à substitutis, aliàs superuacua. Nam **e** si id genus conditionis fuerit, quæ in potestate filij esset, veluti, *Cum testamentum fecerit*: puto etiam omiſsa conditione filium locum substitutis facere. Si verò conditio non fuerit in potestate filij, veluti, *Si Titius consul factus fuerit*: tunc substitutus nō admittitur, nisi filius ab eo nominatim exheredatus fuerit.

Si libertus filium emancipatum heredem instituerit, eius-

que fidei commiserit vt totam hereditatem Sempronio restitueret, & filius cum suspectam sibi hereditatem diceret, iussu prætoris adierit eam, & Sempronio restituerit: non iniquè patrono bonorum possessio partis debitæ dabitur, perinde ac si non filius, sed is cui **i** hereditas restituta est, liberto heres extitisset.

Item cum filius hereditatem liberti patris omiserit, & coheres eius totius hereditatis onus **k** susceperit: danda erit patrono bonorum possessio. vtroque enim casu non filio, sed extraneo pars eripitur.

XXI. IDEM libro vicesimo sexto Digestorum.

EX tribus: **i** patronis vno cessante bonorum possessionem petere, duo æquas partes habebunt.

XXII. MARCIANVS libro primo Institutionum.

S I filiusfamilias miles manumittat, secundum Iuliani quidem sententiam quam libro vicesimo septimo Digestorum probat, patris libertum faciet: sed quandiu, inquit, viuit, præfertur filius in bona eius patri. **m** Sed diuus Hadrianus Flauio Apro rescripsit suum libertum eum facere, non patris.

XXIII. IULIANVS libro vicesimo septimo Digestorum.

S I libertus præterito patrono extraneum instituerit heredem, & patronus antequam cōtra tabulas bonorum possessionem **n** petierit, in adoptionem se dederit, deinde scriptus omiserit hereditatem: patronus totorum bonorum liberti possessionem vt legitimus petere potest. Si libertus intestatò decesserit, relictis patroni filio, & ex altero filio duobus nepotibus, nepotes non admittentur quandiu filius esset: quia proximum **o** quemque ad hereditatem liberti vocari manifestum est. Si autem ex duobus patronis alter vnum filium, alter duos reliquisset: **p** dixi viriles inter eos partes fieri.

XXIII. IDEM libro sexagesimo quinto Digestorum.

C Ommuni liberto, si ex duobus patronis alter iusiurandum exegerit ne vxorem ducat: **q** vel viuo liberto decesserit, **r** is ***** qui extra hanc culpam fuerit, vel superuixerit: partis vtrique debitæ bonorum possessionem solus habebit.

traneum, præterit patronum: patronus dedit se alicui in arrogationem. nunquid poterit vocari ad contra tabulas? sic. si vero institutus omisit habere: succedit ei tanquam legitimus heres. sed si decessit libertus relicto patrono & eius filio & nepote: primo vocatur patronus & eius filius: postea nepos. sed si libertus decessit relicto vno filio ex vno patrono, duobus ex alio: omnes æqualiter vocantur: vt supra de legiti. tutoribus. leg. iij. §. item quæri potest. hoc dicit. Viuianus.

n Bonorum possessionem. vnde legitimi: vt instit. de bonorum possessionibus. §. cumque. Accursius.

o Proximum. vt supra de oper. lib. l. à duobus. & de legi. tuto. leg. tutela. §. si duo. Accursius.

p Duos reliquisset. non nepotes. filij enim cum nepotibus non admittuntur. Azo.

C Ommuni.] **CASVS.** Libertus erat duorum patronorum: alter coegit libertum iurare ne nubat: alter viuo liberto decessit. nunquid ille qui coegit, perdit ius patronatus? sic, & bonorum possessio accrescit alteri. Viuianus.

q Vxorem ducat. per q̄ perdit ius patronatus: vt supra de iure patrona. leg. qui contra. Accursius.

r Decesserit. alter patronus: quo casu ad superstitem, non filium præmortui defertur: vt hic, & supra de oper. liber. leg. à duobus. Sed in eo quod de iuramento dicit, videtur contra supra de iure iuran. si duo. vbi dicit quod portio amittentis alteri non accrescit. Sed ibi libertus iurauit, & ei suum sacramentum prodesse debet: hic vero non iurauit, nec aliquid fecit quod sibi prodesse debeat: imò hic in culpa fuit quod paruit in delicto iubenti patrono. vel dic vt ibi. & facit. s. de aucto. præstan. leg. si ferus communis.

* Ita hic dispunximus, & gemina puncta addimus, quæ perperam in editione Floren. erant omiſsa.

Quamdiu.] **CASVS.** Si patronus est præteritus à liberto, & alter institutus: quamdiu potest dari bonorum possessio contra tabulas patrono, dabitur debitoribus hereditariis exceptio si conueniantur. Viuianus.

a si non in ea. verba exceptionis. sic infra de exceptio. rei iudic. l. ij. & de actio. & obliga. qui cum herede. sed hoc die videtur contra: vt. C. de peti. heredi. l. fi. §. sin autem.

Liberto.] **CASVS.** Libertus habebat in bonis octoginta. legatus fuit ei fundus qui valebat quinquaginta, & decessit. patronus vocabitur quasi sint in bonis centum, nec refert utrum heres institutus repudiet legatum liberto relicto, necne. Viuianus.

b Libertus. ad intellectum huius legis est. §. de iure patronatus. si libertus. in principio.

† Olim licuit cuilibet totam hereditatem suam relinqueret, sed Falcidius statuit quod quarta pars hereditatis debeat relinqui legitimis heredibus. c. resp. §. prudentium in glo. dist. ii.

† Quid hodie sit centenarius libertus Iustin. definit Inst. de succ. libertor.

† Ampliorem. scilicet centum viginti.

† Repudiatum. ab herede legatarij. Accur.

† Legatarij. scilicet ad eorum commodum.

† Vno filio.] **CASVS.** Si viuo filio patroni exheredatur nepos patroni, ista exhereditatio nocet nepoti. Viuianus.

† Vno filio. facit. §. eod. l. si ex patronis. §. Iulianus. Accursius.

† Si in libertum.] **CASVS.** Si libertus damnatus est de crimine capitali. illud ius quod habebat patronus si non esset condemnatus, hoc non perdet. eadem dicenda sunt in bonis eorum qui mortem sibi consciuerunt. Viuianus.

† Animaduersum. vt quæ suspeditur propter delictum. & habes idem infra de bo. dam. l. cum ratio. §. j.

† Vi ex causa.] **CASVS.** Si quis manumittat ex fideicommissio, non vocatur ad contra tabulas, nisi sit filius ea intentione rogatus vt pro patrono habeatur: quia potest imponere operas, & vocabitur ad bonorum poss. contra tabulas. Viuianus.

† Ab eo petere. concor. C. de oper. liber. l. ij. & de contra tabulas lib. l. j. & supra titu. j. l. cerdonem. & l. Campanus. & infra de suis & legi. l. iij. ij. respon. & supra de lega. j. l. videndum. & de in ius vocan. l. is quoque. Accursius.

† Imponere. speciale in filio. in alijs contra: vt supra hac. l. cum alijs

XXV. IDEM libro primo ad Vrseium Ferozem.

Quamdiu patrono bonorum possessio partis debitæ dari potest, exceptio debitoribus datur aduersus heredem petentem, si non in ea causa sit patronus, vt bonorum possessionem pro parte debita contra tabulas petere possit.

XXVI. AFRICANVS libro secundo Questionum.

Liberto octoginta habitus, fundus quadraginta legatus est. is die cedente legati decessit extraneo herede instituto. Respondit, posse patronum partem debitam vindicare. nam videri defunctum mortis tempore ampliorem habuisse rem centum, cum hereditas eius propter computationem legati pluris venire possit. neque referre, heres institutus repudiet legatum liberto relicto, necne. Nam & si de lege Falcidia quaeratur: tale legatum, quamuis repudiatum, in quadrantem hereditatis imputatur legatariis.

XXVII. IDEM libro quarto Questionum.

Viuo filio si nepos exheredatur: nocebit ei exhereditio ad bona libertorum aitorum.

XXVIII. FLORENTINVS libro decimo Institutionum.

Si in libertinum animaduersum erit: patronus eius ius quod in bonis eius habituri essent, si is in quem animaduersum est, sua morte decessisset, eripiendum non est: sed reliquam partem bonorum quæ ad manumissorem iure ciuili non pertinet, fisco esse vindicandam placet. Eadem seruantur in bonis eorum qui metu accusationis mortem sibi consciuerint, aut fugerint, quæ in damnatorum bonis constituta sunt.

XXIX. MARCIANVS libro nono Institutionum.

Quæ causa fideicommissi manumittitur, est quidem libertus manumissoris, & tamen contra tabulas, quàm ab intestato ad bona eius venire potest quasi patronus: sed operas ei imponere

quæ in hoc ei concordant. sed & in filio videtur contra. §. de fideicommiss. lib. si filius. in princ. sed illam secundum istam intellige. vel solue vt ibi.

Si quis libertum.] **CASVS.** Ego libertum paternum petij in seruitutem, ne causam euictionis mihi præstaret. non amitto beneficium bonorum possess. quia non petij per calum. §. eod. l. qui cum maior. Viuianus.

non potest, nec impositas ab eo petere. Sed si defunctus filio suo legauit seruum, & rogauit vt eum manumittat, ea mente vt plenum ius patroni habeat: defendendum est, posse eum operas iure imponere.

XXX. GAIVS libro secundo ad Edictum Prætoris Vrbanij, titulo de liberali causa.

Si quis libertum paternum in seruitutem ea voluntate petierit, vt causam euictionis sibi conseruet: non amittit beneficium bonorum possessionis.

XXXI. MARCELLVS libro nono Digestorum.

Patrono libertus fundum quem ab eo alienum emerat, legauit: & constituit patronus ad se pertinere legatum. Contra tabulas bonorum possessionem accipere non potest, etsi nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legauerit ei libertus: quia patronus ipse eum liberto vendiderat.

XXXII. IDEM libro decimo Digestorum.

Si libertus meus in seruitutem redactus, postea ab alio liberatus est, & eius coeperit esse libertus: præfertur mihi in contra tabulas bonorum possessione qui eum manumissit.

XXXIII. MODESTINVS libro singulari de manumissionibus.

Si patronus non aluerit libertum: lex Aelia Sentia admittit eius libertatis causa imposita, tam ei, quàm ipsi ad quem ea res pertinet: item hereditatem ipsi, & liberis eius, nisi heres institutus sit: & bonorum possessionem præterquam secundum tabulas.

XXXIII. IAVOLENVS libro tertio ex Cassio.

Si libertus cum duos patronos haberet, alterum præterit, alterum ex semisse fecit heredem, & alteri extraneo semissem dereliquit: scriptus quidem patronus debitam sibi partem immunem habet: de cætera autem parte patroni quæ supra debitum ei relicta est, & de semisse extraneo relicto, al-

in officio. testamen. l. mater. & §. si pars here. l. j. Viuianus.

K Non amittit. licet succumbat in eo quod ad seruitutem vocat. & facit supra de nego. gest. l. ar qui. §. cum me. & §. de iniurijs. l. qui de libertate. Accur.

Patrono.] **CASVS.** Si patronus habebat libertum, & si libertus fundum quem emit, ei legat: si patronus agnoscit legatum, non petat bonorum possessionem. veruntamen si euinceretur à patrono, non nocet in petendo, bonorum possessionem. Viuianus.

I Patrono. facit. §. de dote præstan. l. licet.

Si libertus.] **CASVS.** Fuit libertus meus per alium in seruitutem redactus ab eo manumissus. nunquid debeo vocari ad contra tabulas: certe non. Viuianus.

M Ab alio. cuius seruus factus est. facit supra de sena. l. fina. & supra de reli. si mulier. & infra ad Tertyllia. l. ij. §. ij. & C. de dig. l. j. lib. xij. & infra de re iudi. l. sape. in §. nam & si libertus. & C. de libe. causa. l. principaliter.

N Manumissit. scilicet postea.

Si patronus.] **CASVS.** Si patronus non aluit libertum suum, in iure patronatus, lege Aelia Sentia prohibente, non poterit succedere: vt. §. de iure patro. l. adigere. Viuianus.

O Imposita. vt operas. Accursius.

P Pertinet. vt sunt liberi vel heredes ad quos operas quædoque producantur: vt supra titu. j. l. si operarum. & facit ad hanc. l. §. de libe. agno. l. alimenta. & supra de iure patrona. l. diuus. Accursius.

Q Institutus. scilicet patronus.

Si libertus.] **CASVS.** Libertus habebat duos patronos: vnum præterit: alterum ex semisse instituit. præteritus ab instituto & ab altero poterit auocare debitam portionem. Simile. §. de

† postea.

^a Satisfieri oportet. sic. §. eod. l. si ex patronis. in principio.

A Liberto.] **CASVS.** Si eius libertum suum instituit: usufructum fundi alicui legauit: libertus decedit præterito patrono, & Mæuio instituto. nunquid subuenitur patrono: sic in debita portione: verumtamen omnia præstanda sunt Mæuio deducto usufructu. qui alicui legauit. Viuianus.

^b Si eius. i. patronus. Ac. cursus.

^c Herede relicto. cum Si eius patronus decesserit ante libertum.

^d Testamenti. liberti paterni.

^e Restituenda. & sic in illo non habebit filius partem.

Libertus.] **CASVS.**

Libertus qui non est soluendo, instituit extraneum, & patronum præterit, nunquid patronus poterit bonorum poss. contra tabul. liberti petere: Dicitur quod non, ex quo non est soluendo. econtra videtur quod sic, ex quo inuenit heredem. tamen dicendum est ex quo inuenit heredem, patronus poterit petere contra tab. bon. possessionem. Viuianus.

^f Que inueniat. sic. §. ad leg. Fal. l. ij. in princi.

^g Quod modicum. id est quia modicum.

^h Pertinere. vt. §. si quid in fraud. pa. l. j. §. & alia & §. de min. l. si in emptione. & C. de admistr. tut. l. lex quæ.

ⁱ Potius. sic. §. man. l. cū seruus.

Vlianus.] **CASVS.**

Vos habuistis plura propter quæ patroni repelluntur à iure patronatus. In lege ista ponuntur aliqua, scilicet si patronus impositas operas ei reuendiderat: repellitur à contra tabul. bonorum posses. Sed si duo sunt filij patroni, vnus reuendit operas nocet ei, sed non nocet fratri. [S I L I B E R T V S.] Si libertus instituit patronum, & ipse libertus fuit occisus. si patronus adiit hereditatem, vel petiit contra tabul. antequam vindicaret mortem defuncti, vel de familia quaestio habeatur, potest repelli à successione eius. Viuianus.

^k Iulianus. facit supra de iure pa. l. sicut. & §.

teri patrono pro rata portione satisfieri oportet.

xxxv. IDEM libro tertio Epistularum.

A Liberto suo herede Si eius usufructum fundi Mæuio legauit. is libertus Mæuio herede relicto decessit. Quæro: cum contra tabulas testamenti petierit filius Seij aduersus Mæuio: vtrum deducto usufructu pars debita ei fundi restituenda sit, an solida: quia eorum bonorum acceperit possessionem, quæ liberti cum moreretur fuerunt. Respondit, Usufructum in causam pristinam restituendum puto. Optimum itaque erit arbitrum postulare, vt arbitrio eius usufructus in integrum restituatur.

xxxvi. IDEM libro octauo Epistularum.

Libertus qui soluendo non erat, præterito patrono extraneos reliquit heredes. Quæro, an possit patronus petere contra tabulas bonorum possessionem. Respondit, Cum à scriptis heredibus adita est hereditas, patronus contra tabulas bonorum possessionem petere potest: quia soluendo hereditas est, quæ inueniat heredem. Et sanè absurdum est, ius patroni in petenda bonorum possessione contra tabulas, aliorum computatione, non iudicio ipsius patroni æstimari: auferrique patrono quod modicum vindicaturus est. multi enim casus interuenire possunt, quibus expediat patrono petere bonorum possessionem, quamuis æris alieni magnitudo quam libertus reliquerit, facultates patrimonij eius excedat: veluti si prædia sunt aliqua ex bonis liberti, in quibus maiorum patroni sepulchra sint, & magni æstimat patronus bonorum possessione iura pro parte ea ad se pertinere: h vel aliud quod mancipi, quod non pretio, sed affectu sit æstimandum. Non ergo ideo minus habere debet ius petendæ bonorum possessionis, qui animo potius quam aliorum computatione bona liberti æstimat: cum eo ipso sufficere patrimonium videri possit, quod & heredem habeat, & bonorum possessorem.

xxxvii. VIPIANVS libro vndecimo ad legem Iuliam Papiam.

Vlianus ait, Si patronus libertatis causa imposita liberti reuendiderit, filium eius à bonorum possessione summo-

ueri: scilicet quia nec contra tabulas testamenti liberti bonorum possessionem accipiat quod pater eius donum, munus, operas liberti reuendiderit. Planè si patroni filius libertatis causa imposita reuendiderit, nihilo minus familiam bonorum possessionem contra tabulas liberti accipere ait: quia filius reuendendo libertatis causa imposita, fratrem suum non summouet. Si libertus heredem scripserit, isque prius quam de familia quaestionem haberet, adierit hereditatem: patronum ad contra tabulas bonorum possessionem non admitti Iulianus ait. debuit enim & patronus liberti necem vindicare. quod & in patrona erit dicendum.

xxxviii. TERENTIUS Clemens libro nono ad legem Iuliam & Papiam.

Quæritur, an filio exheredato etiam nepotes ex eo à bonorum possessione liberti excludantur. Quod vti que sic dirimendum est, vt viuo filio donec in potestate eius liberti manent, non admittantur ad bonorum possessionem: ne qui suo nomine à bonorum possessione summouentur, per alios eam consequantur. Sin autem emancipati à patre fuerint, vel alio modo sui iuris effecti: sine aliquo impedimento ad bonorum possessionem admittantur. Si filius liberti omiserit patris sui hereditatem, hoc patrono proficiet.

xxxix. IDEM libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.

Patroni filia si in adoptiua familia sit, ad bona libertorum paternorum admittitur.

xl. IDEM libro duodecimo ad legem Iuliam & Papiam.

Si pater exheredato filio ita scavit, vt ius in libertum saluum ei esset: nihil ei ad hanc rem nocet exhereditatio.

xli. PAFINIANVS libro duodecimo Quaestionum.

Si libertus patrono, quod ad debitam portionem attinet, satisfaciatur, inuito tamen aliquid extorquere conetur: quid statuendum est, quaeritur. Quid enim si ex parte debita instituto, decem præterea legentur, & rogetur seruum proprium qui sit decem vel minoris pretij, manumittere? Iniquum est, & legatum velle percipere, &

ti. l. libertus qui. & no. C. de ope. lib. l. si quem. l. De familia. de hoc dic. vt. C. eo. l. cum fratrem.

Quæritur.] **CASVS.** Si filius patroni exheredatur, nepotes ex eo, viuo filio patroni excluduntur à bonorum possessione. contra tabul. si filiam. verò filius patroni qui erat in potestate, effectus est sui iuris, non repellitur à bonorum possessione, sed etiam eo sublato admittuntur. supra de iure patro. l. diuis. [S I F I L I V S L I B E R T I.] Si libertus habet filium, & eum instituit: ille omittit paternam hereditatem: proficit patrono. si filius habet substitutum, vocatur ad contra tabulas. vel si non habet, ei succedat: vt infra de le. here. l. intestato.

^m Exheredato. mala mentem parentis.

ⁿ Per alios. sic. C. de here. institu. l. neque & facit. §. eod. l. qui in seruitutem. & l. quod si pater. & §. de iure patro. l. qui contra.

Patroni.] **CASVS.** Si sum patronus, filia mea si sit data in adoptiuam familiam, poterit vocari per contra tabul. vnde legitimi ad bona libertorum meorum. Viuianus.

Si pater.] **CASVS.** Si ego patronus exheredo filium hoc adiecto: volo quod iura patronatus sint tibi salua: non officio filio quin vocatur ad contra tabul. in bonis liberti: quia hic non videtur mala mente exheredatus supra eod. l. sed patronus. §. si quis. Viuianus.

^o Exheredato. vt. §. eo. l. si patronus. §. ij. sed. §. titu. ij. l. si operarum. in fi. contra. Solu. vt ibi.

Si libertus.] **CASVS.** Libertus satisfecit patrono in debita portione. nunquid poterit repelli à contra tabulas: si eum instituit in debita portione, & insuper legat ei decem, in legato potest eum grauare in portione. si autem ei non legauit, in portione eum grauare non potest nec legato vel fideicommiss. vel substitutione. Not. sicut filio non potest imponi in quarta debita iure naturæ aliquod grauamen: sic nec patrono. Viuianus.

^p Manumittere. facit ad id

* quia.

Flo. liber.

1.

ad id quod not. s. ad legem Falcidiam. l. si ea.

a *Herede. in omnibus. Accursius.*

b *Petierit. quod seruus manumittatur.*

c *Accepta. a patrono. Accursius.*

d *Portione. de hereditate in qua solus est heres patronus qui non vult manumittere.*

e *Redimi. per substitutum a patrono.*

Si *filius.* **C**asvs. Filius patroni heres extitit, & fratrem suum exheredatum arrogavit. nunquid iste arrogatus post mortem fratris vocabitur ad bono. possess. liberti? certe non: nam edictum quod dat patroni beneficii, & eorum filiis: videtur intelligi de filiis qui non sunt exheredati mala mente.

[P A P I N I A N V S.]
Libertus fecit Titium comilitonem heredem in bonis castrensibus. alius succedit in aliis bonis bona castrensia non sunt auferenda a Titio. sed si patronus non inuenitur habere legitimam portionem, de aliis bonis habebit.

[C V M F I L I V S.]
Filius liberti dicitur partus suppositus esse, accipit bonorum poss. utrum patronus possit petere bono. poss. contra tab. Respond. quod sic. **[S I F A L S V M.]** Libertus in prouincia existens dicitur fecisse testamentum, & decessisse testatus: alij dixerunt falsum pronuntiatum esse testamentum: & est appellatum. nunquid patronus poterit petere contra tabu. vel ei filia? sic. si est falsum, poterit succedere ab intestato, vel poterit petere debitam portionem.

f *si filius. scilicet patroni exheredatus mala mente.*
g *Exheredato. si tamen bonis patris abstinuerit.*
h *Noceret. Ioann. dicit quod hic debet esse aliud non: vt dicas, non noceret. i. non prodesset. Azo. tu dic idem, siue habeas secundum non, siue non habeas.*

i *Et nocere. id est non prodesse.*
k *Exheredato. hic est sensus: Si hic filius qui frater est adoptantis, abstinuerit a bonis patris, non haberet ius in bonis liberti. sic & nunc cum est exheredatus, talis adoptio sibi prodesse non debet vt habeat ius.*

l *Irrogaretur. vt exheredatus mala meute non habeat contra tab.*
m *Non obliteraretur. id est non deleretur. sic. C. de apostatis. le. hi qui. secus si a deo adoptretur: quia omnis macula abstergitur: vt in authen. de mona. in prin. colla. j.*
n *Paulus notat. corrigens praedicta.*
o *venit. vt filij filius.*
p *Quod amisit. amisit enim vt filius.*
q *Patrono. verba veteris legis. Azo. & dic quod mater & filius manumiserunt seruum comunem. Sed contra hac quae dicit Paulus. j. de ver. sig. l. sciendum. §. item. Sol. ibi. Item contra. s. de contra tabu. l. sub condi. §. si. Sol. ibi. Item contra in eo. tit. de contra tab.*

libertatem seruo non dare: sed parte debita accepta, & legato temperare, & libertatem imponere non cogi: ne seruum forte de se male meritum cogatur manumittere. Quid ergo si solo eodem herede a instituto idem libertus petierit? **b** Si substitutum habebit: aequè decreti remedium poterit procedere, vt accepta debita portione cetera pars ad substitutum perueniat: ita vt si forte seruus redimi potuisset, praestaretur libertas. Cessante vero substitutione patronum hereditatem liberti amplectentem praetor qui de fideicommissio cognoscit, libertatem seruo eum imponere cogat.

X L I I. I D E M libro tertio decimo Quaestionum.

Filius qui patri heres extitit, fratrem exheredatum arrogavit: atque ita herede eo relicto defunctus est. bonorum possessione libertum patris naturalis exheredatus non habebit. Nam cui non exheredato talis adoptio noceret, nocere debet exheredato: quoniam poena quae legibus aut edicto inrogaretur, adoptionis remedio non obliteraretur. **m** Paulus notat: **n** Ei qui alio iure venit, quam eo quod amisit, non nocet id quod perdidit: sed prodest quod habet. Sic edictum est, patrono eodemque patronae filio non obesse quod quasi patronus deliquit, si vt patronae filius venire possit. **P**apinianus: Castrensium bonorum Titium libertus fecit heredem, ceterorum alium. **r** adita est a Titio hereditas. Magis nobis placebat, nondum patronum poss.

l. pe. in fi. Sed expone vt ibi. Item contra. s. de condit. & demon. l. fideicommissum. sed alio casu dicit. Item contra. s. eod. leg. qui in seruitutem. Sol. ibi. & eodem modo soluitur. s. eo. quae dicitur. & l. quod si a patre. Item no. hic quod quis non potest per se, potest per alium. sic. s. de transa. l. qui cum tutoribus. & s. quae res pig. l. iij. & j. de fideico. lib. l. si filius. §. erit. & s. de inoffic. testa. filio. §. pe. & §. fina.

possessionem contra tabulas petere posse. Verum illa quaestio interuenit, an omittente eo qui reliqua bona accepit, perinde Titio adcrecant, ac si partes eiusdem hereditatis accepissent. Verius mihi videtur, intestati iure deferri bona cetera. Titius igitur heres non poterit euitare manumissorem, cum Titio nihil auferatur: nec bonis ceteris, quae nondum ad causam testamenti pertinent. Cum filius liberti impubes qui subiectus dicitur, ex prima parte bonorum possessionem accipiat: an patronus defuncti possessionem accipere possit, quaesitum est. Et sine dubio qui sequentis gradus sunt, non admittuntur interrim. Cum enim praecedat alia possessio: qui sequitur, accipere non potest. Planè si contra eum qui subiectus dicitur, fuerit iudicatum: data non intelligitur. Sed & in patrono pedente controuersia idem erit dicendum. Planè quod ad patroni quoque personam pertinet, differri controuersia debebit. Si falsum liberti testamentum ab aliis in prouincia dictum, atque ita res per appellationem extracta esset: defuncta medio tempore patroni filia, quam libertus heredem instituerat, filio mulieris seruauit diuus Marcus eam partem bonorum, quam filia patroni vel iure intestati, si vixisset, habere potuit.

X L I I I. I D E M libro quarte decimo Quaestionum.

Iulianus putat patronum qui Titio pro parte dimidia herede instituto substitutus, eo deliberante bonorum possessionem contra tabulas accepit, si postea

i iure fisci. l. edicto. §. cum ante. & de adul. l. ij. §. fina. & l. seq. & l. e. si maritus. in princ.
d *Non intelligitur. sic. s. de acquiren. here. l. filius. & de inoffic. testa. l. filio. in fi. & de tut. & cu. da. l. Seia.*
c *Sed et in patrono. redit ad primum.*
f *Controuersia. suppositi partus.*
g *Dicendum. vt differat, vel vt ei data non valeat: & hoc pbat planè.*
h *Habere potuit. vt. & s. de contra tabu. l. sed & si decesserit.*
Iulianus putat.] **C**asvs. Libertus instituit quedam pro dimidia: & alium pro alia dimidia: quendam substituit. dum deliberaret institutus & substitutus, patronus petiit contra tab. si non aditur hereditas, patronus succedit ab intestato ad contra tab.
i *Pro parte dimidia. in alia Seius fuit institutus: sed soli Titio patronus fuit substitutus.*
k *Eo. scilicet Titio.*
l *Accipit. & sic contra Titium & Seium.*

de fideico. lib. l. si filius. §. erit. & s. de inoffic. testa. filio. §. pe. & §. fina.

r *Alium. puta Seium.*

f *Nondum. quia nondum adit Seius in paganis: quod est opus: vt. s. eod. etiã. §. vt patronus. quorum causa potest agi, non accipisset*

autem pro castrensibus: vt. C. de inoffic. testa. l. si.

§. si tamen. sed & pro paganis ira demum, si decessit non in militia. alias posset testari vt vellet, vt. C. de testa. mili. l. milites. Accursius.

t *Accipit. destinatione defuncti, non re ipsa.*

u *Eiusdem. i. alicuius cuius pars repudiata etiam inuito accrescit: vt C. de cadu. tollen. §. his ira. hic autem duae sunt: vt. s. de mili. testa. l. si certarum. §. Iulianus.*

x *Intestati. & ita patrono ab intestato: vt supra de mili. testa. leg. si duobus. & C. de testa. mili. l. j. & ij. Sed videtur accrescere Titio: vt. s. de mili. testa. l. idemque est. Sed illud obtinet cum vnus solus est heres institutus extraneus, non commilito: vt. C. de testa. mili. l. ij.*

y *Titius. si vt legitimus ab intestato paganica possideat.*

z *Manumissorem. petentem per vnde legitimi, & per bono. poss. hereditatis pe. & accipe. j. in bonis ceteris, scilicet paganis quae nondum & c. i. quae non erant adita ex testamento, cum nihil Titio auferatur, scilicet de castrensibus.*

a *Bonorum poss. vnde liberti, quae est prima inter eas quae deferuntur ab intesta.*

b *Accipere possit. vnde legitimi.*

c *Et sine dubio. altius exorditur. & concor. j. de*

* Concor. c. si quos de seruis ecclesiae bene meritos sibi p scopus libertate donauerit: collatam libertatem a successoribus placuit custodiri. & gl. in verbo, bene meritos. ibi, nam pro praemio remunerandus est seruus libertate. 12. q. secunda.

* Si filius.

* possessio-nem liberti.

* Flo. inuitare.

^a In possessionem. secundum tab. quæ excludit contra tab.

^b Auferantur. vt & s. eo. l. si libertus sub condit. qui habet secundum tabul. vt. s. de secun. tabul. l. ij. §. si sub condi. Sed videtur hunc amodo ex iudicio non admitti qui petit contra tabulas vt. s. eod. in seruitutem. §. si quis bonorum. Respon. hic fit, ne fiat præiudicium coheredi.

S I patronus.] CASVS.

Tu patronum institui ex debita portione. rogasti eum vt alicui daret fundum pure, & alteri fideicommissi. subaudi. patronus tenetur dare legatum, & ille tenetur cauere de fideicommissi. præstando. [PATRONVS.] Si patronus instituitur heres, & ei legatur seruus vt habeat portionem: certe non petet contra tabulas. Item libertus dedit debitam portionem patrono: postea auctu est patrimoniū eius. an patronus possit plus petere? certe non: nec ideo poterit conquiri quod non habet legitimā portionem. Viuianus.

^c Institutus. tu libertus. Accursius.

^d Eique. patrono.

^e Leges. id est præleges à coherede.

^f Fideicommissum. fundi pure relicti, quod nunc fit conditionale. & facit supra de leg. j. l. quidam. §. penul.

^g Decessit. nam tempus mortis inspicitur: vt supra eodem. l. ij. §. j. & infra proximi. §.

^h Institutus. facit. s. ad leg. Falc. l. serui qui.

ⁱ Ab eo. coherede à quo & c. Accursius.

^k Vel hereditatis. nam etiam heredi heredis accrescit: vt. C. de cad. tollen. §. his ita.

S I patronus.] CASVS. Patronus est heres institutus ex sexta parte: ex residua seruus eius. nunquid propterea poterit grauari patronus legatis & fideicommissis: vt non deminuat eum legitima portio. h. d. Viuianus.

^l Ex sexta. quæ non facit tertiam patrono debitam.

^m Ex reliqua parte. patrono debita, quæ est tertia. Accursius.

P AULUS.] CASVS. Si patronus per errorem iudicii liberti quod credebatur verum, approbavit, non propterea repellitur à contra tabul. bon. pos. sic & filius qui deceptus approbavit iudicium paternum. s. de inoffic. testa. l. nihil. Vi.

ⁿ Non prohibetur. vt & s. de pet. here. l. legitima. Sed contra. §. si quid in frau. pa. l. iij. in princ. Solu. ibi errauit in iure: hic in facto.

Titius non adierit hereditatem, nihil ei qui adit hereditatem, abstulisse: non magis quam si sub conditione fuisset institutus. igitur Titio deliberante res incerto erit, vtrumne semis ex substitutione in possessionem conuertatur, an Titio aduente singulis heredibus partes debitæ auferantur. ^b

XLIII. IDEM libro quinto Questionum.

S I patronum ex debita portione heredem instituas, & pure roges fundum dare, eique sub conditione tantumdem leges: in conditionem fideicommissum redigitur. erit tamen & hic quod moueat. onerabitur enim patronus satisfactione fideicommissi. Sed dicendum est, ab eo fideicommissario cauendum, à quo patrono legatum est: vt vndique patronus suum ius habeat imminutum. Patronus heres institutus, legato ei seruo per quem suppleretur debita ei portio, non petet contra tabulas bonorum possessionem, quāuis seruus cluis tabulis decessit. ^b Si ex bonis quæ mortis tempore fuerunt, debitam partem dedit libertus in hereditate vel legato, seruus tamen post mortem liberti reuersus ab hostibus augeat patrimonium: non potest patronus propterea queri, quod minus habeat in seruo quàm haberet si ex debita portione esset institutus. ^h Idem est & in alluione, cum sit satisfactū ex his bonis quæ mortis tempore fuerunt. Idem est & si pars legati liberti relicti ab eo, cui simul datū erat, vel hereditatis, nunc illis abstinentibus adscrescat.

XLIV. IDEM libro nono Questionum.

S I patronus ex sexta, ^l & seruus eius ex reliqua ^m parte sit heres institutus: nec ex serui portione fideicommissum debetur. At si seruus dumtaxat heres institutus est, puto nec hic ex debita portione præstandum.

XLVI. IDEM libro tertio Responsorum.

P AULUS respondit: Patronus qui deceptus falsum iudicium testatoris secutus est, bo-

P AULUS.] CASVS. Exhereditatio facta à patrono de nepote non nocet nepoti: aliàs noceret, & repelleretur à contra tabulas. concor. supra eod. l. si patronus testamento. §. si quis non. [QVÆRO.] Quædam Titia dicebat: iam pater meus mittebat mihi tota die literas, & iactabat quod faceret me heredem.

postea pater est occisus à libertis libertabusque suis. nunquid si filia accusat libertos de morte patris, repelletur à contra tabul. non. Accedit s. ad Silan. l. si quis. §. j. [PATRONI.] Si filius patroni misit liberti suo epistolam dicens sic, quia semper fuisti obsequiosus erga me, permitto tibi liberam testamenti factionem. nunquid ex hoc assequetur liberam testamenti factionem? Respon. quod non. [PAVLVS RESPON.] Ne- pos aui sui vocatur ad bono. poss. contra tab. li- berti, si ab eo iniuste ex- heredatur. [PAVLVS RESPON.] Si filij præteri ti sunt à patre milite, ha- bentur pro exhereditatis. tamen ista præteritio nō excludit eos à bonorum posses. contra tabulas li- berti. Viuianus.

XLVII. IDEM libro vndecimo Responsorum.

P AULUS respondit, exhereditationem nepotis quæ non notæ gratia, sed alio consilio adiecta est, nocere ei non oportere quo minus contra tabulas libertorum aui bonorum possessionem petere possit. Quæro, an si Titia patroni filia iactat Titium patrem suum prius quàm moreretur literas ad se fecisse, quibus adiiceret, per libertos suos maleficiis appetitum, easque literas se secutam, post mortem patris libertos accusare: an aliquid ei prodesse possit hæc excusatio. Paulus respondit, eam quæ ex voluntate patris accusauit, non debere repelli à bonorum possessione contra tabulas: quoniam non suum iudicium, sed alienum exsecuta est. ^g Patroni filius epistolam talem liberti emisit: Sempronius Zoilo liberti suo salutem. Ob merita tua, fidemque tuam quam mihi semper exhibuisti, concedo tibi liberam testamenti factionem. Quæro, an patroni filio nihil relinquere debeat. Paulus respondit, eum libertum de quo quæritur, liberam testamenti factionem consecutum non videri. ^h Paulus respondit, nepotem etiam post mortem aui conceptum, superstitem liberti bonorum possessionem contra tabulas liberti auiti petere posse, & ad hereditatem legitimam eius admitti. responsum enim Iuliani tantum ad hereditatem legitimam, item bonorum possessionem aui petendam pertinere. Paulus respondit, quamuis filij à patre milite præteriti pro exhereditatis habeantur, tamen non eousque silentium patris eis nocere debere, vt & à bonis libertorum auitorum repelli debeant. Idem responsum est etiam de bonis libertorum paternorum. ^u

^o Nota gratia. id est nō mala mente: vt & s. eo. l. si patronus. §. fin. & s. ad leg. Fal. qui fundū. §. qui filios. & j. de suc. lib. l. j. §. sed si exhereditato. & §. fol. mat. l. si vero. §. si filium. Accursius.

^p Prodesse. id est nō nocere. Accursius.

^q Secuta sit. vt & s. eod. l. qui cum maior. §. fin.

^r Non videri. vt. C. eod. l. fin. contra. Solu. ibi. & facit. s. e. l. etiam. §. j. & ij. & j. ne quid in loc. pu. l. ij. §. si quis.

^s Libertis. sed non aui, vt subiicit. & institu. de here. quæ ab intesta. §. cum autem. & est ratio, quia ad hoc vt quis admittatur per vnde liberti, oportet quod sit de liberis. vel si per vnde agnati, quod fuerit agnatus, & sic cognatus: vt. j. de suis & legi. l. Titius. & vnde cognati. l. j. §. si quis proximior. i. fin. & ad bona liberti admittitur & qui nunquā fuit eius cognatus.

^t Habeantur. vt. C. de testa. mili. l. sicut.

^u Paternorum. s. eo. l. si patronus. in princ. contra. Solu. ibi.

^v Vero.] CASVS. Patronus vel eius filius libertum suum de effractione accusauit. nunquid repellitur à contra

tab. sic, si accusatio fuit talis de qua debeat imponi exilium. i. perpetua deportatio. Viuianus.

Testamento.] **CASVS.** Aliquis potest iubere seruum suū esse liberū, & eundē adsignare vni ex liberis suis. Item dicit q̄ liberū postmum adsignare liberis iam natis. Sed nūquid possumus etiā posthūmos adsignare: certe sic, [QVOD IN QVIT.] Dicit senat⁹, si liberum duobus ex liberis meis adsignavit, & vnus desit esse in ciuitate: solus est patronus qui remāsit in ciuitate. secus si vnus ex liberis meis capitur, propter spē postliminij. h. d. In perpetuū. per deportationē. Possit. s. eo. l. iij. in fin. cum. l. seq. si capitur vnus ab hostib. propter spē postliminij nō captus nō erit infolidum patronus. [E x d i e.] Possum adsignare filio liberū nō a die in antea si sit suus: sed si vellē adsignare vsq; in diē certum, nō possum. h. d. nōdum potest fieri hoc pure in diē. i. in adueniente die perpetuo sicut patronus. s. eo. l. liberus. in fin.

- a** Testamento. facit. s. eo. l. j. s. adsignare.
- b** Ergo. bene valet hoc arg. vt. s. de colla. bon. l. fin. in fin. Accur.
- c** Quod inquit senatus. supra eo. l. j. s. vtique si ex liberis.
- d** Vix potest. i. nullo modo potest. sic. s. ad Velleia. l. tutor. sed aliās aliter: vt. s. de iud. l. vix.
- e** Finem. per hoc q̄ qui uis sine liberis in ciuitate esse definit: vt. s. eo. l. j. s. vtique si ex liberis.

SI QVID IN FRAUDEM & C.

ADDITIO. Quia patroni & eorum liberi quibus liberti adsignantur, habens ius in bonis lib. s. de bo. lib. l. j. & plerumque liberti alienant bona in fraudē patroni, aliquando in fraudem legis, non patroni: ideo ponitur rub. an liceat libertis alienare: & quo iure, videamus. circa hoc subiūctio hic diuisionem: Cum alienat libertus: aut in frau. l. aut patroni. si in frau. l. si. minor ceterario, ipso iure non valet. s. de iure patro. l. libertus si alienat in frau. patroni. tūc si alienat in frau. reuocat patron. j. eod. l. tenetur. s. j. adhibita distinct. aut alienat inter viuos, aut in vltima voluntate. j. l. j. in princ. & per totum. Viuianus.

Sequitur portio alia iuris patronatus. actio Fabiana quæ patrono competit liberti testato, & actio Caluisiana, quæ intestato. l. iij. s. si intestatus. j. l. iij. C. eod. ad detrahendam portionem debitam verecundia patronali, quam dixi. s. esse semissem bonorum liberti vel trientem, ex alienationibus inter viuos factis in fraudem patroni & ex mortis causa donationibus & legatis. Patronus nō est creditor. l. vj. in fin. De lege Cornel. de falcid. alioquin haberet Paulianam actionem. Cuiac.

Si quid.] **CASVS.** in princip. huius legis dicitur, licertus erat diues. patronus dilapidabat totum patrimonium suum. dicebant seminantes zizanium liberto: Scis heu quid dicit patronus? non. Or scias quod patronus dilapidat suam substantiam qui succedet tibi. dixit iste: Habet istam spem quod succedet mihi? quid fecit? cum haberet in bonis mille, alienauit nongenta dolo malo. nunquid subuenitur patrono? sic, & alienata in frau. suā poterit reuocare. [S I A L I E N A T I O.] Si libertus alienauit in frau. patroni: nō quærimus an alienat causa mortis, vel inter viuos. in dona. causa mortis nō requirimus dolo: vel si dolo malo facta sit, subuenit patrono in alienatiōe dolo malo facta: siue sit alienatū inter viuos, siue in vltima voluntate. cetera sunt plana vsq; ad. s. vtrū. vbi dicitur: Nunquid si libertus non acquirit, videtur facere in frau. patroni? certē nō. Sed si vocatus est in iudicio, & cōfessus est in frau. patroni, habet locum istud edictū. sed si cum posset mouere querelā, noluit mouere: nō habet locum. q̄ si libertus donat filia in dotē, non videtur patronū fraudare. Quid si libertus donat vel alienat pluribus: an omnes tenētur Fauiana act. & Caluisiana? Respon. q̄ sic. h. d. vsque ad. s. si quis. [S I Q V I S.] Si libertus vendit in fraudem

patroni, vel locat, qualiter subuenitur? datur electio emptori, vel reddere rem, vel pretium supplere. sed si emit rem maiori pretio, nō datur electio patrono. Sed quid si libertus alienat re iusto pretio, patronus vult reuocare, quia est eius heres ratione vniuersitatis: nunquid ista ratio est spectanda? sic. Sed quid si mutuo pecuniā accepit in fraudem patroni? si donauit alteri, tenetur Fauiana act. si autē finxerit se accipere, & non accipit: tenetur Fauiana act. h. d. [S I F I D E I V S S I T.] Si libertus fideiubet apud me in fraudem sui patroni, vel re obligat: ego creditor Fauiana non teneor. sed illi pro quo fideiussit, tenetur manda. Verum si donā di causa fideiussit: tunc loc⁹ erit Fauianæ actioni. & quod dictū est in fideiussione, idē in mādato. [Q V A M V I S.] Si libertus alienat in fraudem patroni: si in parte fraudat patronū, illa reuocatur Fauiana. quid si sit indiuiduum? tunc ratioē indiuiduitatis totum debet auocari. [S I S E R V O.] Libert⁹ tuus dedit seruo meo aliqd in fraudē tuam. nūquid in me dabitur actio, q̄ iniussu tuo datū est? Respon. q̄ sic, & teneor Fauiana infolidū. aliter de peculio, vel de in re vero. [S I C V M S E R V O.] In fraudē patroni contraxisti cum seruo meo. seruo manumissus est. nūquid cōpetit act. tibi? certe sic. quia inspicimus fraudē liberti nō

facta sit: nō quærimus vtrū mortis causa facta sit, an nō sit. omni enī modo reuocatur. Si verō nō sit dolo malo facta, sed aliās: tūc actori probandum erit mortis causa factā alienationē. Si enim proponas mortis causa factam alienationē: nō requirimus vtrū dolo malo facta sit, an nō sit. sufficit enim docere mortis causa factā. nec immerito. mortis causa enim donationes cōparantur legatis. **m** & sicut in legatis nō quærimus, dolo malo factū sit, an nō sit: ita nec in mortis causa donationibus. Quod autē mortis causa filio donatū est, non reuocatur. nā cui liberū fuit legare filio quantū quātum vellentis donādo nō videtur fraudasse patronum. Omne autē quodcunq; in fraudem patroni gestum est, reuocatur. **D**olum accipere nos oportet eius qui alienauit, **P** non eius cui alienatum est. & ita euenit, vt qui fraudis vel doli conscius non fuit, carere debeat re in fraudem patroni alienata, **P** etsi putauit ingēnum, nec credidit libertinum. Aduersus comparonum qui contra tabulas bonorum possessionem omisit, **r**

manumissi. & ideo cōtra me dominum poterit dari ac. de pecu. intra annum. Et hæc actio. Fauiana & Caluisiana est personalis, non realis, & competit patrono. & cæteris successoribus cōpetit in heredēs, & in cæteros successores. Accedit. s. de peti. hered. q̄ si debet. s. pen. [S I L I B E R T V S.] Si libertus alienauit aliqua in fraudē patroni: mortuo patrono filius eius cōpit petere cōtra tab. quia præteritis: nūquid poterit agere Fauiana? sic, & reuocare alienata. Vnū sciatis, in Fauiana veniunt fructus percepti post litem conte. & fructus præteriti. h. d. cum. l. sequen. Accursus.

f Factum esse. alienando vel demittendo aliquo tempore.
g Debita. quæ est tertia: vt instituit de suc. lib. s. sed nostra.
h Fraudis. id est damno, dando ei reuocatorias actiones.
i Si alienatio. dic si alienat gratis & dolo, reuocatur, vt hic. si non dolo vt inter viuos, non reuocatur: vt. s. de proba. l. patronus. sed in vltima voluntate sic: vt subiicit, si vero non sit & c. si vero non gratis, non reuocatur: licet quandoque temperetur: vt. j. eod. s. si quis. & s. si mutuum.
k Dolo malo. liberti alienantis.
l Probandum erit. ex quo constat aliās non esse dolam commissum.
m Legatis. vt & j. de dona. cau. mor. l. illud. quæ legata nō debentur nisi deducto ære alieno: vt. s. ad Treb. l. j. s. antepen. at tertia patroni est vt æs alienum: vt quarta arrogati: vt. j. de dona. l. si patronus. & s. de inoffi. testa. l. Papinianus. s. si quis ex his. & facit. s. de iure pa. l. si libertus. in princ. & s. plane. & s. de pe. hered. l. quod si in diem. s. idem scribit.
n Filio. liberti, à liberto patre.
o Legare. filius enī excludit patronū: vt inst. de suc. li. s. sed nostra.
p Alienauit. gratuito.
q Alienata. gratis. alioquin cōtra: vt. j. e. l. s. si quis in fraudē. & sic in tit. lucratiuo cōuenit cū re alienata in fraudē creditorū: vt. C. de iis quæ in frau. credi. l. pe. at in non lucratiuo differt: vt. j. s. si quis.
r Omisit. & necesse habuit omitttere, cum suam partē habeat quoquo titu. scilicet dona. cau. mortis: vt hic, & s. de bo. lib. l. si patronus. s. si ex bonis.

† Cōcor. ca. ad nostram. ibi, fraus & dolus cuiquā patrocini nō debet. extra de empt. & v. Cōtinuatio secundum. Viuian.

a Non plus . sic infra de verbo. oblig. l. si ita stipulatio facta.
b Quod donatum. illi patrono.
c Et. alteri patrono.
d Cum patrono. qui putabat iure accrescendi cōpetere sibi totum altero repudiante: vt. s. de bon. possess. l. veluti. sed hic donatarius & si verbo omittat, re ipsa habet debitum in donatione. Accursius.
e Cessare. hoc probat statim. §. in cæteris. per multas rationes. & facit ad hoc & ad ea quæ sequuntur, infra quæ in fraud. cre. l. qui autem. & de regu. iur. l. non alie nat. & supra pro socio. l. nemo. §. j.
f Palam. facit. s. ad legem Aquil. l. quia retro. & j. de manu. vin. l. iij. & s. de leg. j. l. seruum filij. in princ. & l. legatarius. §. j. & de lega. ij. l. legatum. & s. si certum peta. l. proinde.
g Adquisit. vt. s. proximi. cum concordant.
h Locū habere. sic. j. quæ in fraud. credi. leg. iij. in princip. & §. j. & infra proxim.
i Diem abire. s. proximi. cū concor.
k Experiri. hic colligitur in offic. querelam, & iniuriarum non computari in bonis ante lit. cōtesta. vt. j. de iniur. l. iniuriarum.
l Reprehendenda. cōtrarium est in debitore, qui dotat filiam in fraudem creditorum: vt. j. quæ in fraud. cre. l. ait prætor. §. si cum mulier. contra. quia hic de lucro patroni: ibi creditor de damno vitando certat. & facit. s. ad Treb. l. mulier. §. cum proponeretur.
m Aduersus omnes. sic supra de bo. lib. l. si libertus. in fin. & l. in seruitu. rem. in fi. & l. si libertus sub condit. §. si libertus. & argu. s. de pecu. l. si peculium. in prin.
n Caluisiana. istæ dantur patrono: vt hic, & supra de peti. here. l. quod si in die. §. idem scribit. & j. de sol. le. qui res. in princ. & no. quatuor esse reuocatorias: vt not. C. eo. l. defuncto.
o Distracta. id est vendita. sic. s. de pu. l. si ego. §. partus. Accursius.
p Emptori. bonæ fidei vel malæ fidei.
q Pretio. cum non emerit iusto.
r Emptorem. patronus

Fauiana non competit, si non plus sit in eo quod donatum est, quàm pars debita patrono. quare si mortis causa ei donatū sit, partem faciet cum patrono, quemadmodū legatarius patronus facit. Vtrum autem ad ea sola reuocanda Fauiana pertinet, quæ quis libertus de bonis deminuit: an etiam ad ea quæ non adquisiuit, videndum est. Et ait Iulianus libro vicensimosexto Digestorum si hereditatem libertus non adierit fraudandi patroni causa, vel legatum repulerit: Fauianam cessare. quod mihi videtur verum. quamuis enim legatum retro nostrum sit, nisi repudietur: attamen cum repudietur, retro nostrum non fuisse palam est. In cæteris quoque liberalitatibus quas non admisit is libertus cui quis donatum voluit, idem erit probandum Fauianam cessare. sufficit enim patrono, si nihil de suo in necem eius libertus alienauit: non si non adquisit. Proinde & si cum sub conditione ei legatum esset, id egit, ne conditio existeret: vel si sub conditione stipulatus fuerit, maluit deficere conditionem: dicendum est Fauianam cessare.
 Quid si in lite vinci voluit? si quidem condemnatus est data opera, vel in iure confessus: dicendum erit Fauianam locum habere. Quod si noluit obtinere cum peteret, hic videndum. Et puto hunc deminuisse de patrimonio. actionem enim bonis deminuit, quæ admodum si passus esset actionis diem abire. Sed si puta querelam inofficiosa quam potuit, vel quam aliã, fortè iniuriarum, vel similem instituire noluit, non potest patronus ob eam rem Fauiana experiri. At si transegit in fraudem patroni, poterit patronus Fauiana vti.
 Sed si libertus filiam dotauit, hoc ipso quod dotauit, non videtur fraudare patronum: quia pietas patris non est reprehendenda. Si pluribus in fraudem libertus donauerit, vel pluribus mortis causa: æqualiter patronus aduersus omnes in partem sibi debitam siue Fauiana siue Caluisiana experietur. Si quis in fraudem patronorum rem vendiderit, vel locauerit, vel permittauerit: quale sit arbitrium iudicis, videamus. Et in re quidem distracta deferri conditio debet emptori, vtrum malit rem emptam habere iusto pretio, an

verò à re discedere pretio recepto. neque omnimodo rescindere debemus venditionem, quasi libertus ius vendendi non habuerit: ne fraudemus pretio emptorem: maximè cum de dolo eius non disputetur, sed de dolo liberti. Sed si emerit in fraudem patroni libertus: æquè dicendū, si magno emit in pretio releuandum patronum: conditio non ipsi delata an velit ab emptione discedere, sed venditori vtrum malit de pretio remittere, an potius rem quam vendidit, recipere persoluto pretio. Et in permutatione, & in locatione & conductione similiter idem obseruabimus. Sed si rem quidem bona fide vendiderit & sine vlla gratia libertus, pretium autem acceptum alij donauit: videndum erit quis Fauiana inquietetur: vtrum qui rem emit, an verò is qui pretium dono accepit. Et Pomponius libro octagesimotertio rectè scripsit, emptorem non esse inquietandum. fraus enim patrono in pretio facta est. eum igitur qui pretium dono accepit, Fauiana conueniendum. Et aliàs videamus si dicat patronus rem quidem iusto pretio venisse verū tamen hoc interesse sua, non esse venundatam, in quibus hoc esse fraudem, quod venierit possessio in quam habet patronus affectionem vel opportunitatis, vel vicinitatis, vel cœli, vel quod illic educatus sit, vel parentes sepulti: an debeat audiri volens reuocare. Sed nullo pacto erit audiendus. fraus enim in damno accipitur pecuniario. Sed si fortè & res vilis distracta sit, & pretium alij donatum: vterque Fauiano iudicio conuenietur, & qui vili emit, & qui pecuniam accepit muneri. ista tamen qui emit, si malit rem restituere, non aliàs restituet, quàm si pretium quod numerauit, recipiat. Quid ergo si delegatus emptor soluit ei cui donabat libertus, an nihilo minus recuperaret? Et magis est vt recuperare debeat, licet pretium ad aliū peruenit qui soluendo non est. nam & si acceptum pretium libertus prodegisset, diceremus nihilo minus eum qui dedit, recipere debere, si velit ab emptione discedere. Si mutuam pecuniam libertus in fraudem patroni acceperit, an Fauiana locū habeat, videamus: & quod remediū in hoc est. accepit mutuam. si quod accepit, donauit, conuenit eum patronus cui donauit libertus. sed accepit, & prodegit, non debet perdere qui mutuam dedit: nec ei imputari cur dedit. planè si non accepit, & spondit stipulanti, erit Fauianæ locus. Si fideiussit apud me libertus, vel rem suã pro alio pignori dedit in necem patroni: an Fauiana locum habeat, videamus: & nūquid cū damno meo non debeat patrono subueniri. neque enim donauit aliquid mihi, si pro aliquo interuenit qui non fuit soluendo. eo quod iure vitimur. igitur creditor non poterit Fauiana conueniri: debitor poterit quidem, sed potest & mandati. Planè si deficiat mandati actio, quia donationis causa interuenit: erit Fauianæ locus. Sed & si mandator extitit pro aliquo libertus, idem erit probadū. Quamuis autē

reddit pretium, vt hic creditor non: vt. j. quæ in frau. cre. l. si debitor. quæ est contra. Respon. hic de lucro patronus certat: ibi de dano creditor.
f Libertus. tenetur: vt & s. ca. l. §. dolum.
t Si magno. scilicet pretio.
u pecuniario. Not. sic supra de ope. ser. le. fin. Sed argum. contra infra quod vi aut clã. le. com. petit. §. j. & s. de bono. liber. leg. libertus qui soluendo.
x Prodegisset. id est consumpsisset. sic supra de offic. præ. l. plebiscito. Sed argum. contra infra quæ in fraud. credi. leg. ex his.
y spondit. scilicet se redditurum quasi accepisset: vt infra quæ in fraud. credi. l. iij. & C. de dona. causa mortis. leg. iij.
z Quia donationis. vt. s. de pact. l. quod dictum. Accursius.
a Quamuis autem. sic infra de aqua plu. arcen. l. sed interdictum. & j. de verbo. obliga. l. ij. & de dam. infe. l. si finita. §. ex hoc. & j. de regu. iur. le. cum amplius. & j. de aqua coti. & æsti. le. j. §.
† Concor. ca. ad nostrã §. quocirca. ibi, pecunia quã pro exoneratione feudi, seu etiã pro utilitate ipsius monasterij expendisse noscitur, ab eisdem abbate & conuentu recepta: cum sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore. Et glo. in verbo, sufficere. post principium. extra de rebus ecclesi. alie. vel non.

item quæritur. & supra de bo.lib.l. si libertus §. penul.

a Etiam. vt supra ea.l. §. dolum.

b Non teneri. quia ex eo quod seruus fecit, nõ tenetur liber factus: vt. C. an ser. ex suo facto. l. j.

c Intra annum. scilicet tantum.

d Hæc actio. scilicet propria: vt & s. de peti. her. l. quod si in diem. §. penul. & facit institu. de actio. §. item si quis. & j. quæ in frau. credi. le. ait prætor. §. fina.

e Patronatus. vt & s. ea. l. §. dolum.

f Non persona. sic. j. de noui operis nuntiatione. l. de pupillo. §. ij.

g Sunt percepti. & etiam anteriores: vt. j. l. proxii. Accursius.

h IN Fauiana. Quatenus. id est quia. & est aliud in actione in factum quæ datur creditoribus: quia fructus medio tempore percepti in ea nõ reuocantur: vt. j. quæ in fraudem creditorum. l. fin. §. non solū. & facit. s. de vsuris. l. videamus. §. in Fauiana. Accursius.

i Patronus. **J** CASVS. Libertus instituit patronum ex debita portione, & aliqua alienauit in fraudem suam. patronus adiuit. nunquid poterit reuocare? non, sed repellitur à contra tabulas ista act. non scilicet temporalis, sed perpetua. sic ergo si patronus habet legitimam portionem: nõ ager hac act. Sed si libertus decessit intestatus, patronus poterit alienata in fraudem reuocare: & si plures sūt patroni, reuocant viriliter. similiter si plures sunt liberi: omnes reuocant viriliter sed si vnus desit reuocare: portio eius non accrescit alteri. Viuianus.

i Ex debita. quæ est tertia. Sed ad quid, cum tertiam habere possit: nam potest petere contra tabulas, quod infra statim dicit: Respon. potest habere tertiam eorū quæ apud libertum remanserant tempore mortis. Item nõ. in parte. secus si in totum esset heres institutus, vel ab intestato: quia non habet contra tabu. reuocat tamen: vt infra ea. l. §. patronum. & §. si intestatus.

k Ignorantia. iuris. imò de errore facti ponit exemplum cū dicit, dum ignorat & c. sed dic qd nesciebat se posse reuocare de iure, ex quo erat institutus heres, licet ex parte: sciebat tamen alienata. & expone, ignorat alienata, scilicet sic vt credat per hoc posse reuocare. Vel

in partem Fauiana competat, at tamen in his quæ diuidi non possunt, in solidum competit, vtpura in seruitute. Si seruo meo vel filiofamilias libertus in fraudem patroni quid dederit, an aduersus me iudicium Fauianum competat, videamus. Et mihi videtur sufficere aduersus me patremque arbitrio iudicis contineri tam id quod in rem verum est, condemnandi, quàm id quod in peculio. Sed si iussu patris contractum cum filio est, pater utique tenebitur. Si cum seruo in fraudem patroni libertus contraxerit, isque fuerit manumissus, an Fauiana teneatur, quæritur. Et cum dixerimus dolum tantum liberti spectandum, non etiam eius cum quo contraxit: potest manumissus iste Fauiana non teneri. **b** Item quæri potest, manumisso, vel mortuo, vel alienato seruo, an intra annum **c** agendum sit. Et ait Pomponius agendum. Hæc actio **d** in personam est, non in rem: & in heredem competit, & in cæteros successores: & heredi, & cæteris successoribus patroni: & non est hereditaria, id est ex bonis liberti, sed propria patroni. Si libertus in fraudem patroni aliquid dederit, dein defuncto patrono, viuo liberto filius patroni acceperit bonorum possessionem contra tabulas liberti: an Fauiana vti possit ad reuocanda ea quæ sunt alienata? Et est verum, quod & Pomponius probat libro octagesimo tertio, item Papinianus libro quartodecimo quæstionū, competere ei Fauianam. sufficere enim quod in fraudem patronatus **e** factum sit. magis enim fraudem rei non personæ **f** accipimus. In hanc actionem etiam fructus veniunt qui sunt post litæ contestatam percepti. **g**

II. MARCIANVS libro tertio Regularum.

IN Fauiana & Caluisiana actio ne rectè dicatur, etiam præteritos fructus venire: quatenus **h** prætor omnem fraudem libertorum vult rescindere.

III. VLPIANVS libro quadragensimo quarto ad Edictum.

dic quod credebat quod licet pro parte esset heres & adiret, posse reuocare alienata: quod lex vetuit. voluit enim lex vt prius patronus iste institutus petat contra tabu. contra coheredes, & ita priuet eos portione hereditatis. & legata & donationes causa mortis deducat in irritum, quàm reuocet alienata inter viuos: vt hic subiicit, & s. si quis omif. cau. testa. l. qui autem. §. si patronus. Item cautè dicit, ius. secus si factum ignorauit: vt. s. de inofficio. testa. l. mater. & s. de bon. li. l. Paulus. Item in iure videtur contra **i**gnoranti ius. supra de leg. ij. l. qui fideicommissum. Sol. ibi.

l Contra tabulas. contra coheredes hodie ageret ad supplementum: vt instituit. de successio. lib. §. sed nostra.

m Non fecit. imò adeundo iudicium liberti est secutus: vt & C. de inofficio. testa. l. parentibus. & s. de mino. si filius. & facit. s. de contra tabu. l. filium quis.

n Ex asse. secus si pro parte: vt in princ. huius l. & facit. j. proxii. §.

o Fauiana. hac scilicet ratione allegata. Azo. vt nõ excludatur. & not. qd hoc potest intelligi vt Fauiana agar, quando non erat in tota hereditate tantum quatum faciebat debita portio patroni, si nihil esset alienatum in fraudem. Quid ergo si libertus donauit inter viuos in fraudem, & promisit se non venturum contra sub pœna. nõne patronus conueniretur ad pœnam, quia est heres? vel nunquid repellitur ab agendo? Respon. non: quia licet sit heres, in hoc plus potest quã defunctus: quia cum rescindit principale, id est donatum, ergo accessorium, vt pactum euictionis vel pœnæ. argu. supra de euict. l. pater. in venditis vero vel similibus non fit reuocatio, nisi quatenus faceret aliquid libertus in fraudem patroni: vt & s. eodem. l. j. §. si quis. & §. si mutuum. & not. s. ea. l. in princ.

p Si intestatus. facit supra proxii. §.

q Virilem tantum. scilicet tertiæ vel legitimæ: vt. j. eo. l. proxii.

r Relicta. per codicillos: vel reliquit eo ipso qd in alios nõ disposuit: vt. s. de iure codicil. l. cõficiuntur. ij. respon.

s Aliquid. scilicet reliquit patrono.

t Donando. inter viuos. Accursius.

u Quodcumque. vnam partem. vt & s. l. proxii. §. si plures. Accur.

x Ad crescet. vt & s. de bo. lib. l. si ex tribus.

IIII. IDEM libro quadragensimo tertio ad Edictum.

Quodcumque dolo malo liberti alienatum est, Fauiana actione reuocatur. & si plures patroni sint, omnes vnam partem **u** habebunt. sed si viriles non petent, portio cæteris ad crescet. **x** quod in pattonis

Tenetur.

Post bonorum possessiones ex testamento, daturus bonorum possessiones ab intestato edicti prima verba proponit, si tabulae testamenti nullae extabunt, contraria his à quibus ceperat praetor edicere de bon. possessionibus ex testamento, si tabulae testamenti extabunt, libro superiore. vtrūq; est generale caput, & licet vtriusq; prima parte detur bon. possessio liberis, tamen & in hoc. l. pen. est etiam de bon. poss. vnde cognati, & in illa quae lex sola est, de bon. poss. secundum tabulas, quia scilicet generale caput, vt dixi. specialis autem titulus & prima pars edicti qua liberi ab intestato vocantur, his verbis significatur, vnde liberi. Cuiacius.

Postquam.] **CASVS.** Juriscō. continuat seipsum, ex quo praetor dixit de secundis tab. quae est ex testamento videamus de suc. ab intesta. nā eundē ordinē sicut. l. xij. tabula. secutus est praetor. isti sunt gradus succedendi. primo vocantur vnde liberi, secundo legitimi, tertio cognati, quarto vir & vxor. vbi habet locum bon. poss. secundū tabu. nō est locus successioni ab intest. Carbo. autē bono. poss. scilicet nō facit cessare successio nem ab intestato. [RECTE.] Quatuor sunt gradus, & praetor recte facit initiū à liberis. nam liberi vocantur ab intest. siue sint legitimi & naturales, siue sint legitimitatū. nam adoptiui admittuntur si fuerint in potestate. Sed si quis habet filiū emancipatū, & in locū nepotis adoptauit eū, & eum emancipauit: quādiu fuit in potestate, erat legitimus & in potestate. verum si emancipatus est, desinit filius adoptiui esse: & est locus successioni ab intest. cū nullum est factū testamentū. Sed. et si fecit testamentū, reputat heredes indignos, vel incidit tabulas testamenti. Et si testator filiū emancipatum heredē fecerit, filiū quē habebat in potestate, praeterit: res reducit ad causam intestati: & ideo locus erit successi ab intest. Viuianus.

a Possessione. scilicet secundū tab. & cōtra tabu. vt. j. §. ita autē. Accur.

b Intestatos. quod contingit multis modis: vt. Instit. de here. quae ab intest. in princ. Item in alio: vt infra. §. si heres & facit. §. de acqui. here. l. quādiu. & in authent. de here. & Falc. §. his igitur. colla. j. & C. commu. de suc. l. antequam. & infra ad Tertyl. l. ij. §. si bonorum. & instit. de hered. quae ab intest. §. fed ea. & C. eod. l. ij. & supra de contra tab. l. filiū. §. j. Sed arg. contra in authent. de nup. col. iij.

c Gradus. id est capita.

d Liberos. instit. de hered. quae ab intest. §. ante enim & c.

e Incipiat. vt & C. qui admit. ad bono. posses. l. fi.

f Ostendimus. vt. §. de Carbo. edict. l. de bonis. §. huic.

g Edictalem. id est eam quae ex edicto praetoris defertur: vt infra titu. j. leg. j.

SI TABULAE TESTAMENTI nullae extabunt. Vnde liberi.

TITVLVS VI.

I. VLP IANVS libro quadragesimo quarto ad Edictum.

Postquam praetor locutus est de bonorum possessione eius qui testatus est, transitum fecit ad intestatos, cum ordinē secutus, quem & lex duodecim tabularū secuta est. fuit enim ordinariū, antē de iudiciis testantū, dein sic de successione ab intestato loqui. Sed successione ab intestato in plures partes diuisit fecit enim gradus varios: primū liberorū, secundū legitimorum, tertium cognatorū, deinde viri & vxoris. Ita autem ab intestato potest cōpetere bonorum possessio, si neq; secundum tabulas neque contra tabulas bonorū possessio agnita sit. Planē si tempora quidē petendae bonorum possessionis ex testamento largiebantur, verūtamen repudiata est bonorū possessio: dicendum erit ab intestato bonorū possessionē iam incipere. cum enim is qui repudiavit, petere bonorū possessionem non potest post repudiationē: consequens erit, vt ab intestato posse peti incipiat. Sed & si ex Carboniano edicto bonorū possessio data sit, magis est vt dicere debeamus ab intestato nihilominus posse peti. Vt enim suo loco ostendimus, non impedit bonorū possessionē edictalem Carbonia bonorum possessio.

Rectē autem praetor à liberis initiū fecit ab intestato successio nibus: vt sicuti contra tabulas ipsi defert, ita & ab intestato ipsos vocet. Liberos autem accipere debemus, quos ad cōtra tabulas bonorum possessionem admittēdos diximus, hāc naturales quā adoptiuos. sed adoptiuos hactenus admittimus, si fuerint in po-

h Dicimus. vt & §. de contra tab. l. j. in princ.

i Non inuitantur. facit. C. de adop. l. cum in adoptiuis. §. fed si quidē & §. sin autem. & C. de su. & leg. si te. & insti. de hered. quae ab intest. §. emancipati. & §. at hi. & §. minus.

k Adoptauit. scilicet postea.

testate. ceterū si sui iuris fuerint ad bonorū possessionē non inuitantur: quia adoptionis iura dissoluta sunt emancipatione. Si quis filium suum emancipatū in locū nepotis adoptauit & emancipauit, cū haberet & nepotem ex eo: quāsitū est apud Marcellum, an adoptio rescissa impediatur nepotem. Sed cū soleat emancipato patri iungi nepos: quis non dicat, & si adoptatus sit, & quasi filius, nihilominus filio suo eum non obstare? quia quasi filius adoptiuus est in potestate, nō quasi naturalis. Si heres institutus nō habeat voluntatem, vel quia incisa sunt tabulae, vel quia cancellatae, vel quia alia ratione voluntatē testator inuitauit, voluitque intestato decedere: dicendum est, ab intestato re habituros eos qui bonorū possessionem acceperunt. Si emancipatus filius ex heres fuerit: is autem qui in potestate fuerat, praeteritus: emancipatum petentem ab intestato bonorum possessionē vnde liberi, tueri debet praetor vsque ad partem dimidiam, perinde atque si nullas tabulas pater reliquisset.

VNDE LIBERI. TITVLVS VII.

I. IULIANVS libro vicensimo septimo Digestorum.

Mancipatus praeteritus si contra tabulas bonorum possessionē non acceperit, & scripti heredes adierint hereditatē: sua culpa amittit paternam hereditatem. nam quamuis secundū tabulas bonorum possessio petita non fuerit, non tamen eum praetor tueretur, vt bonorum possessionem accipiat vnde liberi. Nam & patronum praeteritum, si non petat contra tabulas bonorum possessionem ex illa parte edicti vnde legitimi vocantur,

Mancipatus.] CASVS. Si scripti heredes adierunt heredit. & emancipatus non petit bonorum poss. contra tabulas, non videtur per vnde liberi vocari: nec res reducit ad causam intestati: quia patronus praeteritus non debet petere bonorum possessionem contra tabulas, sed primo ab intestato succedere. Viuianus.

Emancipatus. hic est titu. vnde liberi secundum quosdam, aliās est sub titu. si tabu. test.

Adierint. quia potuerunt de iure ciuili: vt supra de contra tabu. l. filium. in princ. non de iure praetorio per secundum tabu. vt supra de secun. tab. l. ij. in princ. & §. expectandi.

Possessionem. hic puncta. & quod sequitur, ex illa & c. est respon. Heredes.

Emancipauit. iterum.

Rescissa. id est quae est rescissa. Accursius.

Iungi nepos. vt & supra de coniung. cum emancip. lib. le. j. in princ.

Quasi filius. & etiam nō denuo emancipatus, vt subiicit, & hoc nisi tāquam pater huius nepotis sit adoptatus: vt supra de contra tabulas l. iij. §. j. Argu. contra supra de libe. & postu. le. filio.

Obstare. multo magis ergo non nocet filio suo quādo loco nepotis est, & est iterum emancipatus. Accursius.

Quia incisa. voluntate testatoris: vt subiicit. **Acceperunt.** imō videtur quod fiscus: vt & supra de iis quae in testat. delen. leg. proximē. in princ. & C. de iis quibus vt indi. l. hereditas. Solut. planē dic vt. C. de testa. l. penul. Item contra supra de milit. testa. leg. militis. §. veteranus. sed licet ipso iure non rescindantur institutiones, legitimi tamē auocant à scriptis secundum Azo. Vel ibi nudis verbis: hic facto. & sic etiā soluitur instit. quibus modis test. infir. §. ex eo. nisi sit miles testator: vt supra de mili. testa. le. in fraudem. §. j. Item contra supra si quis aliquē testa. prohibi. l. j. in princ. vbi confiscatur. sed dic vt ibi. Accursius.

Prateritus. & sic ipso iure totum testamentū nullum: vt supra de iniusto testa. l. filio. & instit. de exhered. lib. in princ. aliās si valeret testamentum, ageret querela prehabita bono. posses. gratia agnoscendae litis: vt C. de imoffi. testa. l. ij. & non peteret vnde liberi ab intestato: vt supra ea. l. in princ. nisi perlata querela.

VNDE LIBERI.

Tabulae testamenti propriē sunt testamentū in scriptis cōditū signatū & perfectū, secundum do. Alb. in suo dict.

In Pādest. flo. hoc loco non est titulus: sed subsequētia capita vsque ad titulum vnde legitimi, pertinet ad titulum praecedentem.

a Heredes. qui adierunt hereditatem. Io.

Bonorum.] **CASVS.** Si tabulae testamenti nullae extant, si minus solennes sint, non signatae sigillis septem testium, locus erit successioni ab intestato. C. de testa. l. vlt. §. ex imperfecto. Viuianus.

b Signatas. vt & C. eo. l. ij. & supra eo. l. j. in princ. Et not. quod hec bo. poss. non datur liberis in successione lineae matris: vt. C. de suis & legi. l. quotiens. & est ratio vt ibi not. & probatur hoc idem. j. l. si quis. in prin. & facit. C. de testa. l. si vnus. in princ.

Liberi.] **CASVS.**

Liberi naturales vocantur iure ciuili. sed si capite sunt minuti, vocantur iure praetorio nisi essent liberi adoptiui: quia tunc non possunt vocari iure praetorio. Vi.

c Liberi. quidam habent hic rubricam, vnde liberi. alij. §. in l. emancipatus. alij post illa, si tab. testa. nul. exta. & vnde libe.

d Minuti. minima, vt emancipatione: vt & j. vnde cog. l. ij. fecus si maxima vel media: vt infra ad Tertyl. l. j. §. capitis. & facit ad l. insti. de hered. quae ab intesta. §. emancipati. & §. at hi. & §. eadē Sed contra. §. de contra tabu. l. ij. §. si quis filio. Solu. vt ibi.

Si quis.] **CASVS.** Si liberi qui vocantur bonorum posses. non sunt vocantur vltiores. Vnū sciatis, si quidam sunt in potestate, quidam emancipati & c. emancipati vocantur ad dimidiam. sed si est nepos ex alio filio, potest similiter succedere. sed si filius emancipatus non petit bono. posses. vnde liberi: liberis suis remanet integra iura heredit. Viuianus.

e Eiusdem familia. per hoc aperte not. quod natus ex filio vel ex nepotibus etiam ex filiis non datur vnde liberi: quia in familia defuncti aui vel proau non fuerit: vt instit. de pa. pote. §. fi. & probatur. C. de suis & legi. l. quoties.

f Dimidiam. per edictum de coniugē. vt supra de coniungen. lib. l. j. in prin. & §. j.

g Dumtaxat. quia eis solum faciebat iniuriam per edictum de coniugēdis.

h Obster. sed obster. nepoti pater suus: qui si decesserit, solus nepos admittitur: vt. §. de contra tab. l. si emancipatus. idem si repudiet: vt. j. ead. l. §. fi.

i Procreauerit. facit. §. de contra tab. l. si emancipatus.

k Bonorum possessionem. vnde liberi.

l Nepotibus. in aui potestate retentis.

m solis. quia & eis solis per edictum de coniungen. faciebat iniuriam. Accursius.

n Non etiam reliquis. forte nepotibus alterius filij praemortui. si autem ille viueret, soli ei accrederet quod hic eius frater repudiaret: vt. supra de coniug. cum emancip. lib. l. j. §. si quis ex nepoti-

bus. in fi. Vel ei non soli: vt ibi not. H. & facit supra de bono. poss. l. ij. §. fi. Vel dic reliquis, scilicet fratribus eius.

II. VLP IANVS libro octauo ad sabinum.

Bonorum possessio potest peti ab intestato, si certum si tabulas non extare septem testium signis signatas. **b**

III. PAVLVS libro secundo ad sabinum.

Liberi & capite minuti **d** p edictum praetoris ad bonorum possessionem vocantur parentium: nisi si adoptiui fuerint. hi enim & liberorum nomen amittunt post emancipationem. Sed si naturales emancipati, & adoptati, iterum emancipati sint, habent ius naturale liberorum.

III. POMPONIVS libro quarto ad sabinum.

Si quis ex his quibus bonorum possessionem praetor pollicetur, in potestate parentis de cuius bonis agitur, cum is moritur non fuerit: ei, liberisque quos in eiusdem familia **c** habeat, si ad eos hereditas suo nomine pertinet, neque nominatim exheredes scripti erunt, bonorum possessio eius partis datur, quae ad eum pertineret si in potestate permanisset: ita vt ex ea parte dimidiam **f** habeat, reliquum liberi eius, hisque dumtaxat **g** bona sua conferat. Sed & si filium & nepotem ex eo pater emancipauerit: filius solus veniet ad bonorum possessionem, quamuis capitis deminutio per edictum nulli obstat. **h** quin etiam hi quoque qui in potestate nunquam fuerunt, nec sui heredis locum obtinuerunt, vocantur ad bonorum possessionem parentium. nam si filius emancipatus reliquerit in potestate aui nepotem: dabitur ei qui in potestate relictus sit, patris emancipati bonorum possessio. & si post emancipationem procreauerit, **i** ita nato dabitur aui bonorum possessio, scilicet

bus. in fi. Vel ei non soli: vt ibi not. H. & facit supra de bono. poss. l. ij. §. fi. Vel dic reliquis, scilicet fratribus eius.

Si pater.] **CASVS.** Si pater emancipat filium, & nepotem in potestate retinuerit: si filius decessit, aequitas suadet vt vocetur in possess. & si sororem habebat, cum sorore vocabitur, nisi ista soror alia ratione exclude retur. Viuianus.

non obstante ei patre suo. Si filius emancipatus non petierit bonorum possessionem, **k** ita integra sunt omnia nepotibus, atque si filius non fuisset: vt quod filius habiturus esset petita bonorum possessione, hoc nepotibus **l** ex eo solis, **m** non etiam reliquis **n** adcreseat.

V. VLP IANVS libro tringentesimo ad Edictum.

Si pater **o** filium emancipauerit, nepotem retinuerit, deinde filius decesserit: & rei aequitas, & causa edicti quo de bonorum possessione **p** liberis danda cauetur, efficit vt eius **q** ratio habeatur, & bonorum possessio intestato **r** patris detur: **s** vt tamen bona **t** sorori **u** quae necessaria heres patri extitit, conferre cogatur auus **v** qui per eum bonorum possessionis emolumentum adquisiturus est: nisi forte auus iste nullum ex his fructum acquirere vult, paratūque est de potestate nepotem dimittere, vt ad emancipatum emolumentum omne bonorum possessionis perueniat. nec idcirco soror quae patri heredes extitit, iuste queri poterit, quod eo facto a collationis comodo excluditur: cum auo quandoque in testato defuncto, ad bona eius simul cum fratre possit venire.

VI. PAPINIANVS libro vigesimo octo quaestionum.

Scripto herede deliberante filius exheredatus mortem obiit, atque ita scriptus heres **o** misit hereditatem. Nepos ex illo filio susceptus, **r** auo suus heres erit: neque pater videbitur obstuisse, cuius **s** post mortem legitima defertur hereditas. Nec dici potest heredem sed non suū nepotem fore, quod proximum gradum nunquam tenuerit **t**: cū & ipse fuerit in potestate, neque pater eum in hac successione praueuerit. & alioquin si non suus heres est, quo iure heres erit,

et patris: & alia cui, scilicet nepoti post mortem patris legitima defertur hereditas, scilicet aui. non enim tempus mortis; sed quo apparet defunctum intestatum decessisse; inspicitur: vt institui: de hered. quae ab intesta. §. cum autem.

z Tenuerit. scilicet filius quo ad succedendum: quia nunquam fuit ei viuo delata. & secundum hoc, quod, id est quia & c. & est ratio quare non potest dici nepotem non suum auo: & alia ad idem sequitur ratio, cum ipse & c. Vel dic secundo tenuerit, scilicet nepos: & tunc est ratio remotiua quare videatur nepos non suus: sed quae sequitur, cum ipse & c. est in contrarium, quae praevalet. Accursius.

ror alia ratione exclude retur. Viuianus.

o Si pater. pone casum vt supra de coniungen. l. emancipato. & de colla. bo. si quis filium.

p De bonorum possessione. vnde liberi. Accur.

q Vt eius. nepotis.

r Patris detur. vt. §. l. pro xi. ibi, nam & si filius.

f Bona. huius nepotis qui nepos quo ad patrem suum habetur pro emancipato.

t Sorori. post emancipationem concepta.

u Aius. sic & supra de colla. bono. l. j. §. is quoque. Accursius.

Scripto.] **CASVS** In lege ista ponitur qui da casus specialis & non ***** intestati.

tabilis valde: Si pater ex transeum scribit heredem, & filium exheredat: scripto herede deliberante decedit filius: indubitanter eius filius erit heres. nam licet videatur non posse praecedere filium, tamen hic debet ei prodesse. Vnum sciatis: bono poss. vnde liberi datur liberis: & e contra bono. poss. utilis datur parentibus in bonis liberorum inspecta pietate non ordine naturae turbato ordine mortalitatis. Vnde no. duo: si filius qui est in potestate, exheredatur, & scriptus heres deliberat: interim non est locus successioni ab intesta: nam quamdiu. & c. §. de acquir. here. l. quadiu. Fallit cum filius exheredatur, & nepos est ex eo: quia suus heres poterit adire. Item not. qd parentes vocantur turbato ordine mortalitatis. §. de bo. dam. l. cu ratio. sed liberi vocantur per directam bo. pos. patres per vilem. Viuia.

x susceptus. i. natus. id est est si conceptus: vt. C. de inoffi. testa. l. si quis filium in prin. secus si nec conceptus: vt. j. de su. & le. l. si Titius. & l. seq.

y Cuius. alia cuius; id est mortem cuius, scilicet

† Videtur legendum e-
tiam.

Verba
Praetoris.

Edictū suc-
cessorū in
adgnatis lo-
cum nō ha-
bet.

a Adgnatus. posito quod non sit suus, ergo nec adgnatus: quia omnis suus est edgnatus, sed non conuertitur. vel non est adgnatus, id est admittendus ut adgnatus: quia edictum successorium non habet locum in adgnatis, sed hodie secus: ut instituitur de legi. adgnat. suc. §. placebat. Accursius.

b Exheredatus. ut in nostro casu: nec fuit necesse cum pater eum præcederet: ut. §. de iniusto testa. l. si quis filium. in princip. nisi propter timorem. l. Velleia, quæ habet locum si filius viuo patre suo decedat: ut instituitur de exhered. lib. §. postumorum. quod hic non fuit, quia non viuo auo, sed post mortem eius decessit filius: & sic non habet locum lex Velleia: ut. C. de inoffic. testa. l. si quis filium.

† In hæc sententiã Paulus 2. ad Corin. cap. 12. Non debet filij parentibus thesaurisare, sed parentes filius.

c Adiri poterit. ab intestato. & hoc excluso ne pote omnino secundum hæc iura. sed hodie habet querelam ad se transmissam, licet non præparatam: ut. C. de inoffic. testa. l. si quis filium.

d Non obstat. si scriptus heres. qui si non adeat ex testamento, non obstat nepoti quo minus ut suus heres ab intestato succedat. at si ex testamento adiit, obstat nepoti, ut hic: ut etiã querelam inoffic. non habeat secundum hæc iura. sed hodie contra: ut. d. l. si quis filium. Item ex hac lege casum habes ubi nepos est suus, licet tempore mortis pater eius viueret, & esset in potestate: ut. §. de leg. here. l. j. §. sciendum. Est & alius ut in ea. l. §. idem erit. regulariter contra: ut instituitur de here. quali. & differ. §. sui. & facit. C. vnde lib. l. fina. & quod ibi not.

† Concor. c. queritur. ibi seruamus honorificetiam patri quæ debet à filio. & gl. in verbo, queritur. in prin. 2 q 7.

* & vnde adgnati.

e Misericordiam. id est pietatis: ut. §. de inoffic. testa. l. nam & si parentibus. in solatiū filij amissi: ut. §. de iure dot. l. iure succedendi. & facit. §. de bo. liber. l. nihil est.

f Alius. §. CASVS. Si filiofa. defertur bon. poss. in bonis cognati sui, & petat eam: licet à patre non fuerit emancipatus, non debet excludi quia si relinqueretur filio ut pater emanciparet eum, pater non posset cogi eum manumittere. Viuianus.

f Cognatus. puta matris. Accursius.

g Possessionem. vnde cognati, vel etiã vnde legitimi per Orfitianū: ut. §. tit. j. l. j. §. si. & l. seq. Sed quo modo ab intestato durate successione ex testamento: ut. C. communia de suc. l. antequã. quæ est contra? Sol. hic conditio defecerat eo non emancipato intra tempus.

h Per conditionem. hanc, si emancipatus fuerit intra decem dies.

i Hereditate. testamento delata elapsis decem diebus.

k Videbitur. sed quo modo, cum duret spes succedendi ex testamento: ut. C. communia de suc. l. antequã. quæ est contra. sed hic non erat spes, quia tempus decem dierum erat elapsum. dic ergo vtiliter quãtū ad hoc ne incidat in edictū, si quis ommissa causa test. & sic ut non teneatur legatariis & fideicommissis. ut innuitur in sequē. & §. si quis omis. cau. testa. l. Iulianus. Vel dic vtiliter ut filius habeat hereditatē. non enim pater potest retinere: ut. C. de inoffic. testa. l. filiis matrem. in fi. quæ est contra. Vel dic vtiliter etiã quo ad patrē ut sibi quæretur secundum iura secundum quæ aduēticia patri quærebantur. & secundum istas duas expositiones dic edicti cuius mēs est. §. eo. l. j. ubi dicit quod primo ex testamento quam ab intestato peti debet bonorum possessio.

l Cum inde. aliàs cum inde: id est ex institutione. aliàs cum de iure non potuerit habere, scilicet hereditatem.

m Nec facile. quia non nisi in quatuor casibus: ut supra de adop. l. non potest. & facit supra de leg. j. filiusfamilias. §. secundum vulgarem. Item not. de facili. sic supra de bon. liber. l. qui cum maior. §. j. & facit supra si pars here. per. l. fi. & supra de secund. tabu. l. sub conditione.

I. IULIANVS libro vicesimo septimo Digestorum.

HÆC verba edicti, *Tū quem ei hereditate esse oporteret, si intestatus mortuus esset, & de tati-
xōs* & cum quodam temporis spatio accipiuntur, [non ad mortis testatoris tempus referuntur:] sed ad id quo bonorum possessio peteretur. & ideo legitimus heredes, si capite deminutus esset, ab hac bonorum possessione iumoueri palam est.

II. IULIANVS libro quadragensimo sexto ad Edictum.

SI repudiauert sui ab intestato bonorum possessione, adhuc dicentis obstare eos legitimis, hoc est his quibus legitima potuit deferri hereditas: idcirco, quia repudiando quasi liberi bonorum possessione, hæc incipiunt habere quasi legitimi. Hæc autem bonorum possessio non tantum masculorum defertur, verum etiam foeminarum: nec tantum ingenuorum, verum etiam libertinorum. communis est igitur pluribus. Nam & foeminae possunt vel consanguineos vel adgnatos habere. Item libertini possunt patronos patronasque habere. Nec tantum masculi hæc bonorum possessione accipere possunt, verum etiam foeminae. Si quis decesserit, de quo incertum est utrum paterfamilias an filiusfamilias sit, quia pater eius ab hostibus captus adhuc viuat, vel quod

agnati, patroni, quia non ex hac parte tantum ad bonorum possessione intestati vocantur, sed etiam ad hereditate ex xij. tab. & ideo non est eis hæc bonorum possessio valde necessaria. l. ij. C. ad s. C. Orf. l. j. C. Th. de leg. here. Superior est necessaria his qui sui futuri erant, licet ius suorum atque adeo legitimorum non habeant. nam & his ex superiori parte defertur bonorum possessio, quam ob rem non dicitur, vnde sui, sed vnde liberi. Liberatorum enim nomen naturale est, suorum civile. Porro legitimis etiam adnumerantur liberi sui, quia si sui sunt & agnati sunt, & omissa forte priori parte. vnde liberi, hanc occupare possunt. Cuiac.

HÆC verba. §. CASVS. Verba huius edicti sunt talia: Mortur aliquis proximus adgnatus, & intestatus. postum vocari ad eius successione. & inspicimus quis sit eius proximus adgnatus non tempore mortis, sed eo tempore quo bonorum possessio defertur. Vi tum quem habeas, eum quem heredem esse & c. ut & §. de verb. sign. l. ex illa. in prin. & §. vt ex le. & senatus con. l. j. in fi. Mortuus. sub. ei bonorum possessio vnde legitimi dabo. Spatio. etiã hic sub. tantum. nam tunc demum erit heres vel bonorum possessor, si non sit capite minutus tempore mortis, nec postea usque in diem quo petit. sed postea non nocet eum capite minui: ut. §. tit. j. l. fi. & §. ad Terty. l. j. §. q. mortis. & §. tit. j. l. capitis. & l. legit. & §. e. l. si ex duob. Itē quod dicit de spatio, facit. §. de col. bo. l. si quis filium. §. stipulatio. Ac Ad mortis. scilicet tantum.

SI repudiauert. Bonorum possessionem. vnde liberi. Hanc. scilicet vnde legitimi: ut & §. de succ. cog. l. j. §. sed sciendum. & §. de reg. iur. l. quoties vtriusque. Et arg. C. de repu. hered. l. fin. & §. ad Terty. l. j. §. si nemo. Masculorum. id est in hereditate masculorum.

SI posteaquã. §. CASVS. Filius emancipatus mortuo patre ab intestato petit bonorum possessionem. vnde liberi. postea mutauit statum: nunquid nocet ei? certe non. Viuianus.

n Bonorum possessionem. vnde liberi. Accur.

o Si prius. quã peteret: ut. §. tit. j. l. j. sed secus in bonorum possessio secundum tabu. Azo. ut. §. de capi. demi. l. tutelae. Accur.

p Mutauerit. dando se in arrogationem. secus econtra: ut. §. eo. l. liberi. & facit. §. de contra tab. l. ij. §. si emancipa. filius.

VNDE LEGITIMI, & vnde adgnati.

Eadem est. nam finguntur adgnati qui per senatusconsultum succedunt: de quibus dicit. §. l. ij. in. fine. ADDITIO. De bono. poss. vnde liberi, quæ prima est, dictum est. verum quia exclusis liberis vocantur legitimi, dicit rub. vnde legitimi. & bonorum poss. vnde legitimi defertur ab intest. legitimis adgnatis. §. l. j. & defertur omnibus qui vocantur ab intest. §. l. j. §. fin. Et debetis scire quod bonorum poss. vnde liberi olim fuit superflua in suis, sed in liberis emancipatis olim erat necessaria. inst. de here. ab intest. §. emancipatis. hodie tamen voluntaria. inst. de here. quæ ab intest. in principio. hæc bonorum poss. vnde legitimi siue adgnati olim fuit voluntaria, non necessaria: ut inst. de bo. poss. in. fine. Viui.

Secunda pars edicti ab intestato vocat legitimos. Legitimi sunt consanguinei, agnati, patroni, quia non ex hac parte tantum ad bonorum possessione intestati vocantur, sed etiam ad hereditate ex xij. tab. & ideo non est eis hæc bonorum possessio valde necessaria. l. ij. C. ad s. C. Orf. l. j. C. Th. de leg. here. Superior est necessaria his qui sui futuri erant, licet ius suorum atque adeo legitimorum non habeant. nam & his ex superiori parte defertur bonorum possessio, quam ob rem non dicitur, vnde sui, sed vnde liberi. Liberatorum enim nomen naturale est, suorum civile. Porro legitimis etiam adnumerantur liberi sui, quia si sui sunt & agnati sunt, & omissa forte priori parte. vnde liberi, hanc occupare possunt. Cuiac.

Legitimi sunt consanguinei,

a statum. vt quia damnatus ad mortē appella uerit: vt. s. de testa. l. qui à latronib⁹. §. fi. & l. qui in domini. & l. de statu.

b Alia lex. veluti lex Corne. quę patre defun cto apud hostes, filium ad hereditatem vocat: vt. j. vt ex leg. & senatusconsult. l. j.

c Hanc. vnde legitimi.

d Generaliter. Ex hac parte. vnde legitimi.

e Peti deberet. vt & j. vt ex leg. & senatusconsult. l. j. in fine.

f Parte. per hoc patet quod hoc genus est: illa species. Accursius.

S I ex duob⁹.] CASVS. Duo erant fratres: al ter decessit facto testa mēto, dū deliberaret he res eius: alter decessit in testatus. nūquid poterit habere successorem per vnde legitimi? sic, & si heres ei⁹ repudiat. Viui.

g Si ex duobus. pone vt j. de suis & legi. l. v.

h Legitimā. vtriusque.

i Ad id tempus refertur. sed non ad id solum: vt not. s. eo. l. j.

I Nter adgnatos.] CA SVS. Adgnati dicū tur coniūcti per lineam masculinā: cognati per lineam femininam. vbi vnūsciat: omnis qui est adgnatus, est cognatus, non tamē econtra. Viui.

k Continentur. vt genus in specie, sic inest pactū in emptione: vt. s. de le. iij. l. si quid. §. inter. & secundū hoc nō obstat j. de grad. iuriconsultus. §. ij. & institu. de legi. ad gna. tute. in principio.

l Quamdiu. facit. s. de peti. heredi. l. antiqui. in princip.

N Ati.] CASVS. Si aliquis nascit post mortem patris, vel post captiuitatem, vel post deportationem, non intelligitur esse adgnatus: & sic non succedit me cū simul: quia fortē est exheredatus. Viuianus.

m Nati post. facit. j. de suis & legi. l. iij. Accur.

VNDE CO gnati.

Post legitimos cognatis datur bonorū possessio inte stati, & necessaria est. l. 2. & vlt. c. Vnde leg. quia iure civili deficiuntur. Cognatorū nomen specialiter accipi mus pro his qui per femi nas cōiuncti sunt. sed generaliter accepto nomine, verū etiam est hoc edicto agnatis deferri bonorū possessionem si fortē omiserint vel repu-

alia causa suspēdat eius statum: magis est ne sit bonorū eius possessio: quia nondum intestatum eum esse apparet, cū incertum sit an testari possit. cū igitur cōeperit certi status esse, tunc demum petēda est bonorum possessio: non cum certū esse cōeperit intestatū esse, sed cum certum esse cōeperit patrēfamilias esse. Hęc autē bonorum possessio omnem vocat qui ab intestato potuit esse heres: siue lex duodecim tabularum eum legitimum heredem faciat, siue alia lex, b senatūve consultum. Denique mater quę ex senatusconsulto venit Tertylliano, item qui ex Orfitiano ad legitimam hereditatem admittuntur, hanc c bonorum possessionē petere possunt.

III. PAVLVS libro quadragen simo tertio ad Edictum.

G Eraliter igitur sciendum est, quotiescumque vel lex vel senatus defert hereditatem, non etiam bonorum possessio nem: ex hac parte d eam peti oportere. cum verō etiam bonorū possessionem dari iubet: tum & ex illa parte, qua ex legibus, peti debere, e sed & ex hac parte f po terit.

IIII. IULIANVS libro vicensi mo septimo Digestorum.

S I ex duobus b fratribus alter decesserit testamento iure facto, dein deliberāte herede alter quoq; intestato decesserit, & scri ptus heres omiserit hereditatem: patruus legitimā h hereditatem habebit. nam hęc bonorū pos sessio, Tum quem heredem esse oportet, ad id tempus refertur, i quo primū ab intestato bonorum possessio peti potuisset.

V. MODESTINVS libro ter tio Pandectarum.

I Nter adgnatos & cognatos & cognati continentur; k in cognatis nō vtique & adgnati. verbi gratia: patris frater, id est patruus, & adgnatus est & cognatus matris autem frater, id est auunculus, cognatus est, adgnatus non est. Quādiu l spes est suum heredem aliquem defuncto existerē, tamdiu consanguineis locus non est: puta si defuncti vxor pręgnas sit, aut defuncti filius apud hostes sit.

VI. HERMOGENIANVS libro tertio iuris Epitomarum.

N Ati post m mortem patris, vel post captiuitatem siue deportationem, sed & hi qui tē pore quo capiebatur vel depor-

tabatur pater, in potestate fuerunt: ius inter se consanguinitatis habēt, etsi heredes patri non extiterint, sicuti exheredati.

VNDE COGNATI. TITVLVS IX.

I. VLPIANVS libro quadra gensimo sexto ad Edictum.

Hęc bonorū n possessio nudā * habet prætoris indulgētiam, neque ex iure ciuili originem habet. nam eos inuitat ad bonorum possessionem, qui iure ciuili ad successionem admitti nō possunt, id est cognatos. Cognati o autem appellati sunt quasi ex vno nati, † aut vt Labeo ait, quasi cōmune nascendi initium habuerint. Pertinet autē hęc P lex ad cognationes non seruiles. nec enim facilē vlla seruilis q videtur esse cognatio. Hęc autem bonorum possessio quę ex hac parte edicti datur, cognatorum gradus sex complectitur, † & ex septimo duas personas, sobrino & sobrina natum & natam.

Cognitionem facit etiam adoptio. † etenim quibus fiet adgnatus hic qui adoptatus est, idem etiam cognatus fiet. nam v bicumque de cognatis agitur, ibi sic accipiemus, vt etiam adoptio ne cognati facti contineantur. Euenit igitur, vt is qui in adoptionem datus est, tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat, quā in familia adoptiua nanciscatur. sed eorum tantū cognitionem in adoptiua familia nanciscetur, quibus fit adgnatus: in naturali t autem omnium retinebit. u Proximus autem accipietur etiam is qui solus est: quamuis propriē proximus x ex pluribus dicitur. proximum accipere nos oportet eo tempore quo bonorum possessio defertur. Si quis igitur proximus cognatus, dum heredes scripti deliberant, diem suum obierit, y sequēs quasi proximus admittetur: hoc est, quicumque fuerit tum deprehensus proximum locum obtinens. Si quis proximior cognatus nasci speretur: in ea conditione est, vt dici debeat obstare eum sequentibus. z sed vbi natus non est, admitteremus eum qui post ventrem proximus videbatur. sed hoc ita demum erit accipiendum, si hic qui in vtero esse dicitur, viuo eo de cuius bonorū possessione agitur, fuit cōceptus. nam si post mortē neq; obstabit

diauerint bonorū possessionem, vnde legitimi. & sunt ferē eæ tres partes edicti ita vinctæ vicissim, vt qui potest venire prima, possit & secunda & tertia, qui secunda & tertia. Cuiacius.

Hęc bonorum.] CASVS. Bo no. poss. vnde cognati, æquitate prætoris est introducta. cognati erāt incogniti à iure ciuili. & dicuntur cognati quasi vno sanguine nati. & pertinet ad liberas cognationes, non ad seruiles. & succedit cognatus vsq; ad sextū gradū. vocātur qui sunt cognati naturaliter & ciuilitur: & qui ciuilitur tentū, puta adoptiuus. & vocatur qui est proximus: & dicitur proximus quem nemo antecedit. Vnū sciatis: si quis vult vocari per vnde cognati: siquidem est in vtero aliquis, non admittitur. & vocātur per vnde cognati gradatim. Vnum sciatis: si quis decessit in capti. hostiū: cognati qui domi sunt, vocātur per vnde cognati. Viuianus.

n Hęc bonorum. vnde cognati. Accursius.

o Cognati. facit. j. de grad. l. nō facile. ij. resp.

p Lex hęc. id est edictū quod in genere est lex: vt. j. de var. cogni. l. j. §. proinde. Accursius.

q Seruilis. vt & institu. de gradi. §. illud. & j. de gradi. l. iuricon. §. inter. facit autem dicit propter matrimoniu: vt institit. de nup. §. illud.

r Complectitur. vt instit. de suc. cogna §. fin. & j. de grad. non facile.

s Adoptio. vt supra de adopt. l. j. & j. de gradi. l. non facile. §. cognationis. & facit. s. de adopt. l. qui in adoptionē. & de in ius vocan. l. patris.

t Naturali. s. familia.

u Retinebit. i. firmiter tenebit cognitionē oim.

x Proximus. quia prætor proximiori defert: vt. j. ea. l. §. gradatim. & j. de gradi. l. iuricon. ij. respon. & facit. j. de verbo. signific. l. proximus. & s. de rebus dub. l. qui duos. §. & proximus.

y Obierit. & scripti repudiēt. & facit. j. de suis & leg. l. ij. §. proximum. & s. vnde lib. l. scripto.

z sequentibus. sic. s. tit. j. l. pen. & si pars here. per. l. antiqui. in princ. & j. quis or. in bon. poss. ser. l. ij. §. si vter. & s. de statu homi. l. qui in vtero.

* Sic Flo. vulg. edit. perpetā habet nōdum. Ant. Aug. li. 4. c. vlt.

† Cognatio est genus cō sanguinitatis inter fratres tātum. i. s. de suis & leg. l. 2. & in sti de success. cog. §. his autem.

habent hoc plus vt vsque ad decimum gradum vocentur per vnde cognati. nam & filij etiam si ex alio capite vocentur, semper tamen habent annum: vt. j. quis or. in bono. possel. ser. l. pen. §. si. in hoc tamen non retinet priuilegium vt admittatur vt proximus. i. vt praeferatur cognatis qui sunt in proximiori gradu: quamuis potuerit vt adgnatus succedere de iure ciuili ante capi. de. Alij dicunt hic dari vnde adgnati. & quod. j. dicit, vt proximo cognato, dicunt id est adgnato. & nullus est capite minutus. Accur.

a Extiterit. id est existeret potuerit.

b Defertur. scilicet dicta bono. poss. vnde cognati. & facit infra ad Tertyl. l. j. §. si nemo. Accursius.

c Institutus. & pro alia extraneus.

d Non potuisse. hoc verum est si erat mutus. alias potest testari: vt. C. qui testamen. face. pos. l. discretis. vel illud nouum, hoc vetus.

e Ignorasse. vt. C. de integ. restit. mil. de tutela.

f Intestata.] CASVS.

IQuaedam mulier decessit intestata, reliquit Septiciam sororem vterinam & matrem praegnatem: mater repudiavit hereditatem. nunquid soror Septicia poterit petere bono. poss. vnde cognati? Dicitur quod sic. nam poterit succedere per vnde cognati. Viuianus.

f Intestata. Titia: vt. j. patet. Accursius.

g semproniam. & facit j. ad Tertyl. l. j. §. pe.

DE SVCCESORIO EDICTO.

Hoc edictum est de capite in caput. §. si tabu. testam. l. ex. l. i. in princ. Item de gradu in gradum: vt infra eod. l. i. §. quibus. quae plene not. c. eod. super rub.

ADDITIO. Quia in bono. poss. vnde liberi, vnde adgnati, de quibus dictum est, plerumque locus est successorio edicto: ponitur rub. de suc. edic. quando locum habeat, & cessit, videamus. Et locum habet suc. edic. duobus modis, aliquando de gradu in gradum, aliquando de capite in caput. De gradu in gradum est locus, quando plures sunt in eodem capite in diuersis gradibus. habeo filium: ex eo nepotem, & ex eo nepote pronepotem. omnes isti sunt in eodem capite in gradibus diuersis. si decedo intestatus, filius potest succedere per vnde liberi, & pater repudiat, vel tempore excluditur, sed succedet per vnde cognati tanquam nepos. postmodum tanquam pronepos. facit. §. vnde legi. l. i. §. j. eo. l. i. §. largius. est succes. de capite in caput: & adgnatorum est vnum caput, cognatorum aliud. vnde vir & vxor est aliud. exclusis adgnatis vocatur cognati. exclusis cognatis vocatur vir & vxor. C. vnde vir. Viuia.

Cum praetor primu vocasset liberos ab intestato, deinde legitimos, post cognatos, tu hac parte inter eorum quosque successionem dedit, id est vt prioribus non petentibus, sequentes admitterentur. qua de causa successoria pars dicitur & successorium caput & successorium edictum l. i. §. sed videndum l. 2. hoc tit. l. 2. c. eod. l. i. §. penult. De iuris & fac. ign. Quia vero duo potissimum ad successionem hanc veluti aperunt fenestram, tempus & repudiatio (nam priores vel tempore excluduntur vel repudiatione) ideo de repudianda etiam bonorum possessione & de tempore admittendae bonorum possessionis sub hoc titulo tractatur. Cuiacius.

Successorium edictum.] CASVS. Diceret aliquis, quare positum est successorium edictum? Respon. ne bona hereditaria remaneant vacua. vnde si defertur bo. pos. liberis primi gradus, debet petere intra certum tempus: alias erit exclusus, & creditores mittentur in bona. Vnum sciatis, si bonorum possessio

defertur pupillo, tutor potest acquirere, non repudiare: similiter & curator furiosi verum si alicui est delata bono. possel. eo ipso quod repudiat eam, a bono. possel. excluditur. [DECRETALIS.] Non potest bo. pos. decretalis repudiari nisi postquam decreta est, non quia adgnata est antequam decernatur, sed quia futurum

ius non repudiatur. Vnum sciatis, si alicui defertur bo. pos. & decedit intra certum dies: qui proximus est, admittitur.

Vnum sciatis: si alicui defertur bo. pos. & repudiat eam ex vna parte edicti, admittitur ex alia parte edicti: quia si quis est exclusus per vnde liberi, admittitur per vnde adgnati & cognati. quod quidem in honorem sanguinis est statutum. [LARGIVS.] Liberis in bonis paratum datur bo. pos. intra annum vtilem: ceteris collateralibus intra centum dies vtilis. Vnum sciatis, si quis excluditur a bono. poss. aliquando admittitur, aliquando non: nunquid si aliquis est substitutus filio impuberi, nunquid intra annum poterit petere bo. pos. non, sed intra centum dies. Vnum sciatis: liberis datur annus. Sed quid si pater emancipauit filium? nunquid bono. pos. est petenda intra annum? certe sic. Viuianus.

h Successionem. i. successorium edictum. & facit insti. de bono. pos. §. cum igitur. & j. ea. §. largius. & C. qui admit. ad bono. pos. l. quamdiu. Accursius.

i Non potest. adeo vt nec pater filio delata: vt. C. de rep. bo. pos. l. si. & facit. §. de offi. procu. C. l. i. j. Accursius.

k seruum. quia seruus fit institutus.

l Potest. secus in patre: vt modo dixi. & §. de acquir. here. l. is qui. insti. **m** sed ille. f. pupillus.

n Tutoris. facit supra de bono. possel. tutor. & C. de iure deli. l. potuit. Sed contra. §. de aucto. praestan. l. si ad pupillum. Solu. ibi.

o Repudiare. §. de auct. praes. l. si ad pupillum. contra. Solu. ibi.

p Delata est. immo est delata vt curator accipiat: vt. §. de bo. possel. fu. compe. l. j. circa princ. sed dic delata est ad commodum, vt ibi: non ad hoc vt possit repudiari, vt hic. & eodem modo respon. ad illud contra. C. de cura. fur. l. fin. §. si autem. vbi plene non in glos. vel non & c. & facit. §. de diuor. & repu. l. Iulianus.

q Qui semel noluit. repudiando. & loquitur de edictali: ne sit contra infra proxi. §. & facit. C. de repu. here. l. sicut. & infra quis or. in bono. possel. ser. l. iij.

r Decretalis. sic dicitur, quia praetor viuis eam decernit & dat: vt. C. qui admit. ad bo. pos. l. si. sed tamen idem est, vt non possit etiam hodie repudiari ante adgnitam coram iudice, nec post, vt hic. nec obstat quod hereditas potest repudiari: vt. §. de acquir. here. l. is qui. quia sola voluntate potest adiri, & similiter repudiari: sed bonorum possel. non, sed aliqua sollemnitas in adgnosenda etiam hodie est necessaria, vt praesentia iudicis: vt. d. l. C. qui admit. ad bo. possel. l. fina.

f Finiri. ius petendae decretalis.

t Ea. f. decretalem. secus in edictali: vt. §. proxi. §. quia edictali repudiata, & ius petendae decretalis est amissum. an autem pacto hae decretalis possit remitti ante adgnitam? R. n. sic. arg. C. de pac. l. si.

u Decreta. a iudice.

non extiterit heres, possessio defertur: vt proximo autem cognato quauis extiterit heres, non defertur. Fratris filius pro parte heres institutus, cum patruum surdum esse contenderet, atque ideo testamentum facere non potuisse, possessionem vt proximus cognatus accepit. ex die mortis temporis haberi rationem placuit: quia verisimile non videbatur, tam coniunctum sanguini, defuncti valetudinem ignorasse.

X. SCAEVOLA libro secundo Responsorum.

Intestata reliquit sororem Septiciam diuerso patre nata, & praegnatem matrem ex alio marito. quae, si mater hereditatem repudiuerit dum adhuc praegnans est, posteaque enixa fuerit Semproniam: an etiam Semproniam bonorum Titiae possessionem accipere possit. Respondit. si mater hereditate exclusa est: eam quae, vt proponeretur, postea nata est, accipere posse.

DE SVCCESORIO EDICTO.

TITVLVS X.

I. VLPIANVS libro quadragensimo nono ad Edictum.

Successorium edictum videtur propositum est, ne bona hereditaria vacua sine domino diutius iacerent, & creditoribus longior mora fieret. Et reigitur praetor putauit, praestitue-

† Sic etiam facit glo. in c. ecclesia vestra. ante medium, super verbo, adicere. ex. de elec.

† Hunc locum eleganter tractat Alciat. in comment. ad l. delata j. de verb. sig.

a Non potest. sicut nec hereditas: vt. C. de repu. heredi. l. sicut. & s. de neg. gest. l. Pomponius. ibi, nam quo modo cum &c. & s. de acquir. here. l. qui superstitis.

b Si intra. hæc successio est de gradu in gradum. sed. j. proxi. §. de capite in caput.

c Mortuus sit. vel alius exclusus: vt. j. §. quibus.

d Si in diebus. hæc ergo sunt paria, intra centesimum diem: vel etiam centesimo die: vt insti. de verb. oblig. §. omnis.

e Noluert. id est repudiauerit. quod potest etiam suus de iure prætorio: vt insti. de here. quali. & disse. §. sui.

Gellius li. 12. cap. 13.

f Vnde. id est ex qua parte.

g Ceteris. i. agnatis vel cognatis. Accur.

h succedat. si non sint aliqui q. possint venire p. vnde liberi. nã illi istis præferuntur: vt insti. de hered. ab intesta. §. admonendi. & s. titu. j. l. legitimis. Sed quid si simpliciter repudiauerit videtur in totum repudiasse. Argu. s. de interrog. actio. l. si sine. §. qui interrogatus. & de acquir. here. l. in plurium.

nũc ceteris. sed an.

i Ipse sibi. sic ergo admittitur vt alius: vt arg. supra de adop. l. emancipatum. §. fin. & s. vnde lib. l. ij. in princ. & C. de adul. l. iure mariti. & supra qui potio. in pig. hab. l. iij. in princip. Sed arg. contra. C. de codi. l. fin. in princ.

k Non petierit. id est repudiauerit. & sic cõcord. supra de acquir. here. l. in plurium. Sed cõtra in eo. titu. l. illud. Solu. ibi delata est successio vtiq; ide iure ciuili. q. patet: quia institutus ab intestato potest adire, licet incidat in edictũ

si quis omif. cau. testa. hic autem iure prætorio non est delata ex secundo capite, nisi repudietur ex primo: vt. j. quis or. in bonorũ pos. fer. l. j. & s. si quis omif. cau. l. j. Vel dic q. hic repudiauerit ex primo capite tantum, ibi ex vtroque, vel indistincte. & facit. s. de acquir. here. l. in plurium.

l Succedat. ab intestato.

m Sanguinis. sic & s. titu. j. l. ij.

n Propria. sic & s. de libe. & postu. l. in suis. & j. de bo. dam. l. cum ratio. in princ. Accur.

o Non sunt. sic & s. de interro. act. l. qui interrogatur. & l. seq. & facit insti. eo. §. liberis.

p Filio. qui erat frater. eius. & tunc est ratio, quia vt collateralis ei succedit quasi ex testamento impuberis fratris quod fecit pater pro eo: vt insti. de pupil. substi. §. igitur. Alij dicunt quod pater fuit substitutus suo filio impuberi ab auo instituto. & tunc est ratio: quia vt quilibet substituitur, non vt filius. sed nonne filius instituitur à patre vt quilibet, & tamen habet annum: vt. j. §. si. imd vt fili? & quia hoc necesse habet facere.

q Bonorum possessio. & sic non interest: vt. s. de peti. hered. l. ij. & iij. sed argu. contra. s. de leg. præ. l. iij. §. j. & de inter. act. si sine. §. illud. Accur.

r Et generaliter. sic. j. quis or. in bon. poss. fer. l. iij. in fi.

Inferioris gradus. CASVS. Or seigneurs, ista. l. reputatur difficilis: & in veritate glossæ faciunt eam difficilem: & dominus Azo eam exposuit tribus locis: & nũquam in vno loco sicut in alio. ego dicam veriore lecturam. ponamus ita: aliquis decessit: ego & tu

eram de agnatione vel de cognatione sua: sed tu eras proximior gradu fratris defuncti: ego remotior, quia patruus. primo vocatur frater quàm patruus. C. de leg. hered. per authen. post fratres. vel tu proximior frater vterinus: ego auunculus defuncti. tu eras minor. xxv. annis, ego maior. tu quid fecisti? repudiasti bonorum possessionem vnde agnati vel

honomem sanguinis videlicet: quia arctandi non erant, qui penè ad propria bona veniunt: ideoq; placuit eis præstitui annũ: scilicet ita moderate, vt neq; ipsi vrgeretur ad bonorũ possessionis petitionẽ, neq; bona diu iaceret. Sanè nõnunquã vrguetibus creditoribus interrogãdi sunt in iure, an sibi bonorũ possessionẽ admittant: vt si repudiare se dicant, sciant creditores quid sibi agendum esset. si deliberare se adhuc dicant, præcipitandi non sunt. Si quis autem à patre suo impuberi filio sit substitutus: non intra annum, sed intra diem centesimum bonorũ possessionẽ petere poterit. Non solũ autẽ cum suo nomine veniunt liberi parẽtẽsq; hoc eis tribuitur, verum etiã si seruus eius qui ex liberis parẽtibusq; est, heres institutus est, intra annum cõpetit bonorũ possessio. q. persona enim ea est, quæ meruit hoc beneficiũ, quæ petat. Sed & si pater emancipati filij bonorũ possessionem cõtra tabulas accipere velit: anni tẽpus ei cõpetere cõstat. Et generaliter ait Iulianus, ex omnibus causis liberis parẽtibusq; intra annum bonorum possessionem competere.

II. PAPINIANVS libro sexto Responsorum.

Inferioris gradus cognatus beneficiũ edicti successorij nõ habuit, cũ prior ex propria parte possessionẽ accepisset. nec ad re

ex modica. §. si filius. quibus dicitur quod sequens admittitur si præcedens petit restitui vt dimittat. Sol. ille de æquitate: hic de rigore. vnde & hic de æquitate admittitur. nam cum præcedens petit restitui, vt deserat ex quadam consequentia: & hic debet restitui vt accipiat saltem vtiliter. Arg. C. si aduer. transf. l. j. & ij. Pla. autem dixit nullo modo admittit. nam ex gradu cognatorum non, à quo est exclusus per petitionem primi: vt insti. de hered. ab intesta. §. admonendi. & s. titu. j. l. legitimis. item sequens caput nullũ est nisi vir & vxor, & postea fiscus, ex quibus capitibus cognatus non vocatur. Dic ergo quod hic de mere cognato dicit, cui ideo postea non dat prætor, ne videatur auferre quod dederat priori, & sic esset ludibrio. at in contrariis iure ciuili veniebat vt adgnatus per. l. xij. tabul. vt in. §. si quis adita. vbi dicit ius antiquum. vel quasi adgnatus, vt per senatusconsul. vt in. d. §. si bonorum possessio. vel per testamentum, quod & ipsum est iuris ciuili: vt. d. l. de vulgari substitut. l. ij. §. interdum. Item & patronus iure ciuili vocatur: vt. d. l. si ex modica. quo casu nuda voluntate fit heres: vt institut. de heredit. quali. & differen. §. fin. quod in iure prætorio non fit, sed factio prætoris est opus: quod esset contra ius prioris. Vel dic casum quod hic prior ab initio repudiauerit, & cum sequens posset petere, repudiauerit, vel tempore fuit exclusus. tandem prior petit restitui vt adeat, & iterum vt dimittat. nunc sequens vult restitui vt admittatur ad instar præcedentis qui fuerat minor, sed non potest obstante sua sibi repudiatione vel negligentia. & facit supra de mi. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & quod ibi not. vel illæ infra ad Terryllian. in filio loquuntur,

vnde cognati. quia repudiasti; ego qui eram in sequenti gradu, vocatus sum ex successorio edicto. ego vocatus sum exclusus tempore, vel repudiavi. me excluso tu minor restitutus es in bonorũ poss. an delatam repudiatam possis petere videns damnosam? secundo petis restitui. an possis repudiare si restitutus es? Et dicitur q. potes. supra de mino. l. & si sine. §. restitutus. nunquid ego vocabor ad successione defuncti secundo loco? Certe non: quia inferioris gradus cognatus nõ habet beneficium successorij edicti, si adgnatus vel cognatus est exclusus tempore vel repudiatione. adeo si primus cognatus vel agnatus est restitutus, nõ vocatur adgnatus. sequens gradus igitur vocabitur Viuianus.

Cognatus. multo magnis in adgnato vbi hoc iure non habet locum successorij edictum de gradu in gradum: licet hodie contra: vt insti. de heredib. ab intesta. §. placebat.

Accepisset. sic. C. de impube. & ali. substit. l. post aditam. & s. de acquir. here. l. si mino. Sed contra. j. ad Terryll. l. j. §. si quis adita. & l. ij. §. si bonorum. & s. de vulga. substi. l. ij. §. interdum. & §. de bon. li. l. si

Vide in hanc. l. Ale. lib. para. 4. cap. 15.

loquuntur in quo fuit speciale. & facit. j. ad Tertyllia. l. filij. §. j. & supra titu. j. l. octau. Accursius.

DE GRADIBVS ET ADFINIBVS, & nominibus eorum.

ADDITIO Iste titulus bonus est, & tamē debetis scire vt hic scriptum est. vnde non consuevit legi: tamē legimus lecturā vsque ad. l. iuriscon. in princ. Verūtamen si intelligatis cōtinuationē & expositionē rubri. cetera alia intelligetis que de honorū possessione habui

sti. verū quia inter agnatos & cognatos multi sunt gradus, ponitur rubri. de gradibus: & quia iure affinitatis aliqua honorū posses. defer-

tur. nā & vir & vxor sunt caput affinitatis: vt. j. prox. titu. & s. si ta. testa. nulla extra. l. i. ponitur de gradi. cōsan. & affini. q̄ dicit de gradibus, quasi dicat de ordinibus: sicut in ascendēdo & descendēdo sunt gradus. vel inter agnatos & cognatos sunt gradus, quia quidā proximiores. Et debetis scire q̄ agnatio & cognatio diuiditur in tres gradus principales. quidā sunt ascendētes: pater, auus, proauus. est secūdus gradus descendentiū: filius, nepos, & deinceps. & tertius gradus collateralis: superior in affinitatibus licet nō sit vel propriē graduum diuisio, est tamē graduum separatio. nā aliqua est nurus mea, aliqua pronur, aliqua est vxor pro nepotis mei. Et nota q̄d propriē agnatio cōtinet in se cognationē, non e-cōtra s. l. i. & s. vnde legi. l. inter agnatos. Affines sunt propriē qui occasione matrimonij nobis coniuncti sunt. vnde vir vxori nō est affinis, sed est caput propriē affinitatis. vnde affinitas est cōiunctarū personarum causa matrimonij cōmuni carens parēta, vt colligitur. j. eo. l. nō facit. ita dicitur in omnibus legib. huius titu. vbi iurisconsultus enumerat gradus. Viuianus.

Alij sunt gradus intestati, alij gradus cognationis. Hic titulus est de gradib. cognationis, non quē admodū alij alijs succedat, qua de re est superior titulus, sed quē admodū numerētur, q̄d magni intererat scire p̄pterea quod honorū possessione, vnde legitimi p̄ximo heredi defertur, vnde cognati proximo cognato. Non possit autē scire quis sit proximus, nisi noueris gradus. Et quāuis ad finitatis iure nulladetur honorū posses. tamē tractat etiā hoc titulo de adfinib. & de nominibus tā adfiniū quam cognatorū, nō de gradibus etiā adfiniū, qui nulli sunt. Gradus enim alius ex alio nascitur & generatio qualibet facit gradum, Adfines nō nascitur alii ex alijs, sed vt cognatorū limites vel ordines alij directi alij transuersi cōstituntur, limites ab agris trāslatione sumpta, ordines à tabula lusoria, ita non negauerim tales etiā ordines adfiniū institui posse. Est autē cognatio, si & hoc scire aues,

pertinuit, quod abstinēdi facultatē ob auxiliū ætatis prior cognatus acceperat. igitur fisco vacātia bona rectē deferre placuit.

DE GRADIBVS * ET ADFINIBVS, & nominibus eorum. TITVLVS XI.

I. GAIVS libro octauo ad edictum Proninciale.

Radus * cognationis alij superioris ordinis sunt, alij inferioris: alij ex transuerso, siue à latere. Superioris ordinis sunt parentes: inferioris, liberi: ex transuerso siue à latere fratres & sorores, liberiq; eorū. Sed superior quidē & inferior cognatio à primo gradu incipit: ex trāsuerso siue à latere nullus est primus gradus: & ideo incipit à secūdo. Itaq; in primo gradu cognationis, superioris quidem, & inferioris ordinis cognati possunt concurrere: ex transuerso verò nunquā eo gradu quisquam cōcurrere potest: at in secūdo & tertio & deinceps in cæteris possunt etiam ex trāsuerso quidam cōcurrere & cum superioris ordinis cognatis. Sed admonendi sumus siquando de hereditate vel honorū possessione quæramus, nō semper eos qui eiusdem gradus sint, cōcurrere. Primo gradu sunt supra, pater mater: infra, filius filia. Secūdo gradu sunt supra, auus auia: infra, nepos neptis ex trāsuerso, frater soror. Tertio gradu sunt supra, proauus proauia: infra, pronepos proneptis: ex transuerso, fratris sororisq; filius filia: & conuenienter patruus amita, auūculus matertera. Quarto gradu sunt supra, abauus abauia: infra, abnepos abneptis: ex transuerso, fratris sororisq; nepos neptis: & conuenienter patruus magnus, amita magna, id est aui frater & soror: auūculus magnus, matertera magna, id est auix frater & soror: item fratres patruelles, sorotes patruelles, id est qui quæve ex duobus fratribus progeneratur. d. item cōsobrini & cōsobrinæq; , id est qui quæve ex duabus sororib⁹ nascuntur, quasi

necessitudo que nobis intercedit cū his qui sunt ex eodē sanguine vel perinde vt sanguine. que definitio etiam agnationem cōplectitur. id est necessitudinem que nobis est cum his qui sunt ex eadem familia. & eam que per adoptionem adquiritur. Adfinitas est ius necessitudinis contracte inter coniugem & alterius coniugis cognatos. Cuiacius.

confororini. item amitini amitina, id est qui quæve ex fratre & sorore propagantur. sed ferē vulgus omnes istos cōmuni appellatione cōsobrinos vocat. Quinto gradu sunt supra, atauus atauia: infra, atnepos & atneptis: ex trāsuerso, fratris & sororis pronepos proneptis: & cōuenienter patruus & proamita, id est proau frater & soror. proauunculus & promatertera, id est proauix frater & soror. item fratris patruellis, sororis patruellis filius filia: & similiter consobrini consobrinx, item amitini amitinx filius filia: propior sobrino, propior sobrina. isti sunt & patru magni, amita magna, auunculi magni, matertera magna filius filia.

II. VLPIANVS libro quadragensimo sexto ad Edictum.

Hoc est patris eius de cuius cognatione quæritur, consobrini consobrinx, siue frater patruellis.

III. GAIVS libro octauo ad Edictum Proninciale.

Sexto gradu sunt supra, triauus & triauia: infra, trinepos trineptis: ex trāsuerso, fratris & sororis abnepos abneptis: & cōuenienter ab patruus ab amita, id est ab aui frater & soror: abuunculus ab matertera, id est ab auix frater & soror. Item patru magni amita magna, auunculi magni matertera magna nepos neptis. item fratris patruellis, sororis patruellis, consobrini, cōsobrinæ, amitini, amitine nepos neptis. pro patru, pro amita, pro auunculi, pro matertera filius filia. itē qui ex fratribus patruellis aut cōsobrinis, aut amitinis vndiq; propagantur, qui propriē sobrini vocantur. In septimo gradu quā multæ esse possint p̄sonæ, ex his quæ diximus, satis apparet. Admonēdi tamen sumus, parentium liberorumque personas semper duplicari. & auum enim & auia tam maternos quā paternos intellegemus, itē nepotes neptesq; tam ex filio quā ex filia. quā rationem scilicet in omnibus deinceps gradibus supra infraq; sequemur.

scilicet patrem & matrē. & duos ex inferiori. f. filium & filia: ergo in secundo supra sunt. iij. scilicet auus & auia paterni: & auus & auia materni. sic & infra nepos & neptis ex filio: item nepos & neptis ex filia: & sic deinceps vt subiicit. Non facile.] CASVS. Licet vltra septimum gradum difficilē sit

Raduscognatiōis. CASVS. In lege ista nō est vt dere nisi literā, & notare notabilia. Dicit iurif. cōsultus: gradus agnationis & cognationis alius est superior, alius inferior, alius est ex trāsuerso. Gradus superior est parentū: gradus inferior est filiorū. & in ascendētib⁹ & descendētib⁹ est inuenire primū & secundū gradū: sed in trāsuerso non est inuenire primū gradum, sed secūdum. nā abutendo dicimus fratrem & sororem in primo gradu. sunt in ascendēti gradu primo pater & auus. in descendēti, filius. in tertio gradu sunt proauus, in quarto atauus. Item collaterales dicuntur qui obtinēt vicem primi gradus, frater sorori consobrini, & veniunt ex linea trāsuersali amite & matertera. in quinto gradu dicuntur esse descendentes atauus atauia. sic isti vocantur ad successionem si sunt agnati iure ciuili: si cognati, iure p̄torio. hoc dicit cum. l. sequen. Viui.

a Inferioris. facit instit. eo. & in authē. de here. ab intest. in princ. b Itaque. quia sunt parentes. c Cognati possunt. vt mater filio, & filius matri. d Propagantur. alijs propagantur: alijs procreantur: & alijs progenerantur. Accursius. e Isti sunt. id est de hoc quinto gradu: filius patru magni, id est filius fratris aui mei. Accur. f Hoc est patris. Accur. & c. & est sensus, q̄ filius patru mei magni est cōsobrin⁹ patris eius, id est mei, de cuius. f. mei cognatione quæritur. Accursius.

g Duplari. nam duos habeo in primo gradu. s. filium & filia: ergo in primo, secūdo, tertio, quarto, quinto. Enumeratur hic qui sunt in sexto, septimo. & hic dicas sicut per literam enumerantur. Viuianus.

h Sic rectē. perperā in archetyp. erat abnepos abneptis, inquit Taurel. * tritauus tritauia. i vulg. & manuf. lib.

* de gradibus affinitatis & cōsanguinitatis.

* Vide ad hunc tit. An. to. Aug. li. 2. emen. c. 5.

† Consobrini dicuntur quasi consobrini, hi sūt propriē duorum sororū filij. sobrini vocantur consobrinatorum filij. glo. in verbo, cōsobrinæ. c. de incestis cōiunctionib⁹. 35. q. 3.

enumerare personas, tamē est septimus gradus

Legē hanc integritati suae restituit Alci. partim lib. dispū. 2. c. 23. partim lib. praefermi. 2. tit. de gradibus.

connectūtur, al. continentur.

non

Alcia. lib. 2. praefermi.

vel octavus & deinceps sunt autē agnati per lineam masculinā: cognati per femininā: & sicut habent se genus & species, ita habet se agnatio & cognatio: quia omnis agnatio est cognatio, nō e contra. Item sunt adfines: & vir & vxor non sunt adfines, sed caput adfinitatis. & gradus adfinitatis possunt enumerari, sicut in litera aperte continetur. videatis literā.

Vnū sciatis, q̄ ex adop. inducitur adfinitas: tamē soluta adop. tolluntur isti gradus. Item istae adfinitates habent locū inter liberarū p̄sonas, non inter seruos & seruas: nec inter alias personas quibus est interdictum aqua & igni. Viuianus.

a Non facile. id est nullo modo: vt. s. vnde cog. l. j. §. hoc autem. sic. s. de procura. l. in causā. in fi.

b Dicitur putantur. vt & s. vnde cog. l. j. §. j.

c Cognationis. facit. s. vn de cog. l. j. §. cognationē. & l. capitis.

d Per feminā. sic insti. de leg. ad gna. tute. in princ.

e Nomine. f. generali, qd̄ est cognatio. & sic species assumit nomē generis: vt & s. de adop. l. ij.

f Per nuptias. licitas: vt. j. ea. l. §. sciendū. sed secundum canones etiam per fornicationē. & secundum Azo. etiam secundum leges quo ad prohibitionē nup. cōtrahitur adfinitas sine nuptiis vt. s. de ritu nupt. l. & nihil. & extra de eo qui cog. cōsang. vxor. suā. c. discretionem. Accur.

g Ex nuptiis. si nuptiā sunt causa adfinitatis: ergo non sunt adfines vir & vxor: sed causa ceterorum adfinium, vt hic.

h Nulli sunt. verum est propriē. nam gradus dicitur ratione cognationis naturalis, quē hic nō est: impropriē tamen vt hic possunt dici gradus: vt. j. eod. iurisconsultus. in principio. de his dic quoto gradu est vxori meā iure cognationis, toto erit mihi iure adfinitatis: idem e contra in meis cognatis ad eam.

i Hos itaque. sic. s. de ritu nupt. l. nuptiā.

k Nisi nuptiā. aliās est vbi nuptiē interdictē & c. aliās vbi nuptiā nō sint interdictā. aliās vbi nuptiā sint ex quibus & c. & fa. s. eod. §. adfines. &

IIII. MODESTINVS libro duodecimo Pandectarum.

Non facile autem, quod ad nostrum ius attinet, cum de naturali cognatione queritur, septimū gradū quis excedit: quatenus ultra eū ferē gradum rerū natura cognatorum vitā consistere nō patitur. Cognati ab eo dicitur, quod quasi vnā cōmunitēve nati, vel ab eodē orti pro genitive sint. Cognationis substantia bifariam apud Romanos intellegitur. Nam quaedā cognationes iure ciuili, quaedā naturali cōnectentur. nonnunquā utroque iure cōcurrente & naturali & ciuili copulatur cognatio. Et quidem naturalis cognatio per se sine ciuili cognatione intellegitur, quā per feminā descendit, quā volgo liberos peperit. Ciuilis autem per se, quē etiā legitima dicitur, sine iure naturali cognatio constitit per adoptionē. Vtroque iure consistit cognatio, cum iustis nuptiis contractis copulatur. Sed naturalis quidem cognatio hoc ipso nomine appellatur: ciuilis autem cognatio, licet ipsa quoque per se plenissimē hoc nomine vocetur, propriē tamen adgnatio vocatur, videlicet quē per mares cōtingit. Sed quoniā quaedam iura inter adfines quoque verfantur, num alienū est hoc loco de adfinibus quoque breuiter differere? Adfines sunt viri & vxoris cognati, dicti ab eo, quod duae cognationes quae diuersae inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. namque cōiungendae adfinitatis causa fit ex nuptiis.

Nomina verò eorum haec sunt, focer, focrus: gener, nurus: nouerca, vitricus: priuignus, priuigna. Gradus autem adfinitati nulli sunt. Et quidem viri pater vxorisque, focer: mater eorum, focrus appellatur: cū apud Graecos propriē viri pater ἐκχρὸς, mater verò ἐκχρῆ vocitetur: vxoris autem pater πεθερὸς, & mater πεθερᾶ vocatur. filij autem vxor, nurus: filiae verò vir, gener appellatur. Vxor liberis ex alia vxore natis nouerca dicitur: matris vir ex alio viro natis vitricus appellatur. eorum vterque natos aliunde, priuignos priuignasque vocant. Potest etiam sic definirī focer, vxoris meae pater. ego illius sum gener. Socer magnus dicitur vxoris meae auus: ego illius sum progner. Et retro pater meus, vxoris meae focer est: haec illi nurus, & auus meus focer ma-

gnus est: illa illi pronurus. Item profocrus mihi, vxoris meae auia est: ego illius sum progner. & retro mater mea, vxoris meae focrus est: illa huic nurus. & auia mea, focrus magna est: & vxor mea illi pronurus est. Priuignus est vxoris meae filius ex alio viro natus: ego illorum vitricus. & in contrariū vxor mea liberis quos ex alia vxore habeo, nouerca dicitur. liberi mei illi priuigni. Viri frater leuir, is apud Graecos δαίτηρ appellatur, vt est apud Homerum relatu. sic enim Helena ad Hectorem dicit. Δαίτηρ ἐμοῖο κινῶς κακομηχάνεσσι ὀκρυόεσσιν. Viri soror glos dicitur apud Graecos γάλας. Duorum fratrum vxores (ianitricas) dicuntur apud Graecos εἰνατέρες: quod vno versu idem Homerus significat: ἠὲ πῆες γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

Hos itaque inter se, quod adfinitatis causa parentium liberorumque loco habetur, matrimonio copulari nefas est. Sciendum est, neque cognationem neque adfinitatem esse posse, nisi nuptiae non interdictae sint, ex quibus adfinitas coniungitur. Libertini libertinaeque inter se adfines esse possunt. In adoptionē datus aut emancipatus quascunque cognationes adfinitatesque habuit, retinet: adgnationis iura perdit. sed in eam familiā ad quam per adoptionem venit, nemo est illi cognatus praeter patrem, eoque quibus adgnascitur adfinitas autem ei omnino in ea familia nemo est. Is cui aqua & igni interdictū est, aut aliquo modo capite deminutus est, ita vt libertatem & ciuitatem amitteret: & cognationes & adfinitates omnes quas antea habuit, amittit.

v. PAVLVS libro sexto ad Plautiū.
Si filium naturalē emancipauero, & aliū adoptauero, non esse eos fratres: si filio meo mortuo Titium adoptauero, videri eum defuncti fratrem fuisse Arrianus ait.

VI. VLPIANVS libro quinto ad legem Iuliam & Papiam.
Labeo scribit, nepotis ex filia mea nati vxorem nurū mihi esse. Generi & nurus appellatione spouses quoque & sponsa continetur. Item focri & focrus appellatione sponforum parentes contineri videntur.

VII. SCAEVOLA libro quarto Regularum.
Priuignus etiam is est, qui volgo conceptus, ex ea natus est, quae postea mihi nupsit: aequē & is, qui cū in concubinato erat mater eius, natus ex ea est, eaque postea alij nupta fit.

VIII. POMPONIVS libro primo Enchiridij.
Seruius rectē dicebat, focri, & focrus, & generi & nurus appellationem etiam ex sponsalibus adquiri.

quod ibi no. **l** perdit. aliās non retinebit, id est perdet. Acc. **m** Adfines autem ei. scilicet adoptio. **n** Nemo est. imō patris adoptiui vxor est ei nouerca: vt. s. de ritu nupt. l. adoptiuius. in principio. sed ibi non consequitur adfinitatem in familia adoptantis. nec enim vxor adoptatis est de sua adoptatoris familia. vel dic, non est verē adfinitas, sed adfinitatis locū obtinet quo ad prohibitionem nuptiarum: sicut in ea. l. §. seruales. secundum Ioan.

o Amittit. instit. de cap. demi. §. quod autem. **S**i filium.] **CASVS.** Filium meum naturalē emancipauit. postea aliquē extraneū adoptaui. nunquid erit adgnatus? Non. vnde filio meo mortuo filius adoptiuius remanet meus filius. Viui.

p Non esse. sic instit. de nup. §. inter eas. in fi. **q** Arrianus ait. contra. s. de adop. l. antepe.

Labeo ait.] **CASVS.** Vxor nepotis nati ex filia mea habetur loco nurus: sicut est si quis habet in vxorem filiam meam, vel neptem ex filio meo, mihi loco generi habetur. Viuianus.

r Continetur. aliās contineri. & dic impropriē, nō propriē: vt. s. de ritu nupt. l. si qua. §. j. aliās nō contineri: & tunc dic in sensu proprio: vt. s. eod. nō facile. §. & quidem.

Priuignus etiam is est. interpretatiue, nō propriē: vt. s. l. non facile §. priuignus.

Seruius. Acquiri. vt instit. de nup. §. si vxor. & facit. s. de testi. l. in legibus.

Stemmata.] **CASVS.** Or seigneurs. l. istam

Alcia. lib. 2. praefermi.

Alcia. lib. 2. praefermi.

Iliados. 6.

Alcia. lib. 2. praefermi.

Iliad. legitur

Concor. c. cōiūctiones

Etenim focri.

IX.

IX. PAVLVS libro quarto Sententiarum.

Σ Τέμματα * † cognationū directo limite in duas lineas separantur: quarum altera superior, altera inferior. Ex superiore autem & secundo gradu b transuersæ lineæ pendent, quas omnes latiore tractatu habito in librum singularum conteximus. *

X. IDEM libro singulari de Gradibus & adfinibus, & nominibus eorum.

I Vrisconsultus cognatorū gradus & adfinium c nosse debet: quia legibus hereditates & tutelæ ad proximum quemque adgnatum redire cōsuerunt. d Sed & edicto prætor proximo e cuique cognato dat bonorum possessionem. Præterea lege iudiciorum publicorum contra adfines † & adgnatos testimonium inuiti dicere non cogimur. f No men cognationis à Græca voce dictum videtur. οὐκ ἐγγὺς enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus. Cognati sunt & quos adgnatos lex duodecim tabularum appellat: sed hi b sunt per patrem cognati ex eadem familia. Qui autem per fœminas cōiunguntur, cognati tantum nominantur: proximiores ex adgnatis sui dicuntur. h Inter adgnatos i igitur & cognatos hoc interest, quod inter genus & speciem. Nam qui est adgnatus, & cognatus est: non utique autem qui cognatus est, & adgnatus est. Alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est. Non parcimus k his nominibus, id est cognatorum, etiam in seruis Itaque parentes & filios fratresque etiam seruorum dicimus: sed ad leges seruiles cognationes non pertinent. l Cognationis origo & per fœminas solas contingit. Frater enim est & qui ex eadem matre tantum natus est. Nam qui eundem patrem habent, licet diuersas matres, etiam adgnati sunt. Parentes vsque ad tritauum apud Romanos proprio vocabulo nominantur: vltiores qui non habent speciale nomen, maiores appellantur. m item liberi n vsque ad trinepotem, vltra hos posteriores † vocantur. Sunt & ex lateribus conati, vt fratres sororesque, & ex his prognati: item patruus amita, & auunculi & materteræ. Nam quotiens quæritur, quanto * gradu quæque persona sit: ab eo incipiendum est, cuius de cognatione quærimus: & si ex

inferioribus aut superioribus gradibus est recta linea * sursum versus vel deorsum tendentium, facile inuenimus gradus, si per singulos gradus proximum quæque numeramus. Nam qui ei qui mihi proximo gradu est, proximus est, secundo gradu est mihi. Similiter enim accedentibus singulis crescit numerus. Idem faciendum in transuersis gradibus. sic frater secundo gradu est: quoniam patris vel matris persona per quos coniungitur, prior numeretur. Gradus † autem dicti sunt à similitudine scalarum, locorumve procliuum: quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum, id est in eum qui quasi ex eo nascitur, transeamus.

Nunc singulos gradus numeramus. Primo gradu cognationis sunt sursum * versus duo, pater & mater: deorsum versus duo, filius & filia, qui tamen & plures esse possunt.

Secundo gradu duodecim personæ continentur, hæc: Auus, hoc est patris & matris pater. item auia similiter tam paterna quam materna. Frater quoque per vtrumque parentem accipitur, id est aut per matrem tantum, aut per patrem, aut per vtrumque, id est ex vtroque parente eodem.

Sed hic numerum non auget, quod nihil differt hic ab eo qui eundem patrem habet tantum, nisi quod is eisdem cognatos tam paternos quam maternos habet. Et ideo euenire solet in his qui diuersis parentibus nati sunt, vt qui meo fratri frater sit, meus cognatus non sit. pone me fratrem habere ex eodem tantum patre, illum habere ex eadem matre. illi iuter se fratres sunt, mihi alter cognatus non est. Soror similiter numeratur vt frater. Nepos quoque dupliciter intellegitur, ex filio vel filia natus. Idem est & in nepte.

Tertio gradu personæ continentur trigintaduo. * Proauus: qui quadrifariter intellegitur. est enim aui patris aut matris pater: item auia patris aut auia matris pater. Proauia quoque quatuor personas cōplectitur. est enim aut aui patris, aut auia patris mater. item aui matris, & similiter auia matris mater. Patruus, is autem est patris frater: & ipse dupliciter intellegendus est, ex patre, vel matre. auia patris mea nupsit patri tuo, peperit te. aut auia patris tua nupsit patri meo, peperit me. ego tibi patruus sum, & tu mihi. Id euenit si mulieres altera alterius filio nupsit. nam qui ex his masculi nati fuerint, inuicem patruus sunt: quæ fœminæ, inuicem amita. Item masculi fœminis similiter patruus: fœminæ illis amita. Si vir & mulier, ille filiam eius duxerit, illa filio eius nupsit: qui ex patre adulescentis nati erunt, ex matre puellæ natos, fratris filios: [qui * ex matre puellæ nati erunt, ex patre adulescentis natos, sororis filios:] illi eos patruos & amitas appellabunt.

Auunculus est matris frater. eadem significatione qua in patruo diximus, contigit. si duo viri alter altere

tur gradu inter se distare: cum si duo fuerint, * recta scripura vt j. gradum faciant. Et nota quod esse in eodem gradu, duobus modis dicitur. Primo quodis duo faciunt vnum gradum, vt in fratribus eodem patre natis. vel q̄ sint in eadem linea cōsanguinitatis, vt filij duorum fratrum. nam ipsi duos gradus faciunt, & tamen sunt eodem gradu ad stipitem. item secundum canones. xiiij. personæ ad minus faciunt sex gradus, sed secundum leges septem. Item not. quod pater non est in gradu secundum quosdam: sed male. nam est in primo gradu ascendentium, filius in primo gradu descendentium: vt. xxxv. q. v. c. ad seden. & institu. eod. §. ij. item vbi recurritur ad stipitem; nunquam stipites pro gradu computatur. Item secundum leges quia de successione tractatur, computantur sex & septem gradus, & etiam decem: vt institu. de success. cog. §. j. sed secundum canones antiquos vsque ad septem: quia de nup. tractatur. Azo & Hug. sed hæc glo. est secundum canones. nam aliter cōputantur gradus secundum leges: vt. j. per hæc legem.

* recta scriptura vt j. cad. l. §. 5. * Simili metaphora Cero appellat gradus officiorum lib. i. de Offic. circa finem, & gradus rerum. lib. 2. de nat. deorum. * recta scriptura vt s. monui, arg. l. 17. §. si feruit vind. l. 9. §. de diuort.

* triginta duæ. * Inclufa p̄ de. Flor. de sunt.

† id est corollas, ramos, stirpes descriptio nes. Latini etiam vocat stemmata.

* contextim.

In hac lege multa se correxisse ait Taurell. que nec in cæteris, nec in ipsis Pandectarum libris recte scripta sunt.

† Adde ne te fallant in rodicentia adfinitatem ex illicito coitu contrahi, quod illa debent intelligi quo ad matrimonij impedimenta, non quo ad alia: vt not. in. c. tuæ. de eo qui cog. cōsang. vxo. suæ. & in. c. tertio, loco extra de pre sumpt. talis enim adfinitas eorum fidei in adfinitate non derogat: vt not. in. l. testis idoneus supra de testif.

a stemmata. id est gradus: vt dicitur. s. eod. l. j. respon. & in Iuuenali ponitur pro sanguinis nobilitate: & debet scribi per duo mm.

b Et secundo gradu. id est ex linea superiori & inferiori pendent lineæ transuersales.

c Vrisconsultus. Et adfinium. l. gradus. Sed contra. s. eo. l. non facile. §. gradus. Solu. ibi.

d Consuerunt. vt institu. de le. agna. tu. & de le. agna. suc. §. j.

e Proximo. vt & s. vn. extra de cog. l. j. §. gradatim.

f Non cogimur. vt. s. de testi. l. lege Iulia.

g Sed hi. scilicet agnati. & facit instit. de le. a. gna. suc. circa prin.

h Sui dicuntur. male ergo dicunt qui dicunt suos non esse agnatos. imò sunt & proximi: vt & infra de su. & leg. l. filius

i Inter adgnatos. contra s. vnde legitimi. l. inter adgnatos. Solu. ibi.

k Non parcimus. alias vtimur: & aliàs, nunc vero nō parcimus his & c.

l Non pertinent. nisi quo ad nuptiarum prohibitionem: vt insti. de nup. §. seruiles.

m Maiores appellantur. s. de in ius vo. l. qui que. §. si. contra. Sol. vt ibi.

n Item liberi. si vis scire de aliquibus non eodem patre natis quoto gradu consanguinitatis sibi iungantur, recurre ad stipitem: & si æqualiter distat ab illo: quoto gradu ab eo distat, toto inter se distat. sed si inæqualiter: quoto gradu distat remotior à stipite, toto inter se eodem patre, nō dicuntur. Infort.

† Caligula tamen negabat posteros vltra filiorum gradum intelligi debere, vt refert Sueton. in eod. * quoto.

gnatione quæritur, consobrinorum nepotes neptisve sunt. Fratris fororisque abnepos abneptis efficiunt personas sexagintaquatuor, ut ex superscriptis apparere potest. Trinepos trineptis, hi sunt filij filiæve atnepos atneptis: nepotis neptis abnepos abneptis: pronepotis proneptisve pronepos proneptis: abnepotis abneptisve nepos neptisve: atnepotis atneptis filius filia. Hæ appellationes demonstrant personas sexagintaquatuor. nam trigintaduo trinepos complet, totidem trineptis.

Ab nepote enim numerus quadruplatus in se, efficit trigintaduo: ipso nepote duas significante, pronepote quatuor, abnepte octo, atnepote sedecim. His accedunt trinepos trineptis, una ex atnepote nati, altera ex atnepte. Per singulos autem gradus ideo geminatio fit, quia maribus adiiciuntur foeminae ex quibus proximus quisque progenitur, & numerabuntur sic: Filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius neptis, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis.

Filius, neptis, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis.

Filia, neptis, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis.

Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis.

Septimo gradu personæ continentur mille viginti-quatuor, hæ: tritai itemque tritaiæ pater mater. personas efficiunt centum vigintiocto. tritai enim patres tot sint, quot ipsius tritai. item eiusdem matres totidem. fiunt sexagintaquatuor. idem numerus tritaiæ patris matrisque. Atai ataiæ frater sororve. hi sunt tritai filius filia: abai abaiæve patruus, auunculus, amita, matertera: proai proaiæ patruus magnus, auunculus magnus, amita magna, matertera magna: ai aiæve propatruus, proauunculus, proamita, pro-

matrera: patris vel matris abpatruus, abauunculus, abamita, abmatertera. Fiunt personæ atai fratris trigintaduo. nam sedecim quas ataus explet, accedant totidem propter fratris duplicem personam necesse est. nam sedecim fratres atai ex patre computentur, & sedecim ex matre. similiter atai sorores trigintaduo. fiunt sexagintaquatuor. & totidem ataiæ fratris, item fororis. Patru maximi filius filia. hi sunt atai nepos neptis ex filio, abai fratris filius filia. Amitæ maximæ filius filia. hi sunt atai nepos neptis ex filia, abai fororis filius filia. Auunculi maximi filius filia. hi sunt atai nepos neptis ex filio, abaiæ fratris filius filia.

Materteræ maximæ filius filia. hi sunt atai nepos neptis ex filia, abaiæ fororis filius filia. Hæ omnes personæ quas à patru maximi filio enumeravimus, proai proaiæque eius de cuius cognatione quæritur, [consobrini] consobrinæ sunt: ai aiæque eiusdem propius sobrinis. Singulæ appellationes continent personas sedecim * quia cum patruus maximus sedecim efficiat, filius eius eandem habet enumerationem, totidemque filia: & fit ex omnibus his quas à patru maximi filio comprehendimus, ductis per octo sedecies, centum vigintiocto. Patru maioris nepos personas continet sedecim. Est enim abai abaiæ pronepos. & cum abaus octiens numeretur, nepotes bis octiens computati superscriptum numerum efficiunt: patru maioris neptis * item. Auunculi maioris nepos neptis eadem ratione personas complebunt trigintaduo. Amitæ maioris nepos neptis, eadem ratione item. Materteræ maioris nepos neptis item. Et sic ex omnibus colliguntur centum vigintiocto. His personis auus auia eius de cuius cognatione quæritur, propius sobrinis sunt: pater mater sobrinus sobrina. is de cuius cognatione quæritur, sobrino natus est. hic proximo nomine definitur parentis sui sobrinus, ut Trebatius ait: rationem quoque nominis hæc reddit, quod vltimi cognationum gradus sobrinorum fiunt. Itaque sobrini filium * rectè proximum nomen: ab eo ipso huius sobrini filius dicitur. & ideo eos qui ex sobrinis nati sunt, inter se proximum nomen appellare. hos enim nullum proprium habere: nomen quo inter se vocentur. Patru magni pronepos proneptis, auunculi magni pronepos proneptis, amitæ magnæ pronepos proneptis. Materteræ magnæ pronepos proneptis. ex his omnibus centum vigintiocto personæ efficiuntur: qua † singulæ appellationes sedecim complent. * Reçtius sic, neptis item, auunculi, &c. ut notatur Flor. inter errata. † filius. † quia.

Nam cum (exempli gratia) patruus magnus quadri-fariam intellegatur: ad singulorum patruum magnorum personas quadruplicatus pronepos, item proneptis, triginta duo personas reddet: totque quater numerata illam quæ proposita est summam efficiunt. eorum patres matresque ei de cuius cognatione quæritur, sobrini sobrinæque sunt, ipse autem iisdem sobrino sobrinave natus. Patru abnepos abneptis, auunculi abnepos abneptis, amitæ abnepos abneptis, materteræ abnepos abneptis, hæc singula vocabula senas denas continent personas. verbi enim gratia patru abnepos sic enumerabitur, ut bifariam patruo accepto, quater pronepos, totiens proneptis ducatur: & sic ad eorum filios veniatur sedecies computatos: eadem ratione ad filiam, item in cæteros. & per hoc ex omnibus efficietur numerus personarum centum vigintiocto. Hi sunt ei de cuius cognatione quæritur, consobrinorum pronepotes, proneptisque: eorum, * de cuius cognatione quæritur, patru maximi, auunculi maximi, amitæ maximæ, materteræ maximæ, filius filia, item proai proaiæ

* octies.

* His ille decu.

VNDE VIR ET VXOR.

Licet vir vxori, & e contra succedat: tamen vltra iura adfinitatis secus est: vt. C. communia de successio. l. adfinitatis. **ADDITIO.** De tribus bonorum possession. que deferuntur ab intestat. supra habuisti: verum quia aliqua deferuntur non ratione adgnationis, & cognationis, sed ratione matrimonij: ideo quia vir & vxor non sunt

ad fines supra titu. j. l. non facile. & illa vocatur bonorum vnde vir & vxor, & duæ sunt bonorum possession. vna est vnde vir, que datur viro in bonis vxoris decedentis ab intestat. alia vnde vxor, que datur vxori in bonis viri decedentis ab intestat. vnde de bonorum possessio. que cognominatur vnde vir & vnde vxor, videamus quando locum habeat, & quando desinat: de quo infra. l. vna dicitur. Et debetis scire, si vir decedit intestatus sine descendentes & ascendentes & collateralibus, vxor succedet ei excluso fisco: & e contra. C. eo. l. vna.

Et no. quia ista bonorum possessio vnde vxor olim fuit necessaria, & hodie est: quia vxor non succedit viro. l. xij. tabu. per vnde liberi: quia non est de numero liberorum. per vnde legitimi non: quia non est adgnata per vnde cognati no: quia non est cognata. sed æquitate prætoris: quia sunt ad fines. C. de cri. ex. hered. l. aduersus. succedunt per vnde vir & vxor. Viuius.

Sequitur quarta pars Edicti, qua deficiente omni cognatione, ad vxorem que

in manuum non conuenit bona mariti intestati pertinent, & vicissim ad maritum vxoris, si tempore mortis iustum matrimonium fuerit. nam deportato, ex æpli gratia, in bonis quæsitis post deportationem fiscus succedit, non vxor, quia desit esse iusta vxor. Cuiac.

Vnde vir & vxor. **CASVS.** In lege ista tractatur quando habeat locum ista bonorum possession. & quando cessat: & certe locum habet si matrimonium fuit iustum, & de iure tenuit. si prædecedit vir vel vxor sine descendentes siue ascendentes vel collateralibus: vocatur vxor. si decedit testatus, cessat. ita vocatur vir & vxor per vnde vir & vxor, si tempore mortis illius durabat matrimonium. cessat tamen si non fuit licitum matrimonium contractum: quia vbi matrimonium non tenuit, potest succedere ex testamento. aliquando tamen quo ad quid durat matrimonium, & quo ad quid non: & inde non erit locus huic bonorum possessio. si liberta est nupta patrono, non potest diuertere ab eo inuito. si diuertit, licet duret matrimonium, quia nec videntur habere voluntatem, non succedunt per vnde vir & vxor. sed si diuortium est celebratum non rite, licet duret matrimonium non est locus huic bonorum possession. Or ista. l. habet contra. ponamus: Ego volo nuptias contrahere. vado in partes extraneas. credo aliquam solutam, non est: contrahitur cum ea illicitum matrimonium. si instituit me: ista. l. videtur velle quod non possum ei succedere ex testamento, vel per contra tabulas. idem videtur e contra: pone scio me habere vxorem. contraho cum aliqua soluta. matrimonium est illicitum. C. ad legem Iuliam de adult. l. eum qui instituo eam. l. ista innuit quod non potest succedere secundum tabulas vel per contra tabulas. istud est falsum: quia. ll. dicunt contrarium quod ille qui scit matrimonium iniustum, non potest institui heres ab eo qui ignorat matrimonium tenere. vnde si sciam me non esse virum, & ipsa nesciat, non potest me instituere: sed ego eam. sic supra de lega. j. l. fina. supra de his quibus vt indign. l. post legatum supra de usufruct. lega. l. vir & vxor. sic de facto. sed de iure duraret. Viuianus.

a Ex testamento. talis iniusti viri vel vxoris: vt supra de his quibus vt indign. l. Claudius. & supra de usufruct. lega. l. vxori.

b Capi. ex testamento, vel ab intestato, sic repellitur mulier si nuff. Infort.

proauia confobrinus. Fratris fororisque adnepos adneptis, personas continent centum vigintiocto. Trinepotis filius, item filia, trineptis filius, item filia, hi centum vigintiocto fiunt: quod cum trinepos trineptisque (vt supra demonstraui) sexagintaquatuor impleant: filius eorum eadem enumeratione, totidemque filia, computabitur.

VNDE VIR ET VXOR. TITVLVS XII.

I. VLP IANVS libro quadragensimo septimo ad Edictum.

Vt bonorum possessio peti possit vnde vir & vxor, iustum esse matrimonium oportet. Cæterum si iniustum fuerit matrimonium, nequam bonorum possessio peti poterit: quemadmodum nec ex testamento a adiri hereditas, vel secundum tabulas peti bonorum possessio potest. nihil enim capi b propter iniustum matrimonium potest. Vt au-

bat intra annum, cum nec legitimas habeat hereditates vltra tertium gradum: vt. C. de secun. nup. l. j. in fine. item præferuntur vxori omnes consanguinei: vt. C. eo. l. j. Item quidam alij qui sunt. C. de hered. decu. per totum. Item socius liberalitatis imperialis: vt. C. si imperia. libe. soc. l. j. alijs ipsi inuicem succedunt excluso fisco: vt.

C. eo. l. j. hoc iure veteri: sed iure auth. est aliquid plus: vt. C. eodem authent. præterea. Accursius.

c Mortis. sic supra de reb. du. l. si cognatis. & supra vnde cog. l. capit. & in auth. de nup. §. quia vero. colla. iij.

d Durat. quo ad quædam, vt non possit alij nubere: vt infra subiicit. vere tamen solum est: vt supra de diuor. l. fina. in princip.

e Retinet. vt & supra de diuor. l. patrono. & C. de ope. lib. l. libertæ. & secundum hoc dic retinet, quo ad quædam: vt supra dixi.

f Inuito patrono. vt & s. de diuor. l. fi. in prin.

g Certo modo. puta per verba apta ad hoc: vt supra de diuor. l. ij. & facit infra de adulter. l. penult.

DE VETERANO. & mili. suc.

ADDITIO. De bonorum possession. que datur in bonis paganorum no militum. supra dictum est, sed quia bonorum possession. interdum petitur in bonis

Continuatio secundum. Viu.

eorum qui deserunt militare, & aliquando in bonis militum: ideo subiungitur rub. de vere. & c. Viuianus.

Datur specialis titulus de intestatorum veteranorum & militum successione, quoniam in militibus hoc proprium est ex constitutione Hadriani, si capite damnati sint ex militari delicto, vt sententia damnatis eorum hereditas aut possessio castrensiu bonorum ab intestato conseruatur legitimis vel cognatis vsque ad quintum gradum. nam paganis certe capite damnatis fiscus succederet non cognati. Et titulus demonstrat idem privilegium dari veteranis id est militia honesta missione dimissis. Cuiac.

Militi qui. **CASVS.** Miles in militia ista, quia princeps diligebat eum, multa quæsierat. dum vidit quod multa quæsierat, incepit fatuus esse: propter quod damnatus fuit de crimine capitali. nunquid iste poterit facere testamentum, si impetrat à principe? sic, & ex illo testamento petetur secundum tabu. si non impetrat à principe, adgnati & cognati poterunt succedere ab intestat. si damnatus est crimine militari, non communi. Viuianus.

h concedendum. super bonis castrensis tantum & iure militari: & si hoc sit concessum à principe vel à iudice. & sit damnatus de militari crimine: vt habetur. C. eod. l. & militibus. & supra de mi. testa. l. ex militari. in princip. & de inu. testa. l. si quis ex. §. quoties. & in fin. huius legis.

i cognatos. vsque ad quintum gradum, non vltra: vt infra. l. proximi. Item hoc in castrensiu. sed paganica fisco applicatur: vt. C. eod. l. & militibus. & dic vt ibi.

k Ex militari. quæ multa sunt. j. de re mili. per totum.

Bona militis. **CASVS.** Miles qui erat in expeditione, & nulum crimen commisit, decessit in expeditione. nunquid bona castrensia fisco occupare possit? non, imò debent seruari succedentibus ab intestat. vsque ad quartum gradum & quintum, Viuianus.

a Castrensis. secus in paganis: vt no. s. l. proxi.
b Legitimus. scilicet adgnatus. Sed contra institu. de success. cog. §. si vbi aliter adgnati, & aliter cognati: imò ambo in alio gradu quàm hic. & sic in duobus est contra. Solu. hic speciale. Accursius.

QVIBVS NON COMPE. BONO. POSSES.

ADDITIO. De istis quibus defertur bonorum possessione. supra dictum est. verum quia quibusdam nõ defertur, ponitur hæc rub. qui sunt isti, dicitur in. l. vna.

Constitutioni Hadriani subiicitur alia eiusdem Hadriani constitutio, nam quod hoc titulo comprehenditur originem capit ex Cõstitutione Hadriani, qua ei qui ab intestato hereditatē adiuit hereditatem fiscus auferit quasi indigno, si volentem facere testamentum prohibuerit, vt ad se potius hereditas ab intestato perueniret, de qua libro xxxix. titu. vj. Quod enim de hereditate Hadrianus, edicto trahitur etiam ad bonorū possessionem. Opus fuit edicto: quia in odiosis hereditatis appellatione bonorum possessio non continetur. Continetur in lege Iulia & Papia. l. 138. De verbor. signifi. quæ quam sit odiosa notissimum est, sed continetur ex s. C. vt quem scilicet ea lex capere hereditatem vetat is etiam non possit admittere bonorum possessionem, sicut ex eodem s. C. in ea lege placuit legari appellatione & fideicommissum contineret donationem causa mortis. Non competere dicitur possessio si non cõpetant possessorie actiones. Cuiac.

denegatur.

Cõtinuatio secundum. Viuia.

II. PAPIANVS libro sexto-decimo Responsorum.

Bona militis intestati defuncti castrensis a fisco non vindicantur, cum heres legitimus b ad finem quinti gradus extitit, aut proximus cognatus eiusdem gradus intra tempus possessionē acceperit.

QVIBVS NON COMPE. BONO. POSSES. TITVLVS XIII.

I. IULIANVS libro vicesimo octauo Digestorum.

Eruo meo herede instituto, dolo feci ne testamentum mutaretur: eumq; postea manumisi. Quæsitum est, an actiones ei denegandæ essent. Respon. di: hic casus verbis edicti non continetur: sed æquum est, si dominus dolo fecerit ne testamentum mutaretur, quo seruus eius heres scriptus erat: quamuis manumissus adierit hereditatem, ei denegari. c. cum etiam emancipato d filio denegetur * si pater dolo fecerit ne testamentum mutaretur.

A do & ab intest. si pater filio dimisso domi capitur ab hostibus. Item ex senatusconsulto potest dici quod deferatur matri per Terryl. in bonis filij: filio per Orphiti annum in bonis matris. hoc vult dicere ista rub. licet per alia verba viuia. Restabat hæc edicti pars subsidiaria. nam si ex alijs partibus non sit bonorū possessio, hæc superest his scilicet quibus leges vel s. C. vel Cõstitutiones specialiter bonorum possessionem detulerunt, & si hereditatem etiam, vt in exemplo tituli duodecimi, concurrit hæc cum bonorum possessione. vnde legitimi. Cui. Rector.] **CASVS.** Dicitur prætor vbi cunque lex vel senatusconsulto dicitur dandam possessionem, dabo. eam. ista bono. possessio. aliquando erit ex testamento, aliquando ab intestato. & ideo danda est ex quo specialiter. l. dari vult. Viuianus.

VT EX LEGIBVS SENATVSVE CONSULTIS BONORVM POSSESSIO DETUR. TITVLVS XV.

I. VLPPIANVS libro quadragesimo nono ad Edictum.

Rector ait, Vti me, quæque lege, senatusconsulto bonorum possessionē dare oportebit, ita dabo. c. Numquam bonorum possessio quæ ex alia parte edicti adgnita est, impedit f istam bonorū possessionem. Cum ex lege duodecim tabularum quis habet hereditatem, hinc non petit: sed inde, s. Tum quem ei heredem esse oportet: quippe cum non alijs hinc b cõpetat bonorū possessio, quàm si lex i specialiter deferat bonorum possessionem.

QVIS ORDO IN POSSESSIONIBUS SERUETUR. TITVLVS XVI.

I. MODESTINVS libro sexto Pandectarum.

In testati t hi gradus vocantur: Primū sui heredes: secundo legitimi: tertio proximi

fibus illis tribus in quibus est hodie necessaria secundum tabu. vt no. C. vnde legi. l. fi. f Impedit. q. d. alia suo loco competens non impedit hanc quin suo loco detur. vel dic quod si ille cui hæc competit, & non alia, adgnoscat aliam: non valet illa adgnitio, sed nec huic præiudicat. d arg. s. si mentor fal mo. di. l. j. §. ideo autem. g sed inde. id est vnde legitimi: vt & supra vnde legi. l. j. & generaliter. h Hinc. id est ex hoc edicto. i si lex. scilicet noua post. l. xij. tab. si autem defert lex nouam hereditatem tantum, tunc habet locum vnde legitimi. sed hoc raro inuenitur quod deferat bono. possess. inuenitur tamen quandoque vt. C. de cap. l. nec nos. sed in antiquis libris forte hoc erat etiam in alijs exemplis supra positis.

QVIS ORDO IN BONORVM POSSESSIO.

ADDITIO. Quia in bono. possess. deferendis seruatur ordo, ponitur hæc rub. Viuianus.

In indice, Quis ordo in bonorum possessionibus detur. Vtraque scripturis recta est. Atquin titulus etiam de successorio edicto est de ordine seruando in possessionibus dandis, sed non de eodem ordine. Hic de ordine graduum intestati, ille de ordine graduum cognationis, quamquam & obiter in eo demonstratur eundem sibi ipsi succedere secundum gradus intestati. Vtrumque ordinis genus recipit hanc quæstionem, intra quæ tempora, petenda vel admittenda sit bon. possessio, quia finito tempore quod primo gradui intestati vel cognationis datur, sequens gradus succedit. & ob id vtriusque tituli, promiscua & communis est tractatio de tempore possessionum admittendarum, & sane quæ hic proponuntur l. 2. Vlpianus scripsit ad edictum successorium, ad quod etiam referri debet l. 3. itemque l. 4. sententia expressa est in l. 1. De success. edicto. Et de bonorum possessionibus quidem hæctenus. Cuiac.

In testati.] **CASVS.** Diceret aliquis, quo ordine deferuntur bon. poss. dicit iurisc. hoc ordine: Quidam sunt sui: quidam legitimi, quidam adgnati, quidam sunt vir & vxor. si decedit aliquis intestatus, primo voco suos per vnde liberi. eis deficientibus vel ex-

hæc fuit vltima pars edicti vt ait Iustini. inst. de bon. poss. §. septima.

* In indice tit. additur bonorum. In indice tituli detur.

† Text. huius est melior de iure ad probandum quem intestatum decessisse, de quo vide glo. er. in. l. cum antiquioribus. C. de success. ab intesta. & in auth. præterea. C. vnde vir & vxor.

a Habebit. vt & supra de suc. edi. l. j. §. qui semel.
b Habet. facit. s. suc. edic. l. j. §. quibus. & §. pen. & §. final.
c Sicut. scilicet econtra. Accursius.
d Bonorum possessionem. contra tab. vt supra si à parente fue. quis ma. l. j. in princip. idem si ab intestato per vilem vnde liberi, vel per vnde parentes, vel vnde legitimi: vt not. C. vnde lib. l. fin. in glo. hereditatem. in fine.

Cvm filio.] **CASVS.**
 In lege ista dicitur, si filio meo defertur bonorum possess. dies quibus non potuit me certiorare, vel non petitam ratam habere, non currunt: sed quibus potuit me certiorare, illi currunt. Vnū sciatis, bonorum possessionē delatā filio possum ratam habere intra tēpus à lege statutum. hoc dicit. Ad legem istam signantur contraria q̄ filius possit petere bonorum poss. patre ignorante. C. eo. l. j. ad quod potest dici q̄ filius debet certiorare patrē si vult. si non vult, debet petere, & sufficit quod pater habet ratum. & idem etiam ibi colligitur. vnde non cōtradicit, sed concordat, sed discordat in alio ab ista: quia ista videt̄ velle quod dies non currūt quibus non potuit certiorare patrem. quare dicunt quidam, quod hic dicitur, ibi corrigitur, vel dicamus profectitia non currunt. s. de acqui. hered. l. qui in alie na. sicut aduentitia: quia potest acquirere patre contradicente. C. de bo. quæ lib. l. cum oportet. multo fortius eo ignorante. j. de re. iu. l. qui potest. [QVÆRI POTEST.] Si filius potuit certiorare patrem vt peteret bono. posses. & non fecit, non currit dies. nam si seruus alienus est institutus, & nō certiorauit dominum: nō currit dies posteriori domino, sed priori domino imputatur. Viuianus.

e Adgnitionem. à filio factam.
f Dies centum. sed cum ipsi filio sit delata, vt hic dicitur, & ideo etiam patre ignorante peti possit à filio: vt. C. qui adm. ad bono. poss. l. j. quare non cedunt tempora etiam si patrem certiorare nō poterat: fortiter quærit Ioan. & potest dici non esse mirandum: quia & emphyteuta non certiorato domino alienare non potest, licet sit dominus: vt. C. de iure emphy. l. fin. §. j. Vel melius dicas, nō fuit delata filio. quod vero dicit hic filio delatam, expone id est patri per filium. & tunc licet filius petere possit, quia eius voluntas est necessaria: vt. s. ad Treb. l. seruo inuito. tamen non potest admittere nisi patre certiorato. quid enim nocet & c. vt infra. §. quæri. sed si patrem certiorare potuit filius, admittitur: quia in acquirendis patri nocere potest: vt. C. de acqui. posses. l. fin. nam esset idem si in bono. posses. consentire nollet secundum Ioan. Item hoc iure veteri, quando omnia patri acquirebantur. sed hodie filio iure proprietatis: & ideo etiam agit inuito patre: vt. C. de bo. quæ lib. l. fina. §. sin autem recusante. ergo eo ignorante: vt. j. de regu. iur. l. qui potest. nisi cōtemplatione patris esset institutus: quia tunc esset idem quod olim: vt arg. s. de vulg. subst. l. sed si plures. §. in arrogato.
g Certior. & ita scientia filij nocet patri. secus econtra: vt. s. eo. circa. sed videtur quod filius non possit petere, nec tempus cedat: vt. C. de an. excep. l. j. §. fin. sed illud in acquisitis: vt no. C. qui admit. ad bono. posses. l. j.

h Præteritis. quod contingit ex quo certior potuit fieri. & facit. j. rem ra. ha. l. bonorum. & s. de colla. bo. l. nonnunquam. & j. proxi. §. & s. si quis in ius voc. l. j. Accursius.
i Quæri potest. facit. s. l. proxi.
k Comprobasset. facit. C. de an. excep. l. j. §. fin.
l Venisset. id est venditus esset.

DE SVIS ET LEGITIMIS, &c.

Supra de success. prætorio iure: hic civili: de quibus pauca dicturus post.

non habebit. **a** Filius non solūm si tanquam filius, sed & si tanquam adgnatus vel tanquam cognatus ad bonorum possessionem vocatur, annum spatium habet. **b** sicuti **c** pater ***** filiū manumississet, quamuis vt manumissor bonorum possessionem **d** accipiat, tamen ad bonorum possessionem accipiendam annum spatium habet.

V. MARCELLVS libro nono Digestorum.

Cvm filiofamilias bonorum possessio delata est, dies quibus certiorare patrem non potest, vt vel iubeat adgnosci bonorum possessionem, vel ratam habeat agnitionem **c** bonorū possessionis, non cedunt. Fingamus statim primo die quo fuerit delata, adgnouisse eum bonorum possessionem: certiorare patrem vt comprobet, non posse. non cedent dies centum. **f** incipient autem cedere cum certior **g** fieri potuit. præteritis **h** autem centum diebus frustra ratum habebit. Quæri potest, **i** si cum pos-

ponit. **ADDITIONO.** De succedentibus iure præto. scilicet dictum est. verum quia aliquādo succeditur ab intest. ponit de suis & legi. hered. Et debetis scire. sui dicuntur heredes qui sunt in potestate tēpore mortis, & à nullo præceditur: vt sunt filij legitimi, sicut proximi agnati: vt instit. de heredū quali. §. sui. & instit. de legi. adgnato. succes. in princ. nec creditis istum titul. superfluum: quia de suis heredib⁹ qualiter succedat iure præto. est dictū. s. hic qualiter succedat iure civili. & de successione ab intesta. hic ponit. Viuianus.

Sequitur de hereditatibus quod prætermiserat antè bonorū possessiones, quodque videbatur etiam præponere debuisse. sed testamentariis hereditatibus adfectauit iungere bonorum possessiones quæ ex causa testamenti pendent & ab his vltro delapsus est ad bonorum possessiones intestati, quibus modo iungit hereditates, vt retro testati hereditatibus iunxerat bonorū possessiones. & sanè facilis est propter similitudinem vtrarūque permissio. Porro legibus ab intestato hereditas redit tantum ad suos vel ad legitimos. Sui sunt qui definiti sunt quintæ partis titulo primo. Legitimi sunt consanguinei & ceteri agnati & patroni, qui lege vocantur ad hereditatem intestati, quibusque edicto prætoris defertur bon. possessio. vnde legitimi. Cognati ad hereditatem non vocantur. Cuiacius.

Text. hu-
ius. l. est me-
lior de iure
ad probadū
quæ intesta-
tū decessisse
de quo vide
gl. ordina. in
l. cum anti-
quioribus.
C. de succes.
ab intesta. &
in auth. præ-
terea. C. vn-
de de vir & v-
xor.

set filius petere bonorum possessionem, patre ita absente vt certiorare eum nō possit, vel etiam furenti, petere neglexerit: an peti amplius non possit. Sed vt quid noceat non petitam bonorum possessionem: quæ si petita esset, tamen non ante acquireret quàm pater comprobasset? **k**

B Si seruus alienus heres institutus venisset, **j** quæritur an posteriori domino dies bonorū possessionis petendæ imputari oporteret. Et placet, quātum priori domino superfuerit, ei imputari.

DE SVIS ET LEGITIMIS HEREDIBUS. TITVLVS XVII.

I. VLP IANVS libro duodecimo ad sabinum.

Intestati **†** propriè appellantur, qui cum possent testamentum facere, testati nō sunt. Sed & is qui testamentum fecit: si eius hereditas adita non est, vel ruptum vel irritum est testamentum: intestatus non impropiè dicitur de-

do quis dicatur intestatus decedere propriè & impropiè. hoc dicit in princip. vsque ad versū. quæri poterit. concord. instit. de heredit. quæ ab intesta. in principio. & supra de testam. leg. lege Cornelia.

[QVÆRI POTERIT.] Or Seigneurs iurifconsul. format quæstionem extra literam antequam ponat texta. vos debetis scire: Filius patris est suus heres qui non desit in potestate esse. ponamus ergo: tu ex aliqua ancilla concubina tua suscepisti filium, imprægnans eam: instituisti heredem: rogasti eum vt ancillam manumitteret. heres distulit manumittere, vt ita seruum peteret. nunquid si nascatur antè matrem manumissam, erit legitimus heres? Respond. quod si fortè est tibi facta mōra in præstanda libertate, erit suus heres. debemus dicere suos heredes patri filios natos in potestate, siue sint legitimi & naturales, siue adoptiui tantum. aliquando filius & filia si est suus succedit, sisco excluso. aliquando fiscus succedit. si pater contraxit crimen perduellionis, vocatur filius excluso fisco, pater habet filium & nepotem ex filio. quamdiu filius superest, nepos non vocatur, nisi filius capite minuatur. quod si filius est captus, non vocatur nepos propter spem postliminij. sic ergo filius præceditur nepotem. excluso filio vocatur nepos aliquando & si filius sit: quia censetur alienus: vt quia deportatur. nepos admittitur. hoc dicit vsque ad. §. sciendum.

[SCIENDVM.] In. §. isto ponitur casus in quo nepos succedit non obstante alio. pater instituit extraneum: filium exheredauit. decessit filius. postea institutus repudiavit hereditatem. nunquid nepos vocabitur? Respon. quod sic. Sed si filius institutus est sub condi. & deficiat conditio, similiter vocatur nepos, si filius nolit succedere, vel in rebus humanis non est.

[POST SVOS.] De prima parte suc. s. dictum est incipit tractare de secunda parte. mihi decedenti intestato primo succedunt sui. si mihi decedenti non existunt sui, & non habeo ascendentes, qui vocantur fratres cōsanguinei. l. xij. tab. & dicuntur consanguinei, qui sunt nati ex eodem sanguine patre matre, siue ex eodem patre tantum: siue ille est mihi consanguineus vterinus in potestate patris, siue patre mortuo: si non est deportatus, vocantur consanguinei legitimi naturales & adoptiui: si tamen durauerunt in adoptiua familia. Viuianus.

ilij scientia
atri nocet.

intest. iure civili: primo vocantur sui, secundo consanguinei, tertio adgnati. hoc dicit in summa, licet per infinita verba. Dicit hic ista lex, si defunctus non habet suos heredes nec consanguineos, vocantur alij adgnati tanquam legitimi quisque secundum gradum proximiorum. nihil aliud vult dicere hac lex per infinita verba. est verum quod post consanguineos vocantur adgnati, si consanguinei nasci non sperantur, vel non reuertantur de captiuitate. & dicuntur adgnati per lineam masculinam coniuncti. nam proximus adgnatus est quem nemo antecedit. deferitur hereditas proximo adgnato. & si plures sunt eiusdem gradus, omnes vocantur adgnati, siue sint adgnati adgnatione naturali vel legitima. Item vocantur secundum proximitatem. interdum vocatur vltior adgnatus, si proximior adgnatus tollitur de medio, quia forte quidam erat institutus: deliberat: decedit proximus: institutus repudiat: filius patris admittitur & iure civili & iure pretorio. si aliquis est suus heres institutus, & non vult esse heres, proximior cognatus vocatur. sed si suus repudiat, posterior post eum vocabitur. sed si quis est institutus rogatus restituere proximiori adgnato: si proximior non vult habere, vocabitur vltior. Viu.

^a Post consanguineos. id est fratres.

^b Defertur. quia successio non habet locum in adgnatis: hodie per constitutionem secus: ut instituit de legi. ag. suc. §. placebat. & facit. §. vnde cognat. l. j. §. gradatim.

^c Hinc orti. aliam incerti. ratione affinitatis: ut subiicit.

^d Defertur. facit. §. vnde cog. l. j. §. si quis. proximior. Accur.

^e In tres partes. & sic in capita: ut instituit de leg. agna. suc. §. si plures.

^f An adoptione. ut instituit de leg. agna. suc. §. per adoptionem.

^g Proximo. sed fallit hodie in multis: ut instituit de ser. co. §. penul. & fin. Azo. & j. prox. §. & facit instituit de leg. agna. suc. §. si plures.

^h Proximum. hoc intellige factum testamento. sed non factum tunc tempus mortis inspicitur: ut instituit de leg. agn. suc. §. proximus: & §. vnde legi. l. si ex duobus. Accur.

11. IDEM libro tertio decimo ad sabinum.

Post consanguineos admittuntur adgnati, si consanguinei non sunt. merito. nam si sunt consanguinei, licet non adierint hereditatem, legitimis non deferuntur. ^b Sed hoc sic erit accipiendum, si nec sperantur esse. Ceterum si vel nasci consanguineus, vel de captiuitate reuerti potest: adgnati impediuntur. Adgnati autem sunt cognati virilis sexus ab eodem orti. nam post suos & consanguineos statim mihi proximus est consanguinei mei filius, & ego ei: patris quoque frater, qui patruus appellatur: deincepsque ceteri si qui sunt hinc orti ^c * in infinitum. Hac hereditas proximo adgnato, id est ei quem nemo antecedit, deferuntur. ^d & si plures sint eiusdem gradus, omnibus: in capita scilicet: ut puta duos fratres habui, vel duos patruos. vnus ex his vnum filium, alius duos reliquit: hereditas mea in tres partes ^e diuidetur: Parui autem refert, adgnatus hic natiuitate, an adoptione ^f sit quaesitus. Nam qui adoptatur, iisdem sit adgnatus, quibus pater ipse fuit: & legitimam eorum hereditatem habebit, vel ipsi eius. Legitima hereditas tantum proximo ^g deferuntur. nec interest, vnus solus sit, an ex duobus pluresve ab eodem gradu venientes, qui vel ceteros antecedant, vel soli sint: quia is est proximus, quem nemo antecedit: & is vltimus, quem nemo sequitur: & interdum idem primus postremusque, qui solus occurrit.

Proximior intelligitur tempore mortis, si nullum conditum est testamentum: aliam proximior intelligitur eo tempore quo testamentum destituitur. Bartol.

Interdum vltiorem adgnatum admittimus: ut puta fecit quis testamentum cum haberet patruum, & patris filium. deliberante herede scripto patruus decessit: mox heres institutus repudiavit hereditatem. patris filius admittitur: ergo & bonorum possessionem petere potest. Proximium non eum quaerimus qui tunc fuit cum moreretur paterfamilias: sed eum qui tunc fuit cum intestatum decessisse certum est. Secundum quoque & si suus erat qui

ⁱ Vnde belle. sic ordinata: potest belle quaeri. Accursius.

^k Qui erat. pone decessisse.

^l Fideicommissi. sic. §. ad Trebel. l. si eius. §. si quis rogatus.

praecedebat, vel consanguineus, si nemo eorum cum repudiatur hereditas, viuunt: proximum ^h eum accipimus qui tunc cum repudiatur hereditas, primus est.

Scripto herede repudiante succedunt proximiores in gradu cum onere fideicommissi ab intestato repetiti. Bartolus.

Vnde belle: ⁱ * quaeri potest, an etiam post repudiationem adhuc demus successionem. propone heredem scriptum rogatum restituere hereditatem, repudiasset eam: cum nihilo minus compelli potuit adire hereditatem & restituere, ut diuus Pius rescripsit. finge eum superuixisse centum diebus verbi gratia, & interim proximium decessisse: mox & eum qui erat ^k rogatus restituere. Dicendum, posteriorem admitti cum onere fideicommissi. ^l

111. IDEM libro quarto decimo ad Edictum.

In testamento liberti mortuo primum suis deferri hereditatem verum est. si hi non fuerint, tunc patrono. ^m Libertum accipere debemus eum quem quis ex seruitute ad ciuitatem Romanam perduxit, siue sponte, siue necessitate, quoniam rogatus fuit eum manumittere. nam & ad huius legitimam hereditatem admittitur. ⁿ Si dotalem quis seruum manumisit: ipse patronus ^d habetur, & ad legitimam hereditatem admittitur. ^o Is plane quem hac lege emi, ^p ut manumittam et si ex constitutione diui Marci peruenerit ad libertatem: tamen, ut eadem constitutione expressum est, meus libertus est, & legitima eius hereditas mihi deferatur. ^q Qui si necem domini detexit, & ex senatusconsulto ^q libertatem meruerit: si quidem assignauit praetor cuius libertus sit, sine dubio eius erit, & ei legitima hereditas deferretur. quod si non addidit: efficietur quidem ciuis Romanus, sed eius erit libertus, cuius proximè fuerit seruus: ^r & ad legitimam hereditatem ipse admittitur: nisi sicubi quasi indigno deneganda fuerit hereditas. Si quis libertam sic iure iurando adigit, ne illicitè nubat: non debere incidere in legem Aeliam Sentiam. Sed si intra certum tempus ^r ne ducat, neve aliam quam de qua patronus consenserit, vel non nisi collibertam, aut

In testamento. **C A S V S.**

Habet is quo ordinè vocantur ad successionem ab intestato. modo tractat de eadem materia, sed alio modo. similiter vocatur ad successio. ab intestato. patroni. & ista est lex multum verborum: tamen breuiter hoc vult dicere: Si libertus intestatus decessit sine liberis, patronus ^{*} sic scribendum monet Aug. lib. 1. c. 9. vocatur. relictis autem suis heredibus illi vocantur, non patronus. aliter patronus vocatur: siue sponte manumisit, siue ex necessitate: siue Orcinus fuerit, siue originarius, succedo. Sed si emi seruum eo pacto ut intra tempus manumitterem: siue manumitto siue non, peruenio ad succ. eius. veruntamen si libertus decessit post mortem domini sui, & alteri assignatus est, pro liberto non habetur. Sed si cogi libertam iurare ne nubat: perdo ius patronatus. vocantur ad successionem liberti patronus, item vniuersitas, & miles & princeps, & vocatur ad successionem filius eius: siue est natus siue in utero, si nascatur intra decem menses. si nasceretur intra vnde cum menses, non ceterur legitimus. sed si nascitur centesimo octogesimo die, teste Hippocrate legitimus filius est, & ad successionem vocabitur. Viuianus.

^m Patrono. Sed an fratri liberti praefertur patronus? Respon. vt. §. de bo. lib. l. liberto. Accur.

ⁿ Admittitur. patronus: vt & §. de bo. libe. l. qui ex causa.

^o Admittitur. vt & §. de lu. matri. l. dotalem.

^p Emi. meis vel serui nummis: vt supra de ritu nupt. l. in eo. & de in ius voca. l. sed & si hac. in princip. & de iure patris. l. seruum. C. de ope. lib. l. si tuis.

^q Ex senatusconsulto. Sil. vt & §. ad Sila. l. iij. §. si ex stipulatione.

^r Seruus. s. testatoris, & sic Orcinus. quod dic vt. §. de bo. lib. l. si necem, & facit. C. pro quibus causis ser. l. j. & §. de iure patris. l. penul.

^s Certum tempus. hic est contra. §. qui & a quibus. l. qui ob necem. Solu. ibi.

* sic scribendum monet Aug. lib. 1. c. 9.

Hoc corrigatur per. l. vlt. Grac. C. de iure patris. vt notat Grac. hoc loco.

† Quid.

a si *municipes*. facit supra de li. vni. l. j. & supra de in ius voca. l. sed si hac lege. §. qui manumittitur.

b Miles. filiusfamilias quia de peculio infra dicit, quod non potest habere nisi sit filiusfamilias: vt. C. de inoffic. testamen. l. fin. & facit supra de iure patrona. l. seruum.

c suorum. patrimonialium; & etiam fiscalium: quia omnia sunt sua: vt C. de quadri. pra. l. si. in princ. Accursius.

d Ad legitimam. vt supra de statu homi. l. qui in utero, & facit supra si pars heredi. pet. l. anti. qui. in princ. & supra vnde cog. l. j. §. si quis proximior. Sed arg. contra. §. de contra tab. l. illud. §. fina.

e Non esse. scilicet pregnantem. & facit supra si pars heredi. per. l. illud. ibi, & contrarium & c. dic vt ibi. & facit supra de iudic. l. sed & si restituarur.

f Transmittit. vt. d. l. §. de contra tab. l. illud. in fi. Accursius.

g secundo die. i. sexto mese & duobus diebus tractis de. vij. & facit in auten. de retri. & quæ pa. coll. iij. §. fin. & §. de sta. homi. l. septimo.

h I quorum.] CASVS. Si pater tuus est capite minutus, adgnato potes succedere, & ipse tibi. Viuianus.

i Minutus. maxima vel media capitis deminutione, sicuti morte. id est si emancipatione: vt. §. de adop. l. libertu. secus si se in arrogatione dederit: quia filij mutant familiam: vt. §. de cap. dem. l. liberos. Accur.

j Si quis.] CASVS. Quidam habebat fratrem & patruum: & fecit testamentum: instituit eos sub co. postea frater decessit. nunquid vtriusque hereditatem habere certe sic. Viuianus.

k Si quis. facit. §. vnde leg. l. si ex duobus. Acc.

l Titius.] CASVS. Titius filium suum exheredauit: extraneum sub co. instituit. filius exheredatus duxit uxorem: filium procreauit: & decessit. postea defecit conditio. nunquid postumus succedit auo? Dicitur quod non. h. d. cum duabus. ll. sequen. vsque ad §. si quis. Viuianus.

patroni cagnatam: dicendum est incidere eum in legem Aeliam Sentiam, nec ad legitimam hereditatem admitti. Si *municipes* seruum manumiserint, admittentur ad legitimam hereditatem in bonis liberti vel libertæ intestatorum. Miles manumittendo seruum peculiarem, suum faciet libertum, & ad legitimam hereditatem eius admittitur. Principem ad bona libertorum suorum admitti, plus quam manifestum est. Vtique & ex lege duodecim tabularum ad legitimam hereditatem is qui in utero fuit, admittitur, si fuerit editus. Inde solet remorari insequentes sibi adgnatos, quibus præfertur, si fuerit editus. Inde & partem facit iis qui pari gradu sunt: vt puta frater vnus est, & vterus, vel patruus filius vnus natus, & qui in utero est. Est autem tractatum pro qua partem faciat, quia ex vno utero plures nasci possunt. Et placuit, si in rerum natura certum sit hanc quæ se dicit, pregnantem non esse: ex asse iam esse heredem hunc qui iam natus est: quoniam & ignorans heres fit. quare si medio tempore decesserit, integram hereditatem ad heredem suum transmittit. Post decem menses mortis natus non admittetur ad legitimam hereditatem. de eo autem qui centesimo octogesimo secundo die natus est, Hippocrates scripsit, & diuus Pius pontificibus rescripsit, iusto tempore videri natum: nec videri in seruitutem conceptum, cum mater ipsius ante centesimum octogesimo secundum diem esset manumissa.

III. POMPONIVS libro quarto ad Sabinum.

HI quorum parens capite minutus est, legitime hereditatis ius & in cæteris personis & inter se retinent, & alij aduersus eos.

V. VLPIANVS libro quadragensimo sexto ad Edictum.

SI quis cum haberet fratrem & patruum, decesserit testamento facto: deinde pendente conditione heredem scriptorum frater intestato decesserit, mox conditio defecerit: patruum posse vtriusque adire legitimam hereditatem constat.

VI. IULIANVS libro quinquagesimo primo Digestorum.

Titius exheredato filio extraneum heredem sub conditione instituit. quæsitum est, si post mortem patris pendente conditione filius uxorem duxisset, & filium procreasset, & decessisset, deinde conditio instituti heredis defecisset: an ad hunc postumum nepotem legitima hereditas aui pertineret. Respondit, qui post mortem aui sui concipitur, is neque legitimam hereditatem eius tanquam suus heres, neque bonorum possessionem tanquam cognatus accipere potest: quia lex duodecim tabularum eum vocat ad hereditatem, qui moriente eo de cuius bonis queritur, in rerum natura fuerit.

VII. CELSVS libro vicesimo octavo Digestorum.

Vel si viuo co conceptus est: quia conceptus quodammodo in rerum natura esse existimatur.

VIII. IULIANVS libro quinquagesimo primo Digestorum.

Item prætor edicto suo proximitatis nomine bonorum possessionem pollicetur his qui defuncto mortis tempore cognati fuerint. nam quod in consuetudine nepotes cognati appellantur etiam eorum post quorum mortem concepti sunt: non proprie, sed per abusionem vel potius *αναφοικως* accidit. Si quis pregnantem uxorem reliquisset, & matrem & sororem: si viua vxore mater mortua fuisset, deinde vxor mortuum peperisset, ad sororem solam legitima hereditas pertinet: quia certum esset matrem eo tempore decessisse, quo legitima hereditas ad eam non pertinebat.

Ius ad crescendi sequitur rem, & ideo ad heredes transit. Ius substitutionis respicit personam: ideo ad heredem non transmittitur. Bart.

IX. MARCIANVS libro quinto Institutionum.

SI ex pluribus legitimis heredibus quidam omiserint adire hereditatem, vel morte vel qua alia ratione impediti fuerint quo minus adeant: reliquis qui adierint, ad crescit illorum portio: & licet decesserint antequam ad cresceret, hoc ius ad heredes eorum pertinet. Alia causa est instituti heredis, & coheredis substituti. huic enim viuo defertur ex substitutione hereditas: non etiam si decesserit, heredem eius sequitur.

X. MODESTINVS libro sexto Differentiarum.

Natura. vt & §. vnde cog. l. j. §. si quis proximior. & de bo. lib. l. Paulus. §. Paulus. & insti. de herede. ab intest. §. cum autem. in fi. §. & facit. §. vnde lib. l. scripto. & C. de inoff. testa. l. si quis filium. & continua. l. seq. & alia sequentia.

Item prætor.] CASVS. In §. si quis. Quidam reliquit uxorem pregnantem, & matrem, & sororem: mater mortua est, & vxor ista peperit mortuum. nunquid ad sororem pertinet hereditas? Respondit sic h. d. Viuia.

Fuerint. vt & supra vnde cog. l. j. §. si quis proximior.

M Accidit. non enim sunt: vt. §. l. Titius. cum suis concord. Accur.

Et matrem. non dico pregnantem.

Ad eam. s. matrem. **S**I ex pluribus.] CASVS.

In l. ista nota tur differentia inter ius ad crescendi, & substitutionis. & in hoc si legitima hereditas defertur pluribus, si vnus repudiat partem suam, eius portio ad crescit cæteris. sed si duo vel plures sunt substituti, & alter præmoriatur, liberi præmortui non vocantur ad successionem. Viuia.

Pertinet. vt. C. de caducis tollen. §. his ita. & §. de conditio. & demoftra. l. hæc scriptura. §. j. & supra de bono. poss. l. iij. §. fin. & l. j. & C. quando non pe. par. l. j. & C. de impuberum & aliis substit. l. testamento. Accursius.

Quia causa. Titius & Seius instituti fuerunt: & Titius Seio substitutus. si primo Titius decessat: portio Seij iure ad crescendi posset ad crescere heredi Titij, non iure substitutionis. & est ratio: quia substitutio est institutio, & institutio non transit ad heredem: ergo nec substitutio. at adcretio fit rei, nec est contra supra de adqui. here. si solus. quæ ibi nulla portio erat quæ defecisset secundum. Azo. nã extitit conditio partis serui: & sic non defecit, sed seruo tunc libero adquiretur, non domino ad crescit. item hic in vulgari, in pupillari autem dic vt. §. de adqui. heredit. qui patri. & ad hoc quod heres non venie ad substitutionem, facit §. de vulg. subst. l. quæ liberis. §. si. & l. si pater,

id est per relationem. Alcia. lib. di. spui. l. c. 28.

† Videtur huic ob stare quod est apud Plin. li. 7. ca. 5. Sed tu vide Gellium lib. 3. ca. 16.

† In hunc locum Mactobius lib. 1. in somniū Scipionis ca. 6. vbi de ratione septenarij numeri differit.

Si ad patrem.] **CASVS.** Si manumisi libertum meū, & ei successi iure ciuili, vel per bo. pos. mater eius repellitur. hoc dicit. loquitur secundum hanc tēpora. hodie contra. C. ad Tertylli. auth. defuncto. vnde non succedam. Viuianus.

a Legitima. quia manumisit. i. emancipauit contracta fiducia: vt insti. de leg. agna. suc. §. j.

b Manumissor. quia sine mancipatione factus est sui iuris, vt dignitate: vt insti. quibus modis ius pa. po. sol. §. filius. vel primo casu per imaginariā venditionem, secundo ex rescripto principis: vt insti. quib. mo. ius pa. po. sol. §. prætereā vel dic primo contracta fiducia. vtroque enim casu est legitimus: vt. j. e. l. filius. Itē vtroque casu habet vnde legit. licet videat hic velle notare differētiā: vt pri. de iure ci. secū. de iu. priorio suc. & facit. C. ad Tertyll. l. ij.

Capitis.] **CASVS.** Si sum agnat⁹ tuus & tu capite es minutus, nō succedo tibi ab intestato. nā legitimæ hereditates pereunt capitis deminutio. etiā minima puta emancipatione. Viui. **c** Capitis deminutione. etiā minima. & facit. s. vnde legi. l. j. in fi. & si ta. bu. test. l. fin. & s. de capi. demi. l. tutel. & j. titu. j. l. j. §. qui mortis. & insti. quib. mo. tu. fi. §. simili. & s. l. j. §. si filius. Accur. **f**ilius.] **CASVS.** Filius patri proximus est agnatus: vnde in suc. ab intest. primo vocat filii. institui. de hered. quali. & disse. §. sui. Viuia. **d** Proximus. licet nepos in succedendo quādoque præueniat: vt supra vnde libe. l. scripto.

Nvlla.] **CASVS.** Masculus potest habere suos heredes: sed femina non: nec potest perdere eos per capi. demi. Viuianus.

e Capitis deminutionem. sic insti. ad Orphi. §. sciendum. & supra de contra tabu. l. illud. §. ad testamenta. Accursius.

In suis.] **ASVS.** Sui heredes patribus suis sunt heredes. l. xij. tab. statim velint nolint mortuo patre. sed habent hodie beneficium abstinendi. insti. de hered. quali. §. sui. Viuianus.

f In suis. sic & supra de lib. & postu. l. in suis. hoc tamen accipe si velit, non aliās: vt nor. C. si omiſſa heredi. l. j. Accursius.

Si pater.] **CASVS.** Tu paterfamilias captus fuisti ab hostibus filio dimisso domi, & in ciuitate. decedis in captiuitate hostium, decedit etiam filius. fingitur paterfam. quia pater mortis tempore nō erat in ciuitate. sed si reuertaris: retro in tua potestate fuisse fingitur, & tu ei potes succedere, & ipse tibi. Viuianus.

g Si pater. captus ante mortem filij. Accursius.

h Patremfamilias. id est factum sui iuris: vt heredem habeat ab intestato: non vt secundæ tab. valeant: vt. j. de cap. l. quod si filius. & hic subiicit. quamuis & c. & est ratio: quia hic tantum lex operatur, ibi etiam pater à quo non in plenum est liberatus à potestate.

i Non fuerit. in cuius potestate redit persona & res. sic. C. de pac. con. l. hac lege. Accursius.

k Iuris constitutionem. post liminij, quando constituit vt reuerso patre fingatur nec fuisse captus: vt insti. quib. mo. ius pa. pote. solu. §. si ab hostibus. & facit. C. de suis & legi. l. apud hostes.

Pater.] **CASVS.** Pater pro filia dedit dotem, & in donatione ita pactus est cum filia, quod filia non debeat aliquid petere in bonis suis: nec amplius succedere. valet istud pactum: certe nō. Vi. **l** Cofitit. vt & C. de pac. l. pactum. & C. de inuti. stipul. ex eo. & C. de in offi. test. l. si quando. & de col. l. pactum. & quod ibi not.

↑ Concor. glo. in verbo, non extantibus. ibi item per capitis deminutionē rūpitur testamētum. ca. si qua mulier. 19. quæstio. 3. & insti. quibus mo. rūpitur te sta §. 2.

↑ Alciat. li. 3. parerg. c. 25. legit, proximus non est quo loco pulchre caput hoc interpretatur.

AD SENATVSCONSULTVM TERTYLLIANVM & ORPHITIANVM.

ADDITIONO. De successione & c. quæ deferuntur ascendētibz & col. lateralibus iure prætorio & iure ciuili, habuisti. s. verū quia mater filio est agnata, non cognata, & mater succedit filio per Tertyll. & filij matri per Orphitianū, ideo ad Tertyll. & Orphitia. senatusconsultū. perueniamus. ad Tertyll. de quo agitur. infra. l. 2. ad Orphitianum de quo agitur. j. l. 1. Et dicitur senatuscon. Tertyll. cum succedit mater filio, à Tertyllo consule. Orphitianum dicitur. ab Orphitio consule, quo succedit filius matri. vnde de senatuscon. Tertyll. & Orphitia. videamus quando locum habet, & quādo cessat. de prima parte agitur infra. l. 2. de secunda agitur infra. l. 3.

Potestate quādiu vixerit, non fuerit in plenū liberatus. itaque heredē habiturus est iste non reuerso patre. Sed si postliminio redierit pater iā defuncto filio: quidquid medio tēpore per eū quæsitum est, habebit. Et nō est mirū si peculiū quoque defuncti pridem filii defertur patri, cū ex eo natus potestatis ipsius fiat per suspēsi iuris constitutionem. **xvi.** IDEM libro duodecimo Responsorum.

Pater instrumēto dotali comprehendit, filiam ita dotē accepisse, ne quid aliud ex hereditate patris speraret. Eā scripturam ius successionis non mutasse constitit. Priuatorū enī cautionē legum auctoritate non censeri.

AD SENATVSCONSULTVM TERTYLLIANVM & ORPHITIANVM. TITVLVS XVIII.

Tota lex ista tractat de senatusconsulto Orphitiano per quod filius succedit matri, sed secunda lex loquitur de senatusconsulto Tertylliano, per quod mater succedit filio. Bartolus.

i. VLPIANVS libro duodecimo ad Sabinum.

Sue ingenua, siue libertina mater est, admitti possunt liberi ad hereditatē eius ex senatusconsulto Orphitiano. Si ea sit mater, de cui⁹ statu dubitatur

consulto Orphitiano. Vnū sciatis, succedit filius matri, si dubitat de statu mulieris: quia forte tenetur & est capta ab hostibus, & dubiū est an sit mater aut filia. Vnde sciatis, interim dū dubitat eā esse agnatā, successionē trāsmittit, & succedit filius per Orphitianū. interdū si dubitatur mater sit libera vel non, succedit filius. pone filius est natus ex matre captiua: & succedunt matri nati filij ex legitimo matrimonio, & vulgo concepti. Vnum sciatis, si tempore mortis erat filius liber, succederet matri: si in seruitutem reuocatur, nō succedit, nisi restitutus sit. Sed si execto ventre nascatur, similiter matri debet succedere. nam si institutus haberet secundum tab. ab intesta. haberet bo. pos. vnde cognati: vnde ex Orphitiano similiter debet succedere. h. d. vsque ad §. qui operas. [**QUI OPERAS S V A S.**] Habuisti q̄ liberi succedunt matri per Orphitianū: quod est verum de liberis qui non locauerūt operas suas vt pugnarent cum bestiis, vel non sunt damnati, sed hoc tamen corrigitur ibi, humana & c. Sed si mater cum plures filios habuit, vnum scripsit sub conditione: omnes admittētur. & licet capitis deminutio excludat, non tamē liberos à successiōe matris. nā quæ deferūtur. l. vel senatuscō. illæ nō pereūt capi. de. sed legitimæ hereditates sic. Sed quid erit: decedit mater relictis liberis: nullus vult succedere. admittetur agnatus. Quid si alter adiuit, alter non? portio non adeuntis accretit adeum tū. Sed quid erit: filius est restitutus vt repudiaret matris hereditatem dānosam. nunquid ius antiquū vīdicabit sibi locū: sic Vnum sciatis: quia senatuscon. Orphitianum vocat liberos ad successionē matrū: si cōtra fuerit iudicatū vel transactū, rata maneat: q̄ est intelligē. de iudicatis ab eo qui habuit iudicandi potestātē: de trāfactis bona fide, vel de finitis consensu, vel longo silentio. Viuia. **n** Siue ingenua. sic contra: vt. j. l. prox. in princip. & facit. s. vnde legi. l. ij. in fine. Accursius.

Verfus. Cōtinuatio secundū Viuianum.

↑ i. postliminium.

↑ lib. 45. post. tit. 1.

↑ facto remporibus D. Marci. Inst. eod.

a Captus sit. Quid iuris sit, quæro. & respon. cum certum &c.

b Eis. scilicet filiis. Accursius.

c Placuit. vt & C. de his qui. vt indig. l. pe. & s. de bo. poss. contra tab. l. illud. in fi. & ad Sila. l. iij. §. eleganter.

d Ad matris. nisi sit illustis: cui non succedunt spurij cum legitimis: sed naturales cum legitimis sic: vt Cod. ad Orphitia. l. si qua. & facit institui. ad Orphitia. §. nouissime. Accursius.

e Quæsto. & ingenuo nato. Azo. vt. C. ad Orphit. l. fina. & facit supra titu. j. l. j. §. quæritur. & infra. l. prox. §. sed si in seruitute.

f Cum ea. tantum: vt in fra. de capti. l. diuus. in fi. & C. de cap. l. j.

g Si postea. sic instit. de cap. de. §. quod autē. & §. proinde. & infra. l. prox. §. ij.

h Restitutus. vt & infra de senten. pal. l. fi.

i Ad legitimam. & etiā ad testamētariam: vt. C. de inoffic. testa. l. iij.

k Vnde cognati. sic sup. vnde cogn. l. j. §. si qua. & de inoffic. testa. l. postumus.

l Ex omni parte. hæc verba expone vt not. s. de ven. in poss. mit. l. fin.

m Interpretatione. interpretor. id est corrigo: vt hic. Item verbum apertius exprimo: vt. C. de legi. & con. l. fin. item arcto. item prorogo: vt supra de origi. iur. l. j.

n Sed econtra corrigo. id est addo: vt in authen. quibus mo. nat. effi. leg. in princip.

o Placuit eum. qui locauit operas suas vt cum bestiis pugnaret. de alio enim non loquitur. quia alius non admittitur: vt infra. §. capitis.

p Petierit. secundum tabu. vt. s. de secun. tabul. l. ij. §. j.

q Contingens. quia fuit minima.

r Legitima. id est quæ ex Orphitiano defertur: quæ legitima dicitur: vt institui. de perpe. act. in princip.

s Non perimuntur. facit supra titu. j. l. capitis. cū concor. & instit. de leg. ag. tu. §. fi. & supra ea. l. §. qui mortis.

t Minuatur. mi. cap. de. & hoc verum cum per senatusconsultul. defertur. secus in bo. possess. vbi distinguitur ante vel post. vt. s. vnde libe. l. fi. & de contra tabu. l. non tantum. §. si emancipatus filius.

u Magna. id est non minima. sic. s. de dolo. l. nõ debet. in fi.

v Vel. pro saltem.

vt rû materfamilias sit, an filia familias: vt puta quoniam pater ei⁹ ab hostibus captus sit: ^a si certum esse cœperit matremfamilias esse liberi admittentur. Vnde tractari potest, an medio tempore dum status pendet, succurri eis ^b per prætorem debeat, ne si medio tempore decesserint, nihil ad heredem transmittant. Et magis est vt subueniatur: vt in multis casibus placuit. ^c Sed & vulgo quæsitum admittuntur ad matris ^d legitimam hereditatem.

Interdum & in seruitute quæsitum ^e erit concedenda hereditas legitima, veluti si post moram fideicommissariæ libertati matris suæ factam natus sit. Certè si post manumissionem matris fuerit natus, licet in seruitute conceptus, ad legitimam eius hereditatem admittetur. Sed & si apud hostes conceptus, à captiua procreatus, cum ea ^f rediit: secundum rescriptum imperatoris nostri & diui patris eius ad Ouinium Tertyllum, poterit ex hoc senatusconsulto admitti, quasi vulgo quæsitus. ^{*} Filio qui mortis tempore matris ciuis Romanus fuit: si ante aditam hereditatem in seruitutem deducatur, legitima hereditas nõ defertur, nec si postea ^g liber factus sit: nisi fortè seruus pœnæ effectus, beneficio principis sit restitutus. ^h Sed si matris excocto ventre filius editus sit, magis dicendum est hunc quoque ad legitimam ⁱ hereditatem admitti. nam & institutus secundum tabulas, & ab intestato vnde cognati, ^k & multo magis vnde legitimi bonorum possessionem petere potuit. argumēto est quod venter in possessionem ex omni parte ^l edicti mittitur.

Qui operas suas vt cum bestiis pugnaret, locauit, quive rei capitalis damnatus, neque restitutus est, ex senatusconsulto Orphitiano ad matris hereditatem non admittebatur: sed humana interpretatione ^m placuit ⁿ eum admitti. Idem erit dicendum, & si hic filius in eius sit potestate qui in causa superscripta sit, posse eum ex Orphitiano admitti. Sed si mater testamento facto filium heredem scripserit vnū sub cōditione, cum plures haberet: si cōditio ne pendente bonorum possessio-

^x Eorumve. i. cæterorum descendendum & datorum curiæ, & ex concubina postea vxore facta: vt insti. de hered. quæ ab intest. §. j. non dicas quod omnes descendentes simul succedant: vt in eoit. §. ita tamen. sed simul, id est ante transuerales. vel dic etiam nepotem quandoque cum filiis vocari: vt institui. de here. quæ ab intesta. §. cum filius.

^y Hereditatem. scilicet maternam.

^z Antiquum. id est. xij. tabu. quæ vocat agnatos tantum exclusis filiis per Orphitia.

^a Hoc ideo. id est, verbum nemo, ideo ponitur.

^b Patrono defertur. etiā postposito fratre liberti secundum quosdā, quod dic vt supra de bo. lib. l. liberto.

^c Verba. scilicet superscripta. si nemo &c.

^d Voleat. scilicet si nemo filiorum.

^e Non vult. si pœnitet: vt. j. de ver. obli. l. si quis stipulatus.

^f Ius antiquum. id est legem. xij. tabu. scilicet vt agnati admittantur. Sed contra. s. de suc. ed. l. fi. vbi semel exclusus per aditionem primi postea non admittitur. Sol. ibi idem quod hic dicam in testamento: vt abstinete herede per in integrum restitutionem qui iam adiuerat, admittatur substitutus si velit. nec enim cogitur, nisi sit deneceffariis: quia tunc distinguitur sit solvendo hereditas, vel non: vt supra de acquir. hered. si minor. & de mino. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & facit infra. l. prox. §. si bonorum. & §. sed & si mater. & §. quod autem diximus.

^g Qui tunc. cum filius non vult.

^h Consanguineum. id est fratrem.

ⁱ Matris. s. defunctæ.

^k Succedenti. per successorium edictum.

^l Quod ait senatus. per Orphitia. cuius verba nõ habemus plene, sed forte erant, quæ iudicata sunt contra filium pro agnatis &c.

^m Ius fuit. aliàs sententia non valet ^a vt. C. si a non compe. per totum. & j. de re iudi. si se. §. condemnatum.

ⁿ Bona fide. de hoc dic vt. C. de trasac. sub prætextu.

^o Vel consensu. pacto gratuito de non petendo. Accursius.

^p Vellongo. id est longissimo: vt. C. de iure deli. l. licet. & l. si curatoris.

^q Sive ingenua.] C. A. s. v. s. De vltima

* Vide in hunc locum Antonium Aug. lib. i. emenda. cap. vlt. vbi docet sic esse dispungendum aliterque in vulgatis antea editionib⁹.

† In hunc locum vi de Ale lib. paradox. 4. cap. 15. Sed hodie & parentes & fratres eius manu missi præferuntur patrono. Inst. de cogn. seruil. & l. Græca. C. de iur. patron.

a] Adde qui in credito vel tolerato glo. & docto. in l. Barbarius Philippus. s. de offic. præto.

parte rub. dictum est, nunc de prima parte rub. tractatur. & certe siue mater est ingenua vel liberrina, poterit succedere liberos intelligimus filios & filiam. Sed si filij sunt liberti, mater non vocatur per Tertullianum ad eorum successionem. Sed si ipsa esset serua, per eum non succederet. sed si concepit libera, peperit serua: non vocatur ad successionem filij, & succedit mater filio puberi. sic ergo mulier succedit liberis per Tertyl. Vnde sciatis, si liberi sunt adoptiui: nihilo minus vocabitur mater ad eorum successionem, hoc dicit vsque ad §. si vero apud hostes. [S I V E R O.] Si filius est apud hostes, & spes est quod redeat de capti. hostium, vel nasci speratur, & postea moritur. succedit ei mater, si aliud non obstat. Sed si patris successio defertur filio, & filius tollitur de medio: videtur mater vocari. Sed si aliquis decessit relicta filia & matre, & si filia data sit in adopt. mater non vocatur: & vocatur mater si descendentes non sint. sed si filius est emancipatus, & decessit mater, poterit ei succedere. sed si emancipatus est, & successit patri, mater nihil habet: nisi filius esset absentus. Quid erit? aliquis ex liberis missus est in possess. ventris nomine, & antea pater eius mortuus est. mater mittetur in possess. ventris nomine. si non nasceretur, vel suus esset, & nollet: mater succederet. sunt quaedam personae quae obstant matri, puta descendentes filij: aliae personae non obstant regulariter. Caetera sunt plana vsque ad §. si sit agnatus. [S I S I T A D G N A T V S.] Decedit filius relicto patre naturali & agnato. nunquid mater vocabitur? sic. Sed nunquid soror consanguinea excludit matrem? & certe sic. nam consanguinei fratres matrem excludunt. Sed quid erit cum mater est & soror consanguinea, & nepos ex alia filia in adop. data, & pater naturalis? quis praefertur? si soror repudiat, pater & mater vocantur. Vnum sciatis, si mater non potest succedere per se. con. Tertyl. vel petere bo. possess. vnde cognati, alij agnati vocantur: vnde si non repudiat heredi. ipsa tanquam proxima vocatur ad bo. possess. hoc dicit vsque ad §. si mater non petierit. [S I M A T E R N O N P E T I E R I T T U T O R E S.] §. iste tractat de eadem materia vsque in fi. & est verbosus. §. Iurisconsultus potuisset dixisse tribus verbis: Habuistis supra quod mater succedit filio per Tertyl. ab intest. quaedam persona obstat matri, puta si habet patrem, vel mater est damnata crimine capitali, non restituta. Sunt quaedam alia quae obstat matri. si mater filio impuberi tutorem idoneum non petierit, repellitur a successione filij, siue non petiit tutorem, siue in locum excusati non petiit alium. & est intelligendum, non petierit, siue apud praetorem vel praesidem vel magistratum: & est verum, si petierit sine aliqua compulsionem: quia si compulsa petierit, repellitur etiam a se. con. Quid si iure non petiit tutorem, quia pater prohibuit, quia instituit filium impuberem, & dixit, nolo quod mater petat tutorem: sed administret eius bona: nunquid est ignoscendum matri? non, quia ipsa non potest dari tutrix in testamento. secus si mulier erat absens: tunc non excluditur. Sed quid erit: mater non petiit curatores liberis: patietur istam poenam? certe si est curator qui petiit impuberi, sic. Quid si est praegnans. non petiit curatorem dari bonis: nunquid incidit in Tertyl? sic: repellitur ergo mater a successione filij impuberis si tutorem non

11. IDEM libro tertiodecimo ad Sabinum.

S iue ingenua^a sit mater, siue liberrina: habebit Tertullianum commodum.^b Filiū autē vel filiam accipere debemus, siue iuste sint procreati, vel vulgo^c quaesiti. idque in vulgo quaesitis & Iulianus libro quinquagesimo nono digestorum scripsit. Sed si filius vel filia libertini sint effecti,^d mater legitimam hereditatem vindicare non poterit: quoniam mater esse huiusmodi filiorum desit. idque & Iulianus scripsit, & constitutum est ab imperatore nostro. Sed si in seruitute concepit filium, & manumissa ediderit: ad legitimam eius hereditatem admittetur. Idemque & si serua^e poenae concepit, & restituta edidit. Hoc idem & si libera^f concepit, edidit serua poenae, mox restituta est. Sed & si libera concepit, & in seruitute redacta edidit, mox manumissa est. ad legitimam hereditatem eius admittetur. Item si adhuc^g praegnans manumissa est, dicendum erit prodesse. Et in seruitute editi filij ad legitimam hereditatem mater admittetur, ut puta si post moram^h factam in fideicommissa libertate peperit, vel apud hostes,ⁱ & cum eo rediit, vel si redempta^k edidit. Si

petiit. Quid si petiit priuilegium immunitatis, & oneratum tutelae: non videtur petiisse. Quid si petiit indignum? non videtur petiisse. Quid autem si nullo modo petiit, quia non inueniebat idoneum? nunquid potest ei imputari? non. Sed nunquid tenetur dicere tutorem suspectum, vel si fecit vocari & latitet, debet facere cogi: & licet verba orationis non contineant, tamen tenetur: & repellitur mulier si confestim non petiit. confestim, id est quam primum potuerit, ita quannale tempus non excedat. verū si est iusta causa, ut infirmitatis, non repellitur. h. dicit vsque ad §. tractari. [TRACTARI.] In §. isto queritur: Ponamus, pupillo est relicta amplum legatum si mater non petierit tutores ne peteret legatum. mater non petiit: nunquid mater excusatur? sic, si minus danum patiat pupillus: licet videretur accusanda cur non administravit, vel cur non petiit a principe remitti conditionem: vel curatores non petierit. Quid si habet tutorem, & mater non petiit, vel ille satisfecit si est impubes, imputatur matri: aliam non. Quid si filius est arrogatus, & decessit? nunquid mater habebit vtilem actio. ex stipulatu, quo casu repellitur ab eius successione ab intestato per Tertyl. respond. quod non contra patrem arrogatorem hoc dicit. vsque ad §. videndum. [VIDENDUM EST.] Si mater tutorem intra annum non petiit, excluditur a successione. nunquid alij qui sciunt mortem, debent illi succedere? sic,

mulier sit famosa,^l ad legitimam^m hereditatem liberorum admittetur. Impuberem cui pater secundas tabulas fecit, tunc certum est intestatum decessisse,ⁿ cum omiserint substituti hereditatem eius. Quare & si impubes adrogatus sit: dicendum est matrem ad bona eius admitti^o quae haberet si intestatus decessisset. Liberi^p defuncti sui quidem obstabunt matri^q eius, tam virilis sexus quam foemini, tam naturales quam adoptiui: matremque excludunt: bonorum possessores^r verò etiam non sui, & quidem soli naturales.^s Adoptiui autem liberi post emancipationem ita admittuntur, si ex liberis naturalibus fuerint, ut puta nepos naturalis ab auo adoptatus. nam licet sit emancipatus, bonorum possessione accepta matri obstabit. Si verò apud hostes est filius, vel nasci speratur, pendet ius matris donec redierit vel nascatur. Sed si sint sui heredes, verum hereditas ad eos non pertineat, videamus an mater admittatur: ut puta abstulit se hereditate. Africanus & Publicius tentant dicere, in casum quo se abstinent sui, matrem venire: & tunc ei obstant, quotiens rem haberent, ne nudum nomen sui heredis noceat

vel si post matrem non esset aliquis agnatus vel cognatus, succedit filius. h. d. vsque in fi. l. Viuianus.

^a Siue ingenua. Lex praecedens principaliter de Orfi. hic de Tertyl. dicit. Accursius.

^b Commodum. ut succedat filio.

^c Vulgo quaesiti. sic insti. ad Tertyl. §. fina. & supra vnde cog. l. ij. nisi sit mater illustris: ut argu. C. ac Orfi. l. si qua illustris.

^d sint effecti. quia facti serui, & postea manumissi: ut & §. l. proximi. §. qui mortis. & §. vnde cog. l. is qui. Accursius.

^e Et si serua. §. de senten. pas. l. fi.

^f Et si libera. facit ad hoc insti. de ingenuis.

^g Item si adhuc. retinet eundem casum. aliam esset idem quod supra ibi, sed si in seruitute.

^h Post moram. §. l. proximi. §. interdum. cum concor.

ⁱ Apud hostes. §. l. proximi. §. sed & si apud hostes.

^k Redempta. vt. C. de cap. l. praeses.

^l Famosa. id est infamis.

^m Decessisse. & sic mater admittitur.

ⁿ Admitti. ipsa enim arrogatione irritatur pupillare testamentum: ut supra de adop. l. nec ei §. eorum. & dic admitti ex senatuscon. si factus sui iuris decessit. si autem in familia adoptiua tunc ex stipulatione expressa vel tacita: ut supra de adop. l. non aliter. & leg. his verbis. Accursius.

^o Liberi. liberi, nominatiuus: defuncti, genitiui casus. Accursius.

^p Eius. scilicet defuncti.

^q Possessores. vt emancipati.

^r Non sui. subaudi, excludunt matrem.

^s Naturales. subaudi, & legitimi.

^t Admittuntur. & non si fuerint extranei: quia emancipati definiunt esse

† Concor. e. si pater §. licet. vbi dicitur, licet autem filius testamentum suo matrem portione in re natura debita priuare non possit. Et gl. in verbo possit. in princ. de test. lib. 6.

† Concor. e. praedicator. ibi, Non debet filij thesaurizare patribus, sed parentes filijs. & gl. in verbo, thesaurizare. in fi. ibi, quia non succedunt pariter filijs, nisi in defectu aliorum. §. q. 1.

nunt esse liberi. Accursius.

- a** *Aequior est.* facit. s. de fideicom. lib. l. cū quasi. §. fi. & in. §. si quis.
- b** *Et filiam.* filia enim non vt sua nec vt adgnata potest vocari: quia mutauit familiam: restat ergo vt vocetur vt cognata.
- c** *Cessauerit.* id est repudiau erit: sed tantum per vnde cognati, cū sit adoptiua ab alio.
- d** *Succedit.* successorio edicto.
- e** *Petere potest.* vnde cognati.
- f** *Non posse.* differtur ergo etiam pro sua parte: vt. j. §. etiam si sit.
- g** *Speraretur.* l. mater per senatuscon. si filia repudiavit. & facit. supra de bo. l. l. si filius. §. cum filius.
- h** *Abstinerit.* abstinet hic heres extraneus. alibi dicitur quod repudiat suus: vt. C. de leg. her. l. defunctis. & vtrumque improprie: vt insti. de hered. quali. & diff. §. extraneus. & facit. s. e. l. j. §. si quis adita. Sed contra. s. de suc. edi. l. fi. Solue vt ibi.
- i** *Immixtus.* per in integrum restitutionem: qd potest: vt. s. de mino. l. & si sine. §. restitutus.
- k** *Missus sit.* l. mater nomine ventris: quæ possessio non tribuit ius.
- l** *Bonorum possessionem.* vnde liberi, quæ tribuit ius in proprietate.
- m** *Adgnascitur.* quo modo potest nō adgnasci: cū si vueret pater tempore quo hic nascitur, i potestate sua esset: vt insti. de tu. §. fin. Respon. non adgnascitur, id est nō fit eius heres vt filius qui & adgnatus est: vt. s. tit. j. filius. oportet ergo quod vel adeat de iure civili, vel petat bo. poss. vt excludat matrem à Tertyl. & secundū hoc collige hereditatem nō aditam non transire ad superiores: sed quidam contra, & hic dicunt loqui de nepote nato ex emancipato: qui si est suus, vt quia ante emancipationem fuit conceptus, transmittit etiam non aditam, aliās non. sed certe his obstat quia dicit patri: sed possent dicere, id est parenti. & pro eis. C. de suis & legi here. apud hostes.
- n** *Bonorum possessio.* per procuratorē eius: qd fieri potest: vt. C. de cura. fu. l. fina. §. j. sed habetur pro nō petita si in furore decedat: vt. Cod. de cura. fu. leg. fi. §. sin autem.
- o** *Carbonianam.* nec hæc tribuit ius, sicut nec ventris: vt supra. §. si quis.
- p** *Possessio.* Carboniana. Accursius.
- q** *Sed cum hæc.* scilicet Carbo. finitur enim petenda anni cursu

matri. quæ sententia equior^a est. Sed si quis decessisset relicta filia quam in adoptionem legitime dederat, relicta & matre: diuus Pius decreuit cessare senatusconsultum. Tertullianum, & simul esse admittendas ad bonorum possessionem vnde proximi cognati matrem & filiam. ^b Sed quod idem Iulianus scripsit matrem ex senatusconsulto non posse admitti si filia in bonorū possessione petenda cessauerit, ^c verum non erit. succedit ^d enim filia, & ideo dicendum erit matrē donec filia bonorum possessionem petere ^e potest bonorum possessionem accipere non posse: ^f quoniam succedere quasi legitima speraretur. ^g Si bonorum possessione accepta filius emancipatus abstinerit: ^h se hereditate per in integrum restitutionem: verum est senatusconsultum posse locum habere. sed si fuerit rursus immixtus, ⁱ rursus debet mater abstinere. Si quis ex liberis dū est in vtero, in possessionem missus sit, ^k mox natus sit, & ante bonorum possessionem ^l acceptam decesserit: an matri noceat videndum, quasi bonorum possessor. Et puto non nocere, si non suus patri adgnascitur. ^m Neque enim sufficit mitti in possessionem, nisi natus quoque acceperit bonorū possessionem. Igitur & si furioso decreto petita sit possessio, ⁿ & prius quàm ipse mentis compos factus bonorum possessionem petierit, decesserit, matri non obstabit. Sed si quis cum status controuersiam pateretur, Carbonianam ^o solam acceperit: an noceat matri bonorum possessio, ^p quæ situm quidem est: sed cum hæc ^q tempore finiatur, dicendum est matri post tempus non nocere: aut si impubes decesserit, matrem posse admitti. Sed si infanti ^r per tutorem petita sit possessio: licet statim decesserit, dicendum erit matri obstasse. non enim similis ^s est ei quæ furioso datur. Ita demum autem mater senatusconsulti beneficio excludetur, si filius adiit legitimam hereditatem. cæterum si omise-

ex quo scit controuersiam sibi fieri: vt. sup. de Carbo. edic. l. iij. in fi. Item petita ea finitur pubertate: vt. j. ead. l. §. impuberi. hic ergo vel non fuit petita, & eodem tempore anni finita est cum ordinaria: quia sciuit sibi eam deferri, & hæc extraordinaria: quia scit sibi controuersiam referri: vt supra de Carbo. edic. l. iij. §. fi. & ira mater

admittitur. vel si petiit Carbo. adueniente pubertate pronuntiarum fuit eum non esse filium: vt. s. de Carbo. edic. l. iij. in fi.

^r *Sed si infanti.* aliās in libro domini Accursij est, vel si impubes &c.

^s *Non enim similis.* secundum hoc intellige. C. qui admittit ad bono. possessionem lege infantis.

^t *Admittantur.* puta alij filij qui licet repudient, quamdiu vnus vult mater non admittitur: vt supra eod. l. j. §. si nemo. vel dic, sunt nepotes ab alio qui in locum sui patris cum patruo vocantur: vt insti. de hered. ab intest. §. cum filius.

^u *Pater.* qui emancipauit: aliās haberet heredem secundum hæc iura.

^x *Sive heres.* quia contracta fiducia emancipauit.

^y *Sive bonorum possessor.* quia non contracta: vt supra titu. j. l. si ad patrem. & insti. ad Tertyl. §. præferuntur. & Carbo. eo. l. ij.

^z *Fiduciam.* id est emancipauerunt contracta fiducia.

^a *Etiam adoptiuus.* nisi in casu: vt infra eo. equifimum. §. j.

^b *Cum pater.* semper dicas post emancipationem: vt modo notauit.

^c *Desierit.* adoptiuus post emancipationem: vt supra vnde liberi. l. liberi.

^d *Legitimus.* puta per vnde legitimi: quando contracta fiducia emancipauit.

^e *Contra tabulas.* quando contracta fiducia, vel non emancipauit.

^f *Excludit.* si vinco vincentem &c. vt hic §. & infra de diuer. & tempo. præf. l. de accessio-nibus.

^g *Consanguinea.* l. ex eodem patre.

^h *Emancipatus.* à patre naturali, vel etiam adoptiuo. Accursius.

ⁱ *Excludi* per sororem cum extra familiam est pater.

^k *Adire hereditatem.* quia

statim pro sua parte accipit mater: vt insti. ad Tertyl. §. soror.

^l *In hac moram.* fa. supra. e. §. sed si quis decesserit. in fi.

^m *Sed et si ipsa.* scilicet mater.

ⁿ *Veniat.* fuit ergo nepos à patre adoptiuo emancipatus, aliās non

admittitur. vel si petiit Carbo. adueniente pubertate pronuntiarum fuit eum non esse filium: vt. s. de Carbo. edic. l. iij. in fi.

^r *Sed si infanti.* aliās in libro domini Accursij est, vel si impubes &c.

^s *Non enim similis.* secundum hoc intellige. C. qui admittit ad bono. possessionem lege infantis.

^t *Admittantur.* puta alij filij qui licet repudient, quamdiu vnus vult mater non admittitur: vt supra eod. l. j. §. si nemo. vel dic, sunt nepotes ab alio qui in locum sui patris cum patruo vocantur: vt insti. de hered. ab intest. §. cum filius.

^u *Pater.* qui emancipauit: aliās haberet heredem secundum hæc iura.

^x *Sive heres.* quia contracta fiducia emancipauit.

^y *Sive bonorum possessor.* quia non contracta: vt supra titu. j. l. si ad patrem. & insti. ad Tertyl. §. præferuntur. & Carbo. eo. l. ij.

^z *Fiduciam.* id est emancipauerunt contracta fiducia.

^a *Etiam adoptiuus.* nisi in casu: vt infra eo. equifimum. §. j.

^b *Cum pater.* semper dicas post emancipationem: vt modo notauit.

^c *Desierit.* adoptiuus post emancipationem: vt supra vnde liberi. l. liberi.

^d *Legitimus.* puta per vnde legitimi: quando contracta fiducia emancipauit.

^e *Contra tabulas.* quando contracta fiducia, vel non emancipauit.

^f *Excludit.* si vinco vincentem &c. vt hic §. & infra de diuer. & tempo. præf. l. de accessio-nibus.

^g *Consanguinea.* l. ex eodem patre.

^h *Emancipatus.* à patre naturali, vel etiam adoptiuo. Accursius.

ⁱ *Excludi* per sororem cum extra familiam est pater.

^k *Adire hereditatem.* quia

Facto temporibus D. Hadriani. instit. eod.

Id est à fiduciario patre redemerint, & sic manumiserint tertio mancipatū. nam tunc succedebat:

aliās fiducia rursus pater successisset. Gaius lib. 1. Instit. titu. 6 Sed Iustinianus. l. fi.

C de emanci. lib. significat tunc fiduciam contrahi, cū manumitendo legitima iura sibi referuat manumissor.

haberet heredem secundum hæc iura. vel secundum hoc videtur desinere esse & soror: ut in tut. de nupt. §. inter eas. sed respon. hic non desinit habere ius fororitat, quādo ab auo fuit eius filius adoptatus: ut supra ea. l. §. liberi.

a Repudiat. repudiās vno iure, potest venire per aliud: ut & C. de iure delibe. l. suum.

b Deminutione. minima quia ipsa sit emancipata Sed quare & hic non retinetur ius fororitat post capitis demit? Respond. ibi erat civile & naturale vinculum: hic naturale tantum.

c In bonis. i. in bonorū pos. vnde legit. ut & supra vnde leg. l. ij. in fi. & l. ij.

d De adeunda. per Terryllianum.

e Diximus. supra proxi. §.

f Patrus. nunc respondet. sic econtra supra eo. l. j. §. vtrum.

g Decederet. filius.

h Vindicandorum. si moriantur impubes, aliās non: ut C. ad Terryllianum. l. omnem. & l. matres. & de legi. here. l. sciant. & hæc omnia. infra exponit.

i Ait enim. constitutio diui Pij: ut supra qui pe. tu. l. ij. §. idem diuus.

k Iniungitur. ut. §. de tutō. & cur. da. l. ius dādi.

l Cunctaretur. id est dubitaret. & quia pro certo proponebat petere.

m Nec legitime. quod potuit petendo à principi secundum hæc tempora: ut supra de tu. l. fi. Quid autem si pater eorum matri non mandauit gerere, ipsa tamen gessit, & ideo tutorespō petiit? Item quid si alij gesserūt: sed à iudice tutelam non petierūt, nec inuentarium fecerunt, an punitur mater? Respond. aperte hic videtur dicere quod incidat: quia non legitime gessit, secundum Azo.

n Excludi. ut. C. de his qui. ut indig. l. sororem. & C. de iur. fil. l. edicto. §. cum autem.

o Impubribus. quod fit quandoque: ut instit. de cura. §. interdum.

p Cessare debere. sed ipsi sibimet petant: ut. §. qui pe. tu. l. ij. §. curatorem.

q Tutorem. §. de tut. l. qui habet. in princ.

r Defunctorie. procrastinando.

excludet patrem. si ius consanguinea repudiavit, ^a vel capitis deminutione ^b amisit: ex senatusconsulto venire propter patrem non potest. repudiante verò patre, rursus ex senatusconsulto potest venire. Si mater hereditatem filij filiaæ non adierit ex senatusconsulto Terrylliano: in bonis eorum ^c antiquum ius seruandum est. [†] Cum enim esset prælatio: matre omittente senatusconsulti beneficium, ius succedit vetus. Sed si mater repudiauert bonorum possessionem, de adeunda ^d autem hereditate deliberet: dicendum erit adgnatum non succedere, quoniam nondum verum est non adisse matrem. Quod autem diximus ^e ius antiquum seruari matre non adeunte, cui personæ deferatur hereditas, videndum, vtrum ei quæ nunc proxima inuenitur cum mater repudiat: an ei quæ fuit cum intestatō decessisse certum est: ut puta fuit patruus ^f cum intestatō decederet, ^g & patruus filius. cum mater repudiasset, patruo nondum delatam hereditatem, atque ideo defuncto eo, matre deliberante patruus filium vocari.

Dicitur est supra qualiter mater excludatur à successione filii propter filios vel consanguineos: modo est videndum quādo priuaretur successione propter tutorem non petitem. & primo ponit mentem cuiusdam constitutionis. secundo incipit illam constitutionem exponere. secunda ibi, Et quidem. Bartolus.

Si mater [†] non petierit tutores idoneos filijs suis, vel prioribus excusatis reiectisve non confestim aliorum nomina ediderit: ius non habet vindicandorum ^h sibi bonorum intestatorum filiorum. Et quidem si non petiit, incidit. ^{*} Ait enim, ⁱ vel non petere. Sed à quo non petere? Loquitur quidem de prætoris constitutio: sed puto & in prouincijs locum habere, etiam si à magistratibus municipalibus non petat: quoniam & magistratibus municipalibus dandi necessitas iniungitur, ^k Quid ergo si petiit, sed admonita vel à libertis, vel à cognatis? an incidat in senatusconsultum? [†] Et puto eam incidere si compulsa fecit, non si cum petere non cunctaretur, ^l admonita est.

Quid si pater eis peti prohibuerat tutorem, quoniam per ma-

trêm rem eorum administrari ^A voluit: incidet, si nec petat, nec legitime ^m tutelam administrat.

Quod si penitus egenis filijs non petit, ignoscendum est ei. Sed si fortè absens à libertis præuentata est, vel ab alijs: dicendum est eam non excludi: ⁿ nisi fortè cum frustraretur, id contigit. Filijs autem non petendo punitur, vti que & filiabus. quid si nepotibus? Similiter non petendo punitur. Quid si curatores non petiit? Verba rescripti deficiunt: ^B sed dicendum est, si quidem impuberibus ^o curatores non petiit, eandem esse rationem. si iam pueribus, cessare ^p debere.

Quid si cum prægnas esset, bonis non petiit curatorem? dico in sententiam incidere. nam & si apud hostes habuit impuberem, idem erit dicendum. Quid si furioso tutorem ^q vel curatorem non petiit? magis est ut incidat. Non solum autem quæ non petiit, coërcetur: sed & quæ defunctorie ^r petiit (ut rescripto ^C declaratur) vel priuilegio ^s munitum, vel oneratū tribus puta tutelis: sed ita demum, si data opera hoc fecit. Quid ergo si tales petiit, & susceperunt nihilominus, vel detenti sunt? Excusata erit mater. Quid si indignos, id est minus habiles ad tutelam petierit, quoniam sciebat prætorem eos non daturum? Quid tamen si dedit eos prætor matris petitionem secutus? Iam quidem prætoris delictum est: sed & matris punimus consilium. Igitur si fortè excusati sint illi vel improbi: debet mater alio sine mora petere. Ergo siue non petierit, siue idoneos non petierit, punitur, etiam si dati fuerint minus idonei prætoris errante. ^t Idoneos autem vtrum facultatibus, an & moribus petere debeat, dubitationis esse potest. Puto autem facile ei ignosci si locupletes sint hi quos petiit. Sed & si prioribus excusatis reiectisve non confestim aliorum nomina ediderit, punitur.

Quid ergo si non fuerint omnes excusati, vel non omnes reiecti? videndum an ei imputetur cur in locum excusati non petiit. Et puto imputandum. ^u Quid si decesserint quidam? Puto licet verba deficiant, sententiam constitutionis locum habere. Sed quod diximus reiecti, vtrum sic accipimus, à prætoris non dati: an & si suspecti fuerint remoti, vel ob negligentiam vel ignauiam repulsi? etiam hos quis reiectos rectè dicet. ergo & si latitent. Sed longum est. Nam nec hoc ei imputetur, cur suspectos non fecit. alioquin & si latitent, potuit edicto desiderare ut eos prætor adesse iuberet, & suspectos eos remoueret ^{*} si deessent. Quid si non compulit eos miscere se tutelæ? & cum plenum officium ^x à matre desideremus: & hæc ei curanda sunt, ne in hereditate ei obstant. Confestim autem ^y sic erit accipiendum, vbi primùm potuit, id est prætoris [†] copiam habuit huic rei sedentis: ^z nisi fortè infirmitate impedita est, vel alia magna causa, quæ etiam mandare ^a eam ad petendos tutores impediret: ita tamē, ut nullo modo annale tempus excederet. Si enim mortalitate filij præuentata est, nihil matri imputetur. Tractari bellè potest, si pupillo amplum legatum sub conditione sit re-

^f Priuilegio. sic. supra quod cuius. vni. no. l. j. §. fin.

^t Errat. nisi statim alios petat: ut infra. §. sed si prioribus.

^u Imputandum. nisi cū reliqui sufficiunt administrationi: ut supra qui pet. tute. leg. credendum.

^x Plenum officium. ut & C. qui pet. tut. l. cū à matribus. & no. quod quo ad suspectos est hoc consilium, ne sit contra dicta. lege supra qui pet. tut. l. fi. §. fi. sed quo ad cætera est necessitas: sic. C. de admini. tuto. l. fi. §. personas. Accursius.

^y Confestim autem. hoc est verbum orationis recitata. supra. §. si mater:

^z sedentis. sic supra quis ordo in bono. possessione ser. l. ij. §. in bonorum.

^a Mandare. procuratori scilicet: quod potest: ut. C. qui pe. tut. l. cum à matribus.

^{*} Flo. remouet.

[†] Facit iste text. quod tutoris datio pincat ad maiorem iudicem. quo d patet ponderando verbum prætoris, qui est de maioribus magistratibus. ut per Spe. in titu. de iurif. om. in ver. medii. de quo est glo. ord. instit. de Atti. tuto. §. sed hoc videtur. in gl. in verbo, iutores.

- a plerasque. vt Cod. de conditio. instit. l. conditiones. & l. filius.
- b plenius. vt nec curatores petat. Accursius.
- c Imputandum. & sic nō est remittenda.
- d Ex stipulatu actionem. quam aliā haberet: vt s̄. co. l. j. §. impuberi.
- e Admitti. l. quo ad hereditatem. sed an idem ordo in petendis tutoribus, vt prius mater q̄ alij audiat. scilicet vt donec mater vult petere, alius non audiat: Respon. non: vt. s̄. ea. l. §. sed si forte. & qui petu. l. ij. in fi. Itē no. quod ipso iure mater esse desinit: vt hic.

Patrem.] **CASVS.** Pater legitimus & naturalis præcedit matrem in successione ab intestato: sed solus pater adoptiuus non vincit eam.

f Patrem. pone casum vt. s̄. l. prox. §. obicitur.

ADDITIO. Bart. arguit contra istam. leg. quod ille qui habet patrem adoptiuum, est in eius potestate: ergo non habet heredem matrem vel alium: vt. l. ij. infra de castren. pecu. Solu. secundum eum. & intellige quod pater adoptiuus eum emancipauit: vt dicitur in. l. ij. §. obicitur. s̄. eo.

Matris.] **CASVS.** Si mater decedat intestata: omnes ei libere siue sint ex eodem matrimonio vel diuersis, succedunt ei per Orphitium. Viuianus.

Aequissimum.] **CASVS.** Si filius decedit intestatus relictis liberis, liberi obstāt matri, siue sint legitimi & naturales: siue legitimi tantum, puta adoptiu. [SI EX FILIO.] Si pater nepotem emancipauit, & emancipatus decessit patre & matre superstitibus: succedet mater. videbatur quod pater excluderet aum ratione gradus, & insuper matrem. & certe licet ita videatur: tamen dicendum est quod vocatur vel ad successionē ab intestato, vel in bono. vtilem vnde liberi. Viuianus.

Aequissimum. supra co. l. ij. §. liberi.

Auum. vt s̄. e. l. ij. §. si auus.

Patrem. vt supra si a pa. quis fu. ma. l. j. §. nepos.

licetum, si tutores non habuerit, & propterea ei mater non petierit, ne conditione deficeretur: an constitutio cesset. Et puto cessare, si damnum minus sit cumulo legati, quod & in magistratibus municipalibus tractatur apud Tertyllianum. & putat dandam in eos actionem quatenus plus esset in damno, quam in legato: nisi forte quis putet conditionem hanc quasi utilitati publicæ oppugnantem remittendam, vt alias plerasque. ^a aut verba cauillatus imputauerit matri curatores non petierit. Finge autem plenius ^b conditionem conscriptam: nonne erit matri ignoscendum? aut hoc imputatur matri, cur non desiderauit à principe conditionem remitti? Et puto non esse imputandum. ^c Ego etiam si mater ei qui soluendo non erit, non petiit tutorem, puto ignoscendum. consuluit enim ei vt minus inquietetur, quasi indefensus.

Et si forte quis vxorem communis filij matrem heredem scripsit, rogauitque remissa etiam satisfactione, vt filio puberi factorestitueret hereditatem, nec mater ei petiit tutores: debet dici cessare constitutionem, cum patris voluntatem secuta sit, & nihil habenti filio tutores non petierit. Quod si ei remissa satisfactione non fuerit, contra erit: quoniam vel propter hoc debuit tutores habere. Sed si forte impubes post matris cessationem fuerit adrogatus, & impubes obierit: dicendum erit matri aduersus adrogatorem non competere ex stipulatu ^d actionem. Videndum est, matre prohibita ius suum vindicare, vtrum cæteros admittamus atque si mater non esset, an ipsam heredem dicimus fieri, vel aliud nomen successionis induere. Sed denegamus ei actiones, & inuenimus rescriptum ab imperatore nostro Antonino Augusto & diuo patre eius Mammie Maximine pridie idus Aprile Plautiano interum consule, matre remota eos admitte ^e qui venient si mater non fuisset. ergo & adgnati cæterique succedent: aut si nemo sit, bona vacabunt.

III. **MODESTINVS** libro octauo. Regularum.

Patrem ^f adoptiuum matri non obesse plerique probant

III. **IDEM** libro nono Regularum.

Patrem ^f adoptiuum matri non obesse plerique probant

III. **IDEM** libro nono Regularum.

Patrem ^f adoptiuum matri non obesse plerique probant

III. **IDEM** libro nono Regularum.

Patrem ^f adoptiuum matri non obesse plerique probant

III. **IDEM** libro nono Regularum.

Patrem ^f adoptiuum matri non obesse plerique probant

Matris intestatæ defunctæ hereditatem ad omnes eius liberos pertinere, etiam si ex diuersis matrimoniis nati fuerint, iuris est.

V. **PAVLVS** libro singulari ad senatusconsultum Tertyllianum.

Aequissimū ^e visum est, omnes filios matri præferri, etiam si per adoptionem in familiam relictī essent. Sed & nepos ex adoptiuo filio natus, ex verbis senatusconsulti matri obstabit.

Si ex filio [†] nepotem auus manumiserit, isque patre & auo & matre superstitibus decesserit, potest queri, quis potior esse debeat. nam si mater excluderit auum ^h manumissorem, qui patri antepositur, edicto prætoris ⁱ inducetur pater defuncti. quo admisso, desinit senatusconsulto locus esse, & rursus auus vocabitur. itaque rectius est auo ius suum conseruare, ^k qui & contra scriptos heredes bonorum possessionem accipere solet.

VI. **IDEM** libro singulari ad senatusconsultum Orphitianum.

Filij ^l mater ex hoc senatusconsulto, etiam si in aliena potestate sit, ^m ad hereditatem admittitur. Filius qui se nolle adire hereditatem matris dixit, an potest mutata voluntate adire antequam consanguineus vel adgnatus adierit, videndum, propter hæc verba, *Si nemo filiorum volet hereditatem suscipere.* qui a extensiu ⁿ sunt. Et cum verba extensiu sint, pœnitentia eius vsque ad annum admittenda est, ^o cum & ipsa filij bonorum possessio analis est.

VII. **IDEM** libro singulari ad senatusconsultum Tertyllianum. & Orphitianum.

Si quis intestatus decesserit, relicta matre & fratre consanguineo, vel sorore, quamuis per adrogationem quæsitus: eadem iura in persona matris ^p seruantur, que & naturalibus extantibus liberis.

VIII. **CAIVS** libro singulari ad senatusconsultum Tertyllianum.

In suspensio est ius matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione ^q petenda.

IX. **IDEM** libro singulari ad senatusconsultum Orphitianum.

Sacratissimi principis nostri oratione cauetur, vt matris

k Conseruare. non ergo mater excludit auum quado pater est in medio. & not. quod hæc salit regula quam habes infra de diuer. & tenpo. præ. l. de accessibibus. scilicet si vinq vinctem &c. nam alius vincit patrem, & pater matrem, non tamen auus solus vincit matrem: vt hic, & supra l. ij. §. obicitur nisi pater sit in medio: vt hic dicitur. sic & faillit aliās vt not. C. de natu. libe. authen. licet.

Filij.] **CASVS** Mater siue sit mater fam. siue filia fam. vocatur ad successionem filij. [FILIVS QVI SE] Decessit mater intestata filius vocabitur ad eius successionem per Orphitium. dixit filius: Nolo adire. postea vult mutare voluntatem, & adire: poterit ne? sic, adeo quod si mater habebit fratrem legitimū & naturalem, non venit ad successionem, sed filius per Orphitium. Viuianus.

l Filij. hic puncta. **m** Potestate sit. scilicet mater. sic econtra. j. eo. l. penul. Accursius.

n Extensiu. propter verbū, volet, quod formatur à præsentī: vt infra de verbo. oblige. l. si stipulatus.

o Amittenda est. immo videtur quod non: vt C. de iur. & fa. igno. l. ij. quæ est contra. Solu. ibi alius iam acceperat, hic non: vt supra de mino. l. quod si minor. §. Scæuola. vel solve vt ibi not.

Siquis.] **CASVS.** Quidam decessit intestatus relicta matre & fratre vel sorore quæsitis naturaliter. vel per arrogationem. nunquid eadem seruatur quæ in filiis legitimis & naturalibus? certe sic. Viuianus.

p In persona matris. volentis succedere filio. qualiter autem naturales succedant cum matre, habes instit. ad Tertul. §. frater.

q De bonorum possessione. vnde liberi. **r** De bonorum possessione. vnde liberi.

Sacratissimi.] **CASVS.** Si mater moritur intestata: liberi

† Vde qua in hinc locum elegantem & copiosè scripsit Al. iat. hb. Parad. 6. cap. 18.

† Solēt quæ rere scribēt quare satisfactio tutoris per tuorē potest remitti: sed tu accipere duas validas rationes. Prima est, quia hoc casu satisfactio in loco habeatur fides ele: ut not. Spe. in tit. de instru. edit. §. nūc vero aliqua verfi. quid si heres. Secunda quia de iure non est de substantia tutela: vt notat Bald. in additio. ad Spec. in tit. de tute. verfic. satisfactio non est.

succedunt matri per Orphitianum, siue erant sui iuris, vel in potestate constituti. Viuianus.

^a *potestate erūt.* sic ecōtra. s. e. l. filij. in prin. & facit. C. ad Orphi. l. ij. *si filius familias.] CASVS.* Filius fami. miles quæsiuit bona in castris. postea mortuo patre suo intestatus decessit. nunquid mater succedet ei per Tertyllianum? dicit iurif.

consul. non puto indistinct. in vno puto distinctum: si iste filius decessit intestatus: si nō habet postumum, vel filiū in captiuitate hostium, vel filium domi: mater succedet ei. sed si habet postumum: quādiu speratur nasci, mater non succedit ei. sed si nascitur non monstruosus, mater non succedit ei. si redit de captiuitate hostium, iure non succedit ei. si habet filium domi:

intestata hereditas ad liberos, tamen si in aliena potestate erūt, pertineat. †

x. POMPONIVS libro secundo senatusconsultorum.

SI filius familias miles ^b non sit testatus de his quæ in castris adquisierit: an ea ad matrem pertineant videndum est. Sed non puto. magis enim iudicio ^c militum hoc beneficium concessum est, non vt omnimodo qua-

mater non succedit ei. sed si nascitur filius monstruosus: iste non obstabit matri quin possit filius per Tertyllianum succedere. Viuianus.

^b *Miles.* qui manet in potestate: vt institui. quibus modis ius potest. solui. §. filius.

si patres familiarum in ea re sint.

Quando in pendentem est, an quædam personæ possint obstare matri, & casus tulerit vt non inducerentur, ^d matri ius integrum erit quod medio tempore appenderit: ^e * veluti si filio intestato mortuo postumus ei filius potuerit nasci, nec natus sit, aut mortuus editus: vel quod etiam filius qui in hostium potestate erat, postliminio non sit reuersus.

^c *Iudicio.* id est vt testetur si volent. aliàs pater occupat iure peculij: vt j. de castren. pecu. l. ij. & facit. s. ad leg. Falcid. l. filius. & de stip. ser. l. si seruus cōmunis. in princ.

^d *Inducantur.* in eo statu vt succedant filio.

^e *Apprehenderit.* Sed licet de facto apprehenderit: an interim est heres cōsiderata veritate? Videtur quod nō: vt. s. eo. l. in suspenso. & not. supra si pars here. pe. illud. in prin. Accursius Florētinus legum doctor.

*apprehenderit.

EXPLICITVS EST LIBER EX ORDINE DIGESTORVM
trigesimus octauus. De bo. possessionibus Secundus. In quodam manuscripto,
scriptum reperi. Expliciunt tres partes.

DIGESTI INFORTIATI

FINIS.

PARISIIS,

Ex Typographia Oliuarij de Harsy, pro honestissimo viro

Sebastiano Niuellio, Anno domini,

M. D. LXXVI.

*Pro libris emptis per D. Josephum Rudovicum à Saxaaga à suo
magistro S^{to} D. Martino & Pomez. 7 Anno Domini 1771.*

... de fide iustu. Sed l. y. 2. Zimro. vbi. s. tenet: qd per doli creditoris ego debitor non potui instrumē...

Do iuzio: quier
l. asinado/ quier otro q fuerit dado cōtra algūo qer sea demandado: qer defededor sobre algūa de mada: 2 mādamos q assi vala cōtra sus herederos o cōtra otros q vėgan en...

... de cond. indebiti. 2 est doctrina Bald. in allega. l. sub specie. C. de re iudi. qd no. Gnicidener no. q petis dila...

... su lugar en aqlla deman= da, como valie cōtra aql contra quien fue dado: 2 esto mesmo sea de los herederos / o de los otros que entran en lugar de aquel / para quien fue dado el iuzio.

... de iudic. in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam: ut in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam: ut in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam...

... que apelaron. vey para declarada de dar a re y a re... el. del estio. y elas causas de tres mil maravedis ayus...

Quado: de lo elcripto. s. l. proxima: dicitur est de primo tempo re. f. appellatiois...

... de iudic. in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam: ut in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam...

... to: como sobre dicho es: mandamos q todo el dano: 2 las cosas que vniere por defallecimiento del escripto: que lo pague el...

Quando accaesciere: q alguna de las partes se agraviare del iuzio q el dierit: 2 si se alcare o deue: el alcalde que oiere el iuzio: de lo elcripto a...

... de iudic. in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam: ut in l. i. C. de re iudi. qd intelligit ibi veritatiam...

Folio 24 Que haze muga lagena

- Fe. 10. vio una muga de baxo el Vamalete haze 20 años
- Fe. 11. lo mismo a distan. de 200 p. del Chopo = en cima el Vitazo =
y otra 100 p. mas arriba de la Vegera y otra 100 mas abajo y
que estas existen aunq. salen poco de la tierra = q. las conosco
haze 60. años estar fuera de la tierra m. de 3 quart.
- A. 12. a. 1. q. las mugas iban por sobre el Vitazo. y que aña vestigios de soto
haze 35. años sobre el Corral. = y que a conocido dos mugas a la
pte. de arriba y abajo de la avegera a dist. de cien p. de ellas
y q. estan ados baxo y mas del Vitazo. y que sobre salen 2 d. de
que al parte de arriba del Corral conocieron
- A. 13. a. 5. Que vio sobre el Corral una muga y sevento en ella mud. berer = q. esta
la vio sobre el Vitazo. y que vio el Chopo de baxo el Camino. = que
vio dos mugas, q. la raíz de la tierra q. ora 16. años salian una
bara. y otra de baxo la abepera.
- A. 16. a. 5. Vio el Chopo y una muga haze m. de 20 años = q. no existen haze
. o. 16. pero existe el texeno en que estaba = q. ai dos m. en la abepera

M. S. J.
M. S. J.
M. S. J.
De pecto do medico
El Recobro Allos

Amosnam. 1. enq. de cordaron las pres fol. 185.

Otro amosnam. del mismo año de 81. fol. 189.

fol. 190. que desde el 2 mojon enxiaba auiá aoto 26 baras

Otro amosnam. fol. 192 que ael primer mojon al soto
auiá 3. baras

Que de este mojon al Coxral a 80 baras

Que se compro la mitad de la Madre ael Rio.

Consta a fol. 22. m. 2.

Despacho ael Con. para el reconocim. de las mugas fol. 50.

Otro despacho. fol. 53.

Año 1682 estaban bien las mugas fol. 53.

¹¹
Aolde de las Residencias =

La Villa de Ochagavía =

La de Traba =

La de Orbetelu =

Berri =

Pirillas =

Muelle del fruto =

Balneario =

Hibar =

La Ciudad de Cozella

Cristavenigo =

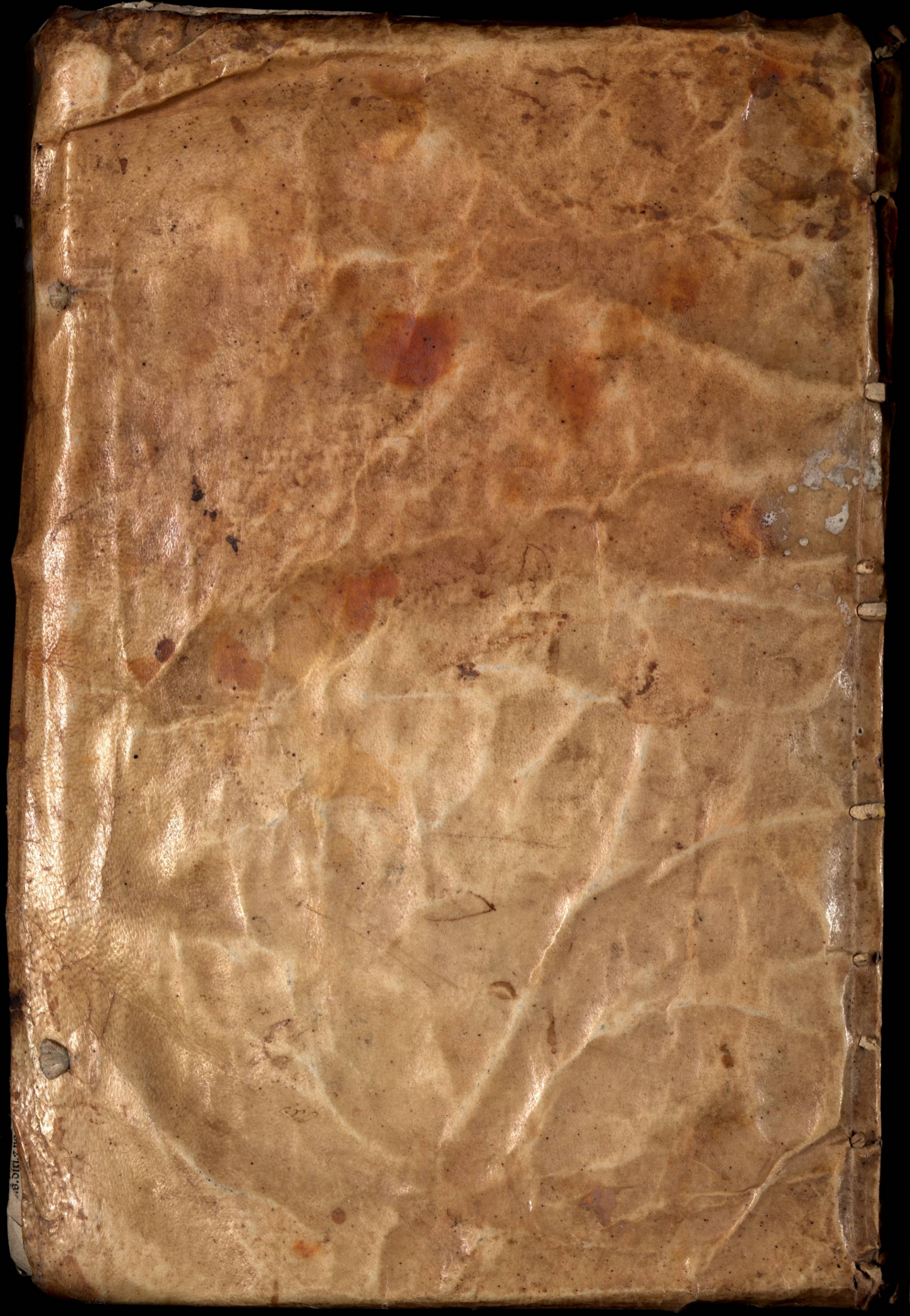
y Cascanbe

Estas tres últimas las ha perdido
el fiscal =

Table des matières
=
=
=
=
=
=
=
=
=

Table des matières
=
=

Table des matières des chapitres
=

8. DIII. 7no

Handwritten text in a cursive script, oriented vertically on the aged, stained paper cover of a book or manuscript. The text is dark brown and appears to be a title or a significant phrase, though the specific words are difficult to decipher due to the script and the condition of the paper.

F. A.
060